

การศึกษาธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติธุดงค์วัตร
ของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

ASTUDY OF THE DHUTANGA IN BUDDHISM : A CASE STUDY OF THE
DHUTANGA AT WAT PHRADHAMMAKĀYA,
PATHUM THĀNI PROVINCE

พระสุทัศน์ กตสารโ (ประทุมแก้ว)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัตินิติ
รายวิชา ศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

การศึกษาธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติธุดงค์วัตร
ของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

พระสุทัศน์ กตสารโร (ประทุมแก้ว)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ
รายวิชา ศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF THE DHUTANGA IN BUDDHISM : A CASE STUDY OF THE
DHUTANGA AT WAT PHRA DHAMMAKĀYA,
PATHUM THĀNI PROVINCE**

Phra Suthat Katasaro (Pratoomgaew)

A Thematic Paper Concerning the Qualifying Examination in the
Specified in Selected Topics in Development of Buddhism Submitted in Partial
Fulfillment of The Requirement for the Award
of the Degree of Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาชุดคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติชุดคัมภีร์ของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี” เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ รายวิชา “ศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา” ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(พระเมธาวิเชียร, ดร.)

..... กรรมการ

(ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน)

..... กรรมการ

(ดร.ศศิวรรณ กำลั้งสินเสริม)

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

ชื่อผู้วิจัย

.....

(พระสุทัศน์ กตสาโร/ประทุมแก้ว)

ชื่อสารนิพนธ์	: การศึกษารูดคงควัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติ รูดคงควัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี
ชื่อผู้วิจัย	: พระสุทัศน์ กตสาโร (ประทุมแก้ว)
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	: ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน, ปช. ๕, พช.บ. (ภาษาอังกฤษ), อ.ม. (ศาสนา- เปรียบเทียบ), พช.ด. (พระพุทธศาสนา)
วันเสร็จสมบูรณ์	: ๑๓ กันยายน ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษารูดคงควัตรในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาหลักการ วัตถุประสงค์และแนวการปฏิบัติของการถือรูดคงควัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวการปฏิบัติรูดคงควัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี วิธีการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจาก พระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และหนังสือที่รวบรวมเกี่ยวกับหลักของการปฏิบัติ และงานเขียนต่าง ๆ มาวิเคราะห์เพื่อให้ได้เนื้อหาสอดคล้องตามลำดับของงานวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า

พระรูดคงค์ในกรอบทางพระพุทธศาสนา คือ กลุ่มพระสงฆ์ที่มุ่งดำเนินตามทางของ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คำว่า รูดคงค์นั้น แปลตามตัว หมายถึง องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลส ประกอบด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ๑๓ ข้อ เรียกว่า รูดคงควัตร ๑๓ ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติสามารถเลือกปฏิบัติข้อใด ข้อหนึ่งได้ตามความสมัครใจ และไม่จำเป็นต้องปฏิบัติให้ครบทุกข้อ เพราะการปฏิบัติขึ้นอยู่กับ บุญบารมี ความอดทน และความเพียร เช่น การถือปฏิบัติข้ออรัญญิกังคะ (อยู่ป่า) และ โสสานิกังคะ (อยู่ป่าช้า) เพราะรูดคงค์เป็นแนวทางเอื้อให้ผู้ปฏิบัติได้มีความวิเวกปราศจากความวุ่นวายจาก สังคม มุ่งต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อขัดเกลากิเลสภายในของแต่ละบุคคล

การปฏิบัติรูดคงควัตรของวัดพระธรรมกาย วัดพระธรรมกายได้ให้ความหมายของ “รูดคงค์” ไว้ว่า รูดคงค์เป็นวิธีที่สามารถกำจัดกิเลสได้แบบเฉียบพลันทันตาเห็น และเป็นไปเพื่อความ มกน้อยสันโดษ อานิสงส์ที่เกิดจากการปฏิบัติรูดคงควัตร คือ ทำให้พระที่จาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ อยู่อย่างสมณะ เสียดละ ลดละอุปโภคบริโภค ทำให้จิตของท่านเป็นอิสระพ้นจากพันธนาการเครื่อง ร้อยรัดขัดขวาง สู่ความเบาสบาย สงบเอื้อต่อการเจริญสมาธิภาวนา บำเพ็ญความเพียร การท่องเที่ยว ในที่ต่าง ๆ เป็นการฝึกจิต หลอมใจ ให้เข้มแข็ง มีสติระลึกรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีหลักการ

วัตถุประสงค์เป็นแบบอย่างเฉพาะ และมีแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับพระไตรปิฎก เพียง ๒ ข้อ ดังนี้ คือ ๑) ถือการนั่งฉันบนอาสนะเดียวเป็นวัตร ๒) ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้เป็นวัตร

ผลจากการวิเคราะห์แนวการปฏิบัติของวัดพระธรรมกาย พบว่า การเดินธุดงค์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ธรรมแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อฟื้นฟูจิตใจ สร้างบุญใหญ่ให้แผ่นดิน และความเป็นสิริมงคลให้แก่ประชาชนในพื้นที่ที่ประสบภัยธรรมชาติ อีกทั้งฟื้นฟูวัฒนธรรมชาวพุทธที่ดิ่งมกกลับคืนสู่สังคมไทย ดังนั้น การเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายครั้งนี้ มุ่งประโยชน์ ๓ อย่าง คือ ๑) มุ่งประโยชน์ต่อพระภิกษุที่เดินธุดงค์ ซึ่งเป็นพระภิกษุในโครงการบวชแสนรูป ทุกหมู่บ้านทั่วไทย เมื่อออกพรรษาครบถ้วนแล้วที่มีศรัทธาตั้งใจบวชต่อไม่สึก ก็ได้มาร่วมกัน และปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ นี่คือประโยชน์ต่อพระภิกษุ ๒) ประโยชน์ต่อญาติโยม ทำให้โยมทั้งหลายมีความสุขกายสุขใจที่ได้เห็นพระผ่านมาถึงหน้าบ้านเป็นร้อย เป็นพันรูปก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดประโยชน์ต่อญาติโยม และในข้อที่ ๓) คือ ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาในภาพรวม แม้คนที่อยู่ไกลๆ ไม่ได้มาต้อนรับโดยตรงก็เกิดปีติศรัทธาขึ้น แม้แต่ชาวต่างชาติที่ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ เห็นแล้วก็เกิดความสนใจอยากจะทำศึกษาเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา เป็นต้น

Thematic Paper Title : **A Study of the Dhutanga in Buddhism : A Case Study of the Dhutanga at Wat Phra Dhammakāya, Pathum Thāni Province**

Researcher : **Phra Suthat Kataro (Pratoomgaew)**

Degree : **Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)**

Thematic Paper Supervisor : **Dr. Wutthinant Kantatian, Pali VII, B.A. (English), M.A. (Comparative Religion), Ph.D. (Buddhism)**

Date of Completion : **13 September, 2013**

ABSTRACT

This thematic paper contains two objectives : 1) To study the ascetic practices as appearing in Buddhist scriptures and 2) To study the principles, the objectives and the practice of Dhutanga at Wat Phradhammakāya, Pathumthāni. 3) To Analytically study the ascetic practice at Wat Phradhammakāya, Pathumthāni. The study is of a documentary research and the researcher has studied information from Tipitaka, the documents, the textbooks, the electronic documents, the books and other writings related to principles of ascetic practices.

Form the research, it is found that :-

“Phradhutanga”, Buddhist monks on pilgrimage, is group of monks who follow Lord Buddha’s. The word “Dhutaṅga” literally means constituents to remove defilements. There are 13 monastic routines called “the thirteen Austere Practices.” Practitioner of dhutaṅga can willingly pick a single practice to follow. Simultaneous observation on all those 13 practices is not necessary. The practicing is depended on each individual’s merit, patience, and effort such as ārañṅikaṅga (living in the forest) and dosānikaṅga (living in a cemetery). Dhutaṅga comprises of means to reach solitude and detachment from chaotic society for practitioners, aim to refine impairments settled in each person.

Dhammakaya Temple explains “Dhutaṅga” as the immediate way for eradicating defilements and toward contentment. Monks practicing dhutaṅga travel from place to place with advantages for their peaceful and sacrificing minds. They loosen their consumptions to free their minds from those disturbing confinements. With easiness and simplicity of the pilgrimage, meditation can be practiced undoubtedly better. The austerities are meant to strengthen

practitioners' mind and maintain their consciousness habitually. Their principles, Exemplary objectives only and practices Dhutanga that are consistent with the Tipitaka only 2 : (1) eating with one sitting as a routine practice, (2) being satisfied with any dwelling as a routine practice. Those items are two of the thirteen practices as described in tipitaka. Dhammakaya Temple chooses to observe only two of them.

Analysis result of Dhammakaya Dhutanga 2012 Program's course shows the main objectives of this activity are for offering to Lord Buddha and participating The Celebration of 2,600 Years of the Buddha's Enlightenment. The course also aims to revitalize mental status and bless the land with purity of merit especially for affected people from the 2011 severe floods. Buddhist culture will be further revived to Thai society by this beautiful morality. In consequence, this Buddhist propaganda of Dhammakaya Temple yields three major benefits: (1) benefit for monks who observed dhutaṅga, with number of hundred thousand monks from every village in Thailand attended the program. After the end of Buddha Lent and kathina, those who decided to continue on their ordination gathered and practiced dharma as individual benefit. (2) Benefit for folks and people when they happily caught their sight for line of thousand monks in front of their residences. Faith and believe in Buddhism were developed in mind of those observers. (3) Benefits for Buddhism, both direct and indirect ways. For example, far people without direct welcome to those practicing monks could have faith in Buddhism delightfully. Even foreigners who had not accepted Buddhism before could witness with these austerities and start to learn the supreme goal of Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาชุดดวงควัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติชุดดวงควัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี” นี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากอาจารย์ ดร.วุฒินันท์ ก้นทะเตียน อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา ผู้วิจัยจึงขออุทิศมาขอบพระคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเมธาวิเชียรส, ดร. ประธานกรรมการ และ อาจารย์ ดร.ศศิวรรณ กำลิ่งสินเสริม กรรมการ ผู้ควบคุมดูแลการสอบสารนิพนธ์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนความรู้ด้านต่างๆ ทั้งภาษาบาลี ระเบียบวิธีวิจัย ฯลฯ และเป็นแรงบันดาลใจอันมีค่ายิ่งต่อการศึกษาของผู้วิจัยตลอดมา

ขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัย วิทยาลัยมหาธาตุท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร ที่ให้ความสะดวกเกี่ยวกับหนังสือเพื่อการวิจัยในการสืบค้นเอกสารข้อมูลต่าง ๆ

คุณความดีและประโยชน์ที่เกิดจากการทำสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการบูชาพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ คุณมารดาบิดา บูชาพระคุณ ครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้ ขอแผ่คุณความดีแก่ผู้มีอุปการะคุณ และเพื่อนร่วมงานทุก ๆ ท่าน

พระสุทัศน์ กตสโร/ประทุมแก้ว

๑๓ กันยายน ๒๕๕๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย)	=	วินยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	=	วินยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลป็นฉาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิตานวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	เอกกนิบาต	ชาดก	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.ม.อ. (ไทย)	=	วินยปิฎก	สมันตปาสาทิกา	มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ. (ไทย) = ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสิณี มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

อง.ทสก.อ. (ไทย)= อังคุตตรนิกาย มโนรลปุรณี ทสกนินบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)

อง.ทุก.อ. (ไทย) = อังคุตตรนิกาย มโนรลปุรณี ทุกนินบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)

ขุ.สุ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ปรมัตถโชติกา สุตตนิบาตอรรถกถา (ภาษาไทย)

ขุ.ธ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา (ภาษาไทย)

ขุ.ชา.อ (ไทย) = ขุททกนิกาย ชาคกอรรถกถา (ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ. (ไทย) = วิสุทฺธิมรรคปกรณ์ (ภาษาไทย)

ฎีกาพระวินัยปิฎก

สารตฎีกา (ไทย)= สารัตถทีปนีฎีกา (ภาษาไทย)

๒. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทย จะแจ้ง เล่ม ข้อ หน้า เช่น ม.อ. (บาลี) ๑๔/๗๕/๕๕. หมายถึง สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरินิพนสาสกปาติ เล่ม ๑๔ ข้อ ๗๕ หน้า ๕๕ ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐ และ ม.อ. (ภาษาไทย) ๑๔/๗๕/๗๕. หมายถึง สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरินิพนสาสก เล่มที่ ๑๔ ข้อ ๗๕ หน้า ๗๕ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๑๕

อรรถกถาภาษาบาลี จะแจ้ง เล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่มจะแจ้งหน้า เช่น ที.สี.อ.(บาลี) ๑๗/๘๔. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสิณี สีสกฺขนุชฺชคคฺคฏฐกถา ฉบับมหาจุฬาอฏฐกถา

อรรถกถาภาษาไทยอนุวัตรตามตัวเลขประจำเล่ม เช่น ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๕๖. หมายถึง พระสูตรและอรรถกถาแปล เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๑ หน้า ๑๕๖ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๒๕

ฎีกาภาษาบาลี จะแจ้ง เล่ม ข้อ หน้า เช่น ม.อุฎฎีกา (บาลี) ๗ /๗๔-๗๖,๗๘/๓๐๘-๓๐๙.
หมายถึง มชฌิมนิกาย สิ้นสุดประกาศนี้ อุปริปญญาสฎฎีกา ภาษาบาลี เล่ม ๗ ข้อ ๗๔ ถึง ๗๖ และ
ข้อ ๗๘ หน้า ๓๐๘ ถึง ๓๐๙

วิสุทฐิมรรคปกรณ์ จะแจ้ง เล่ม ข้อ หน้า เช่น วิสุทฐิ. (ไทย) ๑/๑๕/๖๘-๖๙. หมายถึง
วิสุทฐิมรรคปกรณ์ เล่ม ๑ ข้อ ๑๔ หน้า ๖๘-๖๙ ฉบับมูลนิธิภูมิพโลภิกขุ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๕
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๖
บทที่ ๒ ชุมดงควัตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	
๒.๑ ความหมายของชุมดงค์ในพระพุทธศาสนา	๑๗
๒.๑.๑ ความหมายของชุมดงค์	๑๗
๒.๑.๒ ความสำคัญของชุมดงค์	๒๑
๒.๒ ประเภทของชุมดงค์	๒๕
๒.๓ หลักการ แนวปฏิบัติและอานิสงส์ของชุมดงค์	๒๗
๒.๓.๑ หมวดที่ถือวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับจีวร(จีวรปฏิบัติสังยุตต์)	๒๗
๒.๓.๒ หมวดที่ถือวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับบิณฑบาต (ปิ่นทปาตปฏิบัติสังยุตต์)	๓๐
๒.๓.๓ หมวดที่ถือวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับเสนาสนะ (เสนาสนปฏิบัติสังยุตต์)	๓๗
๒.๓.๔ หมวดที่ถือวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับความเพียร (วิริยปฏิบัติสังยุตต์)	๔๔
๒.๔ ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการปฏิบัติชุมดงควัตร	๔๖

๒.๔.๑ สัปปายะ	๔๖
๒.๔.๒ ปัจจัย ๔	๔๘
๒.๕ หลักการ และแนวปฏิบัติธุดงค์วัตรของพระสาวกในครั้งพุทธกาล	๕๐
๒.๕.๑ พระมหากัสสปเถระ	๕๑
๒.๕.๒ พระราหุลเถระ	๕๕
๒.๖ สรุป	๖๕

บทที่ ๓ หลักการ วัตถุประสงค์ และแนวปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

๓.๑ หลักการ และแนวปฏิบัติของการถือธุดงค์วัตร	๖๓
๓.๑.๑ เอกาสนิกังคะ ถือการฉันในอาสนะเดียวเป็นวัตร	๖๓
๓.๑.๒ ขณาสันถติกังคะ ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เจ้าหน้าที่จัดให้	๖๓
๓.๒ วัตถุประสงค์ของการจัดให้มีการถือธุดงค์วัตร	๗๐
๓.๓ แนวการปฏิบัติของการถือธุดงค์วัตร	๗๓
๓.๓.๑ การจาริกธุดงค์ใจกลางเมืองแทนการจาริกธุดงค์ในป่า	๗๖
๓.๓.๒ การเชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนไปรอยดอกไม้ตามเส้นทางจาริกธุดงค์	๗๕
๓.๔ ทัศนะของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อธุดงค์วัตร	๘๓
๓.๔.๑ ความคิดเห็นในเชิงบวก	๘๓
๓.๔.๒ ความคิดเห็นในเชิงลบ	๘๕
๓.๕ สรุป	๘๘

บทที่ ๔ วิเคราะห์แนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

๔.๑ แนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๙๐
๔.๑.๑ ปัจจัย ๔ ที่เกื้อหนุนต่อการปฏิบัติธุดงค์วัตร	๙๐
๔.๑.๒ สัปปายะที่เกื้อหนุนการปฏิบัติธรรม	๙๓
๔.๑.๓ ธุดงค์วัตรตามนัยนีสัย ๔	๙๓
๔.๒ แนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี	๙๘
๔.๒.๑ ความหมายของธุดงค์วัตร	๙๘
๔.๒.๒ การถือวัตรปฏิบัติตามหลักธุดงค์ธรรมชัย	๙๕
๔.๒.๓ ผลกระทบที่เกิดจากการปฏิบัติธุดงค์ธรรมชัย	๑๐๐

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑๐๖

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๑๑๐

บรรณานุกรม

ประวัติผู้วิจัย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประวัติความเป็นมาของคำว่า “ชุดงค์” นั้น มีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ประกอบไปด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ๘ ข้อ เรียกว่า “ชุดงค์ ๘”^๑ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ชุดงค์ คือ วัตรหรือแนวทางการปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าอนุญาตไว้ให้แก่พระสงฆ์สำหรับเลือกนำไปปฏิบัติ เพื่อมุ่งให้เป็นแนวปฏิบัติเพิ่มเติมของพระสงฆ์ที่ตั้งใจสมทานความเพียร เพื่อมุ่งขัดเกลาทางจิตใจเพื่อกำจัดกิเลส โดยชุดงค์นี้เป็นเพียงวัตรหรือแนวทางการประพฤติที่ไม่ใช่ศีลของพระสงฆ์ พระสงฆ์จึงเลือกปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจ และการปฏิบัติชุดงค์ไม่ได้จำกัดเฉพาะพระสงฆ์เท่านั้น การถือชุดงค์ตามความหมายในพระไตรปิฎกสามารถเลือกสมทานได้ โดยไม่จำเป็นต้องยึดติดกับรูปแบบ เช่น การถืออรัญญิกังคะ (อยู่ป่า) โสสานิกังคะ (อยู่ป่าช้า) เพราะชุดงค์เป็นแนวทางเอื้อให้ผู้ปฏิบัติได้มีความวิเวกปราศจากความวุ่นวายจากสังคัม เพื่อมุ่งต่อการปฏิบัติธรรมทางจิตอย่างเข้มงวด

ในทางพระพุทธศาสนานั้น พระสงฆ์นับว่ามีบทบาทอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์สาวกที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเลิศในหมู่พระภิกษุสงฆ์ด้วยกัน พระมหากัสสปะก็เป็นหนึ่งในพระสงฆ์ทั้งหลายที่ได้รับการยกย่องให้เป็นเลิศจากพระผู้มีพระภาคเจ้า พระมหากัสสปะเป็นสาวกที่สำคัญรูปหนึ่ง ซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติที่งดงาม เป็นที่เคารพศรัทธาของพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย โดยเฉพาะบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นคำสั่งสอนขององค์พระศาสดา และได้ขนานนามว่าผู้เป็นเลิศในทางชุดงค์และเป็นผู้นำในการทำกิจต่างๆ ให้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ เป็นผู้ที่มีความมกน้อยสันโดษ มีจริยาวัตรที่งดงาม นับได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่คณะสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาลได้เป็นอย่างดี โดยปกติท่านจะถือชุดงค์ ๓ ข้อ อย่างเคร่งครัด คือ ๑. ถือการใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร คือ ท่านจะไม่ยอมใช้ผ้าจีวรที่ทายกนำมาถวายให้ ๒. ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร คือ อาหารที่ฉันต้องเป็นอาหารที่ท่านได้มาจากการเที่ยวบิณฑบาตเท่านั้น ๓. ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร คือ ท่านพอใจอยู่ในเสนาสนะป่า ซึ่งนิยมเรียกว่า อรัญญวาสี แปลว่า “พระป่า” นั่นเอง

^๑บุญ.ม. (ไทย) ๒๕/๑๗/๗๕.

พระชุดงค์ในกรอบทางพระพุทธศาสนาที่สังคมปัจจุบันเข้าใจ คือ กลุ่มพระสงฆ์ที่มุ่งดำเนินตามทางการปฏิบัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีความมักน้อย และสันโดษ^๒ ไม่ยึดติดในยศศักดิ์ ปลีกวิเวกหาความสงบ มุ่งสู่การบรรลุธรรมจนถึงพระนิพพาน

คำว่า “ชุดงค์” นั้น แปลตามตัวหมายถึง องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลส ประกอบด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ๑๓ ข้อ ในวิสุทธิมรรค ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติสามารถเลือกปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่งได้ตามความสมัครใจ และไม่จำเป็นต้องปฏิบัติให้ครบทุกข้อ เพราะการปฏิบัติขึ้นอยู่กับความอดทน และความเพียร ชุดงควัตรแต่ละข้อก่อให้เกิดอานิสงส์ต่อตัวผู้ปฏิบัติ และก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติต้องกล่าวคำสมาทานชุดงควัตรข้อนั้น ๆ ก่อน^๓ ชุดงควัตร ๑๓ ข้อ ประกอบด้วย ๑) ถือบ้างสกุลเป็นวัตร ๒) ถือบ้างสามผืนเป็นวัตร ๓) ถือการบิณฑบาตเป็นวัตร ๔) ถือการบิณฑบาตตามลำดับบ้านเป็นวัตร ๕) ถือการฉันมือเดียวเป็นวัตร ๖) ถือการฉันในบาตรเป็นวัตร ๗) ถือการห้ามกัด (อาหาร) ที่เขานำมาถวายภายหลังเป็นวัตร ๘) ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ๙) ถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตร ๑๐) ถือการอยู่กลางแจ้งเป็นวัตร ๑๑) ถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๑๒) ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดให้เป็นวัตร และ ๑๓) ถือการนั่งเป็นวัตร^๔ ชุดงควัตรที่กล่าวมาถือได้ว่าเป็นเจตนาที่แสดงออกเพื่อขจัดกิเลสของตน เกี่ยวกับเรื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และความเพียรด้วยข้อปฏิบัติชุดงควัตร^๕ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกล่าวสรรเสริญพระมหากัสสปเถระว่า

...เป็นผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อาศัยเสมอด้วยพระองค์ เป็นผู้สันโดษยินดีด้วยจีวรบิณฑบาต เสนาสนะ เกสข ตามมีตามได้ ไม่มักมาก และกล่าวสรรเสริญคุณของความสันโดษด้วยปัจจัย ๔ ว่า เธอไม่แสวงหาโดยทางที่ไม่ควร เพราะเหตุแห่งปัจจัย ๔ แสวงหาไม่ได้ ก็มีได้สะดุ้งกลัว^๖

การปฏิบัติชุดงควัตรนี้เป็นการปฏิบัติตามหลัก ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ไม่ได้แตกต่างอะไรไปจากหลักธรรมข้ออื่นๆ ก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงกระแสแห่งธรรม ความเข้มงวดแห่งการปฏิบัตินี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงธรรมได้ง่าย เพราะหลักชุดงควัตรที่กล่าวมาในเบื้องต้นจะคอยขัดเกลาให้กิเลสของผู้ปฏิบัติเบาบางลง วิธีการปฏิบัติเช่นนี้บางคนเข้าใจผิดว่า

^๒อง.ทสก.อ. (ไทย) ๒๔/๑๘๑/๒๔๕.

^๓พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ), **ธรรมปริทรรศน์ ๒**, (กรุงเทพมหานคร : ศรีสมบัติการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๐๐.

^๔วิสุทธิ. ๑/๗๓-๑๐๔.

^๕จุฬาทิพย์ อุมะวิชณี และนภาคช กาญจนะ, **พระป่า**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

^๖ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๔๔/๑๘๖.

เป็นไปในทางสุดโต่ง ๒ ทาง คือ “อรรถกถาญาณุโยค”^๑ และ “กามสุขัลลิกานุโยค”^๒ พระสงฆ์ผู้ถือ
 ฐุดงควัตรทั้งหลายที่กล่าวมาปฏิบัติเพื่อต้องการ ลด ละ เลิก ความยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งที่มนุษย์ทุกคน
 แสวงหา และไม่ให้อึดใจไปหมกมุ่นอยู่กับเรื่องของกามราคะมากเกินไป

เมืองไทยในปัจจุบัน ได้แบ่งพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ๑. ฝ่ายอรัญวาสี เน้นการ
 ปฏิบัติในป่า มกน้อย สันโดษ^๓ ๒. ฝ่ายคามวาสี เป็นฝ่ายปริยัติ พระสงฆ์ฝ่ายนี้เน้นการศึกษาเล่า
 เรียนตามคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา^๔ พระครูองค์ที่สร้างชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายใน
 ปัจจุบัน คือ พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร หลวงปู่มั่น เป็นศิษย์ของ
 พระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโร พระอาจารย์เสาร์เป็นศิษย์ของท่านเจ้าคุณคุณูปมาจารย์อีกทีหนึ่ง ซึ่ง
 เป็นฝ่ายธรรมยุติ ส่วนพระครูองค์ที่เป็นสายมหานิกาย คือ สายของหลวงพ่อบุชา สุภทฺโท วัดหนอง-
 ป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี สายของหลวงพ่อบุชชา กตปุญฺโญ แห่งวัดสังฆทาน จังหวัดนนทบุรี
 และสายของหลวงพ่อบุชชาทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี สายของหลวง
 พ่อบุชชาทาสเน้นทั้งปริยัติและปฏิบัติไปด้วยกัน อย่างไรก็ตาม การแบ่งฝ่าย แบ่งนิกาย เป็นเพียง
 สมมติสังขะ คือ สมมติกันขึ้นมาเท่านั้น เพราะในความเป็นจริงแล้วก็มาจากจุดเดียวกัน ที่เดียวกัน
 คือ สายของพระพุทธเจ้านั่นเอง และที่สำคัญในปัจจุบันนี้ การปฏิบัติฐุดงควัตรได้แพร่หลายไปยัง
 สำนักต่างๆ โดยเฉพาะสายของวัดพระธรรมกาย

วัดพระธรรมกายได้ให้ความหมายของ “ฐุดงค์” ไว้ว่า ฐุดงค์เป็นวิธีที่สามารถกำจัด
 กิเลสได้แบบเฉียบพลันทันตาเห็น และเป็นไปเพื่อความมกน้อยสันโดษ อานิสงส์ที่เกิดจากการ
 ปฏิบัติฐุดงควัตร คือ ทำให้พระที่จาริกไปตามสถานที่ต่างๆ อยู่อย่างสมถะ เสียสละ ลดละอุปโภค
 บริโภค ทำให้จิตของท่านเป็นอิสระพ้นจากพันธนาการเครื่องร้อยรัดขัดขวาง สู่ความเบาสบาย สงบ
 เอื้อต่อการเจริญสมาธิภาวนา บำเพ็ญความเพียร การท่องเที่ยวในที่ต่าง ๆ เป็นการฝึกจิต หลอมใจ ให้

^๑อรรถกถาญาณุโยค คือ การปฏิบัติที่มุ่งสู่การหลุดพ้นโดยการปฏิบัติที่เข้มงวดหรือการประกอบ
 ความลำบากเดือดร้อนแก่ตนเอง การบิบบั่นทรมาณตนให้เดือดร้อน, กามสุขัลลิกานุโยค คือ หมกมุ่นอยู่ในกิเลส
 ตัณหาที่ชักพาไปสู่หนทางแห่งความเสื่อมหรือหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขทั้งหลาย, ฐุดงควัตรใน พระธรรมปิฎก
 (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สือตะวัน การ
 พิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๖๓.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

^๓พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๘, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด,
 พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๗๑.

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔.

เข้มแข็ง มีสติระลึกรู้อยู่ตลอดเวลา แนวทางการปฏิบัตินั้น วัดพระธรรมกายปฏิบัติตามหลักธุดงค์-
 วัตร ๒ ข้อ คือ ๑) ถือน้ำในอาสนะเดียวเป็นวัตร คือ ในแต่ละวันจะบริโภคอาหารเพียงมือเดียว
 เมื่อนั่งแล้วก็นั่งจนเสร็จ หลังจากนั้นจะไม่บริโภคอาหารอะไรอีกเลย นอกจากน้ำปานะ หรือน้ำ
 ดื่ม ๒) ถือน้ำในอาสนะที่เขาจัดไว้ให้เป็นวัตร คือ เมื่อเจ้าหน้าที่จัดที่พักให้ก็พักอาศัยในที่
 นั้นๆ โดยไม่เลือกว่าสะดวกสบาย หรือถูกใจหรือไม่^{๑๑} และอีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยต้องศึกษา
 ในส่วนของวัดพระธรรมกาย คือ การจาริกธุดงค์ไปในสังคมเมือง ซึ่งเป็นสถานที่อาศัยอยู่ของคน
 หมู่มาก และเพราะสาเหตุใดจึงทำให้วัดพระธรรมกายได้ถือธุดงค์วัตรเพียง ๒ ข้อ เหมือนหรือ
 ต่างกันอย่างไรในครั้งพุทธกาล ในส่วนนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จุดประกายให้ผู้ศึกษาได้มุ่งประเด็น
 ศึกษาไปที่การปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกายโดยตรง

กล่าวโดยสรุปแล้ว การศึกษาแนวทางการปฏิบัติธุดงค์วัตร ก็คือการศึกษาข้อปฏิบัติ
 ของพระธุดงค์ว่ามีข้อปฏิบัติอย่างไร และอะไรเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญ ข้อปฏิบัติธุดงค์วัตรที่ปรากฏ
 ในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีทั้งหมด ๘ ข้อ คือ ๑) อารัญญิกังคธุดงค์ ๒) ปิณฑปาติกังคธุดงค์ ๓) ปัง-
 สุกูลิกังคธุดงค์ ๔) เตจีวริกังคธุดงค์ ๕) สปทานจาริกังคธุดงค์ ๖) ขลุปัจฉานกัตติกังคธุดงค์ ๗)
 เนสัชชิกังคธุดงค์ และ ๘) ยถาสันถติกังคธุดงค์^{๑๒} และเพิ่มมาอีก ๕ ข้อ ที่ปรากฏในวิสุทธิมรรค คือ
 ๑) เอกาสนิกังคธุดงค์ ๒) ปัตตปิณฑกังคธุดงค์ ๓) รุกขมูลิกังคธุดงค์ ๔) อพโภกาสิกังคธุดงค์ และ
 ๕) โสสานิกังคธุดงค์^{๑๓} รวมเป็นธุดงค์วัตร ๑๓ ข้อ โดยการปฏิบัติส่วนใหญ่จะเน้นถือน้ำอยู่ป่า
 เป็นวัตร อยู่ป่าเช้าเป็นวัตร อยู่โคนไม้เป็นวัตร เป็นต้น ซึ่งข้อวัตรปฏิบัติเหล่านี้พระพุทธเจ้าได้บ่งชี้
 ถึงความสำคัญ และเน้นย้ำให้สาวกปฏิบัติธรรมในป่า ภูเขา ถ้ำ มาตั้งแต่ในครั้งสมัยพุทธกาล การ
 ปฏิบัติธุดงค์จึงเป็นการทวนกระแสเข้าสู่วิถีเดิมของการปฏิบัติ เนื่องจากอัครสาวกในพุทธกาลได้
 ดำเนินตามทางขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่างบรรลุผลในการปฏิบัติกันมาก และการปฏิบัติ
 ธุดงค์ยังให้อานิสงส์ต่อผู้ที่ปฏิบัติ ช่วยให้ผู้ปฏิบัติพัฒนาทางด้านจิตใจ พัฒนาทางด้านปัญญา-
 ญาณ และสะท้อนออกมาในรูปของพฤติกรรมที่ดูเป็นที่น่าเลื่อมใส หรือเป็นพระสงฆ์ที่มีปฏิปทา
 งดงามเทียบพร้อมนั่นเอง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงมีแรงบันดาลใจในการที่จะศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติ
 ธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา โดยศึกษาเฉพาะกรณีของวัดพระธรรมกาย เพื่อให้เห็นแนวทางใน

^{๑๑}พระสนิทวงศ์ วุฑฒิวัังโส, ธุดงค์ธรรมทายาทวัดพระธรรมกายเดินธุดงค์, [ออนไลน์],
 แหล่งที่มา : <http://www.dhammadhammaphai.org/webboard/dbview.php?No=1938>, [๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

^{๑๒}จ.ม. (ไทย) ๒๕/๘๑/๖๐.

^{๑๓}วิสุทธิ. ๑/๗๓-๑๐๔.

การปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตร หรือหลักปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกายต่างจากครั้งพุทธกาลหรือไม่อย่างไร และเป็นการเผยแผ่หลักคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้อย่างไร ตลอดทั้งเป็นการรักษาข้อวัตรต่างๆ ไว้ไม่ให้สูญหาย เพราะฉะนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาแนวทางการปฏิบัติธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา โดยต้องการศึกษาเฉพาะกรณีแนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี อันจะยังประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาธุดงค์วัตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักการ วัตถุประสงค์และแนวการปฏิบัติของการถือธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้วางขอบเขตการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาการปฏิบัติธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้ยกมากล่าวไว้ ๑๓ ข้อ โดยศึกษาจากความหมาย ประเภท และความสำคัญของการปฏิบัติธุดงค์วัตร ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการปฏิบัติธุดงค์วัตร และศึกษาการปฏิบัติธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี ที่สำคัญผู้วิจัยมุ่งศึกษาหลักการ วัตถุประสงค์และแนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรเฉพาะกรณีของวัดพระธรรมกาย เท่านั้น แล้วนำส่วนที่ได้ศึกษานั้นมาวิเคราะห์ถึงแนวทางการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกายว่าเป็นเช่นไร เพื่อให้เห็นแนวทางการปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตรของพระสงฆ์รุ่นหลังๆ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยในชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตำราที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลปฐมภูมิจะศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนข้อมูลทุติยภูมิจะศึกษาจาก วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสารวิชาการ สื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้งานวิจัยนี้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้นในวงการของนักวิชาการ ตลอดจนเอกสารของโครงการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การปฏิบัติธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ แนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกายเป็นเช่นไร เป็นไปตามแนวทางของพระพุทธศาสนาหรือไม่อย่างไร

๑.๔.๓ หลักการ วัตถุประสงค์ และแนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี กล่าวไว้อย่างไร

๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ธุดงค์วัตร คือ ข้อปฏิบัติที่เข้มงวดเป็นพิเศษ เพื่อความขัดเกลาจิตใจอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบังคับให้ภิกษุถือปฏิบัติ ใครจะปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ ผู้ที่จะปฏิบัติธุดงค์วัตรนั้นสามารถเลือกได้เองตามความสมัครใจว่าจะปฏิบัติข้อใดบ้าง เป็นเวลานานเท่าใด เมื่อจะถือปฏิบัติก็เพียงแต่กล่าวคำสมาทานธุดงค์วัตรข้อที่ตนเลือก แล้วก็เริ่มปฏิบัติได้เลย ธุดงค์วัตร ๑๓ ข้อประกอบด้วย

๑. บังสุกุลิ๊งคะ คือ การถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

๒. เติจิวริ๊งคะ คือ การถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร

๓. ปินทปาติ๊งคะ คือ การถือเที่ยวบิณฑบาตเป็น

๔. สปัตทานจาริ๊งคะ คือ การถือเที่ยวบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร

๕. เอกาสนิ๊งคะ คือ การถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร

๖. ปัตตปิณฑิ๊งคะ คือ การถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร

๗. ขลุปัจฉาภัตติ๊งคะ คือ การถือห้ามภักตอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร

๘. อารัญญิ๊งคะ คือ การถืออยู่ป่าเป็นวัตร

๙. รุกขมุถิ๊งคะ คือ การถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร

๑๐. อัปโภกาสิ๊งคะ คือ การถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร

๑๑. โสทานิ๊งคะ คือ การถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร

๑๒. ยถาสันถติ๊งคะ คือ ถือการอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้อย่างไรเป็นวัตร

๑๓. เนสิชชิ๊งคะ คือ การถือการนั่งเป็นวัตร

วัตร หมายถึง กิจพึงกระทำ, หน้าที่, ขนบธรรมเนียม, ประเพณี, การประพฤติ, การปฏิบัติ แบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๓ อย่าง คือ

- ๑) กิจวัตร คือ หน้าที่ที่ควรทำ เช่น หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ ต่ออาจารย์
- ๒) จริยวัตร คือ มารยาทที่พึงปฏิบัติ เช่น มารยาทในการขบฉัน มารยาทในการจำวัด มารยาทการนุ่งห่ม เป็นต้น
- ๓) วิธีวัตร คือ แบบแผนที่พึงปฏิบัติให้ถูกต้อง เช่น วิธีครองผ้า วิธีใช้และเก็บบาตร วิธีพับเก็บจีวร เป็นต้น

จาริก หมายถึง การเดินทางไปเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ศัพท์นี้ถูกนำมาใช้บ่อยครั้งในประเทศไทยโดยมีความหมายเดียวกับในพระไตรปิฎก เช่น จาริกชุกงค์, โครงการธรรมจาริก เป็นต้น ปัจจุบันการจาริกขยายความหมายไปถึงการเดินทางเพื่อไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสังเวชนียสถานด้วย ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้คำว่า การจาริกแสวงบุญ

วัดพระธรรมกาย หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนา ที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งเป็นวัดโดยสมบูรณ์ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๒ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๙๖ ตอนที่ ๑๕ เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๒ โดยมีพระอธิการไชยบุญลย์ ธรรมชโย (ปัจจุบันเป็น พระเทพญาณมหามุนี (ไชยบุญลย์ ธรรมชโย)) เป็นเจ้าอาวาส และมีพระเผด็จ ทศตชีโว (ปัจจุบันเป็นพระภิกษุญาณวโรดม) เป็นรองเจ้าอาวาส

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาแนวทางการปฏิบัติชุกงค์วัตรในพระพุทธศาสนา ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทัศนะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติชุกงค์วัตรตามที่ปรากฏในเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นบรรทัดฐานต่อการวิจัย ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะนำมากล่าวโดยสังเขป ดังนี้

๑.๖.๑ หนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ) กล่าวถึง ชุกงค์ ในหนังสือธรรมปริทรรศน์ ว่า ชุกงค์ เป็นวัดตจวิทยาพิเศษ สำหรับช่วยในการขัดเกลากิเลสและปิดกั้นกระแสแห่งอารมณ์ ช่วยให้ผู้ปฏิบัติโดย มกน้อยขึ้น เป็นข้อปฏิบัติที่ใครสมภารใจจะทำหรือไม่ก็ได้ เพราะไม่ใช่กิจจำเป็นหรือวินัยที่ต้องปฏิบัติตามโดยส่วนเดียว แต่เป็นข้อที่ท่านแสดงไว้ สำหรับผู้ต้องการจะใช้วิธีนี้เป็นอุบายวิธีในการขัดเกลากิเลสเท่านั้น ชุกงค์วัตรมีส่วนช่วยให้เกิดความมกน้อย สัน โดย ยินดีในที่

สังกัด ปรารภความเพียรเพิ่มส่วนแห่งอริยธรรม คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะให้สูงขึ้นได้วิธีหนึ่ง เช่นเดียวกับกุศลธรรมเหล่านี้^{๑๔}

พระเมธีธรรมากรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ กล่าวถึง รุคงค์ ในหนังสือวิมุตติ-มรรค ว่า รุคงค์ หมายถึง อุบายวิธีเครื่องขัดเกลากิเลส ให้เป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักน้อยสันโดษ เพื่อความผ่อนคลายของศีล การถือรุคงค์นั้น เป็นจริยวัตรพิเศษอย่างหนึ่ง ไม่ใช่ข้อบังคับให้ต้องปฏิบัติตามเหมือนวินัย แต่เป็นข้อปฏิบัติที่บัญญัติไว้ตามแต่ใครจะสมัครใจถือปฏิบัติ และสำเร็จได้ตามการสมาทาน คือ ด้วยการอธิษฐานใจหรือเปล่งวาจาจากลาคำสมาทานเป็นข้อๆ ไป^{๑๕}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระรุคงค์กัมมัญฐานในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ว่า โดยทั่วไปพระรุคงค์กัมมัญฐาน ต้องรักษาศีลอย่างบริสุทธิ์ ไม่ให้มีด่างพร้อยในกระบวนไตรสิกขา เพราะศีลเป็นเครื่องรองรับเป็นฐานของสมาธิ ทำให้สมาธิเกิดง่ายและตั้งอยู่โดยมั่นคง ศีลต้องดีก่อน สมาธิจึงจะดีได้ นอกจากนั้น ในการท่องเที่ยวแสวงหาที่สัปปายะ สำหรับอบรมจิต ต้องฝ้ออันตรายต่าง ๆ นานา พระป่าท่านมีความเชื่อมั่นว่า ศีลที่บริสุทธิ์จะเป็นเกราะป้องกันที่ดีที่สุด บทวิเคราะห์ปฏิบัติพาพระป่าสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต มีปฏิบัติพา คือ มีข้อวัตรและปฏิบัติต่าง ๆ คือ รุคงค์ ๑๓ ขันธวัตร ๑๔ มีอาคันตุกวัตร เป็นต้น เป็นปฏิบัติพาที่ทำได้ยากและลำบากเพราะเป็นการปฏิบัติที่ทวนกระแสโลกทั้งทางกาย วาจา และทางใจ นอกจากนี้ ได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของรุคงค์ มีจำนวน ๒๘ ข้อ ข้อที่ ๑ การหาเลี้ยงชีพบริสุทธิ์ ข้อสุดท้าย ทำให้สิ้นทุกข์ทั้งปวง^{๑๖}

พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี) ได้กล่าวถึงพระมหากัสสปเถระ ในหนังสือตำนานพระอรหันต์ ๘ ทิศ ว่า ท่านเป็นบุตรของกบิลพราหมณ์ กัสสปโคตร พระมหากัสสปเถระนั้น โดยปกติท่านจะถือรุคงค์ ๓ ข้อ อย่างเคร่งครัด คือ

๑. ถือการใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร คือ ท่านจะไม่ยอมใช้ผ้าจีวรที่ทายนามาวายให้
๒. ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร คือ อาหารที่ฉันต้องเป็นอาหารที่ท่านได้มาจากการเที่ยวบิณฑบาตเท่านั้น

^{๑๔}พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ สุตญาโณ), **ธรรมปริทรรศน์ ๒**, หน้า ๕๐๐.

^{๑๕}พระเมธีธรรมากรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และ คณะ, **วิมุตติมรรค**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๖-๓๕.

^{๑๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๒๖.

๓. ถือกการอยู่ป่าเป็นวัตร คือ ท่านพอใจอยู่ในเสนาสนะป่า ซึ่งนิยมเรียกว่า อรัญญวาที แปลว่า “พระป่า” นั่นเอง^{๑๑}

พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร) วัดบวรนิเวศวิหาร ได้กล่าวถึง ชุตงค์ ในหนังสือประมวลปัญหาและเฉลย ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒ ว่า ชุตงค์ เป็นวัตรจริยาพิเศษอย่างหนึ่ง ตามแต่ใครจะสมควรถือ ไม่ใช่กิจจำเป็นคือจะถือก็ได้ เป็นองค์เครื่องกำจัดกิเลส ที่เป็นไปเพื่อสัน โดยมักน้อย แม้ไม่ใช่ทางมัชฌิมาปฏิปทาโดยตรง แต่ก็ใช่อุบายที่จะให้สามารถละปลิโพธ ๑๐ ได้ดี และยังมี ๓๐ ทศให้บริบูรณ์ เพื่อเข้ามัชฌิมาปฏิปทาที่แท้จริงได้ เพราะเป็นไปกับด้วยความระงับและความทรมาณ ฟีกฝนที่จะให้เป็นคนใจเด็ดมั่นคง ควรแก่การงานในหน้าที่และควรแก่การตรัสรู้^{๑๒}

หลวงปู่จันทา ถาวโร ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อุบายภาวนา” ว่า ชุตงค์ แปลว่า เครื่องอย่างกิเลส เครื่องกลั่นกรองกิเลส เครื่องนำออกจากทุกข์โทษภัยน้อยใหญ่ของบรรพชิตผู้มีจิตมุ่งหวังเพื่อที่จะพาดนข้ามโอฆสงสารไปนิพพาน ตามพระพุทธองค์และเหล่าพระอริยสาวกทั้งหลาย เมื่อเข้ามาบวชแล้วนั้น จะต้องเป็นผู้มักน้อยสัน โดย การประพฤติวัตรปฏิบัตินั้นจึงจะเป็นไป เพราะชุตงค์เป็นเครื่องกลั่นกรองกิเลส เป็นเครื่องขัดเกลาความชั่วทุกอย่างแม้แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงเจริญมาก่อนถึง ๖ พรรษาจึงได้ตรัสรู้ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แจ่มประจักษ์ขึ้นในตัวของพระองค์ เป็นอรหันต์ผู้ไกลจากข้าศึก คือ กิเลส นั่นเอง^{๑๓}

อนงคุโณ ภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “สิ่งที่ชีวิตตามหา ปรัชญารักษาใจ” โดยให้ความหมายพระชุตงค์ไว้ว่า “พระชุตงค์ คือ ทหารกล้าของพระศาสนา พระชุตงค์ชื่อนี้ น่าเคารพศรัทธามาก ด้วยชีวิตที่เรียบง่าย สงคมาด้วยศีลและเจริญด้วยสมาธิปัญญา ชุตงค์วัตรเป็นวัตรปฏิบัติอันเป็นองค์คุณของการขัดเกลากิเลส ไม่ใช่ปฏิบัติเพราะความหลง ไม่เข้าไปเพราะเอกลาภชื่อเสียง แต่ปฏิบัติเพื่อฝึกฝนตนเองขัดเกลากิเลสอันจะนำมาซึ่งความเจริญในธรรม และสืบต่อศรัทธาในพระศาสนาให้เจริญยิ่งขึ้นไป”^{๑๔}

^{๑๑}พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี), **ตำนานพระอรหันต์ ๘ ทิศ**, บวรพุทธชลบุรี ในพระสังฆราชูปถัมภ์ จัดพิมพ์เป็นแบบบรรณาการ งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูอุดมวิชากร (เหมือน อินทโชติ) (ชลบุรี : ม.ป.ท, ๒๕๒๘), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๑๒}พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร), **ประมวลปัญหาและเฉลย ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒** (สำหรับนักธรรม และธรรมศึกษาชั้นโท), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓๕-๑๓๖.

^{๑๓}หลวงปู่จันทา ถาวโร, **อุบายภาวนา**, (กรุงเทพมหานคร : ชินอักษรการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐.

^{๑๔}อนงคุโณ ภิกขุ, **สิ่งที่ชีวิตตามหา ปรัชญารักษาใจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๗๔.

ภันธกานต์ กิมทอง ได้กล่าวถึง หลวงปู่เปลื้อง ปญญาวัตโต ในหนังสือ “ธรรมะแลกมาด้วยชีวิต” ว่า ความเพียรพยายามในการประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจังไม่ท้อถอย มีความตั้งใจมั่นคงในชีวิตพรหมจรรย์ ตั้งสัจจะอธิษฐานเป็นเดิมพันเพื่อพิสูจน์หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยการปฏิบัติตามหลักธุดงค์ คือ ถือนิสสัยชุกชุม การถือไม้นอนเป็นวัตร ตลอดระยะ ๓ เดือนในพรรษานั้น ทั้งกลางวันและกลางคืน อยู่เนิสสัยชุกชุม ยืน เดิน นั่ง ไม่ให้นิเวศน์ครอบงำจิตใจ ชีวิตของนักปฏิบัติต้องกำจัดความง่วงนอน ถ้าจะเจริญสมาธิก็ต้องกำจัดนิเวศน์ ๕ คือ ๑) กามฉันทะ คือ จิตที่ใคร่ในรักในส่วนของกามคุณ เช่น รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ ๒) พยาบาท คือ จิตคิดอาฆาตปองร้าย ๓) ถีนมิทธะ คือ ความง่วงเหงาหาวนอน ๔) อุทธัจจะกุกกุจจะ คือ ความคิดที่ฟุ้งซ่าน และ ๕) วิจิกิจฉา คือ คิดลังเลสงสัยในข้อวัตรปฏิบัติ สงสัยในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ทั้งหมดนี้คือ นิเวศน์ เพราะฉะนั้น การบำเพ็ญสมาธิจึงต้องพยายามมิให้นิเวศน์เข้ามาในจิตใจ ถ้ามีต้องต่อสู้ให้ถึงที่สุด^{๒๐}

สุพรรณ สาคกร กล่าวถึงหลวงปู่เครื่อง สุภทฺโท ในหนังสือ “การสร้างบารมีและพลังบารมีของหลวงปู่เครื่อง สุภทฺโท” โดยกล่าวถึงการแสวงหาซึ่งหนทางดับทุกข์ไว้ว่า “การปฏิบัติตามข้อธุดงค์เป็นหนทางอีกหนทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นได้ โดยหลวงปู่เครื่องได้สมาทานธุดงค์ คือ การตั้งใจที่จะทำในสิ่งที่เป็วัตรปฏิบัติ ๓ ข้อ คือ การสมาทานว่าจะออกเที่ยวบิณฑบาต เพราะเป็นกิจที่พระภิกษุจะต้องทำเป็นปกติตามพระวินัย สมาทานเอกาเป็นวัตร ก็เพื่อที่จะบังคับใจข่มความอยาก ลด กิเลส ซึ่งเป็นต้นตอของอกุศลมูลให้เบาบางลงด้วยการฉันอาหารเพียงเพื่อให้ชีวิตอยู่ได้ และสมาทานครองผ้าไตรจีวรหรือตั้งใจถือครองผ้าเพียง ๓ ผืน เป็นวัตร อันเป็นบริวารตามพุทธบัญญัติ เพื่อที่จะไม่ปล่อยให้เกิดความโลภอยากจะได้ผ้าผืนที่ ๔ หรือผืนต่อไป”^{๒๑}

นที ลานโพธิ์ กล่าวในหนังสือวิญญาณธรรมานบนเส้นทางธุดงค์ ว่า “พระภิกษุซึ่งมีความมุ่งมั่นต้องการสละกิเลสโลภี ตัดสินใจบวชต้องการศึกษาหาความรู้ในพระธรรม มีความสำรวมระวังกาย วาจา ใจ ให้แน่วแน่อยู่ในพระธรรมวินัย ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ยึดเอาแนวปฏิบัติธรรมกรรมฐานนำมาฝึกรอบมจิต เพื่อให้เกิดปัญญาหวังบรรลุสู่โลกุตระธรรม ต้องมั่นถือซึ่งธุดงค์เป็นวัตรนำไปสู่ความวิเวก เพื่อขจัดขัดเกลากิเลสในใจให้ลดน้อยเบาบาง โดยไม่คำนึงถึง

^{๒๐} ภันธกานต์ กิมทอง, ธรรมะแลกด้วยชีวิต, (นครราชสีมา : ญาณุพัทธ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๑-๒๒๓.

^{๒๑} สุพรรณ สาคกร, การสร้างบารมีและพลังบุญบารมีของหลวงปู่เครื่อง สุภทฺโท, (อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๔๙), หน้า ๖๒-๖๓.

ความยากลำบาก พระภิกษุเช่นนี้ควรแก่การเคารพกราบไหว้ และท่านเหล่านี้คือพุทธสาวกอันแท้จริงที่จะเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้วัฒนาถาวรสืบไป”^{๒๓}

จำเนียร ทรงฤกษ์ ได้กล่าวถึง ประวัติของพระมหากัสสปเถระไว้ในหนังสือประวัติพระสาวกว่า “ท่านเป็นผู้ทรงรศงค์คุณอันสูงสุด เป็นผู้สร้างประโยชน์ตนและสังคมโดยไม่เห็นแก่ความสุขส่วนตน ตั้งใจอุทิศผลงานของตนเพื่อให้เป็นผลงานของพระพุทธศาสนา หวังจรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองอยู่คู่โลก และเป็นผู้มีจริยาวัตรที่งดงาม ได้รับการมอบหมายให้เป็นประธานในการสังคายนาครั้งแรก ทั้งได้รับการขนานนามจากพุทธบริษัทที่ว่า “พระอริยกัสสปสังฆวุฒาจารย์”^{๒๔}

แสง จันทรงาม ได้กล่าวถึง รศงค์ ในหนังสือศาสนศาสตร์ โดยให้ความหมายของ รศงค์ว่า “รศงค์ หมายถึง การปฏิบัติแบบตบะเบื้องต้น แต่ปฏิบัติเคร่งครัดยิ่งขึ้น เพื่อเผากิเลสให้เหือดแห้งเร็วเข้า ตัวอย่างเช่น แทนที่จะบริโภคอาหารวันละมือ ก็อาจจะบริโภค ๓ วันต่อมือ หรือถึง ๗ วันต่อมือก็มี แทนที่จะนอนวันละ ๘ ชั่วโมง อาจจะนอนวันละ ๑ - ๒ ชั่วโมง มีภิกษุบางองค์ที่ไม่นอนเลย คือไม่เอาหลังแตะพื้น ถ้าจำเป็นต้องหลับก็นั่งหลับ ในสมัยพุทธกาลมีพระบางองค์ไม่ยอมใช้จีวรสำเร็จรูป แต่ไปเที่ยวเก็บเศษผ้า ตามกองขยะหรือผ้าห่อศพที่เขาทิ้งไว้ตามป่าช้า เอามาซัก ตัดเย็บ ย้อมทำเป็นจีวรใช้ มีพระบางองค์ไม่ยอมอยู่ในอาคารที่มีที่มุงที่มีบังเดียวกัน แต่ใช้ชีวิตอยู่ใต้ต้นไม้ตลอดเวลา”^{๒๕}

ชมรมเผยแผ่พุทธธรรมเจริญผล ได้กล่าวถึง รศงค์ ในหนังสือชีวประวัติและปฏิปทาพระอุดมสังวรวิสุทธิเถระ ว่า “การเที่ยวรศงค์หรือออกปิกวิเวกไปที่ต่างๆ นั้น ในสมัยนั้นยังไม่ลำบากเนื่องจากบ้านเมืองยังมีความสงบ เมื่อออกวิเวกไปในสถานที่ใด ก็สามารถปฏิบัติธรรมสงบและเป็นที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญสมณธรรม สถานที่ดังกล่าวประกอบด้วยสัปปายะ ๔ คือ

๑. บุคคลที่สบาย ไม่เป็นมิถุนาหิฐิ มีศรัทธาพอที่จะอาศัยบิณฑบาตได้ ใฝ่ใจในการประพฤติปฏิบัติ

๒. เสนาสนะที่อยู่อาศัยเป็นที่สบาย พออาศัยเป็นที่บำเพ็ญเพียรกันฝนบังแดดได้

๓. อาหารที่ชาวบ้านบริโภคเองและที่เขาถวายไม่เป็นของแสลงโรค คำว่า อาหารสัปปายะมิได้หมายความว่า เป็นสถานที่ที่มีอาหารเหลือเฟือ คือ มีฉันพอเลี้ยงอัตภาพไปวันๆ เท่านั้น

^{๒๓}นที ลานโพธิ์, วิทยุธรรมมานบนเส้นทางรศงค์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๒๔}จำเนียร ทรงฤกษ์, ชีวประวัติพระสาวก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๒๓), หน้า ๑.

^{๒๕}แสง จันทรงาม, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑), หน้า ๖๐.

๔. อากาศเป็นที่สบาย เพราะสถานที่บางแห่งในระหว่างฤดูฝนจะทำให้เกิดไข้ซึ่งจะเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการบำเพ็ญสมณธรรม”^{๒๖}

๑.๖.๒ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาศรีบุญ ปญญาโร (นุชมิตร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถร (ครูบาอินทจักรรักษา)” เกี่ยวกับการรุดงค์ว่า ความที่ตนเองปรารถนาความรู้แจ้งแห่งชีวิต จึงได้ออกรุดงค์ปฏิบัติอยู่ในป่า แม้จะมีความทุกข์ยากลำบาก ก็ขอให้ลำบากเพียงในชาตินี้ ชาติต่อไปจะไม่ยอมให้ทุกข์เช่นนี้อีกต่อไป ผู้อยู่ในป่าจะต้องศึกษารุดงค์ ๑๓ ข้อ มีอะไรบ้างต้องเรียนให้หมด ให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง เพราะเป็นสิ่งที่ต้องใช้ในชีวิตที่ดำรงอยู่ในภาวะของภิกษุที่ออกรุดงค์” ท่านครูบาเป็นผู้มีคุณธรรมสูง ท่านเดินรุดงค์ที่ไหนก็ตาม จะระลึกถึงคุณของโยมผู้ให้อาหาร น้ำดื่ม และความห่วงใยแก่ท่าน ดังนั้นสิ่งที่จะตอบแทนโยมได้ก็คือ การแสดงคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการตอบแทนที่บริสุทธิ์กว่าวัตถุอื่นใดในโลก ท่านจะทำอย่างนี้มีได้ขาด^{๒๗}

พระมหาจรรุญ ปญญาวโร (อินทร์ยงค์) ได้ศึกษา “การศึกษายทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า พระมหากัสสปเถระ ท่านถือรุดงค์ ๓ ข้อ อย่างเคร่งครัด คือ

๑. บังสุกุลกัณณะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมათานใช้แต่เฉพาะผ้าบังสุกุลเท่านั้น ไม่รับจีวรที่มีผู้ถวาย

๒. ปิณฑปาติกัณณะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมათานถือเที่ยวบิณฑบาตเลี้ยงชีวิตเป็นวัตร ไม่รับอติเรกถาก

๓. อารัญญิกัณณะ หมายถึง การอธิษฐานจิตหรือเปล่งวาจาสมათานถืออยู่ป่าเป็นวัตรซึ่งห่างจากบ้านคน ๕๐๐ ชั่วธนู หรือ ๒๕ เส้น^{๒๘}

^{๒๖}ชมรมเผยแผ่พุทธธรรมเจริญผล, “ชีวประวัติและปฏิปทาพระอุดมสังวรวิสุทธิเถร”, (กรุงเทพมหานคร : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๓๐-๓๑.

^{๒๗}พระมหาศรีบุญ ปญญาโร (นุชมิตร), “การศึกษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถร (ครูบาอินทจักรรักษา)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๖, หน้า ๑๘-๑๙.

^{๒๘}พระมหาจรรุญ ปญญาวโร (อินทร์ยงค์), “การศึกษายทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๐, หน้า ๑๙.

พระครูสิริกิจจาภรณ์ (เสริม กตกิจฺโจ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “โศสานิกธุดงค์ในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา หลวงพ่อเกษม เขมโก” พบว่า ธุดงค์ในพระพุทธศาสนา มีทั้งหมด ๑๓ ประเภท ซึ่งเป็นจริยวัตรพิเศษอย่างหนึ่ง ตามแต่ใครจะสมัครถึอ ไม่ใช่กิจจำเป็น แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นอุบายขัดเกลากิเลสและเข้าไปเพื่อความมักน้อยสันโดษ ในธุดงค์แต่ละข้อนั้น มีหลักการถึออยู่ ๓ อย่าง คือ (๑) อย่างเพลา (๒) อย่างกลาง (๓) อย่างอุกฤษฏ์ (อย่างเคร่ง) ผู้ปฏิบัติธุดงค์วัตรสามารถเลือกปฏิบัติให้เหมาะสมและตามใจชอบของตนได้ จะปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่งก็ได้ หรือจะปฏิบัติธุดงค์วัตรหลาย ๆ ข้อพร้อมกันก็ได้ การปฏิบัติธุดงค์นั้นช่วยให้เป็นคนมักน้อยสันโดษ นอกจากนี้ยังได้รับอานิสงส์ของการปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ กล่าวโดยรวมแล้วทำให้ได้รับอานิสงส์ ๒๘ ประการ มีอาชีพะบริสุทธ์ ทำให้สงบ และทำให้พ้นจากกิเลส เป็นต้น^{๒๕}

พระมหาสุขญา โรจนญาโณ (ยาสุกแสง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระโมคคัลลานะเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” กล่าวเกี่ยวกับการปฏิบัติธุดงค์ของพระโมคคัลลานะเถระว่า พระโมคคัลลานะเถระได้กล่าวสอนแก่ภิกษุทั้งหลาย เราทั้งหลาย ถึอการอยู่ป่าเป็นวัตร ถึอการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ถึอการอยู่โคนไม้เป็นวัตร พอใจในอาหารที่อยู่ในบาตรด้วยการเที่ยวแสวงหาได้มา มีจิตมั่นคงดีภายใน พึงทำลายเสนามัจจุราชได้ เหมือนช้างทำลายเรือนอ้อ พระโมคคัลลานะเถระถึอได้ว่าเป็นกำลังในการช่วยเหลือพระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนา เป็นระยะเวลาเริ่มตั้งแต่ปฐมโพธิกาลจนถึงปัจฉิมกาล นับตั้งแต่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ท่านจึงมีคำสอนสำหรับเป็นเครื่องเตือนใจแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไป ซึ่งนับได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง^{๒๖}

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)” พบว่า ธุดงค์วัตรต่างๆ จะเป็นเครื่องสนับสนุนส่งเสริมให้พระธุดงค์กรรมฐานสามารถเที่ยวจาริกบำเพ็ญสมณะธรรมไปในที่ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะท่านถึอเอาธรรมเป็นเครื่องสำคัญเหนือกว่าสิ่งอื่นใดทั้งหมด และประการสำคัญธุดงค์วัตรเหล่านี้เป็นกรอบหรือแนวทางในการปฏิบัติที่ช่วยกำจัดกิเลส เพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นในทางพระพุทธศาสนา ถึอเป็นข้อปฏิบัติที่พระภิกษุหรือฆราวาสปฏิบัติได้ยาก เพราะล้วน

^{๒๕}พระครูสิริกิจจาภรณ์ (เสริม กตกิจฺโจ), “โศสานิกธุดงค์ในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา หลวงพ่อเกษม เขมโก”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕, หน้า ๖๖.

^{๒๖}พระมหาสุขญา โรจนญาโณ (ยาสุกแสง), “การศึกษาบทบาทของพระโมคคัลลานะเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๐, หน้า ๕๑.

แต่เป็นสิ่งที่ขัดขึ้นจิตใจทั้งนั้น รูดงควัตรเป็นเครื่องขัดเกลากจะเห็นได้ว่าลักษณะของพระป่ามีลักษณะที่เอื้อต่อการบำเพ็ญสมณธรรม การฝึกอบรมบรรพชิตในพุทธศาสนาด้วยหลักรูดงค์จึงมีประโยชน์ที่เอื้อต่อตนเอง หมุ่มสงฆ์ และต่อพระพุทธศาสนา สามารถได้บรรลุได้อย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากรูดงค์มิใช่บทบัญญัติ จึงต้องเกิดความศรัทธาหากปฏิบัติแล้ว ศีล สมาธิ ปัญญา เจริญก็ควรสมทานต่อไป^{๑๑}

นายจิตรเทพ ปิ่นแก้ว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาคุณลักษณะเฉพาะของพุทธสาวก : กรณีศึกษาหลวงปู่หล้าตาทิพย์ (พระครูจันทสมานคุณ)” พบว่า จากประวัติของพระมหากัสสปะสรูปได้ว่า ท่านเป็นผู้มีคุณลักษณะเฉพาะอยู่หลายอย่าง เช่น เป็นผู้ถือรูดงค์ ๓ ข้อ คือ ถือทรงผ้าบังสุกุลจีวรเป็นวัตร ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และถืออยู่ป่าเป็นวัตร อย่างเคร่งครัด เป็นผู้มักน้อย สันโดษ มีความเมตตา กรุณาและเป็นประธานสงฆ์ในการทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๑ นับว่าเป็นบทบาทหรือคุณลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นอีกอย่างหนึ่งของท่าน ดังนั้น ท่านจึงได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ทรงรูดงค์ ความเป็นผู้ทรงรูดงค์ จึงจัดเป็นคุณลักษณะเฉพาะของท่าน^{๑๒}

นางสาวอัมพร จันทร์ตัน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติรูดงค์กับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” กล่าวว่า รูดงค์ หมายถึง วัตรปฏิบัติพิเศษอันเคร่งครัดอย่างหนึ่ง เพื่อกำจัดกิเลส และปิดกั้นกระแสอาภรณ์ ช่วยให้มีมักน้อย สันโดษ และเป็นอุบายในการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ ไม่ต่างพร้อย เป็นพื้นฐานที่จะรองรับการเจริญสมาธิและปัญญา หรือการเจริญสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน และเป็นวัตรปฏิบัติที่ใครจะสมควรใจจะทำหรือไม่ก็ได้ ไม่ใช่กิจจำเป็น แต่เป็นข้อปฏิบัติที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงไว้สำหรับผู้ปรารถนาจะใช้เป็นอุบายวิธี^{๑๓}

^{๑๑}พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน), “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมนุคกลางทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๒, หน้า ๗๗.

^{๑๒}นายจิตรเทพ ปิ่นแก้ว, “ศึกษาคุณลักษณะเฉพาะของพุทธสาวก : กรณีศึกษาหลวงปู่หล้าตาทิพย์ (พระครูจันทสมานคุณ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, หน้า ๓๗.

^{๑๓}นางสาวอัมพร จันทร์ตัน, “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติรูดงค์กับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ๕.

แนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติหรือทฤษฎีที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ความหมายของคำว่า “ธุดงค์” ในหลายแง่มุมที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นนั้น จะเห็นได้ว่า พระธุดงค์ในกรอบทางพระพุทธศาสนา คือ กลุ่มพระสงฆ์ที่มุ่งดำเนินตามทางของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ มีความมักน้อย และสันโดษ เนื่องจากสิ่งๆ ที่ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวมาผู้ศึกษาค้นพบว่า การปฏิบัติธุดงค์วัตร เป็นอีกหนทางหนึ่งที่นักปฏิบัติควรนำมาปฏิบัติเพื่อระงับความรู้สึกในการกินมาก นอนมาก และปฏิบัติน้อย ให้เกิดความไม่ยึดติดในยศศักดิ์ ไม่เกี่ยวข้องกับทางโลกมากเกินไป ปลีกวิเวก หาคความสงบ มุ่งสู่การบรรลุธรรมจนถึงพระนิพพาน คำว่าธุดงค์นั้นแปลตามตัวหมายถึง องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลส ประกอบด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ๑๓ ข้อ ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติสามารถเลือกปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่งได้ตามความสมัครใจ และไม่จำเป็นต้องปฏิบัติให้ครบทุกข้อ เช่น

๑) ถือบ้างสกุลเป็นวัตร

๒) ถือบ้างสามผืนเป็นวัตร

๓) ถือการบิณฑบาตเป็นวัตร

๔) ถือการบิณฑบาตตามลำดับบ้านเป็นวัตร

๕) ถือการฉันมือเดียวเป็นวัตร

๖) ถือการฉันในบาตรเป็นวัตร

๗) ถือการห้ามภัก (อาหาร) ที่เขานำมาถวายภายหลังเป็นวัตร เป็นต้น ดังที่กล่าวมาผู้ปฏิบัติสามารถเลือกปฏิบัติได้ตามจริตของผู้ปฏิบัติเองได้

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

๑) ศึกษาค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา

๒) ศึกษาค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

๓) สัมภาษณ์จากบุคคลที่เลือกสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์แบบจับประเด็น แล้วนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาทำการ แยกแยะ จัดประเภท ให้เหมาะสมแก่เนื้อหาของงานวิจัย

๔) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และข้อมูลที่ได้จากเอกสารทุติยภูมิ คือ ตำรา เอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์วารสาร บทความ และงานเขียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั่วไป

๕) ในการศึกษาธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี นี้ ผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนเป็นแบบวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี นี้ ผู้ศึกษาคาดว่าจะได้รับประโยชน์จากการวิจัยเรื่องนี้ ดังนี้

๑.๘.๑ ทำให้ทราบธุดงค์วัตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักการ วัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติของการถือธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

๑.๘.๓ ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์แนวการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

บทที่ ๒

ชุดงควัตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ผู้ปฏิบัติแล้วเห็นผลในการปฏิบัติ หลักศาสนาหรือแก่นของศาสนานี้ขึ้นอยู่กับที่การประพฤติปฏิบัติให้เห็นจริงตามหลักอริยสัจ ๔ ที่องค์ศาสดาทรงค้นพบ ในบทที่ ๒ นี้ ผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึง ความหมายและความสำคัญของชุดงค์ ประเภทของชุดงค์ หลักการแนวปฏิบัติและอานิสงส์ของชุดงค์ ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการปฏิบัติชุดงควัตร และหลักการปฏิบัติชุดงควัตรของพระสาวกในครั้งพุทธกาล โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ความหมายและความสำคัญของชุดงค์

๒.๑.๑ ความหมายของชุดงค์

ชุดงค์ในพระพุทธศาสนานั้น ถือเป็นข้อปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลสให้เบาบาง ฝีกฝนอบรมตนเพื่อให้เข้าถึงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานยกระดับจิตสู่โลกุตตระ มุ่งปฏิบัติเข้าสู่เป้าหมายสูงสุดคือ พระนิพพาน ก่อนที่จะเข้าสู่ประเด็นเนื้อหาสาระของชุดงค์นั้น จำต้องทราบความหมายของชุดงค์เสียก่อน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความหมายของชุดงค์จากทัศนะของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาโดยรวบรวมมากล่าวไว้ดังต่อไปนี้

คำว่า ชุดงค์ หมายถึง การกำหนดคอบุยาบงอย่างเพื่อกำจัดกิเลสส่วนตัว ตามคัมภีร์นั้น ท่านจำแนกออกเป็น ๑๓ ชนิด^๑ ด้วยกัน คือ ๑. ปังสุกุกังคชุดงค์ ๒. เตจิวริกังคชุดงค์ ๓. ปินทปาติ-กังคชุดงค์ ๔. สปัตทานจาริกังคชุดงค์ ๕. เอกาสนิกังคชุดงค์ ๖. ปัตตปินทกังคชุดงค์ ๗. ขลุปัจฉากัตติ-กังคชุดงค์ ๘. อารัญญิกังคชุดงค์ ๙. รุกขมูติกังคชุดงค์ ๑๐. อัฟโภกาติกังคชุดงค์ ๑๑. โสสานิกังค-ชุดงค์ ๑๒. ยถาสันถติกังคชุดงค์ ๑๓. เนสัชชิกังคชุดงค์

พระพุทธโฆสจารย์ ได้กล่าวความหมายแห่ง “ชุดงค์”^๒ ไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ชุดงค์ เป็นข้อปฏิบัติเพิ่มเติมที่เรียกว่า “พรต” คำว่า “พรต” นั้น มีความหมายว่า [พรต] น. กิจวัตร, การปฏิบัติ, มรรยาท, เขตแห่งความประพฤติ, ธรรมเนียม, ประเพณี, การสมาทานหรือประพฤติตาม

^๑พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ราชบัณฑิต พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบรรลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

^๒พระพุทธโฆสเถระ รัตน, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๘๓.

ลัทธิศาสนา, การจำศีล (เช่น การเว้นบริโภค เว้นเมถุนธรรม)^{๓๖} การสมาทานบริโภคอาหารอย่างเดียวเป็นนิตย์ (เช่น มรุต คือ การสมาทานกินแต่น้ำผึ้ง) ข้อกำหนดการปฏิบัติทางศาสนาเพื่อข่มกายใจ มีศีลวินัยเป็นต้น เช่น บำเพ็ญพรต ทรงพรต ถือพรต, เรียกผู้บำเพ็ญพรตว่า นักพรต

คำว่า “พรต” เป็นข้อวัตรปฏิบัติตนให้เป็นผู้ประเสริฐขึ้น เรียกว่า บำเพ็ญพรต, มรรยาท, เขตแห่งความประพฤติ, ธรรมเนียม, ประเพณี, การประพฤติตามลัทธิศาสนา, การรักษาศีล เฉพาะในพระพุทธศาสนา ซึ่งปฏิบัติสูงกว่าศีล ๕ ขึ้นไปเรียกว่าพรตทั้งสิ้น เช่น การรักษาศีล ๘ การรักษาศีล ๑๐ ตลอดจนการบวชเป็นบรรพชิต เรามักจะเห็นศัพท์ที่ใช้ควบกันเสมอว่า ศีลพรต หรือ ศีลวัตร หมายถึง ศีล ๕ และข้อปฏิบัติที่สูงขึ้นไปกว่านั้น การสมาทานบริโภคอาหารอย่างเดียวนั้นเป็นนิตย์ เช่น มรุต คือ กินแต่น้ำผึ้ง, พรตเป็นเพียงข้อเสนอแนะไม่ใช่ข้อบังคับ กล่าวคือ การปฏิบัติจุดกึ่งนั้น เป็นการทำความมกน้อยและสันโดษ ซึ่งเป็นความพองแ้วของศีล ให้บริบูรณ์^{๓๗}

ธุดงค์ (ภาษาบาลี : ธุดังคะ) แปลว่า องค์กรคุณเป็นเครื่องกำจัดกิเลส องค์กรของผู้กำจัดกิเลส หมายถึง เจตนา ความตั้งใจขัดเกลากิเลส เจตจำนง ความจงใจที่ทำให้ละกิเลสได้ ธุดงค์ เป็นข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ แต่ไม่มีการบังคับ แล้วแต่ผู้ใดจะสมัครใจปฏิบัติ เป็นอุบายวิธีกำจัดขัดเกลากิเลส ทำให้เกิดความมกน้อยสันโดษยิ่งขึ้น ไม่สะสม เพื่อให้เบาสบายไปมาได้ สะดวกด้วยไม่มีภาระมาก เหมือนนกที่มีเพียงปีกก็บินไปฉะนั้น มิใช่เพื่อสะสมหรือเพื่อลาภสักการะและชื่อเสียง ถ้าทำเพื่อลาภเพื่อชื่อเสียง ต้องอาบัติทุกกฏ^{๓๘}

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในอุปาสิตูตรว่าด้วยพระ อุปาสิตูขออนุญาตอยู่ป่าพระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระอุปาสิตู ครั้งนั้นท่านพระอุปาสิตูเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วทั้ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า^{๓๙}

“ข้าพระพุทธเจ้ามีพระภาค ข้าพระองค์ปรารถนาจะอาศัยเสนาสนะอันเงียบสงัดคือป่าโปร่งและป่าทึบอยู่”^{๔๐}

^{๓๖}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕๘.

^{๓๗}ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๘๒-๒๘๓.

^{๓๘}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, หน้า ๕๖.

^{๓๙}อ.ทสก.อ. (ไทย) ๒๔/๕๕/๒๓.

^{๔๐}อ.ทสก.อ. (ไทย) ๒/๓๑/๓๐, อ.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๕๕/๓๓๐.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อุบาลี เสนาสนะอันเจียบสังคคือป่าโปร่งและป่าทึบอยู่ลำบาก ทำวิเวก^๔ ได้ยาก ในการอยู่โดดเดี่ยวก่อกรรมขี้ได้ยาก ป่าทั้งหลายเห็นจะชักนำจิตของภิกษุผู้ยังไม่มีความสมาธิ^๕ ให้หวาดหวั่น อุบาลี ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “เรายังไม่มีความสมาธิ จักอาศัย เสนาสนะอันเจียบสังคคือป่าโปร่งและป่าทึบอยู่” ผู้นั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า “จักจมลง^๖ หรือจัก ฟุ้งซ่าน”

เปรียบเหมือนมีห้วงน้ำใหญ่ ถ้ามีช้างใหญ่สูง ๗ ศอก หรือ ๘ ศอกครั้งมาถึงเข้าช้ำงนั้น พึงคิดอย่างนี้ว่า “ทางที่ดี เราคงจะลงสู่ห้วงน้ำแล้วล้างหูเล่นบ้าง ล้างหลังเล่นบ้าง อาบ ดื่มน้ำขึ้นมาแล้วหลีกไปตามปรารถนา” ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะช้างนั้นมีร่างกายใหญ่ จึงต้องลงน้ำลึก ถัดใจ

ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “เราเมื่อยังไม่มีความสมาธิ จักอาศัยเสนาสนะอันเจียบสังคคือป่าโปร่ง และป่าทึบอยู่” ผู้นั้นจำต้องหวังข้อนี้ได้ว่า “จักจมลงหรือจักฟุ้งซ่าน” ถัดนั้นเหมือนกัน^๗

คู่ก่อนอุบาลี ภิกษุผู้ถืออยู่ป่านี้มี ๕ จำพวก คือ

- ๑) เพราะเป็นผู้เขลา มงาย จึงถืออยู่ป่า
- ๒) เป็นผู้มีความปรารถนาลามก อันความปรารถนาครอบงำ จึงถืออยู่ป่า
- ๓) เพราะวิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน จึงอยู่ป่า
- ๔) เพราะเข้าใจว่า พระพุทธเจ้า สาวกของพระพุทธเจ้า สรรเสริญจึงถืออยู่ป่า
- ๕) เพราะอาศัยความมักน้อย สันโดษ ขัดเขลา ความเจียบสังค และอาศัยความเป็น

แห่งการอยู่ป่า

คู่ก่อนอุบาลี ภิกษุผู้ถืออยู่ป่ามี ๕ จำพวก นี้แล

พระอุบาลีตรัสตามพระพุทธองค์อีกว่า แล้วผู้ถือเทียวบิณฑบาต, ถือผ้าบังสุกุล, อยู่โคนไม้, อยู่ป่าช้า, อยู่ในที่แจ้ง, ทรงผ้า ๓ ผืน, เทียวตามแถว, ถือการนั่ง, ถืออยู่ในเสนาสนะตามที่จัดไว้, ภิกษุผู้ถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียว, ถือการห้ามภัตที่เขานำมาถวายเมื่อภายหลัง และถือการฉันเฉพาะในบาตร มีเท่าไรหนอแล พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า คู่ก่อนอุบาลี ภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรนี้มี ๕ จำพวก คือ

- ๑) เพราะเป็นผู้เขลา มงาย จึงถือฉันเฉพาะในบาตร

^๔ อ.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๕๕/๓๗๐.

^๕ อ.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๕๕/๓๗๐.

^๖ อ.ทสก.อ. (ไทย) ๓/๕๕/๓๗๐.

^๗ อ.ทสก.อ. (ไทย) ๒๔/๑๘๑/๒๔๕.

๒) เพราะมีความปรารถนาตามก อันความปรารถนาครอบงำ จึงถือฉันทเฉพาะใน
บาตร

๓) เพราะวิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน จึงถือฉันทเฉพาะในบาตร

๔) เพราะเข้าใจว่า พระพุทธเจ้า สาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญ จึงถือฉันทเฉพาะใน
บาตร

๕) เพราะอาศัยความมกน้อย สันโดษ ขัดเกลา ความเจียมบังคับ และอาศัยความเป็น
แห่งการฉันทเฉพาะในบาตร มีประโยชน์ ด้วยความปฏิบัติดังนี้ จึงถือฉันทเฉพาะในบาตร^{๑๒}

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า คำว่า “ชุดงค์” หรือ “ชุดงค์วัตร” แปลว่า ข้อปฏิบัติอันเป็น
เครื่องขจัดความมกมาก ย่อมมีความมุ่งหมายในอันสงฆ์ ๒ ประการ โดยเจาะจง คือ ความไม่ยุ่งยาก
ลำบากและความไม่ส่งเสริมกิเลส^{๑๓}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่า ชุดงค์ แปลว่า องค์คุณเป็นเครื่องกำจัด
กิเลส องค์คุณของผู้กำจัดกิเลส ชุดงค์เป็นวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ แต่ไม่มีการบังคับ
แล้วแต่ผู้ใดจะสมัครใจปฏิบัติ เป็นอุบายวิธีกำจัดขัดเกลากิเลส ทำให้เกิดความมกน้อยสันโดษยิ่งขึ้น
ไม่สะสม เพื่อให้เบาสบายไปมาได้สะดวกด้วยไม่มีภาระมาก เหมือนนกที่มีเพียงปีกบินไปจะนั้น
มิใช่เพื่อสะสม หรือเพื่อลาภสักการะและชื่อเสียง^{๑๔}

จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี และนภาเดช กาญจนะ ให้ความหมายของการถือชุดงค์ว่า ถือ
ชุดงค์หมายถึง เจตนาที่แสดงออกเพื่อขจัดกิเลสของตน เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และ
ความเพียรด้วยข้อปฏิบัติ “ชุดงค์วัตร”^{๑๕}

จากการศึกษาความหมายของชุดงค์ในพระพุทธศาสนาซึ่งนักปราชญ์ราชบัณฑิตทาง
พระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายไว้ดังกล่าวข้างต้นนั้น พอจะประมวลความหมายได้ว่า คำว่า
“ชุดงค์” ก็คือ องค์คุณคือญาณเป็นเครื่องกำจัดกิเลส หรือสมათานเจตนาอันเป็นเหตุแห่งการ
ประพฤติทำลายกิเลส เป็นเครื่องกำจัดธรรมอันเป็นข้าศึก มุ่งเพื่อทำลายกิเลสของตน เกี่ยวกับ
เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และความเพียรด้วยข้อปฏิบัติ โดยการปฏิบัติเคร่งครัดขึ้นเพื่อเผา

^{๑๒}อง.ทศก.อ. (ไทย) ๒๔/๑๘๑/๒๔๕.

^{๑๓}พุทธทาสภิกขุ, คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว ฉบับสมบูรณ์ของพุทธทาส, (กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒.

^{๑๔}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), คำวัด ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียง
เจียง, ๒๕๔๘), หน้า ๕๑.

^{๑๕}จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี และนภาเดช กาญจนะ, พระป่า, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา,
๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

กิเลสให้เหือดแห้ง ชุติวงศ์จึงเป็นอุบายขัดเกลากิเลส ส่งเสริมความเป็นผู้มักน้อยสันโดษ ยินดีในที่สุด ประารถความเพียรเพิ่มส่วนแห่งอริยธรรมคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้สูงขึ้นได้วิธีหนึ่ง กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ชุติวงศ์ ชื่อ ตบะ เพราะเผาผลาญความละโมภด้วยอำนาจแห่งตัณหา แม้จะไม่ใช้ทางมัชฌิมาปฏิปทาโดยตรง แต่ก็ใช่อุบายเพื่อเข้าถึงมัชฌิมาปฏิปทาที่แท้จริงได้ เพราะเป็นการฝึกฝนตนเองอย่างเคร่งครัด ทำให้เป็นคนใจเด็ดมั่นคง ควรแก่การตรัสรู้ และชุติวงศ์นี้เป็นเพียงจริยาวัตรพิเศษอย่างหนึ่ง ไม่ใช่ข้อบังคับให้ต้องปฏิบัติตามเหมือนวินัย แต่เป็นข้อปฏิบัติที่บัญญัติไว้ตามแต่ใครจะถือปฏิบัติด้วยความสมัครใจ และสำเร็จได้ตามการสมათาน

๒.๑.๒ ความสำคัญของชุติวงศ์

ชุติวงศ์มีความสำคัญต่อผู้ปฏิบัติหรือโยคีบุคคลอยู่ไม่น้อย ในอันที่จะฝึกฝนตนเองด้วยเป็นอุบายขัดเกลากิเลสให้เหือดแห้ง ตั้งอยู่ในความเพียร ทำให้ชุตธรรมและอริยธรรมเจริญขึ้นเพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ ส่งผลให้การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติได้ผลอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ดังที่พระอรธกถาจารย์ได้กล่าวไว้ในชุตังคนิเทศ ว่า บุคคลสมათานศีลแล้วจะต้องทำการสมათานเอาชุติวงศ์ต่อไป ทั้งนี้ เพื่อที่จะทำคุณทั้งหลาย มีความเป็นผู้มักน้อยและความเป็นผู้สันโดษ เป็นต้น อันเป็นเครื่องฟ่องแผ้วของศีลให้สมบูรณ์ และเมื่อทำการสมათานเอาชุติวงศ์เช่นนี้แล้ว ศีลของท่านซึ่งถูกชำระล้างมลทินแล้วด้วยน้ำคือ คุณมีความเป็นผู้มักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลากิเลส ความสัจ ความไม่สังสมกิเลส การปรารถนาความเพียรและความเป็นผู้เรียบง่าย เป็นต้น ก็จักเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ด้วยดี กับทั้งพรตทั้งหลายของท่านอันหาโทษมิได้เช่นนี้ ดำรงตนอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่าแก่ ๓ ประการ คือ ความสันโดษในจิวร ความสันโดษในบิณฑบาต ความสันโดษในเสนาสนะตามมีตามได้ แล้วจักเป็นบุคคลสมควรเพื่อจะบรรลุอริยวงศ์ประการที่ ๔ ซึ่งได้แก่ ความเป็นผู้ยินดีในภาวนา คือสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา^{๑๖} ด้วยเหตุที่ชุติวงศ์มีความสำคัญโดยประการดังกล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ทรงอนุญาตชุติวงศ์ไว้สำหรับกุลบุตรทั้งหลายผู้สละโลกามิสแล้ว ผู้ไม่เสียดายอาลัยในร่างกายและชีวิต ผู้ปรารถนาจะทำข้อปฏิบัติอันสมควรแก่นิพพานให้ถึงพร้อมแก่ฐานะที่ตนพึงมี โดยมีระดับขั้นตอนดังนี้

๑. ในฐานะฝึกฝนตนเอง

ผู้ปฏิบัติหรือกุลบุตรทั้งหลายผู้สละโลกามิสไม่เสียดายอาลัยในร่างกายและชีวิต ปรารถนาความเพียรอย่างแรงกล้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา จึงได้ปฏิบัติตน

^{๑๖} สมเด็จพระพุทธอาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค เล่ม ๑, วิปัสสนาญาณนิกาย วัคคหชาตุ จัดพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานออกกรมพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๓), หน้า ๘๐.

โดยการถือธุดงค์อย่างเคร่งครัด ฟีกฝนตนเองตามหลักการแห่งธุดงค์วัตรอย่างใดอย่างหนึ่งหรือถือปฏิบัติขณะเดียวกันหลาย ๆ ข้อก็ได้ ซึ่งการฟีกฝนตนเองด้วยการปฏิบัติธุดงค์อย่างเคร่งครัดนั้นเป็นหนทางที่จะนำคนไปสู่เป้าหมายอันสูงสุดได้โดยไมยาก อย่างน้อยก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้มีธุดธรรม ๕ ประการ คือ ความมกน้อย ๑ ความสันโดษ ๑ ความขัดเกลา ๑ ความสัจ ๑ ความต้องการด้วยกุศล ๑^{๑๑} เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความมกน้อย เป็นต้นนี้ กุลบุตรทั้งหลายจึงสามารถปฏิบัติฟีกฝนตนเองในธุดงค์วัตรได้อย่างสะดวกและบรรลุเป้าหมายตามที่ตนต้องการได้ ในการปฏิบัติธุดงค์เพื่อฟีกฝนตนเองนั้น พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า โยคินุกคลย่อมกำจัดอตติกลมธานุโยค คือ การประกอบตนให้ลำบากอันเป็นไปโดยมุข คือ ความขัดเกลาอย่างอุกฤษฏ์ในธุดงค์ทั้งหลาย ด้วยอโมหะ^{๑๒} การปฏิบัติฟีกฝนตนเองในธุดงค์วัตรนี้ไม่ได้หมายความว่าเป็นการทรมานตนจนเกินไปอย่างอตติกลมธานุโยค แต่เป็นการขัดเกลาซึ่งเรียกว่าจันอุกฤษฏ์ในบรรดาการปฏิบัติธุดงค์ ๓ ระดับ คือ อย่างสูงสุด อย่างกลาง และอย่างเพลา แล้วแต่ว่าใครจะถืออย่างไร ส่วนมากผู้ปฏิบัติมักจะถืออย่างสูงสุดหรืออย่างเคร่งครัด เพื่อขัดเกลากิเลสของตนให้หมดไปโดยเร็ว ทำให้การปฏิบัติเช่นนี้คล้ายกับว่าเป็นการทรมานตนเองจนเกินไป

อตติกลมธานุโยคกับการบำเพ็ญธุดงค์วัตร ต่างก็ทำตนให้ลำบากด้วยกันก็เป็นการฟีกฝนตนเองให้ลำบากเช่นกัน แต่มีข้อสำคัญต่างกัน ทั้งโดยเหตุที่ปรารถนาและผลที่ได้ กล่าวคืออตติกลมธานุโยค ย่อมทรมานตนให้ลำบาก เพื่อให้บาปกรรมหมดไปเพราะการทรมานนั้น หรือเพื่อบูชาพระเป็นเจ้า พระองค์ทราบแล้ว จะทรงโปรดให้ประสบอิฐวิบูลผลที่ปรารถนา ส่วนการบำเพ็ญธุดงค์วัตรนั้น ไม่ทรมานตนจนเกินไปกว่ามัชฌิมาปฏิปทา บัญญัติขึ้นหมายจะให้เป็นอุบายขัดเกลากิเลส และเป็นไปเพื่อความมกน้อยสันโดษ ผลคือการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ได้ง่าย จิตขึ้นสู่สมาธิเร็ว ถ้าปฏิบัติเคร่งครัดไม่ถอยหลัง ก็จะสำเร็จโลกุตตรธรรมเร็ว เถกเช่นพระมหากัสสปเถระเป็นตัวอย่าง

สรุปได้ว่า การฟีกฝนตนเองอย่างเคร่งครัดตามหลักการของธุดงค์วัตรนั้น ไม่ได้จัดเป็นอตติกลมธานุโยคแต่ประการใด แต่เป็นการฟีกฝนตนเองอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดผลคือการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ได้ง่าย เพราะก่อนการจะสมาทานเอาธุดงค์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องสมาทานศีล รักษาศีลให้บริสุทธิ์เสียก่อน ทั้งนี้ เมื่อศีลบริสุทธิ์แล้ว จิตย่อมจะตั้งมั่นแน่วแน่เป็นสมาธิได้เร็วยิ่งขึ้น เมื่อตั้งใจปฏิบัติด้วยความเพียรอันแรงกล้าไม่ย่อหย่อน ในที่สุดก็จะสำเร็จโลกุตตรธรรมได้อย่างรวดเร็วดังกล่าวไว้ข้างต้น

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๒.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

๒. ในฐานะเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ภิกษุผู้ปฏิบัติธุดงค์ตัวอย่างเคร่งครัด มีความเพียรยิ่ง ไม่ท้อถอย สามารถขัดเกลากิเลสของตนให้เบาบางลงได้ มุ่งสู่สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ปฏิบัติโดยไม่ท้อถอย จนในที่สุดก็ได้บรรลุอรหัตตผลเอกเช่นพระมหากัสสปเถระ กล่าวคือ ท่านมีปกติสมาทานธุดงค์ ๓ ประการอย่างเคร่งครัด คือ

- ๑) ถี้อการนุ่งผ้าบังสุกุลเป็นวัตร
- ๒) ถี้อการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
- ๓) ถี้อการอยู่ป่าเป็นวัตร

ด้วยความเป็นผู้ปฏิบัติในธุดงค์คุณทั้ง ๓ ประการนี้อย่างเคร่งครัด พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ในทางผู้ทรงธุดงค์^{๑๕} ผลจากการปฏิบัติฝึกฝนอบรมตนอย่างเคร่งครัดด้วยการปฏิบัติธุดงค์ของพระมหากัสสปเถระนั้น นอกจากจะเป็นการฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้มักน้อยสันโดษแล้ว ยังนับได้ว่า ท่านเป็นพระเถระที่มีทั้งความเป็นธุตะ และธุตวาตะในตนเอง หมายความว่า ท่านเป็นผู้กำจัดกิเลสของตนได้ด้วยธุดงค์ และยังได้สั่งสอนคนอื่นด้วยธุดงค์ หรือได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยธุดงค์โดยการปฏิบัติเป็นแบบอย่างและกล่าวสอนสนทนธรรมด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ท่านได้ปฏิบัติธุดงค์นั่นเอง

พระมหากัสสปเถระเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในธุดงค์ตัวอย่างเคร่งครัด เน้นหนักในเรื่องการปฏิบัติ ส่วนเรื่องการเผยแผ่นั้น ท่านได้ใช้วิธีการทำให้ดูเป็นแบบอย่าง เน้นเรื่องการสอนสนทนาธรรม ส่วนเทคนิควิธีการอื่น ๆ ก็เหมือนกับพระพุทธเจ้า และพระสาวกทั้งหลายที่ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดถึงบทบาทด้านการพระศาสนาของท่าน ตั้งแต่สมัยพุทธกาลและหลังพุทธกาล นับว่า ท่านเป็นผู้มีส่วนทำให้พระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นคงมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ยกตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่งท่านได้แสดงธรรมเรื่องพยากรณ์พระอรหัตตผลแก่ภิกษุทั้งหลาย ขณะที่ท่านพักอยู่ที่เวฬุวันกลันทกนิวานสถาน ท่านได้กล่าวกับภิกษุทั้งหลายว่า

ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมพยากรณ์อรหัตตผลว่า เรา รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี พระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตผู้ได้มาน จลลาคในสมบัติและจิตของผู้อื่น ย่อมถึงเป็นผู้เปล่า ถึงความเป็นผู้ไม่มีคุณ ไม่เจริญ ถึงความพินาศ แต่ว่าภิกษุที่ได้มาน จลลาคในสมบัติ

^{๑๕} พระครูกลุณฺณสิทฺธิวัฒน์, *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๕.

ฉลาดในจิตของผู้อื่น ฉลาดในการกำหนดจิตของผู้อื่น กำหนดใจด้วยใจแล้ว ถ้าภิกษุกระทำไว้ในใจในการกำหนดรู้จิตของผู้อื่น กำหนดใจด้วยใจแล้ว และรู้ชัดว่าชาตินี้สิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ ไม่มี^{๒๐}

การประกาศพระพุทธศาสนาของพระมหากัสสปเถระ ก่อนพุทธปรินิพพานนั้น ส่วนใหญ่แล้วตัวท่านเองเน้นในทางปฏิบัติมากกว่าการแสดงธรรมหรือสนทนาธรรม แม้ตัวท่านเองก็ทำการประกาศด้วยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของภิกษุ จนท่านได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ถือธุดงค์เป็นวัตรการปฏิบัติของท่านก็เพื่อจะให้เกิดผลหรือให้เป็นแบบอย่างของพระสาวกในการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเอง ภาระงานหรืองานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมหากัสสปเถระ หลังจากที่ท่านได้บรรลุอรหัตผลแล้ว โดยรับภาระสั่งสอนภิกษุด้วยกันเป็นจำนวนมากมีพระภิกษุเป็นศิษย์ถึง ๕๐๐ รูป ในการสั่งสอนหรือเผยแผ่ก็ใช้วิธีการเหมือนกับพระสาวกรูปอื่น ๆ กล่าวคือการอธิบายธรรม เป็นการแสดงธรรมแบบกว้าง ๆ ในที่ประชุมใหญ่ มีผู้ฟังเป็นจำนวนมาก ผู้ฟังส่วนมากจะเป็นผู้มีพื้นฐานมีความรู้ความเข้าใจและศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว แต่ใครที่จะแสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพิ่มเติม ลักษณะการแสดงธรรมของท่านในรูปแบบนี้ท่านใช้แสดงธรรมแก่พระภิกษุด้วยกัน จนภิกษุเหล่านั้นยอมรับและขอเป็นศิษย์เป็นจำนวนมาก^{๒๑}

การแสดงธรรมของท่านที่เป็นรูปแบบอื่น เช่น การสนทนาธรรมกับพระสารีบุตรเถระในเรื่องเกี่ยวกับความสวยงามของป่าโดยที่ท่านกล่าวว่าป่านั้นจะงามเพราะการประพฤติปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการถือธุดงค์วัตรที่ท่านถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนพระสารีบุตรและพระสาวกรูปอื่นเห็นคล้อยตามท่านในด้านการปฏิบัติ ถือได้ว่า พระมหากัสสปเถระ มีผลงานในด้านการเผยแผ่ถึงแม้จะไม่มากนัก แต่ท่านก็มีผลงานในด้านอื่น ๆ เป็นอย่างมาก

จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง นับแต่ท่านเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา การประพฤติปฏิบัติตนของท่านถือได้ว่าเคร่งครัดในพระวินัยเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าร่างกายจะเป็นอย่างไร ท่านก็มีได้ย่อท้อในการปฏิบัติตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา จนได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าซึ่งให้เห็นว่า พระมหากัสสปเถระ เป็นพระสาวกที่สำคัญยิ่งในด้านการเป็นผู้นำทางการปฏิบัติตามหลักการคือพระวินัย แม้กระทั่งเมื่อท่านเข้าไปบิณฑบาตในบ้านญาติ ท่านก็มีได้บิณฑบาตเห็นแก่ใคร ท่านจะนำอาหารบิณฑบาตแต่พอยังอัธยาพาให้ขึ้นไปเท่านั้น ทั้งนี้เพราะผลจากการปฏิบัติธุดงค์อย่างเคร่งครัดและดำรงตนอยู่ในพระวินัยเป็นอย่างดีซึ่งของท่านนั่นเอง จึง

^{๒๐} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๕๕/๑๒.

^{๒๑} พระมหาจรรยา ปญญาวโร (อินทร์รงค์), “การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๐, หน้า ๕๖.

ทำให้ท่านสามารถฝึกฝนตนเองและเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการทำให้ดูเป็นแบบอย่างที่ดี และประสบความสำเร็จในชีวิตได้อย่างน่าภาคภูมิใจยิ่ง

๒.๒ ประเภทของธุดงค์

พระวินัยปิฎกแสดงประเภทของธุดงค์ไว้ ๑๓ ประเภท ธุดงค์ทั้ง ๑๓ ประเภทนี้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้อธิบายให้ผู้ศึกษาเข้าใจง่ายขึ้น ดังนี้ คือ

๑. บังสกุลิกังคะ การถือทรงผ้าบังสกุลเป็นวัตร^{๒๒} จะไม่รับคบตีจีวร เทียวแสวงหาผ้าบังสกุลมาทำเป็นจีวรใช้สอยเท่านั้น คำว่า “คบตีจีวร” หมายถึง จีวรที่ชาวบ้านนำมาถวาย^{๒๓}

๒. เตจีวริกังคะ การถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร จะต้องงดเว้นอดิเรกจีวร นุ่งห่มเฉพาะผ้า ๓ ผืนเท่านั้น จะไม่นุ่งห่มผ้าผืนที่ ๔ สำหรับคำว่า “อดิเรกจีวร” หมายถึง ผ้าที่เขากวายนิกขุเพิ่มมาจากผ้าที่อธิษฐานเป็นไตรจีวร และคำว่า “ไตรจีวร” หรือ “ผ้า ๓ ผืน” หมายถึง ฟ้านุ่ง (อันตราวาสก), ผ้าห่ม (อุตตราสงฆ์), และผ้าพาด (สังฆาฏี)^{๒๔}

๓. ปินชปาติกังคะ การถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ภิคุจะไม่รับอดิเรกลาภอย่างอื่น นอกจากได้รับมาจากการบิณฑบาต และจะฉันเฉพาะอาหารที่ได้มาจากการบิณฑบาตเท่านั้น คำว่า “อดิเรกลาภ” หมายถึง ลาภเหลือเพื่อ ลาภเกินปกติ

๔. สปัตทานจาริกังคะ การถือเที่ยวบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร ภิคุจะประพฤติวัตรเหมือนกับภิคุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร แต่ออกอุบายก็คือ ภิคุจะรับบิณฑบาตไปตามลำดับเรือนเท่านั้น งดเว้นการรับบิณฑบาตข้ามลำดับเรือน คำว่า “สปัตทาน” แปลว่า เที่ยวไปโดยไม่ขาดตอน คือเที่ยวไปตามลำดับเรือน

๕. เอกาสนิกังคะ การถือฉันฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร ในขณะที่ภิคุกำลังนั่งฉันอาหารอยู่ หากทายกนำอาหารมาถวายก็สามารถรับได้ แต่ถ้าภิคุลุกออกจากอาสนะไปแล้วจะไม่รับอาหารอีก และจะไม่ฉันอาหารอีกในวันนั้น คือ ฉันเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น

๖. ปัตตปิณฑทิกังคะ การถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร จะไม่ใช้ภาชนะรองอาหาร เพื่อฉันตั้งแต่ ๒ ใบขึ้นไป แต่จะรับและฉันอาหารเฉพาะในบาตรเท่านั้น

^{๒๒}วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๓/๔๓๐-๔๓๑.

^{๒๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑.

^{๒๔}วิ.ม. (ไทย) ๒/๔๖๐/๒.

๗. ขลุบัจฉากัดติงคะ การถือห้ามภัตอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร ขณะที่ภิกษุได้กำหนดจำนวนอาหารเพื่อฉันแล้ว เรียกว่า ห้ามภัต ขณะที่ภิกษุลงมือฉันอาหารที่ตนห้ามภัตแล้ว ก็จะไม่รับอาหารที่เขานำมาถวายอีก

๘. อารัญญิกังคะ การถืออยู่ป่าเป็นวัตร ภิกษุจะต้องอาศัยค้างแรมในป่า จะไม่พักค้างคืนในบ้าน ซึ่งเขตป่านั้นจะต้องห่างจากบริเวณบ้าน หรือชุมชน ในรัศมี ๕๐๐ ชั่วธนู

๙. รุกขมุถิกังคะ การถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร จะปฏิบัติเช่นเดียวกับภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร เพียงแต่ไม่ทำที่มุงที่บัง เช่น กุฎีไว้เป็นที่อยู่อาศัย แต่จะพักนอนหลับบนอนบ่าเพิงุสมณธรรมอยู่ภายใต้โคนไม้เท่านั้น

๑๐. อัปโภกาสิกังคะ การถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร จะปฏิบัติเช่นเดียวกับภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร แต่จะไม่ทำที่มุงที่บังไม่ว่าจะเป็นดินไม้ ถ้า เจื่อมเขา เป็นต้นก็ตาม จะอยู่เฉพาะที่แจ้ง ไม่มีสิ่งใดปิดบังสายลมและแสงแดดที่มากระทบกายและจิตใจ

๑๑. โสทานิกังคะ การถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร จะปฏิบัติเช่นเดียวกับภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ต่างกันตรงที่อยู่ป่าช้าเป็นวัตร อยู่ในป่าช้าเวลากลางคืน ส่วนในเวลากลางวันสามารถอาศัยอยู่ในที่หลีกเร้นตามอรัยาศัย

๑๒. ยถาสันถติกังคะ ถือการอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้อย่างไรเป็นวัตร จะไม่อาศัยในเสนาสนะที่มีความสะดวกสบาย ถึงแม้ได้ก็ไม่ยินดีและไม่แสวงหาเสนาสนะอื่นอีก เขาจัดให้อย่างไรก็อยู่อย่างนั้น

๑๓. เนตัสซิกังคะ การถือการนั่งเป็นวัตร จะบริหารตนอยู่ด้วยอิริยบท ๓ เท่านั้น คือ นั่ง ยืน และเดิน งดเว้นการนอน แม้แต่การเอนกายก็ไม่ควรทำ^{๒๕}

จุดคงที่ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถือปฏิบัติ นั้น ว่าโดยประเภทมีทั้งหมด ๑๓ ประเภท ซึ่งเรียกว่า จุดคงที่ ๑๓ ประการ ภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์สามารถปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว ในจุดคงที่วัตรทั้ง ๑๓ ประการนี้ ผู้ปฏิบัติถืออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ให้เหมาะกับจริตของตน แต่เมื่อจำแนกโดยที่ยังไม่ได้ศึกษาจุดคงที่มี ๒ ประเภท คือ จุดคงที่หมวดเสนาสนะและจุดคงที่หมวดความเพียร ทั้งนี้ ความเข้าใจของผู้ที่ยังไม่ศึกษาจุดคงที่ มีความเข้าใจว่า การปฏิบัติจุดคงที่ คือ การเข้าไปอาศัยอยู่ในป่า

^{๒๕} สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ ราชบัณฑิต, ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒ หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท, พิมพ์ครั้งที่ ๓๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓๒-๑๓๓ และดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๖-๑๐๘.

เพื่อเจริญสมณะและวิปัสสนากรรมฐานอย่างเคร่งครัด โดยอาศัยกลดเป็นบริวาร ในการอาศัยอยู่เพื่อปฏิบัติธรรม

๒.๓ หลักการ แนวปฏิบัติและอันสงฆ์ของธุดงค์

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงหลักการ แนวปฏิบัติ ประเภทแห่งภิกษุผู้สมათานธุดงค์ การสมათาน กรรมวิธี ความแตก และอันสงฆ์ของการปฏิบัติธุดงค์ในแต่ละประเภท โดยจำแนกเป็นข้อ ๆ ตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ หมวดที่ถือวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับจีวร (จีวรปฏิสังขยัตต์)

๑. ปังสุกุลิกังคะ การถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือปังสุกุลิกังคะ ย่อมไม่รับคหบดีจีวร เทียบแสวงหาเฉพาะผ้าบังสุกุลเอามาทำจีวร กล่าวคือ การถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เป็นการใช้แต่ผ้าเก่าที่คนเขาทิ้งเอาไว้ตามกองขยะบ้าง ข้างถนนบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง นำผ้าเหล่านั้นมาซัก ย้อมสี เย็บต่อกันจนเป็นผืนใหญ่แล้วนำมาใช้ งดเว้นจากการใช้ผ้าของโยมโดยตรงทุกชนิด (วางใกล้เท้าได้)

โดยใช้คำสมათานสำหรับปังสุกุลิกังคะว่า “คหปิตานจีวร ปฏิกุชิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดผ้าอันเป็นของคฤหบดีถวาย “ปังสุกุลิกงค สมมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมათานองค์แห่งภิกษุผู้มีการทรงผ้าบังสุกุลเป็นปกติ สมათานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้

คำว่า ปังสุกุล นี้ ท่านแสดงอรรถไว้ว่า ผ้าใดเป็นประดุกองฝุ่นในที่นั้น ๆ ด้วยอรรถว่าสูงชัน เพราะวางอยู่บนกองฝุ่น ในที่ที่ทั้งหลายมีตรอกและป่าช้าและกองหยากเยื่อเป็นต้นที่ใดที่หนึ่ง เพราะเหตุนั้น ผ้านั้น จึงชื่อว่า “ปังสุกุล” ผ้าดุกองฝุ่น อีกนัยหนึ่ง ผ้าชื่อว่า ปังสุกุล เพราะไปสู่ภาวะของผ้าอันบุคคลเกลียด อธิบายว่าถึงความเป็นผ้าที่เขาเกลียด ประดุกอง การที่ทรงไว้ซึ่งผ้าปังสุกุลที่มีค่าไขอันได้แล้วอย่างนั้น ชื่อว่า ปังสุกุล ความทรงผ้าปังสุกุลเป็นปกติของภิกษุนั้น เหตุนี้ ภิกษุนั้นจึงชื่อว่า ปังสุกุลิกะ องค์แห่งภิกษุปังสุกุลิกะ เหตุท่านเรียกว่า องค์ เพราะฉะนั้น พึงทราบว่า คำว่า องค์ นั้น เป็นชื่อแห่งการสมათาน ซึ่งเป็นเหตุแห่งความเป็นปังสุกุลิกะแห่งภิกษุนั้น นี้เป็นวินิจฉัยธุดงค์โดยอรรถอธิบายผ้าปังสุกุลต่าง ๆ

ส่วนประเภทพึงทราบดังต่อไปนี้ คือ ปังสุกุลิกภิกษุมี ๓ จำพวก คือ ผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ ๑ ผู้ถืออย่างกลาง ๑ ผู้ถืออย่างเพลลา ๑ ใน ๓ จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถือเอาแต่ผ้าที่ตกในป่าช้าเท่านั้น ชื่อว่าเป็นผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ ภิกษุผู้ถือเอาจีวรที่ผู้ปรารถนาบุญทอดไว้ ด้วยคิดหวังว่า บรรพชิต จักถือเอา ดังนี้ ชื่อว่า ผู้ถืออย่างกลาง ภิกษุผู้ถือเอาผ้าที่เขาวางถวายแทบเท้า ชื่อว่า ผู้ถืออย่างเพลลา ธุดงค์ของ

ปึงสุกติกภิกษุ ๓ จำพวกนั้น จำพวกใดจำนวนหนึ่งก็ตาม ย่อมแตกในขณะที่เธอยินดีผ้าที่ทักุหัสส์ทั้งหลาย ถวายตามความชอบใจพอใจของคน^{๒๖}

อานิสงส์ของการถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร^{๒๗}

(๑) เกิดมีความปฏิบัติที่สมควรแก่นิสัย ตามพระบาลีชื่อว่า บรรพชาอาศัยบังสุกุล
จิวร

(๒) ได้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ข้อที่ ๑^{๒๘}

(๓) ไม่ต้องลำบากเพราะการรักษา

(๔) ไม่เป็นผู้มีความเป็นไปเกี่ยวเกาะกับผู้อื่น

(๕) ไม่มีความกลัวเพราะโจรภัย

(๖) ไม่มีตำหนิในการบริโภค

(๗) มีบริวารเป็นสมณสาธูป

(๘) มีปัจจัยตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรรเสริญไว้ว่า เป็นของเล็กน้อยด้วยเป็น
ของหาได้ง่ายด้วย

(๙) เป็นผู้นำเลื่อมใส

(๑๐) ชุตตธรรมมีความมักน้อยเป็นต้นอันวยผล

(๑๑) สัมมาปฏิบัติเพิ่มพูนขึ้น

(๑๒) ทำให้ประชุมชนผู้เกิดในภายหลัง ได้ทิฏฐิฐานุคติ^{๒๙}

^{๒๖} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๒), หน้า ๒๘๒-๒๘๔.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๔.

^{๒๘} หมายถึง ปฏิบัติของพระอริยบุคคลผู้เป็นสมณ เรียกว่า อริยวงศ์ แยกออกเป็น ๔ คือ สันโดษด้วยจิวรบิณฑบาต เสนาสนะ ตามมีตามเกิด นับเป็น ๓ ยินดีในการเจริญกุศลและการละกุศล ๑ คำว่า อริยวงศ์ แปลว่า วงศ์ของท่านผู้ประเสริฐ ปฏิบัติได้แก่ ทางเครื่องดำเนินของพระอริยบุคคล ในที่นี้ หมายถึงเฉพาะพระอริยบุคคลผู้เป็นเสาะ (พระผู้ยังต้องศึกษา) เท่านั้น ซึ่งจะต้องบำเพ็ญเพียร เพื่อบรรลุคุณธรรมซึ่งเรียกว่า อริยผล อันนับได้ว่าผลเบื้องสูงในพระศาสนา แต่ยังมีกิจที่ต้องกระทำอยู่อีก และเป็นอันจำกัดเฉพาะพระอริยบุคคลผู้เป็นสมณะ คือผู้ระงับอย่างเดียว; เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

^{๒๙} หมายถึง การดำเนินตามสิ่งที่ได้เห็น แบบอย่าง ตัวอย่าง การทำตามอย่าง ทางดำเนินตามที่ได้มองเห็นเช่น พระผู้ใหญ่ปฏิบัติตนชอบ ก็เป็นทิฏฐิฐานุคติของพระผู้น้อย; ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๕๕.

๒. เจริญวิถังกะ การถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือเจริญวิถังกะ ย่อมไม่ใช้จีวรผืนที่ ๔ นุ่งห่มเฉพาะไตรจีวรอันเป็นผ้าอธิษฐาน กล่าวคือ การถือผ้า ๓ ผืน (ไตรจีวร) เป็นวัตร หมายถึง การใช้ผ้าเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น อันได้แก่ สบง (ผ้านุ่ง) จีวร (ผ้าห่ม) สังฆาฏิ (ผ้าสารถีประโชชน์ เช่น คลุมกันหนาว ปูนั่ง ปูนอน ปิดฝุ่น ใช้แทนสบง หรือจีวรเพื่อซักผ้าเหล่านั้น ปัจจุบันภิกษุไทยมักใช้พาดบ่าเมื่อประกอบพิธีกรรม)

คำสมาทานสำหรับเจริญวิถังกะว่า “จตุตถจีวร ปฏิภินามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดจีวรผืนที่ ๔ “เตจริวกุคฺสมายามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันตรง ๓ ผืนเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ ก็เจริญวิถังกะภิกษุนั้น ได้ผ้าสำหรับทำจีวรมาแล้ว ยังไม่อาจจะทำได้ เพราะไม่สบายเสียดสี ยังมีได้กะไว้ก็ดี เครื่องอุปกรณ์มีเต็มเป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง ยังไม่พร้อมมูลก็คิดตราบใด ก็พึงเก็บไว้ได้ตราบนั้น โทษเพราะการเก็บไว้เป็นปัจจัยมิได้มี แต่ว่าจำเดิมแต่เวลาที่ข้อมแล้ว จะเก็บไว้ไม่สมควร ถ้าเก็บไว้ เธอจะได้ชื่อว่า เป็นชุกคโจร ภิกษุเป็นโจรเพราะชุกคนี้ เป็นวิธีในเจริญวิถังกะนั้น

ว่าโดยประเภท แม้ภิกษุเจริญวิถังกะนี้ก็มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ในเวลาข้อมผ้า พึงข้อมผ้าอันตราสก^{๓๐} หรือผ้าอุตตราสงค^{๓๑} ก่อน นุ่งผืนนั้นแล้วจึงข้อมอีกผืนหนึ่งพึงห่มผ้าอุตตราสงค^{๓๑} แล้วจึงข้อมผ้าสังฆาฏิ แต่จะนุ่งผ้าสังฆาฏิ ไม่ควรอันนี้เป็นวัตรในเสนาสนะชายบ้านสำหรับภิกษุเจริญวิถังกะนั้น ส่วนภิกษุเจริญวิถังกะผู้อยู่ในป่า จะซัก ข้อม ๒ ผืนในคราวเดียวกันก็ได้ แต่พึงนั่งอยู่ใกล้ ๆ พอที่เห็นว่าเห็นใคร ๆ มาเข้าก็สามารถจะซักผ้ากาสาจะมากลุมตัวได้ทัน สำหรับท่านผู้ถืออย่างกลาง ตามปกติ ผ้ากาสาจะสำหรับข้อมผ้าในโรงข้อมมีอยู่ นุ่งหรือห่มผ้านั้นแล้วทำรชนกรรม คือ การข้อมผ้า ก็ควร

สำหรับผู้ถืออย่างเพลา จะนุ่งหรือห่มจีวรของภิกษุผู้ที่ชอบพอกันก็ควร แม้ผ้าปูที่นอนที่เป็นของมีอยู่ในเสนาสนะนั้น ก็ควรแก่ภิกษุเจริญวิถังกะผู้ถืออย่างเพลานั้น แต่จะรักษาไว้ไม่ควร จะใช้แม้จีวรของภิกษุผู้ที่ชอบพอกันในระหว่าง ๆ ก็ข้อมไม่ควร ก็แลภิกษุเจริญวิถังกะจะมีผ้าผืนที่ ๔ เพิ่มขึ้นก็ได้แต่เฉพาะผ้าอังสะอย่างเดียว แต่ผ้าอังสะนั้นกว้างประมาณคืบหนึ่ง ยาวประมาณ ๓ ศอก

^{๓๐} หมายถึง ผ้านุ่ง สบง เป็นผ้าผืนหนึ่งในไตรจีวร; เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๐.

^{๓๑} หมายถึง ผ้าห่ม เป็นผ้าผืนหนึ่งในจำนวน ๓ ผืน ของไตรจีวร ได้แก่ ผืนที่เรียกกันสามัญว่า จีวร; เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒๒.

เท่านั้น จึงควร ก็บุคคลของภิกษุเตจิวริกะทั้ง ๓ ประเภทนี้ ย่อมแตกในขณะที่เขยยินตีจิวรฝืนที่ ๔ นั้น นี่เป็นความแตกในเตจิวริกังคะนี้^{๓๒}

อานิสงส์ของการถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร^{๓๓}

(๑) ภิกษุเตจิวริกะยอมเป็นผู้สัน โดยด้วยจีวรแต่พอรักษากาย ด้วยความสัน โดยนั้น เธอถือเอาไปได้ ประคจนก ฉะนั้น

(๒) มีกิจที่จะพึงปรารมภ์^{๓๔} น้อย

(๓) เลิกการสะสมผ้า

(๔) มีความประพฤติเป็นคนเบาดี

(๕) ละความละโมภในอติเรกจีวรได้

(๖) ทำความพอในผ้าที่เป็นกับปียะ^{๓๕}

(๗) มีความประพฤติขุดเกลากิเลสได้

(๘) ชุตธรรมมีความมกน้อยเป็นต้นอันฉายผล

๒.๓.๒ หมวดที่ถือวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับบิณฑบาต (ปิ่นทปาตปฏิสังยุตต์)

๓. ปิ่นทปาตักังคะ การถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือปิ่นทปาตักังคะยอมไม่รับอติเรกกลาก ฉันทเฉพาะอาหาร อันเที่ยวบิณฑบาตได้มา กล่าวคือ การถือบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นการบริโภคาอาหารเฉพาะที่ได้มา จากการรับบิณฑบาตเท่านั้น ไม่บริโภคาอาหารที่คนเขานิมนต์ไปฉันทตามบ้าน

คำสมาทานสำหรับปิ่นทปาตักังคะว่า “อติเรกลากภ ปฏิกุขิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดอติเรกลาก “ปิ่นทปาตักังคะ สมมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการเที่ยวบิณฑบาต เป็นปกติ สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ ก็ปิ่นทปาตักังคะนั้น ไม่เพียงยินตีภัก ๑๔ อย่าง เหล่านี้ คือ

^{๓๒} ธรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท, หน้า ๒๘๔-๒๘๕.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๕-๒๘๖.

^{๓๔} หมายถึง วิตก ราพิง กรุ่นคิด; ดูรายละเอียดใน ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด), ๒๕๔๖, หน้า ๖๗๐.

^{๓๕} หมายถึง สมควร ควรแก่สมณบริโภค ของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภคใช้สอย คือพระพุทธเจ้า อนุญาตให้ภิกษุใช้หรือฉันทได้; ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕.

- (๑) สังฆภักดิ์ ภักดิ์ที่เขาถวายสงฆ์ทั่วไป
- (๒) อุทเทสภักดิ์ ภักดิ์ที่เขาเจาะจงถวายเฉพาะตัว
- (๓) นิมนตภักดิ์ ภักดิ์ในนิมนต์
- (๔) สลากภักดิ์ ภักดิ์ที่ถวายโดยฉลาก
- (๕) ปักจิกภักดิ์ ภักดิ์ถวายประจำปี
- (๖) อุโปสถภักดิ์ ภักดิ์ถวายประจำวันอุโบสถ
- (๗) ปาฏิทิกภักดิ์ ภักดิ์ถวายประจำวันปาฏิท^{๓๖}
- (๘) อาคันตุกภักดิ์ ภักดิ์เพื่อภิกษุอาคันตุกะ
- (๙) คมิกภักดิ์ ภักดิ์เพื่อภิกษุผู้เตรียมเดินทาง
- (๑๐) คิลานภักดิ์ ภักดิ์เพื่อภิกษุอาพาธ
- (๑๑) คิลานุปัฏฐากภักดิ์ ภักดิ์เพื่อผู้อุปัฏฐากภิกษุอาพาธ
- (๑๒) วิหารภักดิ์ ภักดิ์ประจำวิหาร
- (๑๓) ฐวภักดิ์ ภักดิ์ประจำบ้านใกล้วัด
- (๑๔) วารภักดิ์ ภักดิ์ที่เขาถวายโดยวาระ คือ แบ่งเวรกันถวาย

ภักดิ์เหล่านั้น ถ้าทายกผู้ถวายหาได้กล่าวออกชื่อภักดิ์ โดยนัยเป็นต้นว่า ขอท่านทั้งหลายจงรับสังฆภักดิ์เถิด ดังนี้ กล่าวหาว่า ขอสงฆ์จงรับภิกษาในเรือนของข้าพเจ้า แม่ท่านทั้งหลายจงรับภิกษาเถิด ดังนี้แล้วถวายไปไซ้ ปัญหาปาติกภิกษุจะยินดีภักดิ์เหล่านั้น ก็ควร สลากที่ไม่มีอามิสแต่สงฆ์ก็ดี ภักดิ์ที่เขาหุงไว้ในวิหารก็ดี ย่อมควร โดยแท้แล นี่เป็นวิธีของภิกษุผู้ถือปัญหาปาติกฐดงคั้น

ส่วนว่าโดยประเภท แม้ปัญหาปาติกภิกษุนี้ก็มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ ย่อมรับภิกษาที่ทายกนำมาเบื้องหน้าก็ได้ เบื้องหลังก็ได้ ยืนอยู่ที่ประตูบ้านหนึ่ง แม้เมื่อมีคนรับบาตรก็ให้ไปได้ รับภิกษาที่เขานำมาถวายในเวลากลับก็ได้ แต่นั่งลงแล้วยอมไม่รับภิกษาในวันนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างกลาง แม้ นั่งลงแล้วยังรับได้ในวันนั้น แต่ไม่รับเพื่อจะฉันในวันพรุ่งนี้ ภิกษุผู้ถืออย่างเพลา ย่อมรับเพื่อจะฉันในวันพรุ่งนี้หรือในวันต่อไปก็ได้ ปัญหาปาติกภิกษุทั้ง ๒ ประเภทนั้น ย่อมไม่ได้ความสุขในการอยู่โดยเสรี ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ เท่านั้นจึงจะได้ความสุข

ฐดงค์แม้สำหรับปัญหาปาติกภิกษุทั้ง ๓ จำพวกนี้ ย่อมแตกในขณะที่เธอยินดีอติเรกลาภมีสังฆภักดิ์เป็นต้นนั้นแหละ นี่เป็นความแตกในปัญหาปาติกฐดงคั้น

^{๓๖} หมายถึง วันขึ้นหนึ่งค่ำ หรือวันแรมหนึ่งค่ำ แต่มักหมายถึงอย่างหลัง คือ วันแรมหนึ่งค่ำ; เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๗.

อานิสต์ของการถือเทียววิณฑบาตเป็นวัตร^{๓๗}

(๑) เกิดมีความปฏิบัติที่สมควรแก่นิสัย ตามพระบาลีชื่อว่า บรรพชาอาศัยการบริโภคข้าวจ้าวที่แสวงหาด้วยกำลังแข็ง

(๒) ได้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ ข้อที่ ๒

(๓) ไม่เป็นผู้มีความเป็นไปเกี่ยวเกาะกับผู้อื่น

(๔) มีปัจจัยตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรรเสริญไว้ว่า เป็นของเล็กน้อยด้วยเป็นของหาได้ง่ายด้วย เป็นของหาโทษมิได้ด้วย

(๕) ย่ำยี้ความเกียจคร้านเสียได้

(๖) มีอาชีพะบริสุทธิ์

(๗) ได้บำเพ็ญเสขิยปฏิบัติ

(๘) ไม่ต้องเลี้ยงผู้อื่น

(๙) ได้กระทำความอนุเคราะห์ผู้อื่น

(๑๐) ละมานะได้

(๑๑) ป้องกันคณหาในรสได้

(๑๒) ไม่ต้องอาบัติเพราะคน โภชนสิกขาบท^{๓๘} ปรมปร โภชนสิกขาบท^{๓๙} และ จาริตตสิกขาบท

(๑๓) มีความประพฤติสมควรแก่รัฐธรรมนูญทั้งหลายมีความมักน้อยเป็นต้น

(๑๔) สัมมาปฏิบัติเพิ่มพูน

(๑๕) ได้อนุเคราะห์ประชุมชนผู้เกิดในภายหลัง

๔. สप्तานจาริกังคะ การถือเทียววิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือสप्तานจาริกังคะประพฤติวัตรเหมือนภิกษุผู้ถือปิณฑปาติกังคะ แต่อุกฤษฎ์กว่า กล่าวคือ จะรับวิณฑบาตโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่เลือกกว่าเป็นบ้านคนรวยคนจน ไม่เลือกกว่าอาหารดีไม่ดี มีใครใส่บาตรก็รับไปตามลำดับ ไม่ข้ามบ้านที่ไม่ถูกใจไป

^{๓๗} ธรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักเรียนและธรรมศึกษาชั้นโท, หน้า ๒๘๘.

^{๓๘} คณะภิกษุ หมายถึง ฉันทเป็นหมู่ คือหมู่ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป รับนิมนต์ออกชื่อ โภชนะแล้วฉันท อีกนัยหนึ่งว่านั่งล้อมโภชนะฉันทหรือฉันทเข้างวง; ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕.

^{๓๙} ปรมปร โภชน หมายถึง โภชนะทีหลัง คือ ภิกษุรับนิมนต์ในที่แห่งหนึ่ง ด้วยโภชนะทั้ง ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ไม่ไปฉันในที่นั้นแล้ว ไปฉันในที่อื่นที่เจาณิมนต์หลังซึ่งพร้อมเวลาฉัน; เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๒.

คำสมาทานสำหรับสप्तทานจาริกังคะว่า “โลลุปจารี ปฏิกุชิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดการเที่ยวโดยละโมภเสียด “สप्तทานจาริกงฺคฺ สมมาทิมามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันเที่ยวไปตามลำดับเรือนเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้

ว่าโดยประเภท แม้สप्तทานจาริกภิกษุนี้ก็มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ย่อมไม่รับภิกษาที่เขานำมาเบื้องหน้าก็ดี ภิกษาที่เขานำมาเบื้องหลังก็ดี ภิกษาที่เขานำมาถวายในเวลากลับก็ดี แต่ที่ประตูบ้านหนึ่ง ย่อมปล่อยบาตรได้ ความจริงในฐคฺงคฺข้อนี้ ภิกษุที่เสมอกับพระมหากัสสปเถระหาไม่ แม้ถึงกระนั้น ที่ปล่อยบาตรของพระเถระ ก็ยังปรากฏอยู่เสมอเหมือนกัน ภิกษุผู้ถือปานกลาง ย่อมรับภิกษาที่เขานำมาเบื้องหน้าหรือเบื้องหลังนั้นก็ได้ ที่เขานำมาในเวลากลับก็ได้ที่ประตูบ้านหนึ่ง ก็ปล่อยบาตรได้ แต่ย่อมไม่นั่งคอยภิกษา โดยข้อที่ไม่นั่งคอยภิกษาอย่างนี้ชื่อว่า อนุโลมตามภิกษุปิณฑปาติกะอย่างอุกฤษฏ์ ภิกษุผู้ถืออย่างเพลลา ย่อมนั่งคอยในวันนั้นได้

ฐคฺงคฺของสप्तทานจาริกภิกษุทั้ง ๓ จำพวกนี้ แต่พอการเที่ยวไปด้วยความละโมภเกิดขึ้นก็ย่อมแตกได้ นี่เป็นความแตกในสप्तทานจาริกังคะนั้น^{๔๐}

อานิสงส์ของการถือเที่ยววิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร^{๔๑}

- (๑) เป็นผู้ใหม่ในตระกูลเป็นนิตย
- (๒) มีใจไม่คิดข้องดั่งดวงจันทร์
- (๓) ละความตระหนี่ในตระกูลเสียได้
- (๔) ได้อนุเคราะห์สม่าเสมอกัน
- (๕) ไม่มีโทษอันพึงมีแก่กุลปฏิกฤษฏ์^{๔๒}
- (๖) ไม่ต้องจ้องคำขานชื่อ (ทักทายชื่อ)
- (๗) ไม่ต้องการด้วยการนำภิกษามาเฉพาะตัว
- (๘) มีความประพฤติสมควรแก่ฐคฺงคฺ มีความมักน้อย เป็นต้น

๕. เอกาสนิกังคะ การถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือเอกาสนิกังคะ ย่อมถือ นั่งฉัน ณ ที่แห่งเดียว ลูกจากที่แล้ว ไม่ฉันอาหารอีกในวันนั้น โดยความก็คือถือฉันอาหารเพียงวันละหน เมื่อนั่งแล้วก็ฉันจนเสร็จ หลังจากนั้นก็จะไม่บริโภคอาหารอะไรอีกเลย นอกจากน้ำดื่ม

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๕.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๐.

^{๔๒} หมายถึง ผู้เข้าถึงสกุล พระผู้คุ้นเคยสนิท ไปมาหาสู่ประจำของตระกูล พระที่เขาอุปถัมภ์และเป็นปริกษาประจำของครอบครัว; เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

คำสมาทานสำหรับเอกาสนิกังคะว่า “นानาสน โภชนํ ปฏิกุชิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดการฉัน ณ อาสนะต่าง ๆ “เอกาสนิกงฺคํ สมาทियามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้

เอกาสนิกภิกษุนั้น เมื่อจะนั่งในโรงฉัน อย่างนั่งที่เถรอาสน์ (ที่นั่งพระเถระ) พึงกำหนดอาสนะ อันสมควรว่า อาสนะนี้จักถึงแก่ตน แล้วจึงนั่ง ถ้าการฉันของเธอค้างอยู่ อาจารย์หรืออุปัชฌาย์มาลุกขึ้นทำวัตรย่อมควร ส่วนพระติปิฎกจูฬาทยกเถระ^๓ ก็กล่าวว่า อาสนะพึงรักษาหรือว่าการฉันพึงรักษาก็ตาม แต่เพราะว่า ภิกษุนี้ เป็นผู้ฉันค้างอยู่แล้ว เพราะเหตุนี้จึงทำวัตรเสียเถิด แต่อย่างฉัน โภชนะเลยนี้เป็นวิธีของเอกาสนิกภิกษุนั้น

ว่าโดยประเภท แม้เอกาสนิกภิกษุนี้ก็มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ โภชนะจะน้อยหรือมากก็ตามเถิด เธอหย่อนมือลงในโภชนะใด ย่อมไม่ได้เพื่อจะรับโภชนะอื่นจากโภชนะนั้น แม้ถ้าคนทั้งหลายทราบ ว่า พระเถระไม่ได้ฉันอะไร ๆ เลย แล้วนำเภสัชมีเนยใส เป็นต้นมา เนยใสเป็นต้นนั้น ย่อมควรเพื่อเภสัชเท่านั้น ไม่ควรเพื่ออาหาร ผู้ถืออย่างกลาง ย่อมได้เพื่อจะรับโภชนะอื่น ตราบเท่าที่ภักดีในบาตรยังไม่หมดไป ด้วยว่าภิกษุนี้ชื่อว่า ผู้มีโภชนะเป็นที่สุด

ภิกษุผู้ถืออย่างเพล่า ย่อมได้เพื่อจะฉันตราบเท่าที่ยังไม่ลุกจากอาสนะ ด้วยว่าภิกษุนี้ชื่อว่า ผู้มีน้ำเป็นที่สุด เพราะฉันได้ตราบเท่าที่ยังไม่รับน้ำล้างบาตรบ้าง ชื่อว่า ผู้มีอาสนะเป็นที่สุด เพราะฉันได้ตลอดเวลาที่ยังไม่ลุกขึ้นบ้าง

จุดประสงค์ของเอกาสนิกภิกษุทั้ง ๓ จำพวกนี้ ย่อมแตกต่างกันขณะที่เธอฉัน โภชนะ ณ อาสนะต่าง ๆ นี้เป็นความแตกต่างในเอกาสนิกังคะนี้^๔

อานิสงส์ของการถือฉันฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร^๕

- (๑) มีอาหารน้อย
- (๒) โรคน้อย
- (๓) คล่องแคล่ว
- (๔) แข็งแรง
- (๕) อยู่สำราญ
- (๖) ไม่ต้องอาบัติเพราะอนติริตตสิกขาบทเป็นปัจจัย
- (๗) บรรเทาตัณหาในรสได้

^๓พระติปิฎกจูฬาทยกเถระ ผู้แต่งคัมภีร์มีตินทปัญญา.

^๔กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท**, หน้า ๒๕๐.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๑.

(๘) มีความประพฤติสมควรแก่รัฐธรรมนูญ มีความมกน้อยเป็นต้น

๖. ปัตตปิณฑกัณฑ์ การถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือปัตตปิณฑกัณฑ์ ไม่ใช้ภาชนะรองของฉันทตั้งแต่ ๒ ใบขึ้นไป ย่อมฉันทเฉพาะของในบาตรเท่านั้น กล่าวคือ จะนำอาหารทุกชนิดที่จะบริโภคในมือนั้น มารวมกันในบาตร แล้วจึงฉันทอาหารนั้น เพื่อไม่ให้ติดในรสชาติของอาหาร

คำสมาทานสำหรับปัตตปิณฑกัณฑ์ว่า “ทุติยภาชนํ ปฏิภุจิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดภาชนะที่ ๒ “ปัตตปิณฑกัณฑ์ สมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการฉันทก่อนข้าวในบาตรเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้

ปัตตปิณฑกัณฑ์นั้น ในเวลาดื่มข้าวต้ม เมื่อได้กับข้าววางในภาชนะแล้ว ควรฉันทกับก่อนหรือดื่มข้าวต้มก่อนก็ได้ เพราะว่าถ้าเธอปนกับลงในข้าวต้ม เมื่อกับมีปลาร้าเป็นต้นปนลงไป ข้าวต้มจะปฏิภุจไปเสีย อันภิกษุผู้จะฉันท ทำให้เป็นของไม่ปฏิภุจนั้นแหละฉันทจึงจะควร เหตุฉันทนี้ ข้าพเจ้ากล่าวหมายเอากับข้าวรูปนั้น แต่สิ่งอันใดเป็นของไม่น่าเกลียด เช่น น้ำผึ้งและน้ำตาลกรวด สิ่งอันนั้นพึงปนลงไปได้ แต่เมื่อจะรับ พึงรับแต่พอประมาณ ใช้มือถือผักสด และมันดิบนั้น ก็ควรแต่ไม่ทำอย่างนั้น ก็ต้องใส่ลงไปบาตรเท่านั้น ก็เพราะห้ามภาชนะที่ ๒ ของอย่างอื่นแม้แต่ใบไม้ก็ไม่ควรแล นี้เป็นวิธีแห่งปัตตปิณฑกัณฑ์นั้น

ว่าโดยประเภท แม้ปัตตปิณฑกัณฑ์ก็มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ จะทิ้งกากก็ไม่ควร เว้นแต่เวลาที่เคี้ยวอ้อย จะบีบ^{๖๖} ก้อนข้าว ปลา เนื้อ และขนมฉันทไม่ควรสำหรับภิกษุผู้ถืออย่างกลาง จะใช้มือข้างเดียวบีบฉันทก็ควร ภิกษุผู้ถืออย่างกลางนี้ จึงชื่อว่า โยคีมือ ส่วนภิกษุผู้ถืออย่างเพลลา มีชื่อว่า โยคีบาตร สำหรับผู้ถืออย่างเพลลานั้น สิ่งอันใดอาจจุลงในบาตรได้จะบีบสิ่งอันนั้นด้วยมือหรือฟันก็ยวกันก็ได้หมด ชุรงค์ของปัตตปิณฑกัณฑ์ทั้ง ๓ จำพวกนี้ ย่อมแตกในขณะที่เธอยินดีภาชนะที่ ๒ นี้เป็นความแตกในปัตตปิณฑกัณฑ์^{๖๗}

อานิสงส์ของการถือฉันทเฉพาะในบาตรเป็นวัตร^{๖๘}

(๑) บรรเทาตัณหาในรสต่าง ๆ ได้

(๒) ละความตะกตะเสียได้

^{๖๖}บี เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้แตกออกหรือหลุดออกเป็นชิ้น ๆ ด้วยนิ้ว เช่น บีขนมปัง แยกออกหรือหลุดออกด้วยอาการคล้ายคลึงเช่นนั้น; ดูรายละเอียดใน ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๖๒๖.

^{๖๗}กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท, หน้า ๒๕๑-๒๕๒.

^{๖๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒.

- (๓) เป็นผู้มุ่งแต่ประโยชน์ในอาหาร
- (๔) ไม่ต้องลำบากในการรักษาภักษาจะมีถาดเป็นต้น
- (๕) ไม่เป็นผู้สอดสายบริโภคน
- (๖) มีความประพฤตินิยมการแก้รูปธรรม มีความมักน้อยเป็นต้นแล

๗. ขลุบัจฉาภักตติงคะ การถือห้ามภักตอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือขลุบัจฉาภักตติงคะคือเมื่อรับอาหารมามากพอแล้ว ตัดสินใจว่าจะไม่รับอะไรเพิ่มอีกแล้ว หลังจากนั้นถึงแม้มีใครนำอะไรมาถวายเพิ่มอีก ก็จะไม่รับอะไรเพิ่มอีกเลย ถึงแม้อาหารนั้นจะถูกใจเพียงใดก็ตาม

คำสมาทานสำหรับขลุบัจฉาภักตติงคะว่า“อนิริตตโกชน^{๔๕} ปฏิกุขิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดโภชนะอันเป็นอนิริตตตะเสย “ขลุบัจฉาภักตติงคะ สมมาทียามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการไม่ฉันภัตภายหลังเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ ภิกษุขลุบัจฉาภักตติงคะนั้นห้ามภัตแล้ว จะให้ทำโภชนะให้เป็นกัปปิยะแล้วฉันอีกไม่ได้ นี่เป็นวิธีของขลุบัจฉาภักตติงคะภิกษุ

ว่าโดยประเภท แม้ขลุบัจฉาภักตติงคะภิกษุนี้ก็มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ เพราะเหตุที่ชื่อว่า การห้ามในบิณฑบาตแรกย่อมไม่มี แต่เมื่อเธอกลืนบิณฑบาตรายแรกนั้นเข้าไปก็ก็เป็นอันห้ามรายอื่น เพราะเหตุนั้น เธอได้ชื่อว่า ห้ามอย่างนั้นแล้ว ครั้นกลืนบิณฑบาตรายแรกเข้าไปแล้ว ย่อมไม่ฉันบิณฑบาตรายที่ ๒ ภิกษุผู้ถืออย่างกลาง ห้ามในโภชนะอันใด ย่อมฉันแต่โภชนะอันนั้นเท่านั้น ภิกษุผู้ถืออย่างเพลาย่อมฉันได้ตลอดเวลาที่ตนยังไม่ลุกจากอาสนะ

จุดสำคัญของขลุบัจฉาภักตติงคะภิกษุทั้ง ๓ จำพวกนี้ ย่อมแตกในขณะที่เมื่อเธอห้ามแล้วให้ทำเป็นกัปปิยะฉัน นี่เป็นความแตกในขลุบัจฉาภักตติงคะ^{๔๖}

อานิสงส์ของการถือห้ามภักตอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร^{๔๗}

- (๑) เป็นผู้ไกลจากอาบัติที่ต้องเพราะฉันอนิริตตโภชนะ
- (๒) ไม่มีแน่นอนท้อง

^{๔๕}หมายถึง อาหารอันเป็นเดน อนิริตตตะ (อาหาร) ซึ่งไม่เป็นเดน (ที่ว่าเป็นเดน มี ๒ คือ เป็นเดน ภิกษุใช้ ๑ เป็นเดนของที่ภิกษุให้เป็นเดน ๑; ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๕.

^{๔๖}กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท, หน้า ๒๕๒.

^{๔๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๓.

- (๓) ไม่มีการสั่งสมอมิส
- (๔) ไม่ต้องแสวงหาอีก
- (๕) มีความประพฤตินิยมการแก้ทุกข์กรรม มีความมักน้อยเป็นต้นแล

๒.๓.๓ หมวดที่ถือวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับเสนาสนะ (เสนาสนปฏิบัติสังยุตต์)

๘. อารัญญิกังคะ การถืออยู่ป่าเป็นวัตร^{๕๒}

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถืออารัญญิกังคะ จะอยู่อาศัยเฉพาะในป่าเท่านั้น จะไม่อยู่ในหมู่บ้านเลย เพื่อไม่ให้ความพลุกพล่านวุ่นวายของเมืองรบกวนการปฏิบัติ หรือเพื่อป้องกันการพอกพูนของกิเลส โดยกำหนดที่สุด ๕๐๐ ชัฏฐน คือ ๒๕ เส้น ตามทางเดินโดยปกติ

คำสมาทานสำหรับอารัญญิกังคะว่า “คามนุตเสนาสนํ ปฏิกิจฺจามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดเสนาสนะชายป่า “อารัญญิกงฺคํ สมาทิมิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีการอยู่ป่าเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้อารัญญิกภิกษุนั้น ควรละเสนาสนะชายบ้านเสียแล้วยังอรุณให้ตั้งขึ้นในป่าเถิด

บ้านกับทั้งอุปจาร^{๕๓} นั้น ชื่อว่า เสนาสนะชายบ้าน ในคำนั้น บ้านมีกระท่อมหลังเดียวหรือหลายหลังก็ตาม มีรั้วล้อม หรือไม่มีรั้วล้อมก็ตาม มีคนอยู่ หรือไม่มีคนอยู่ก็ตาม อย่างใดอย่างหนึ่ง ชื่อว่า บ้าน โดยที่สุดแม้หมู่เกวียนใด ๆ ที่จอดพักอยู่เกินกว่า ๔ เดือนขึ้นไปก็ยอมชื่อว่า บ้านสำหรับบ้านที่มีรั้วล้อม ถ้ามีอินทนิล^{๕๔} ๒ ชั้น เหมือนอนูราชปุระที่ที่ก่อนดินตกแห่งบุรุษผู้มีกำลังปานกลาง ยืนที่อินทนิลชั้นใน ชื่อว่า อุปจารบ้าน พระวินัยธรทั้งหลายก็กล่าวว่า อนึ่งลักษณะแห่งเลทฑุบาท^{๕๕} นั้น ก็คือร่วมในแห่งที่ที่ตกลงแห่งก่อนดินที่ขวางไป อย่างพวกคนหนุ่มรุ่น ๆ เมื่อจะแสดงกำลังของตน เขยียดแขนขวางกอนดินไปฉะนั้น ส่วนอาจารย์ฝ่ายพระสูตรก็กล่าวว่า ภายในที่ที่ตกของกอนดิน ที่ขวางไปทำนองไถ่กา ก็ชื่อว่า เลทฑุบาท

พึงทราบวินิจฉัยในบ้านที่ไม่ได้ล้อมว่า มาตุคามยื่นที่ประตูเรือนหลังสุดเขาทั้งหมด สาดน้ำไปถึงที่แห่งใด ที่น้ำนั้นตก ชื่อว่า อุปจารเรือน เลทฑุบาทหนึ่งโดยนัยที่กล่าวแล้วจากอุปจาร

^{๕๒}วิสุทธิ. ๑/๘๔.

^{๕๓}หมายถึง เจียด จวนเจียน ที่ใกล้ชิด ระยะใกล้เคียง ขาน บริเวณรอบ ๆ; ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๒๘.

^{๕๔}หมายถึง เสาหรือหลักหน้าประตูเมือง หลักเมือง เสาเขื่อน; ดูรายละเอียดใน ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๗๓.

^{๕๕}หมายถึง ระยะโยนหรือขวางกอนดินตก; ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๕.

เรือนั้นชื่อว่าบ้าน เลททูปาทที่ ๒ เป็นอุปัชฌาย์ของบ้าน ส่วนป่า ว่าทางพระวินัยก่อน ท่านก็กล่าวไว้ว่าที่ทั้งปวงยกบ้านและอุปัชฌาย์ของบ้านเสีย นั้นชื่อว่า ป่า ทางพระอภิธรรมก็กล่าวไว้ว่า ที่ทั้งปวงภายนอกอินทียลออกไป นั้นชื่อว่า ป่า แต่ลักษณะที่กล่าวทางพระสูตรว่า ที่มีระยะไกล ๕๐๐ ชั่วธนู เป็นอย่างน้อย ชื่อว่า เสนาสนะป่า นี่เป็นลักษณะในคำว่าป่า นี้ เสนาสนะป่านั้นสำหรับบ้านที่มีรั้วล้อม ควรกำหนดวัดแต่อินทียล ด้วยธนูของอาจารย์ที่โก่งแล้ว สำหรับบ้านที่ไม่มีรั้วล้อมควรกำหนดวัดจำเดิมแต่เลททูปาทที่แรก จนถึงเครื่องล้อมแห่งวิหาร ในอรรถกถาพระวินัยทั้งหลายก็กล่าวไว้ว่า แต่ถ้าวินัยไม่ได้ล้อม เสนาสนะที่อยู่ต้นเพื่อน หรือ โรงครัว หรือที่ประชุมประจำ ต้นโพธิ์หรือเจดีย์อันใด แม้ผิวว่าอยู่ห่างจากเสนาสนะออกไป ฟังทำที่นั้นให้เป็นแดนกำหนดวัดเถิด

ส่วนในอรรถกถามัชฌิมนิกาย ก็กล่าวไว้ว่า ควรวัดอุปัชฌาย์แห่งวิหาร ตรงไปในระหว่าง ๒ เลททูปาท เหมือนวัดอุปัชฌาย์บ้าน นี่เป็นประมาณในวิธีวัดนี้ แต่ถ้าบ้านอยู่ใกล้กับกุฏิอยู่ในวิหารได้ยินเสียงคนชาวบ้าน แต่ไม่อาจจะเดินตรงไปได้ เพราะมีภูเขาหรือแม่น้ำเป็นต้น คั่นอยู่ในระหว่างทางแห่งใดเป็นทางปกติของบ้านนั้น แต่ถ้าจะต้องไปด้วยเรือก็ควรถือเอา ๕๐๐ ชั่วธนู โดยทางแห่งนั้นแต่กับกุฏิรูปใดแกล้งปิดทางแต่ที่นั้น ๆ เสีย เพื่อยังองค์ของบ้านใกล้ให้ถึงพร้อม กับกุฏิรูปนี้ ชื่อว่า รุดงคโจร ก็ถ้าอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ของอารัญญิกิกิกเป็นไข้ไปหาเธอหาสิ่งที่เป็นสัปปายะไม่ได้ก็ควรนำท่านไปสู่เสนาสนะชายบ้านอุปัชฌาย์ที่ท่านเถิด แต่เธอควรออกไปแต่เช้ามีดยังอรุณให้ตั้งขึ้นในที่อันประกอบด้วยองค์ ถ้าในเวลาอรุณจะขึ้น อาพาธของท่านกำเริบ ก็ควรทำกิจเพื่อท่านนั้นเถิดไม่พึงเป็นรุดงคสุทธิกะ คือ ผู้มุ่งจะรักษา รุดงคให้บริสุทธิ์ไปทำเดี๋ยวเลย

ว่าโดยประเภท แม้อารัญญิกิกิกนี้มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น กิกิกผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ต้องยังอรุณให้ตั้งขึ้นในป่าตลอดกาลทั้งปวง กิกิกผู้ถืออย่างกลาง ย่อมได้เพื่อจะอยู่ในเสนาสนะชายบ้านตลอด ๔ เดือนฤดูฝน กิกิกผู้ถืออย่างเพลลา ย่อมได้เพื่อจะอยู่ตลอด ๔ เดือนฤดูเหมันต์ (หนาว) ด้วย

เมื่ออารัญญิกิกิกทั้ง ๓ จำพวกนี้ มาแต่ป่าในเวลาที่ได้กำหนดไว้แล้วอย่างไรพึงธรรมอยู่ในเสนาสนะชายบ้าน แม้จนอรุณขึ้น รุดงคย์ย่อมไม่แตก ฟังธรรมแล้วก็ไปแม้อรุณขึ้นในระหว่างทางรุดงคย์ไม่แตก แต่ถ้าเมื่อพระธรรมกถึกลุกขึ้นแล้ว เธอคิดว่านอนสักครู่แล้วจักไป ดังนี้ นอนเสียจนอรุณขึ้น หรือว่ายังอรุณให้ตั้งขึ้นในเสนาสนะชายบ้านตามชอบใจตนรุดงคย์ย่อมแตกแล นี่เป็นความแตกในอารัญญิกังคะ^{๕๖}

^{๕๖} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท, หน้า ๒๔๓-๒๔๕.

อานิสงส์ของการถืออยู่ป่าเป็นวัตร

(๑) อารัณญิกภิกษุทำความเข้าใจว่า ป่า ไร่ในใจอยู่ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อจะได้สมาธิที่ยังไม่ได้บ้าง เพื่อจะรักษาสมาธิที่ได้ไว้แล้วบ้าง

(๒) แม้พระศาสดาก็ทรงชื่นชมต่อเธอ ดังที่ตรัสไว้ว่า “คูกร นาคิตะ เพราะเหตุนี้ เราจึงมีใจยินดีด้วยการอยู่ป่า ของภิกษุนี้”

(๓) อันตรายทั้งมีรูปที่ไม่เป็นสัปปายะเป็นต้น ย่อมไม่รบกวนจิตของเธอ ผู้อยู่ในเสนาสนะอันสงบ

(๔) เธอย่อมหายสะดุ้งกลัว

(๕) ย่อมละความเยื่อใยในชีวิตได้

(๖) ย่อมยินดีรสแห่งความสุขอันเกิดแต่วิเวก และ

(๗) แม้ความเป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นต้น ย่อมเป็นภาวะที่เหมาะสมแก่เธอด้วย^{๕๗}

๕. รุกขมุสิกังคะ การถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร^{๕๘}

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือรุกขมุสิกังคะ เป็นประเภทของภิกษุผู้ถืออารัณญิกังคะนั่นเอง ไม่ทำกฏอยู่ ย่อมอยู่ตามโคนต้นไม้ กล่าวคือ จะพักอาศัยอยู่ใต้ต้นไม้เท่านั้น งดเว้นจากการอยู่ในที่มีหลังคาที่สร้างขึ้นมามุงบัง

คำสมาทานสำหรับรุกขมุสิกังคะว่า “ฉนฺนํ ปฏิกฺขิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดที่มุงบัง “รุกขมุสิกังคํ สมาทियามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันอยู่ ณ โคนไม้เป็นปกติสมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ รุกขมุสิกภิกษุนี้ ควรเว้นต้นไม้เหล่านี้เสีย คือ ต้นไม้ที่ตั้งอยู่ระหว่างพรมแดนต้นไม้ที่เป็นเจดีย์ ต้นไม้ที่มียาง ต้นไม้มีผล ต้นไม้มีดอก ต้นไม้มีค้างคาว ต้นไม้มีโพรง ต้นไม้ที่อยู่กลางวัดแล้วจงเอาต้นไม้ที่อยู่ชาย ๆ วัดเถิด นี่เป็นวิธีของรุกขมุสิกังคะนั้น

ว่าโดยประเภท แม้รุกขมุสิกภิกษุนี้ก็มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ของต้นไม้แล้ว จะใช้ใครแผ้วกวาดให้ตามชอบใจ หาได้ไม่ ต้องใช้เท้ากวาดไปไม้และอยากเหยื่ออยู่เอง ภิกษุผู้ถืออย่างกลาง จะวานใครที่บังเอิญมาถึงที่นั่นแผ้วกวาดให้ก็ได้ ภิกษุผู้ถืออย่างเพลา จะเรียกคนงานวัดและสมณทูต^{๕๙} มาช่วยชำระ ทำให้เรียบแล้วเกลี่ยทราย ทำรั้วล้อม ดิดประตูเสียด้วยแล้วจึงอยู่ได้ แต่ในวันที่มีงานมหรธรรม รุกขมุสิกภิกษุอยู่อย่างนั้นควรนั่งที่อื่นที่มีอะไรบังไว้

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๕.

^{๕๘} วิสุทฺธิ. ๑/๘๔.

^{๕๙} หมายถึง สามเณร; ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๕.

ชุดค์แห่งรุกขมูติกฤษทั้ง ๓ จำพวกนี้ ย่อมแตกในขณะที่เธอสำเร็จความอยู่ในที่มุงบังพระอังคตฤคณาจารย์ทั้งหลาย กล่าวไว้ว่า ในขณะที่เธอรู้อยู่แล้ว ยังอรุณให้ตั้งขึ้นในที่มุงบังนี้เป็นความแตกในรุกขมูติกังคะ^{๖๐}

อานิสงส์ของการถืออัญโคนไม้เป็นวัตร

(๑) เกิดเป็นความปฏิบัติสมควรแก่นิสัยขึ้นเอง ตามพระบาลีชื่อว่า การบรรพชาอาศัยโคนไม้เป็นที่นอนที่นั่ง

(๒) ใช้ปัจจัยตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรรเสริญไว้ว่า เป็นของเล็กน้อยด้วยหาง่ายด้วยไม่มีโทษด้วย

(๓) ปลุกอนิจสัญญาขึ้นได้ ด้วยได้เห็นความเปลี่ยนแปลงแห่งใบไม้อยู่เสมอ

(๔) เลิกความตระหนี่ในเสนาสนะและความเพลินในงาน

(๕) ใต้อยู่กับเทวดาทั้งหลาย

(๖) มีความประพฤติดุศีลสมควรแก่ธรรมชาติ มีความมกน้อย เป็นต้น^{๖๑}

๑๐. อัปโภกาสิกังคะ การถืออัญโคนไม้ที่แจ้งเป็นวัตร

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ฤษผู้ถืออัปโภกาสิกังคะก็เป็นประเภทของฤษผู้ถืออารัญญิกังคะเหมือนกัน กล่าวคือ จะอยู่แต่ในที่กลางแจ้งเท่านั้น จะไม่เข้าสู่ที่มุงบังใดๆ เลย แม้แต่โคนต้นไม้ เพื่อให้คิดในที่อยู่อาศัย องค์ที่ ๕ และองค์ที่ ๑๐ นี้คงถือได้เฉพาะกาล เพราะในพรรษาจำจะต้องถือเสนาสนะตามวินัยนิคม

คำสมาทานสำหรับอัปโภกาสิกังคะว่า “ฉนฺนญจ รุกขมูตญจ ปฏิกุชฺชปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดที่มุงบังด้วย โคนต้นไม้ด้วย “อพุ โภกาสิกงฺคํ สมาทยามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งฤษผู้มีอันอยู่กลางแจ้งเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้

การเข้าไปสู่โรงอุโบสถเพื่อการสวดรับฟังธรรมก็ดี เพื่อกระทำอุโบสถก็ดี ย่อมควรแก่อัปโภกาสิกฤษนั้น ถ้าเมื่อเธอเข้าไปแล้ว ฝนตกลงมาไซ้ร้ เมื่อฝนยังตกอยู่ อย่าเพิ่งออกเลย ต่อฝนหยุดจึงออกไป อันอัปโภกาสิกฤษนั้น เข้าไปสู่โรงฉันหรือโรงไฟ ทำวัตรก็ดี เชื้อเชิญฤษูเถระด้วยภัตตาหารในโรงฉันก็ดี เมื่อให้อุเทศหรือถือเอาอุเทศ เข้าไปแม้ที่มุงบังก็ดี ขนเครื่องเสนาสนะมีเตียงตั้งเป็นต้นที่วางกะทะอยู่ข้างนอก เข้าไปไว้ข้างในก็ดี ย่อมควร ถ้าเดินทาง ถือบริวารของฤษที่เป็นผู้เฒ่ากว่าไป เมื่อฝนตก เข้าสู่ศาลาอันตั้งอยู่ในท่ามกลางทาง ก็ควร ถ้ามิได้ถืออะไร จะเล่นไป

^{๖๐} ธรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท, หน้า ๒๕๖.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๖.

ด้วยหวังใจว่า จะอยู่ในศาลาย่อมไม่ควร แต่ควรเดินโดยปกติเข้าไป ยืนอยู่จนฝนหยุด จึงไปเดินนี้ เป็นวิธีแห่งอัปโกภาติกภิกษุ นายแม่แห่งรุกขมุสิกภิกษุก็ดูจนยนี้

ว่าโดยประเภท แม้อัปโกภาติกภิกษุนี้มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ จะเข้าไปอาศัยต้นไม้หรือภูเขาหรือเรือนอยู่ ย่อมไม่ควร ต้องทำกระโจมจีวรอยู่กลางแจ้งนั้นแหละ สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างกลาง จะเข้าไปอาศัยต้นไม้ ภูเขาและเรือนอยู่ ไม่เข้าไปข้างใน ก็ควรสำหรับภิกษุผู้ถืออย่างเพลา แม้เงื้อมเขาที่คนมิได้มุงบัง แม้ซุ้มกิ่งไม้ แม้ฝ้า แม้กระท่อม อันตั้งอยู่ในนานั้น ๆ ที่คนเฝ้ามาเป็นต้นทิ้งไว้ย่อมควรแล

จุดประสงค์ของอัปโกภาติกภิกษุทั้ง ๓ จำพวกนี้ ย่อมแตกต่างกันขณะที่เธอไปอยู่ที่มุงบังก็ดี โคนไม้ก็ดีเพื่ออยู่ พระอังกุตรภิกษุทั้งหลาย ก็กล่าวไว้ว่า ในขณะที่เธอทราบอยู่แล้วยังอรุณให้ตั้งขึ้นในที่มุงบังก็ดี โคนไม้ก็ดี นั้น นี้เป็นความแตกในอัปโกภาติกังคะ^{๖๒}

อานิสถ์ของการถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร^{๖๓}

(๑) ตัดอวาสปลิโพธ^{๖๔} ได้

(๒) บรรเทาถิ่นมิทระ^{๖๕} ได้

(๓) ไม่มีสถานที่ที่ติดข้อง สมแก่คำสรรเสริญว่า ภิกษุทั้งหลายอยู่ไม่ติดที่เที่ยวไป ไม่มีที่ข้องขัด คุ่มมฤคทั้งหลาย

(๔) เป็นพระ ๔ ทิศ

(๕) มีความประพฤติสมควรแก่ธุดชกรรม มีความมักน้อยเป็นต้น

๑๑. โสสานิกังคะ การถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร^{๖๖}

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือโสสานิกังคะย่อมอยู่แรมคืนในป่าช้า กล่าวคือ จะงดเว้นจากที่พักอันสุขสบายทั้งหลาย แล้วไปอาศัยอยู่ในป่าช้า เพื่อจะได้ระลึกถึงความตายอยู่เสมอ ไม่ประมาท

^{๖๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๗.

^{๖๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๘.

^{๖๔}อวาสปลิโพธ หมายถึง ความกังวลในอवास คือ ภิกษุยังอยู่ในอาวาสนั้นหรือหลีกเลี่ยงไปแต่ยังผูกใจอยู่ว่าจะกลับมา (เหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้กฐินยังไม่เคาะ) ในการเจริญกัมมัฏฐาน หมายถึง ความกังวลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เช่น ห่วงงานก่อสร้างในวัด มีสิ่งของที่สะสมเอาไว้มาก เป็นต้น เมื่อเจริญกัมมัฏฐาน พึงตัดปลิโพธนี้ให้ได้; ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๔๑๕.

^{๖๕}ถิ่นมิทระ หมายถึง ความหลนุ่และเชื่องซึม ความที่จิตใจหลนุ่และเคลิบเคลิ้ม ความว่างเหงาซึมเซา; เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

^{๖๖}วิสุทธิ. ๑/๘๕.

คำสมาทานสำหรับโศสานิกังคะว่า “น สุตานํ ปฏิกุจิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดที่อันมิใช่ ป่าช้า “โศสานิกงฺคํ สมาทियามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันอยู่ในป่าช้าเป็นปกติ สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้ คนทั้งหลายเมื่อตั้งหมู่บ้าน กำหนดที่แห่งใดไว้ว่า ที่นี้เป็น ป่าช้า โศสานิกภิกษุนั้นอย่าเพิ่งอยู่ ณ ที่นั้น เพราะว่า ที่นั้น เมื่อสพยังมีได้ถูกเผา ก็ยังไม่นับว่าเป็นป่า ช้า แต่ว่า จำเดิมแต่กาลที่เผาสพแล้วไป แม้หากจะร้างไปตั้ง ๑๒ ปี ก็นับว่าเป็นป่าช้าอยู่นั่นเอง โศสานิกภิกษุผู้อยู่ในป่าช้านั้นปฏิบัติดังนี้

(๑) ไม่ควรให้ทำที่ต่าง ๆ มีประรำจกรมเป็นต้น ตั้งเตียงตั้ง จัดน้ำฉันน้ำใช้แล้ว บอก ธรรมอยู่ เพราะว่าชุดงค์ข้อนี้หนัก เพราะเหตุนี้ โศสานิกภิกษุ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท แจ้งพระสังฆ- เถระหรือเจ้าหน้าที่ทางราชการให้ทราบไว้ เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นแล้วจึงอยู่

(๒) เมื่อเดินจงกรม ควรชำเลื่องคูที่เผาสพไปด้วย

(๓) เมื่อไปป่าช้าเล่า ก็พึงหลีกเลี่ยงใหญ่เสีย เดิน ไปทางนอกเถิด

(๔) ควรกำหนดอารมณ์ให้แม่นยำเสียแต่ในตอนกลางวัน ด้วยเมื่อกำหนดเสียอย่างนั้น จะได้ไม่เป็นสิ่งชวนกลัวสำหรับเธอในเวลากลางคืน

(๕) อมนุษย์ทั้งหลาย แม้นมันจะเที่ยวส่งเสียงร้องไป ก็อย่าประหารมันด้วยวัตถุ ใดๆ

(๖) อันโศสานิกภิกษุจะขาดไปป่าช้าเสียแม้แต่วันเดียว ย่อมไม่ควร พระอังกุตรภาณ- กายาจารย์ ก็กล่าวไว้ว่า ยังมีขมิ้นยาม ให้ลิ้นไปในป่าช้า แล้วกลับเสียในปัจฉิมยาม ก็ควร

(๗) ของเขียวของกินที่อมนุษย์ชอบ เช่น ขนมโรยงา ข้าวเจือถั่ว ปลา เนื้อ นมสด น้ำมันน้ำอ้อยงบ โศสานิกภิกษุไม่ควรเสพ

(๘) ไม่ควรเข้าไปสู่เรือนแห่งตระกูลใด นี้เป็นวิธีแห่งโศสานิกภิกษุนั้น

ว่าโดยประเภท แม้โศสานิกภิกษุนี้ก็มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่าง อุกฤษณ์ควรอยู่แต่ในป่าช้าที่มีการเผาสพเป็นประจำ มิใช่หากสพมิได้ขาด และมีเสียงร้องไห้อยู่ เนื่องนิตย สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างกลาง ในป่าช้าที่ได้ลักษณะ ๑ ใน ๓ ลักษณะ ก็ใช้ได้ สำหรับภิกษุผู้ ถืออย่างเพลลา ในที่ที่สักว่าได้ลักษณะป่าช้าโดยนัยที่กล่าวแล้ว ก็ใช้ได้ ชุดงค์แห่งโศสานิกภิกษุทั้ง ๓ จำพวกนี้ ย่อมแตกเพราะสำเร็จความอยู่ในที่อันมิใช่ป่าช้า พระอังกุตรภาณกายาจารย์ ก็กล่าวไว้ว่า ใน วันที่เธอไม่ไปป่าช้า นี้เป็นความแตกในโศสานิกังคะ^{๖๓}

^{๖๓}กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้น โท, หน้า ๒๕๘-๒๕๙.

อานิสงส์ของการถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร

- (๑) ได้มรณสติ
- (๒) อยู่ด้วยความไม่ประมาทเป็นปกติ
- (๓) บรรลุสุกนิมิต
- (๔) บรรเทาความรำคาญได้
- (๕) เห็นสภาพของร่างกายอยู่เนื่อง ๆ
- (๖) มีความสังเวชหนัก
- (๗) ละความเมา มีความเมาในความไม่มีโรคเป็นอาทิได้
- (๘) ข่มความกลัวภัยได้
- (๙) เป็นที่เคารพที่สรรเสริญแห่งอมนุษย์ทั้งหลาย
- (๑๐) มีความประพฤติสมควรแก่รัฐธรรมนูญ มีความมักน้อย เป็นต้น^{๖๘}

๑๒. ยถาสันถติกังคะ ถือการอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้อย่างไรเป็นวัตร^{๖๙}

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือยถาสันถติกังคะย่อมไม่ทำความอาลัยในเสนาสนะที่อยู่อาศัยอันเป็นที่สะดวกสบายหรือที่ถูกต้องใจในเสนาสนะ ไม่เป็นที่สบายไม่ถูกต้องใจ ไม่แส่หาเสนาสนะอื่น ภิกษุผู้เป็นเสนาสนคหาปกะ^{๗๐} จัดให้อยู่ ณ เสนาสนะใด ย่อมอยู่ ณ เสนาสนะนั้น แม้ถูกย้ายเสนาสนะในอุตุกาล ย่อมไม่ขัดขืน

สำหรับคำสมาทานยถาสันถติกังคะว่า “เสนาสน โลลูปปี ปฏิกิจิปามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดความโลเล ในเสนาสนะ “ยถาสันถติกังคะ สมาทियามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันอยู่ในเสนาสนะตามที่ท่านจัดให้เป็นปกติ สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้

ยถาสันถติกังคะนั้น เสนาสนะแห่งใด ที่เสนาสนคหาปกะชี้แจงให้ว่าเสนาสนะนี้ได้แก่เธอ ก็ควรยินดีด้วยเสนาสนะแห่งนั้น ไม่ควรทำภิกษุอื่นให้ต้องย้าย นี้เป็นวิธีแห่งยถาสันถติกังคะ

ว่าโดยประเภท แม้ยถาสันถติกังคะนี้มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น ภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ย่อมไม่ได้เพื่อจะถามถึงเสนาสนะที่ได้แก่ตนว่า อยู่ไกลหรือใกล้ไป หรือว่าอันตรายต่าง ๆ มี

^{๖๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๕.

^{๖๙}วิสุทธิ. ๑/๘๕.

^{๗๐}หมายถึง ผู้ให้ถือเสนาสนะ คือ ภิกษุผู้ได้รับสมมติ คือแต่งตั้งจากสงฆ์ให้เป็นผู้นำหน้าที่จัดแจกเสนาสนะของสงฆ์; ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๕๐.

อมนุษย์แลที่มชาติเป็นต้นรบกวนใหม่ ว่าร้อนหรือว่าหนาวใหม่ ภิกษุผู้ถืออย่างกลางถามได้แต่ไปตรวจดูไม่ได้ ภิกษุผู้ถืออย่างเพลา ไปตรวจดูได้ ถ้าเสนาสนะที่แจกให้ นั้น ไม่ชอบใจเธอ ถือเอาเสนาสนะอื่นก็ได้

จุดงศ์ของยถาสันถติกภิกษุทั้ง ๓ จำพวกนี้ ย่อมแตกในเมื่อพอสักว่าความโลเลในเสนาสนะเกิดขึ้น นี่เป็นความแตกในยถาสันถติกังคะ^{๑๑}

อานิสงส์ของการถือการอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้อย่างไรเป็นวัตร

- (๑) ได้ทำตามโอวาทที่กล่าวไว้ว่า ได้สิ่งใดควรยินดีด้วยสิ่งนั้น
- (๒) ใฝ่ประโยชน์เกื้อกูลแก่เพื่อนพรหมจรรย์
- (๓) เลิกความกำหนดว่า เลว ประณีต
- (๔) ละความยินดีในร้ายได้
- (๕) ปิดประตูความตะกราม
- (๖) มีความประพฤติสมควรแก่รุตธรรม มีความมกน้อย เป็นต้น^{๑๒}

๒.๓.๔ หมวดที่ถือวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับความเพียร (วิริยปฏิสังยุตต์)

๑๓. เนสัชชีกังคะ การถือการนั่งเป็นวัตร

หลักการปฏิบัติข้อนี้ ภิกษุผู้ถือเนสัชชีกังคะ ย่อมไม่เอนหลังลงนอน สำเร็จอิริยาบถเพียง ๓ นั่งกับยืนและเดินเท่านั้น องค์นี้เป็นอาการฝืนธรรมชาติ สำเร็จความสันนิษฐานว่า ถือได้ชั่วเวลาเท่านั้น มีเรื่องเล่าในอรรถกถาธรรมบทว่า พระจักขุบาลถือตลอดพรรษาถึงเสียดักษุ กล่าวคือจะดเว้นอิริยาบถนอน จะอยู่ใน ๓ อิริยาบถเท่านั้น คือ ยืน เดิน นั่ง จะไม่เอนตัวลงให้หลังสัมผัสพื้นเลย ถ้าง่วงมากก็จะใช้การนั่งหลับเท่านั้น เพื่อไม่ให้เปล็ดเพลินในการนอน

คำสมาทานสำหรับเนสัชชีกังคะว่า “เสยฺยํ ปฏิกุจฺปิยามิ” แปลว่า ข้าพเจ้างดการนอน “เนสัชชีกังคํ สมาทियามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานองค์แห่งภิกษุผู้มีอันอยู่ด้วยการนั่งปกติ ดังนี้สมาทานด้วยคำ ๒ คำนี้ คำใดคำหนึ่งก็ได้

เนสัชชีกภิกษุนั้น ใน ๓ ยามแห่งราตรี ควรลุกขึ้นจงกรมเสียดยาม ๑ เพราะในอิริยาบถทั้งหลาย การนอนเท่านั้น ไม่ควร นี่เป็นวิธีแห่งเนสัชชีกภิกษุนี้

ว่าโดยประเภท แม้เนสัชชีกภิกษุนี้ก็มี ๓ จำพวก ใน ๓ จำพวกนั้น สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างอุกฤษฏ์ พนักอิง ผ้ารัดเข้า ผ้ารัดตัว ไม่ควรทั้งนั้น สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างกลาง ของ ๓ อย่างนั้น

^{๑๑}กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท, หน้า ๓๐๐.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๐.

อย่างไรอย่างหนึ่งก็ใช้ได้ สำหรับภิกษุผู้ถืออย่างเพลา แม่พนักอิง แม่ฝำรดเข้า ฝำรดตัว หมอน แม่
 เก้าอี้ปัญจังคะ เก้าอี้สัตตังคะ^{๓๓} ก็ใช้ได้ เก้าอี้ที่เขาทำมีพนักหลังด้วย ชื่อปัญจังคะ

เก้าอี้ที่เขาทำมีพนักหลังและพนักข้างทั้งสองข้างด้วยชื่อสัตตังคะ ได้ยินมาว่า คน
 ทั้งหลาย ได้ทำเก้าอี้สัตตังคะนั้น พระติปิฎกจุฬากยเถระได้เป็นพระอนาคามี แล้วปรินิพพาน รุคงค์
 ของภิกษุเนสัชชิกะทั้ง ๓ จำพวกนี้ ย่อมแตกในขณะที่พอว่าสำเร็จการนอนลงไป นี่เป็นความแตก
 ในเนสัชชิกังคะ^{๓๔}

อานิสงส์ของการถือการนั่งเป็นวัตร^{๓๕}

(๑) ตัดเครื่องผูกพันใจที่กล่าวในบาลีว่า ภิกษุประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความสุขในการ
 นอนสุขในการเอกเขนก สุขในความหลับ ดังนี้ เสียได้

(๒) มีความสะดวกในการประกอบกรรมฐานทั้งปวง

(๓) มีอิริยาบถน่าเลื่อมใส

(๔) เป็นผู้เหมาะสมที่จะทำความเพียร

(๕) สัมมาปฏิบัติเพิ่มพูนด้วยดี

จากการศึกษาประเภทของรุคงค์ทั้ง ๑๓ ประการนั้น พอจะสรุปความได้ว่า รุคงค์ทั้ง
 ๑๓ ประการ คือ ๑. ปิงสุถุถิกังคะ การถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ๒. เตจิวริกังคะ การถือทรงเพียง
 ไตรจีวรเป็นวัตร ๓. ปิณฑปาติกังคะ การถือเที๋ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ๔. สप्तทานจาริกังคะ การถือ
 เที๋ยวบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร ๕. เอกาสนิกังคะ การถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร
 ๖. ปัตตปิณฑิกังคะ การถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๗. ขลุปัจฉาภัตติกังคะ การถือห้ามภักถัน
 นำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร ๘. อารัญญิกังคะ การถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๙. รุกขมุถิกังคะ การถืออยู่
 โคนไม้เป็นวัตร ๑๐. อัปโกกาลิกังคะ การถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ๑๑. โสสานิกังคะ การถืออยู่ป่าช้า
 เป็นวัตร ๑๒. ยถาสันถติกังคะ ถือการอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้อย่างไรเป็นวัตร และ
 ๑๓. เนสัชชิกังคะ การถือการนั่งเป็นวัตร ซึ่งรุคงค์แต่ละอย่างแต่ละข้อมีคำสมาทานที่แตกต่างกัน
 ออกไป รุคงค์วัตรที่ถือปฏิบัติ ดังเช่นภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ผู้ถืออย่างเคร่งครัดต้องยังอรุณให้ตั้งขึ้นใน
 ป่าตลอดกาลทั้งปวงเท่านั้น ส่วนผู้ถืออย่างกลาง ย่อมได้เพื่อจะอยู่ในเสนาสนะชายบ้านตลอด ๔

^{๓๓} เก้าอี้ปัญจังคะ หมายถึงเก้าอี้มีพนักด้านเดียว เก้าอี้ไม่มีแขน เก้าอี้สัตตังคะ หมายถึง เก้าอี้มีพนัก
 สามด้านเก้าอี้มีแขน; ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,
 หน้า ๑๖๔, ๑๖๑.

^{๓๔} ธรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้น
 โท, หน้า ๓๐๑.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๑.

เดือนฤดูฝน และผู้ที่ถืออย่างเพลา ย่อมได้เพื่อจะอยู่ตลอด ๔ เดือนฤดูเหมันต์ (หนาว) ด้วย ส่วนภิกษุ ผู้ถือชุกฉัตรข้ออื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ต้องสมาทานตั้งมั่นอยู่ในคำสมาทานนั้น ๆ โดยผู้ปฏิบัตินั้นก็ มี ๓ จำพวก คือ พวกที่ถืออย่างอุกฤษฏ์ (อย่างเคร่ง) อย่างกลาง และอย่างเพลา แต่มีข้อที่ปฏิบัติ แตกต่างกันไปเท่านั้น ผู้ปฏิบัติชุกฉัตรย่อมได้รับอานิสงส์ที่แตกต่างกันตามชุกฉัตรที่ปฏิบัตินั้นๆ เช่นเดียวกัน การปฏิบัติชุกฉัตรถึงแม้จะไม่ใช่อุบายจำเป็นแต่ก็เป็นอุบายขัดเกลากิเลสและฝึกตนให้เป็น คนมักน้อย สันโดษ อันจะนำไปสู่การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทำให้ผลการปฏิบัติเจริญขึ้นได้ อย่างรวดเร็ว สามารถที่จะบรรลุธรรมได้ง่ายยิ่งขึ้น

๒.๔ ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการปฏิบัติชุกฉัตร

ปัจจัยที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมนั้น ได้อิงอาศัยหลักกรรมและสภาพแวดล้อมหลายอย่าง เบื้องต้นแห่งการปฏิบัติต้องมีศีลวิสุทธิ และจิตตวิสุทธิ เพราะวิสุทธิทั้งสองประการนี้เป็นรากฐาน แห่งวิปัสสนา ดังนั้น ปัจจัยที่เอื้อต่อการปฏิบัติชุกฉัตร ผู้ศึกษาได้ยกมาศึกษาเพียง ๒ ประเด็น เท่านั้น คือ สัปปายะกับปัจจัย ๔ ที่สามารถเกื้อหนุนต่อการบรรลุธรรมได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

๒.๔.๑ สัปปายะ

สัปปายะ คือ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้องกัน ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย มีอยู่ ๗ อย่าง คือ ๑. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เหมาะสม ๒. โจรสัปปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาต ที่เหมาะสม ๓. ภัสสสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะสม ๔. บุคคลสัปปายะ บุคคลที่ถูกกันเหมาะสม ๕. โภชนะสัปปายะ อาหารที่เหมาะสม ๖. อุดุสัปปายะ ดิน น้ำ อากาศ ธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ๗. อิริยาปถสัปปายะ อิริยาปถที่เหมาะสม^{๑๖} ซึ่งมี รายละเอียดที่ต้องศึกษาดังนี้ คือ

๑) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่าน จอแจ วัคที่เหมาะสมแก่การเจริญ สมาธิ ความจริง ควรอยู่วัดเดียวกับพระอาจารย์ แต่ถ้าไม่สะดวกก็พึงไปหาวัดที่เป็นสัปปายะ คือ สถานที่ ๆ เหมาะแก่การถือกุศลแก่ปฏิบัติ

๒) โจรสัปปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาต ที่เหมาะสมดี เช่น มีหมู่บ้านหรือ ชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป (อาหารที่ไม่ควรเสพ เช่น เมื่อบุคคลเสพ บิณฑบาตแบบไร อุกุศลธรรมทั้งหลายจะเจริญขึ้นแต่กุศลธรรมทั้งหลายกลับเสื่อมลง บิณฑบาตแบบ นี้ไม่ควรเสพ)

^{๑๖}ดูรายละเอียดใน วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๖๑ และพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธ ศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

๓) **ภัสสสัปปายะ** การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ ๑๐ และพูดแต่พอประมาณ

กถาวัตถุ ๑๐ คือ

(๑) อธิปปัจจกถา เรื่องความมักน้อย ถ้อยคำให้มีความประมาณน้อย ไม่มักมาก
อยากเด่น

(๒) สันตุฏฐิกถา เรื่องความสันโดษ ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความสันโดษ ไม่ฟุ้งเพื่อ
ปรนเปรอ

(๓) ปริเวทกถา เรื่องความสงัด ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความสงัดกายใจ

(๔) อสังคกถา เรื่องความไม่คลุกคลีด้วยหมู่

(๕) วิริยารัมภกถา เรื่องการปรารภความเพียร ถ้อยคำที่ชักนำให้มุ่งมั่นทำความ
เพียร

(๖) สีลกถา เรื่องศีล ถ้อยคำที่ชักนำให้ตั้งอยู่ในศีล

(๗) สมာธิกถา เรื่องสมาธิถ้อยคำที่ชักนำให้ทำจิตมั่น

(๘) ปัญญาถา เรื่องปัญญา ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดปัญญา

(๙) วิมุตติกถา เรื่องวิมุตติ ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำใจให้พ้นจากกิเลส และความทุกข์

(๑๐) วิมุตติญาณทัสสนกถา เรื่องความรู้ ความคิดเห็นในวิมุตติ ถ้อยคำที่ชักนำให้
สนใจ และเข้าใจ เรื่องความรู้ ความคิดเห็นในภาวะที่หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์)

๔) **บุคคลสัปปายะ** บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญา
เป็นที่ปรึกษาที่เหมาะสม

๕) **โภชนะสัปปายะ** อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ไม่ฉุน
ยาก

๖) **อตุตสัปปายะ** ดิน น้ำ อากาศ ธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป
ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น

๗) **อิริยาปถสัปปายะ** อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับจงกลม บางคนถูกกับนั่ง
ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

จะเห็นได้ว่า ในการปฏิบัติธรรมนั้น สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติ เช่น สถานที่
เหมาะแก่การปฏิบัติ อาหาร ดิน น้ำ อากาศ บุคคลที่คอยเป็นกัลยาณมิตร เป็นต้น ดังที่กล่าวมาเป็น
สิ่งสำคัญมาก เพราะจะเป็นเหตุแห่งการเกื้อกูลให้การปฏิบัติมีความเจริญก้าวหน้า และส่งเสริมให้
การปฏิบัติดำเนินไปด้วยดี เพราะสัปปายะ หมายถึง สิ่ง สถานที่ ซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะสม เกื้อกูล
แก่การบำเพ็ญภาวนาของผู้ปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

๒.๔.๒ ปัจจย ๔

ปัจจย ๔ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ในพระพุทธศาสนาไม่อาจมองข้ามความสำคัญข้อนี้ได้ แม้แต่ในชีวิตของพระสงฆ์เอง วินัยของพระเกือบครึ่งหนึ่งในพระไตรปิฎกว่าด้วยเรื่องปัจจย ๔ ในคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น ได้จัดระเบียบเกี่ยวกับปัจจย ๔ ไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ การปฏิบัติหรือแนวทางในการกระทำให้เข้าถึงการบรรลุผลนั้น ผู้ศึกษาเองสามารถนำแนวคิดและหลักการปฏิบัติตามหลักปัจจย ๔ ด้านต่าง ๆ มาศึกษาโดยมีรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

๑) ความหมายของปัจจย ๔

คำว่า ปัจจย ๔ หมายถึง เครื่องอาศัยเลี้ยงชีพของบรรพชิตในพระพุทธศาสนา ๔ อย่าง คือ จีวร (ผ้านุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) และคิลานเภสัช (ยารักษาโรค) รวมเรียกว่า จตุปัจจย^{๑๖}

ปัจจย ๔^{๑๗} ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระอุปัชฌาย์บอกแก่ภิกษุผู้อุปสมบทใหม่ทันที คือ โภชณะ คือ คำข้าวที่พึงได้มาด้วยปติแข็ง ผ้าบังสุกุล เสนาสนะ คือ คางไม้ และยารักษาโรค คือ น้ำมูตรเน่า ภิกษุทั้งหลายพึงทำความอดสาหะในปัจจย ๔ อย่างนี้ อาศัยเลี้ยงชีพไปด้วยชีวิต^{๑๘} ฎีกาสารัตถที่ปนิขยาความว่า ชื่อว่า นิสสัย เพราะอรรถว่าอันภิกษุอาศัยเพื่อบริหารอัตภาพ^{๑๙}

๒) เรื่องทรงอนุญาตให้บอกนีสัย ๔

ขณะนั้นแหละพึงวัดเงาแดด บอกประมาณแห่งฤดู บอกส่วนแห่งวัน บอกตั้งคิติ บอกนีสัยว่า

(๑) บรรพชาอาศัยโภชณะ คือ คำข้าวที่พึงได้ด้วยปติแข็ง เธอพึงทำอดสาหะในโภชณะ คือ คำข้าวที่พึงได้ด้วยปติแข็งจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ สังฆภัตตร อุทเทศภัตตร นิมนตณภัตตร สลากภัตตร อุโบสถิกภัตตร ปาฏิปติกภัตตร

(๒) บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล เธอพึงอดสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน

(๓) บรรพชาอาศัยเสนาสนะ คือ โคนไม้ เธอพึงทำอดสาหะในเสนาสนะ คือ คางไม้ นั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ

^{๑๖}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๖๘๖.

^{๑๗}วิ.ม.อ. (ไทย) ๓/๔๔.

^{๑๘}วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๓/๑๐๑-๑๐๒.

^{๑๙}สารตุฎฎีกา. (ไทย) ๔/๕๘/๑๔๔.

(๔) บรรพชาอาศัยยา คือ น้ำมูลร่นา เธอพึงทำอุตสาหะในยา คือ น้ำมูลร่นานั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย^{๘๑}

จากข้อความพระไตรปิฎกที่ยกมาให้ดูข้างต้นเราจะพบว่า เมื่ออุปัชฌาย์อุปสมบทให้พระภิกษุที่เป็นลูกศิษย์แล้วจะต้องบอกวันบอกเวลา บอกจำนวนพระที่ลงอันดับ จะต้องบอกนิสสัย ๔ อย่าง เพื่อให้ศิษย์ถือปฏิบัติไปจนตลอดชีวิต ซึ่งทุกข้อเน้นเรื่องการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย และเป็นอยู่อย่างพอเพียงรู้จักประมาณในการใช้ปัจจัย ๔ เพื่อให้ชีวิตดำเนินไปได้ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่กุลแก่การปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะข้อที่ ๓ เป็นการชี้ชัดให้เห็นความสำคัญของป่าไม้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างสำคัญ เพราะพระพุทธเจ้าทรงให้อุปัชฌาย์บอกศิษย์ให้ทราบว่า บรรพชาที่ตลอดชีวิตหากไม่มีอติเรกลาก คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียวปราสาท เรือนโล้น และถ้าเป็นที่อยู่อาศัยแล้วภิกษุก็พึงอยู่โคนไม้ ซึ่งเท่ากับว่าป่าไม้และโคนไม้เป็นส่วนหนึ่งของการบวชเป็นพระภิกษุเลยทีเดียว แต่ภิกษุที่อยู่ป่าไม้อาจจะเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงสรรเสริญเพียงฝ่ายเดียวก็หาไม่ เพราะบางรูปอาจจะมีเจตนาอย่างอื่นแอบแฝงอยู่ด้วยก็มี ซึ่งนั่นก็เป็นสิ่งที่พระองค์ได้พิจารณาทั้งตัวของพระภิกษุที่อยู่ป่าเป็นวัตรเองว่า เรามีเจตนาเช่นใด จะได้ปรับปรุงตัวเองให้ดำเนินชีวิตในการอยู่ป่าอย่างถูกต้อง และผู้ที่เข้าไปอุปถัมภ์บำรุงอยู่ก็จะได้ไม่หลงมกมาย ซึ่งภิกษุที่อยู่ป่าเป็นวัตรนี้พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่ามีอยู่ ๕ จำพวก^{๘๒} คือ

(๑) ภิกษุที่อยู่ป่าเป็นวัตรเพราะโง่เขลา เพราะหลงมกมาย (ไม่รู้วิธีปฏิบัติสมาทาน และไม่รู้อนิสกส์แห่งการปฏิบัติสมาทาน)

(๒) ภิกษุมีความปรารถนาชั่ว ถูกความปรารถนาครอบงำ จึงอยู่ป่าเป็นวัตร (หมายถึงมีความปรารถนาว่า เมื่อเราอยู่ป่า คนทั้งหลายก็จักสักการะเราเป็นปัจจัย ๔ ด้วยคิดว่า “ภิกษุนี้อยู่ป่าเป็นวัตร” ทั้งจักยกย่องเราว่า “ภิกษุนี้เป็นลัทธิ ภิกษุนี้ชอบสงัด”) จึงอยู่ป่า

(๓) ภิกษุอยู่ป่าเป็นวัตร เพราะเป็นบ้า เพราะมีจิตฟุ้งซ่าน

(๔) ภิกษุอยู่ป่าเป็นวัตร เพราะรู้ว่า “เป็นวัตรที่พระพุทธเจ้าและสาวกของพระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญ”

(๕) ภิกษุอยู่ป่าเป็นวัตร เพราะอาศัยความมกน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสังัด ความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงดงามเช่นนี้

พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญภิกษุที่อยู่ป่าเป็นวัตรข้อที่ ๕ ว่า เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในการอยู่ป่าเป็นวัตรนี้ข้ออื่น ๆ ก็ถือว่าสำคัญเช่นกัน ภิกษุที่อยู่ก็พึงมีคุณธรรมที่ต้องปฏิบัติตามด้วย

^{๘๑}วิ.ม.ห. (ไทย) ๔/๑๒๘/๑๕๗.

^{๘๒}อ.ญ.ป.ญ.จ. (ไทย) ๒๒/๑๘๑/๑๐๕.

เช่นกัน เพื่อจะได้ไม่เป็นที่ตำหนิติเตียน ทั้งของเพื่อนภิกษุด้วยกันเองและวิญญูชนทั้งหลาย นั่นคือจะต้องมีคุณธรรมของภิกษุผู้ที่ต้องการอยู่ป่าเป็นวัตรมาใช้สำหรับเป็นแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติด้วย

๒.๕ หลักการ และแนวปฏิบัติธุดงค์วัตรของพระสาวกในครั้งพุทธกาล

หลักปฏิบัติธุดงค์วัตรของพระสาวกในครั้งพุทธกาล ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประวัติของพระมหากัสสปเถระที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าพระภิกษุรูปอื่น ๆ ด้านการถือธุดงค์วัตร และพระราหุลเถระ ถึงแม้ว่าพระราหุลเถระจะไม่ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศในทางธุดงค์ แต่ก็ได้ปฏิบัติธุดงค์วัตรจนบรรลุธรรมเหมือนพระมหากัสสปเถระ ทั้ง ๒ ท่านนี้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนาและได้ปฏิบัติธุดงค์เป็นวัตรอย่างเคร่งครัดจนบรรลุธรรมในที่สุด นอกจากนี้กล่าวมาแล้วยังมีพระเถระรูปอื่น ๆ ที่ปฏิบัติตามธุดงค์วัตรแล้วบรรลุธรรม เช่น พระนาลกะ ถือไม้โลเลในการภิกขาจาร ไม่โลเลในเสนาสนะ, พระโมฆะราช ถือบังสุกุลทรงจีวรเสี้าหมอง, พระจักษุบาล ถือเนสัชชิก, และ พระมหากาล ถืออยู่ป่าช้า เป็นต้น ดังนั้น ในวิจัยเล่มนี้ผู้ศึกษาขอนำเรียนประวัติทั้ง ๒ ท่าน คือ พระมหากัสสปเถระ และพระราหุลเถระ มากล่าวถึงหลักการปฏิบัติธุดงค์วัตรโดยสังเขป ดังนี้

๒.๕.๑ พระมหากัสสปเถระ

๑) ชาตีกำเนิด

พระมหากัสสปะเป็นบุตรของกปิลพรหมณ์ ตระกูลกัสสปะในบ้านมหาติฏฐะ แคว้นมคธชื่อเดิมของท่านคือ “ปีปผลิ” แต่คนทั่วไปมักเรียกท่านตามวงศ์ตระกูลว่า “กัสสปะ” เมื่อท่านอายุได้ ๒๐ ปี ได้ทำการอวาหมงคลกับนางภัททกาปิลานี ซึ่งเป็นสาวงามวัย ๑๖ ปี ธิดาของพรหมณ์ตระกูลโกถิยะ ณ เมืองสาครนคร แคว้นมคธ

ปีปผลิมาพบถูกแปลงสารเมื่อปีปผลิมาพบ อายุได้ ๒๐ ปี บิดามารดาได้ปรึกษากันว่าจะหาภรรยาให้แก่บุตรชาย จึงได้มอบเงินและทองให้แก่พรหมณ์ ๘ คน เพื่อสืบแสวงหาสาวงามที่มีฐานะเสมอกัน พรหมณ์เหล่านั้นเที่ยวสืบแสวงหาไปตามเมืองต่าง ๆ มาจนถึงสาครนคร ได้พบธิดาของโกถิยะพรหมณ์นามว่า “ภัททกาปิลานี” วัย ๑๖ ปี เป็นที่ถูกอกถูกใจยิ่ง จึงสู้ขอกับบิดามารดาของนาง ตกกลงแล้วได้มอบสิ่งของเงินและทองหมั้น กำหนดวันอวาหมงคลแล้วกลับไปแจ้งข่าวสารแก่กปิลพรหมณ์ ปีปผลิมาพบได้ทราบข่าวสารนั้นแล้วรู้สึกไม่สบายใจ เพราะตนไม่มีความปรารถนาจะแต่งงาน จึงหลบเข้าไปในห้อง เขียนจดหมายบรรยายความประสงค์ของตนให้นางทราบ ว่า “ตนไม่ปรารถนาจะแต่งงาน ขอให้นางจงแต่งงานกับชายที่มีชาติตระกูลเสมอกัน และอยู่ครองชีวิตคู่ด้วยความสุขสำราญเถิด ส่วนข้าพเจ้าจะออกบวช” เมื่อเขียนเสร็จแล้ว ก็มอบให้คนใช้

สนิทนำไปส่งให้แก่นางภัททกาปิลานีแม่นางภัททกาปิลานีก็มีใจตรงกัน และได้เขียนจดหมายซึ่งมีใจความเหมือนกัน มอบให้คนรับใช้นำไปส่งให้แก่ปีปผลิมาณพ บังเอิญคนถือจดหมายทั้งสองฝ่ายมาพบกันระหว่างทาง ทักทายปราศรัยถามไถ่กิจธุระของกันและกันแล้วนำจดหมายทั้งสองฉบับออกอ่าน ทราบความโดยตลอดแล้วฉีกทำลายทิ้งแล้วเขียนจดหมายขึ้นมาใหม่ บรรยายความรักแก่กันและกันแล้วนำไปส่งให้แก่เจ้านายของตน การอวามงคระหว่างคนทั้งสองจึงเกิดขึ้น

สภาพชีวิตการครองคู่ภายหลังจากแต่งงานกันแล้ว การครองคู่ของคนทั้งสองนั้นไม่เหมือนสามีภรรยาผู้อื่น ๆ เพราะสักแต่ว่าอยู่ร่วมห้องกันเท่านั้น ต่างก็ไม่มีจิตคิดจะร่วมสังวาสกัน แม้เวลาจะขึ้นเตียงนอนก็ขึ้นกันคนละข้าง มีแจกันดอกไม้ตั้งอยู่ตรงกลางเตียง ตลอดระยะเวลาที่ทั้งสองอยู่ร่วมกันนั้น มิได้สัมผัสถูกต้องกันเลยจึงไม่มีบุตรหรือธิดาสืบสกุล เมื่อบิดามารดาถึงแก่กรรมแล้ว ทรัพย์สมบัติและหน้าที่การงานทุกอย่างจึงเป็นภาระของสองสามีภรรยา และเนื่องจากตระกูลทั้งสองเป็นตระกูลมหาเศรษฐีมีทรัพย์มาก เมื่อรวมสองตระกูลเข้าเป็นตระกูลเดียวกันแล้วทรัพย์สมบัติก็ยิ่งมากมายมหาศาล มีสัตว์เลี้ยงและคนงานจำนวนมาก สองสามีภรรยาต้องบริหารสั่งการทุกอย่างจนกระทั่งวันหนึ่ง ในขณะที่ปีปผลิกำลังตรวจดูทาสและกรรมกรทำงานอยู่ในไร่นา ได้เห็นนกกาจิกกินสัตว์น้อยมิใช่เดือนเป็นต้น ก็รู้สึกสงสารและสลดใจที่สัตว์เหล่านั้นต้องตายเพราะตนเป็นเหตุ ส่วนนางภัททกาปิลานี ก็ให้คนนำเมล็ดถั่วงาออกมาตากที่ลานหน้าบ้าน เห็นหมูนกกามาจิกกินตัวหนอนและแมลงต่าง ๆ ก็เกิดความสงสารและสลดใจเช่นกัน เมื่อสองสามีภรรยามีโอกาสอยู่กันตามลำพังได้สนทนาถึงเรื่องความในใจของกันและกันแล้ว จากนั้นทั้งสองก็มีความคิดตรงกันว่า “ผู้อยู่ครองเรือน แม้จะไม่ได้ลงมือทำการงานเอง แต่ก็ต้องคอยรับบาปที่ทาสและกรรมกรทำให้”^{๔๓} จึงเกิดความเบื่อหน่ายเพศฆราวาสพร้อมใจกันสละทรัพย์สมบัติทั้งหมดให้ญาติและบริวาร ส่วนทั้งสองสามีภรรยาพากันออกบวช จัดหาผ้ากาสาหวัดและบริวารพากันปลงผม แล้วครองผ้ากาสาหวัด อธิฐานเพศบรรพชิตบวชอุทิศต่อพระอรหันต์ในโลกแล้วเดินร่วมทางกันไป พอถึงทางสองแพร่งจึงแยกทางกัน ปีปผลิไปทางขวา ส่วนนางภัททกาปิลานี ไปทางซ้าย นางเดินทางไปพบสำนักปริพาชกแล้วได้เข้าไปขอบวชในสำนักนั้น เนื่องด้วยขณะนั้น พระผู้มีพระภาคยังมีได้ทรงอนุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา ต่อเมื่อพระนางปชาบดีโคตรมีได้บวชแล้ว นางจึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระเถระ ศึกษาพระกรรมฐาน บำเพ็ญวิปัสสนา ก็ได้บรรลุพระอรหัตผล^{๔๔}

^{๔๓}จำเนียร ทรงฤกษ์, *ชีวประวัติพุทธสาวก*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๒๓), หน้า ๗.

^{๔๔}กรมวิชาการ, *ประวัติพระสาวก*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๐), หน้า ๔๘.

๒) ได้รับยกย่องในทางผู้ทรงคุณวุฒิ

เมื่อท่านอุปสมบทแล้วทำความเพียรไม่นานก็ได้บรรลुพระอรหัตผล หลังจากอุปสมบทได้ ๘ วัน พุทธบริษัททั้งหลายรู้จักท่านในนาม “พระมหากัสสปะ” ท่านได้ช่วยรับภาระอุปัชฌาย์พระภิกษุและพุทธบริษัทอื่นๆ จนมีภิกษุเป็นบริวารจำนวนมาก ท่านมีปกติสมาทานชุกด์ ๓ ประการ อย่างเคร่งครัด คือ ๑) ถือการนุ่งห่มบังสุกุลเป็นวัตร ๒) ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ๓) ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร เพราะการปฏิบัติในชุกด์คุณทั้ง ๓ ประการนี้อย่างเคร่งครัด พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ในทางผู้ทรงคุณวุฒิ นอกจากนี้ พระบรมศาสดายังทรงยกย่องท่านในทางอื่น ๆ อีกหลายประการ กล่าวคือ

ครั้งหนึ่ง ท่านติดตามพระพุทธองค์ไปประทับที่ภายใต้ร่มไม้ต้นหนึ่ง ท่านได้พบผ้าสังฆาฏิของท่านเป็น ๔ ชั้นแล้วปฎิบัติให้พระพุทธองค์ประทับนั่งพระพุทธองค์ตรัสว่า

“กัสสปะ ผ้าสังฆาฏิของเธอนุ่มดี”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์ทรงใช้สอยเถิด พระเจ้าข้า”

“กัสสปะ แล้วเธอจะใช้อะไรทำสังฆาฏิเล่า ?”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เมื่อข้าพระองค์ได้รับจากพระองค์ ก็จะใช้เป็นสังฆาฏิ พระเจ้าข้า”

ครั้นแล้ว พระบรมศาสดาได้ประทานผ้าสังฆาฏิของพระองค์ ซึ่งเก่าคร่ำคร่าให้แก่ท่านแล้วทรงยกย่องท่านอีก ๔ ประการ คือ

๑) กัสสปะ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยตถาคต เป็นผู้มักน้อยสันโดษ ภิกษุทั้งหลายควรถือเป็นแบบอย่าง

๒) กัสสปะ เมื่อเธอเข้าไปใกล้ตระกูลแล้ว ชักกายและใจออกห่างประพฤตินเป็นคนใหม่ ไม่คุ่นเคย ไม่คะนองกาย วาจา และใจ ในสกุลเป็นนิตย์ จิตไม่ข้องอยู่ในสกุลนั้น ตั้งจิตเป็นกลางว่า “ผู้ใคร่ลาภจงได้ลาภ ผู้ใคร่บุญจงได้บุญ ตนได้ลาภแล้วมีจิตเป็นอันใด ผู้อื่นก็มีใจเป็นอันนั้น”

๓) กัสสปะ มีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา แสดงธรรมแก่ผู้อื่น

๔) ทรงแลกเปลี่ยนผ้าสังฆาฏิกับท่านไปใช้สอย ทรงสอนภิกษุให้ประพฤติปฏิบัติชอบ โดยยกพระมหากัสสปะขึ้นเป็นตัวอย่าง

๓) การบรรลุธรรม

ผู้ปฏิบัติหรือกุลบุตรทั้งหลายผู้สละโลกาภิพไม่เสียดายอาลัยในร่างกายและชีวิตปรารถนาความเพียรอย่างแรงกล้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา จึงได้ปฏิบัติตนโดยการถือชุกด์อย่างเคร่งครัด ฝึกฝนตนเองตามหลักการแห่งชุกด์ควัตระอย่างใดอย่างหนึ่งหรือถือ

ปฏิบัติ ขณะเดียวกันหลาย ๆ ข้อก็ได้ ซึ่งการฝึกฝนตนเองด้วยการปฏิบัติตรงคืออย่างเคร่งครัดนั้น เป็นหนทางที่จะนำตนไปสู่เป้าหมายอันสูงสุดได้โดยไม่ยาก อย่างน้อยก็จะทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้มี ฐตธรรม ๕ ประการ คือ ความมกน้อย ๑ ความสันโดษ ๑ ความขัดเกลา ๑ ความสัจ ๑ ความ ต้องการด้วยกุศล ๑^{๔๕} เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความมกน้อย เป็นต้นนี้ กุลบุตรทั้งหลายจึงสามารถ ปฏิบัติฝึกฝนตนเองในตรงควัตรได้อย่างสะดวก และบรรลุเป้าหมายตามที่ตนต้องการได้ ในการ ปฏิบัติตรงเพื่อฝึกฝนตนนั้น พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า โยคีบุคคลย่อมกำจัดอตตกิลมณานุโยค คือ การประกอบตนให้ลำบาก คือ ความขัดเกลาอย่างเคร่งเครียดในตรงคั้งทั้งหลายด้วยขโมหะ^{๔๖} การปฏิบัติฝึกฝนตนเองอย่างเคร่งเครียดในตรงควัตรนี้ ไม่ได้หมายความว่า เป็นการทรมาณตน จนเกินไปอย่างอตตกิลมณานุโยค แต่เป็นการขัดเกลาอย่างเคร่งครัดซึ่งเรียกว่า ชั้นอุกฤษฏ์ ในบรรดา การปฏิบัติตรง ๓ ระดับ คือ อย่างสูงสุด อย่างกลาง และอย่างเพลา แล้วแต่ว่าใครจะถืออย่างไร ส่วนมากผู้ปฏิบัติมักจะถืออย่างสูงสุดหรืออย่างเคร่งครัด เพื่อขัดเกลากิเลสของตนให้หมดไป โดยเร็ว ทำให้การปฏิบัติเช่นนี้คล้ายกับว่าเป็นการทรมาณตนเองจนเกินไป

อตตกิลมณานุโยคกับการบำเพ็ญตรงควัตร ต่างก็ทำตนให้ลำบากด้วยกัน คือ เป็นการ ฝึกฝนตนเองให้ลำบากเช่นกัน แต่มีข้อสำคัญต่างกัน ทั้งโดยเหตุที่ปรารถนาและผลที่ได้ กล่าวคือ อตตกิลมณานุโยค ย่อมทรมาณตนให้ลำบาก เพื่อให้บาปกรรมหมดไปเพราะการทรมาณนั้น หรือ เพื่อบูชาพระเป็นเจ้า พระองค์ทราบแล้ว จะทรงโปรดให้ประสบอิริยาบถผลที่ปรารถนา และผลที่ได้ ก็บาปกรรมไม่หมด เพราะกิเลสยังไม่ได้ละ และพระเป็นเจ้าก็ไม่มีตัวตนที่จะประสาทผลหรือให้พร ตามที่ปรารถนา นับว่าเป็นอกิริยทัญญู ส่วนการบำเพ็ญตรงควัตรนั้น ไม่ทรมาณตนจนเกินไปกว่า มัชฌิมาปฏิปทา บัญญัติขึ้นหมายจะให้เป็นอุบายขัดเกลากิเลส และเป็นไปเพื่อความมกน้อยสันโดษ ผลคือการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ได้ง่าย จิตขึ้นสู่สมาธิเร็ว ถ้าปฏิบัติอย่างเคร่งครัดไม่ถอยหลัง ก็ จะสำเร็จโลกุตตรธรรมเร็ว เฉกเช่นพระมหากัสสปเถระเป็นตัวอย่าง^{๔๗}

หลังจากพระมหากัสสปเถระบวชแล้วได้ปฏิบัติตามโอวาทและตรงคั้งอย่างเคร่งครัด ได้บรรลุธรรมด้วยการบำเพ็ญสมณะและวิปัสสนาอย่างหนักในวันที่ ๘ หลังจากบวช ได้บรรลุ อรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณ ด้วยเหตุที่พระมหากัสสปเถระ เป็นผู้ปฏิบัติในตรงควัตร อย่างเคร่งครัด พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงยกย่องว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย “ผู้ทรงตรงคั้ง”^{๔๘}

^{๔๕} สมเด็จพระพุฒาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค เล่ม ๑, หน้า ๑๒๒.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

^{๔๗} พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร ป.ธ.๕), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราช- วิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๘๕.

^{๔๘} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๔๖/๑๘๕.

พระมหากัสสปเถระ เป็นผู้เลิศที่สุดในทางชุกฉวัตถ์ ตั้งแต่วันแรกอุปสมบทจนถึงวัน
 ดับขันธุ์เข้าสู่นิพพาน ในระหว่างที่พระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ท่านก็ได้รับการยกย่อง
 จากพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เป็นผู้มั่งน้อมสัน โศภ โดยที่พระองค์ทรงให้พระภิกษุทั้งหลายยึดถือเป็น
 แบบอย่าง ท่านมีจิตประกอบด้วยเมตตา แสดงธรรมแก่ผู้อื่น เมื่อกล่าวถึงคุณงามความดีของ
 พระมหากัสสปเถระแล้ว มิใช่แต่จะยอมรับนับถือกันเฉพาะพวกมนุษย์เท่านั้น แม้พระอินทร์ผู้ทรง
 เป็นจอมเทพในดาวดึงส์สวรรค์ก็ยังได้เสด็จลงมาทรงดักบาตรแก่ท่าน เพราะทรงมีพระทัยเปี่ยมด้วย
 พระศรัทธา และความเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่งในองค์ท่าน^{๘๘} ด้วยผลแห่งการฝึกฝนตนอย่างเคร่งครัดใน
 ชุกฉวัตถ์นั่นเอง จึงทำให้พระมหากัสสปเถระเป็นพระสาวกที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่โดดเด่นรูป
 หนึ่งคุณธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติชุกฉวัตถ์นั่นคือ เป็นผู้สำรวมในตระกูล เป็นผู้มั่งน้อม สัน โศภ
 แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา เป็นที่เคารพของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย และเป็นผู้ไม่โกรธตอบผู้อื่น
 เป็นต้น

ผลจากการฝึกฝนตนเองอย่างเคร่งครัดในชุกฉวัตถ์ของพระมหากัสสปเถระ ทำให้
 ท่านเป็นผู้มั่งน้อม สัน โศภ เป็นต้น ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสสรรเสริญว่า “เป็นผู้มีธรรมเป็น
 เครื่องอยู่อาศัยเสมอด้วยพระองค์ เป็นผู้สัน โศภ ยินดีด้วยจิ๋ววิร บิณฑบาต เสนาสนะ เกศัช ตามมีตาม
 ได้ ไม่มั่งน้อมมาก และกล่าวสรรเสริญคุณของความสัน โศภ ด้วยปัจจัย ๔ ว่า เธอไม่แสวงหาโดยทางที่
 ไม่ควร เพราะเหตุแห่งปัจจัย ๔ แสวงหาไม่ได้ ก็มีได้สะดุ้งตกใจ แสวงหาได้แล้ว ก็ไม่เป็นคน
 กำหนดในปัจจัย ๔ นั้นบริโกท”^{๘๙}

จะเห็นได้ว่า ความเป็นผู้ไม่โกรธตอบแก่คนอื่น เป็นคุณสมบัติอีกข้อหนึ่งของ
 พระมหากัสสปเถระ อันเป็นผลมาจากการฝึกฝนตนด้วยการปฏิบัติขัดเกลากิเลสและทำให้ท่าน
 เป็นผู้มีความอดทนสูงยิ่ง เช่น เมื่อศิษย์ของท่าน ๒ รูป ทะเลาะวิวาทด้วยกิจที่กระทำกัน แล้วโยน
 ความผิดให้เพื่อนภิกษุด้วยกัน ท่านทราบเรื่องแล้ว ก็ให้ออวาทว่ากล่าวตักเตือน โดยไม่ได้ถือโทษ
 โกรธพระสาวกศิษย์ของท่านแต่ประการใด จนในที่สุดศิษย์นั้นโกรธท่าน แล้วเผาที่อยู่ของท่านแล้ว
 หนีไป ท่านก็มีได้มีความเคืองร้อนอะไรเกิดขึ้น จากประเด็นดังกล่าวมา แสดงให้เห็นถึงความ
 อดทนอดกลั้นของท่านที่มีต่อการกระทำของศิษย์ได้เป็นอย่างดี

^{๘๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี), *ตำนานพระอรหันต์ ๘ ทิศ*, ยวพุทธชลบุรี ในพระสังฆรา-
 ชูปถัมภ์จัดพิมพ์เป็นแบบบรรณาการ งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูอุดมวิชากร (เหมือน อินท โชติ) (ชลบุรี:
 ม.ป.ท., ๒๕๒๘, หน้า ๒๓.

^{๘๙} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๔๔/๑๘๖.

๒.๕.๒ พระราहुลเถระ

การดำเนินชีวิตส่วนตัวของพุทธสาวก มีหลักการคล้ายกับการทำงาน คือมุ่งประโยชน์แก่คนส่วนมาก แม้ว่าพระอรหันต์จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำกิจเสร็จแล้วก็เป็นอเสขบุคคล ไม่ต้องศึกษาเพื่อบรรลุพระนิพพานก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่าพระอรหันต์ยังปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน และด้านที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นเพื่ออนุเคราะห์ชุมชนผู้ที่เกิดในภายหลัง พระราहुลเถระเองก็เช่นกัน การที่พระราहुลเถระอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ด้วยกัลยาณมิตร จึงได้เห็นตัวอย่างการปฏิบัติ อีกทั้งกัลยาณมิตรก็คอยเฝ้าพร่ำสอนตักเตือนอยู่ตลอดเวลา อุปัชฌาย์อาจารย์จึงรู้ถึงพื้นฐานของอุปนิสัยที่ควรแก้ไขให้ถูกต้อง และวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับจริตของพระราहुล โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราहुลเถระ ได้ถือตามแนวทางการปฏิบัติธุดงค์วัตร ๑๓ ข้อ ที่พระพุทธองค์ทรงให้โอวาทฝากไว้อย่างไม่ลดละ ดังมีประวัติพอสังเขป ดังนี้

๑) ชาติกำเนิด

พระราहुลเถระเป็นพระเถระที่จัดไว้ในกลุ่มพระชาวแคว้นสักกะ เกิดในวรรณะกษัตริย์ ตระกูลศากยะ เป็นพระโอรสของเจ้าชายสิทธัตถะ (พระพุทธเจ้า) กับพระนางยโสธรา เป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา ในเมืองกบิลพัสดุ์ ในวันที่ประสูติจากพระครรภ์พระมารดา ตรงกับวันที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกทรงผนวช และทรงมีพระนามว่า “ราहुล” แปลว่า “บ่วง” ที่มีพระนาม เช่นนี้ เพราะอาศัยพระอุทานของเจ้าชายสิทธัตถะในเวลาพระโอรสประสูติว่า “บ่วงเกิดแล้วเครื่องผูกพันเกิดแล้ว” ตรงกับคำบาลีว่า “ราहुลฺ ชาตฺ พนฺธนํ ชาตํ”^{๕๑}ในอรรถกถาหมหาปทานสูตรบรรยายว่า

เมื่อราहुลกุมารประสูติ พวกราชบุรุษนำหนังสือบอกข่าว มาวางไว้บนพระหัตถ์ของพระมหาบุรุษ ลำดับนั้นความเสียดใจในพระโอรสทำให้พระวรกายทุกส่วนของพระมหาบุรุษชาบช่าน พระมหาบุรุษดำริว่าเมื่อบุตรเกิดเพียงคนเดียว ความเสียดใจในบุตรยังเป็นถึงเพียงนี้ ถ้าเราจักมีบุตรกว่าร้อยคน ในบุตรเหล่านั้น เมื่อคนหนึ่งเกิดความผูกพันด้วยเสียดใจเพิ่มมากขึ้นอย่างนี้ หัวใจจักแตกสลายเป็นแท้ เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงตรัสว่าห้วงเกิดแล้ว เครื่องผูกพันเกิดแล้ว ในวันนั้นเองพระมหาบุรุษทรงสละราชสมบัติออกทรงผนวช ในการเกิดบุตรของพระโพธิสัตว์ทุกองค์มีนัยนี้แล^{๕๒}

^{๕๑}จ.ช.อ. (ไทย) ๕๒/๔๔.

^{๕๒}ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓ / ๘๘.

อีกนัยหนึ่ง คำว่า “ราหุล” ไม่ได้หมายถึงบ่วง แต่เป็นคำที่ได้มาจากคำว่า ราหู^{๕๓} ผู้เป็นเทพ ผู้มีฤทธิ์ของพวกพราหมณ์ซึ่งคอยจับพระอาทิตย์และพระจันทร์กิน ที่เรียกว่า สุริยุปราคาและจันทรุปราคา ในวันที่ราหุลกุมารประสูตินั้นเป็นวันเกิดสุริยุปราคา จึงถือเอาเป็นเหตุศุภนิमितมาตั้งชื่อให้^{๕๔}

๒) การบรรพชา

การบรรพชาของราหุลกุมารไม่ได้เป็นการบวชด้วยความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าหรือเพราะฟังธรรม แต่เป็นการบวชด้วยความบังเอิญ เพราะพระนางพิมพาผู้เป็นมารดาได้แนะนำให้พระราชโอรสไปทูลขออมรคจากพระพุทธเจ้า ในขณะที่มีพระชนมายุเพียง ๗ พรรษาเท่านั้น มีเรื่องปรากฏ ดังความว่า^{๕๕}

เมื่อพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว เสด็จมาทรงเทศนาโปรดพระประยูรญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ประทับอยู่ที่นิโครธาราม วันหนึ่งพระผู้มีพระภาคเสด็จไปยังพระราชนิเวศน์ของพระนางพิมพาพระมเหสีเก่าของพระองค์ ซึ่งรวมกับวันที่พระองค์มาประทับอยู่ในเมืองกบิลพัสดุ์ วันที่เสด็จมายังพระราชนิเวศน์ของพระนางพิมพาที่เป็นวันที่ ๗ พอดี พระนางพิมพามารดาของราหุลกุมาร จัดแจงตกแต่งองค์ให้ราหุลกุมารเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยตรัสบอกว่า “ลูกเอ๋ย ลูกจงดูสมณะผู้มีภิกษุหนึ่งหมื่นรูปแวดล้อมอยู่ ทรงมีศีลตั้งสี่ทอคำ มีรูปพรรณดังพรหมนั้นเกิด สมณะนี้แหละเป็นพระบิดาของลูก ในเวลาที่พระบิดาของลูกประสูติ ได้มีขุมทรัพย์ใหญ่ ๆ ปรากฏขึ้น จำเดิมแต่พระบิดาของลูกเสด็จออกทรงผนวชแล้ว ขุมทรัพย์ใหญ่เหล่านั้นก็หายไป ลูกจงไปกราบทูลขออมรคด้วยคำว่า “ข้าแต่พระบิดา กระหม่อมเป็นกุมารเวลากระหม่อมได้อภิเษกแล้ว จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ กระหม่อมต้องการทรัพย์ ขอพระบิดาประทานทรัพย์แก่หม่อมฉันด้วยเถิด เพราะว่าบุตรข่อมเป็นเจ้าแห่งทรัพย์สมบัติที่เป็นของของบิดา^{๕๖}

ราหุลกุมารจึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถามว่าจาตรัสตั้งพระมารดา พอเสด็จถึงที่เฝ้าแล้ว ทรงถวายบังคมเกิดมีหทัยนี้กรีกเหมือนดังบุตรทั้งหลายรักบิดา มีใจร่าเริงยินดีทรงกราบทูลว่า “ข้าแต่พระสมณะ เมาของเสด็จพ่อเป็นสุขดี” แล้วประทับยืนทรงกราบทูลด้วยถ้อยคำอื่น ๆ อีกตาม

^{๕๓}สนธิวรรณ อินทรลภ, อภิธานศัพท์จิตรกรรมไทยเนื่องในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์กรรมกิจวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕๑๕.

^{๕๔}จำเนียร ทรงฤกษ์, ชีวประวัติพุทธสาวก : ประวัติพระอัครริยมหาเถระเมื่อครั้งพุทธกาล เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๒๓), หน้า ๓๓๔.

^{๕๕}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๕/๑๖๔-๑๖๘.

^{๕๖}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕-๓๓/๒๗-๓๓.

สมควรแก่ตนจะพึงกราบทูล ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงกระทำกัตติงเสร็จ จึงทรงกระทำอนุโมทนาทานแล้ว เสด็จจากที่ประทับกลับไป

ฝ่ายราหุลกุมารจึงทรงกราบทูลขอว่า “ข้าแต่สมณะ ขอได้ประทานมรดกแก่ข้าพระองค์เถิด ข้าแต่พระสมณะ ขอได้ประทานมรดกแก่ข้าพระองค์เถิด แล้วได้เสด็จติดตามพระผู้มีพระภาคไป แม้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงยอมให้ราหุลกุมารเสด็จกลับ พวกชนผู้เป็นบริวารไม่สามารถเพื่อจะทูลเชิญราหุลกุมาร ผู้กำลังตามเสด็จพระผู้มีพระภาคให้เสด็จกลับไป ราหุลกุมารนั้นก็ตามเสด็จพระผู้มีพระภาคเรื่อยไปจนกระทั่งถึงพระอารามอันเป็นที่ประทับ พระผู้มีพระภาคทรงดำริถึงราหุลกุมารว่า “กุมารนี้ต้องการทรัพย์อันเป็นสมบัติของบิดา ทรัพย์นั้นยอมเป็นไปตามวิญญูคือหมุนเวียนไป เป็นทรัพย์ภายนอกทำให้เกิดความเดือดร้อนตกตะจะไม่ให้ทรัพย์ที่กุมารนี้ขอ แต่จะให้อริยทรัพย์ ๗ ประการ อันตกตะได้ ณ ภายใต้ต้นโพธิ์แก่เธอ จะกระทำให้เธอเป็นเจ้าของมรดกอันเป็นที่สุดแห่งโลกุตระทรัพย์ คือ ทรัพย์ที่ช่วยให้ข้ามพ้นจากโลก อันเป็นทรัพย์ภายใน”^{๕๗}

๓) การบรรลุลหกรรม

พระสารีบุตรบรรพชาให้พระราหุลเถระแล้ว ได้สอนพระราหุลตามแนวทางที่พระบรมศาสดาทรงวางไว้ โดยให้สามเณรสมาทานศีล ๑๐ พร้อมกับสอนเรื่องอินทริยสังวร (การสำรวมอินทริย์) การเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภคอาหาร การพิจารณาปัจจัย ๔ (คือก่อนที่จะฉันอาหาร ใช้สอยจีวร เสนาสนะและยารักษาโรค ก็ให้พิจารณาเสียก่อน) และการบำเพ็ญเพียรโดยความเป็นผู้ตื่นอยู่เสมอ และมีสติสัมปชัญญะ พร้อมกันนั้นพระสารีบุตรจะให้กรรมฐานในเรื่องการพิจารณาให้เห็นความเป็นปฏิกุศลของอาการ ๓๒ แก่สามเณรราหุล โดยปกติแล้ว พระสารีบุตรจะให้กรรมฐานในเรื่องความเป็นปฏิกุศลของอาการ ๓๒ แก่ผู้บวชใหม่ ที่เป็นศิษย์ของท่านทุกองค์ทุกคน และให้กรรมฐานตั้งแต่แรกเมื่อเริ่ม โจนผม^{๕๘}

ส่วนพระบรมศาสดาก็ให้โอวาทแก่พระราหุลเนื่อง ๆ เช่น ให้เจริญอสุภกรรมฐานภาวนา และคำสอนอื่นที่เอื้อต่อการบรรลุลหกรรม โดยสรุปแล้ว พระราหุลนอกจากจะได้รับพื้นฐานความรู้และการปฏิบัติจากพระสารีบุตรผู้เป็นพระอุปัชฌาย์แล้ว ยังได้รับโอวาทจากพระบรมศาสดาตลอดเวลาอีกด้วย

จากการศึกษาประวัติพระราหุล พบว่า พระบรมศาสดาทรงสนพระทัยต่อการพัฒนาการของพระราหุลอยู่ตลอดเวลา และทรงสั่งสอนแนะนำอยู่เป็นเวลาหลายปีจนกระทั่งพระราหุลได้

^{๕๗}จำเนียร ทรงฤกษ์, *ชีวประวัติพุทธสาวก : ประวัติพระอัครริยมหาเถระเมื่อครั้งพุทธกาล เล่ม ๒*, หน้า ๓๗๔-๓๗๖.

^{๕๘}พลตรี นายแพทย์ชาญ สุวรรณวิภักซ์, *พระพุทธโอวาทแก่ราหุล*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

สำเร็จพระอรหัตผล พระราहुลเป็นผู้ที่ใคร่ต่อการศึกษามากนับตั้งแต่วันที่บวช ท่านจะลุกขึ้นแต่เช้าตรู่กอบทรายมาเติมกำมือ แล้วตั้งจิตปรารถนาขอให้ได้รับคำแนะนำพร่ำสอนมากเท่าจำนวนเม็ดทรายจากพระพุทธเจ้าและจากพระอุปัชฌาย์อาจารย์ ก่อนบรรลอรหัตผล เมื่อยังเป็นเด็กชอบพูดเล่น พระพุทธองค์จึงทรงสอนท่านให้สำรวมในการพูด ดังในจูฬพราหฺมโลวาทสูตฺรว่า “บุคคลผู้ไม่ละอายในการพูดเท็จทั้งที่รู้ตัวอยู่ ย่อมทำบาปกรรมได้ทุกอย่าง ฉะนั้นต้องสำเหนียกเสมอว่าจักไม่กล่าวเท็จแม้เพียงประสงค์จะให้หัวเราะเล่น”^{๕๕}

เมื่ออายุ ๑๘ ปี พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์จะบ่มปัญญาพิจารณาไตรลักษณ์ของท่านให้แก่กล้าจึงตรัสสอน ด้วยพุทธพจน์ในมหาพราหฺมโลวาทสูตฺรว่า “รูปทุกชนิดทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน ทั้งที่มีอยู่ภายในหรือภายนอก ทั้งที่หายหรือละเอียด ทั้งที่ทรมานหรือประณีต ทั้งที่อยู่ใกล้หรือไกลเธอพึงพิจารณารูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาชอบ ตามความเป็นจริงว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา”^{๕๖}

เมื่ออายุ ๒๐ ปี พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า ปัญญาของพระราहुลแก่กล้าแล้วจึงตรัสเตือนให้ท่านทำทุกขให้หมดสิ้นให้ได้ ดังในราहुลสูตฺรว่า

“เธอละกามคุณ ๕ ที่น่ารักใคร่ชอบใจ ออกจากเรือนมาด้วยศรัทธาจงทำทุกขให้สิ้นไปได้

“จงคบภักตยามมิตร จงอยู่ในเสนาสนะที่สงบสงัด ปราศจากเสียงอึกทึกครึกโครม”

“จงรู้จักฉันอาหารแต่พอประมาณ จงอย่าทำความยินดีในปัจจุบัน ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ จงอย่ากลับมาสู่โลกนี้อีก”

“จงสำรวมในพระปาฏิโมกข์และในอินทริย์ ๕ จงมีสติอยู่กับตัว จงมากด้วยความเบื่อหน่าย จงเว้นนิमितอันสวयงามที่ประกอบด้วยราคะ จงอบรมจิตให้มั่นคง แน่วแน่ในความสำคัญว่าไม่สวຍไม่งาม”

“จงอบรมจิตให้ไม่มีนิमित จงถอนความถือตัว อันเป็นกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานให้ได้ เพราะเมื่อละความถือตัวได้แล้ว เธอจักจาริกไปอย่างสงบ”^{๕๗}

๔) ลักษณะอันน่าเลื่อมใส

จากการศึกษาประวัติพระราहुลเถระ พบว่า พระราहुลเถระมีสมณนามที่เพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกันเรียกอีกนามหนึ่งคือ ราहुลภักทะ แปลว่า ราहुลผู้ดีงาม หรือ ราहुลผู้โชคดีใน

^{๕๕}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๐๘/๑๑๘-๑๑๙.

^{๕๖}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๑๓/๑๒๕-๑๒๖.

^{๕๗}บ.ส. (ไทย) ๒๕/๓๔๐-๓๔๕/๕๗๘-๕๗๙.

ฐานะที่เป็นบุตรทางโลกของพระพุทธเจ้าโดยตรง และเป็นบุตรทางธรรมที่ได้รับโลกุตระทรัพย์ พร้อมทั้งได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา ส่วนวัตรปฏิบัติของพระราหุล มีดังนี้

๑. เป็นผู้ว่าง่าย ไม่ถือตัวว่าเป็นพระโอรสของพระพุทธเจ้า ดังกรณีภิกษุจากชนบทจับไล่ให้ไปนอนข้างนอก ถ้าสามเณรราหุลอ้างว่าเป็น “ลูก” ของพระพุทธเจ้าก็ยอมทำได้ อย่างน้อยภิกษุเหล่านั้นก็อาจเกรงใจพระพุทธชินโรสบ้าง แต่เขาไม่ได้นำเอาเรื่องนั้นมาอ้าง กลับออกไปเสียโดยทันที เพราะความเป็นคนว่านอนสอนง่าย^{๑๑๒}

ในเวลานั้น ราหุลยังเป็นสามเณรและรวมอยู่ในกลุ่มของผู้ที่มาร่วมฟังธรรมด้วย ดังนั้นเมื่อมีพุทธบัญญัติขึ้น พระจึงขอให้ท่านแยกออกไปนอนต่างหากคือ นอกโรงฟังธรรม ท่านปฏิบัติตามโดยไม่มีเงื่อนไข แต่เมื่อออกมาหาที่นอนไม่ได้ ท่านจึงหลบไปนอนในวัจกุฎี (ส้วม) ของพระพุทธเจ้า เข้ามืดพระพุทธเจ้าเสด็จหมายจะเข้าวัจกุฎี พระราหุลได้ยินเสียงกระแอมของพระพุทธเจ้า จึงรีบออกมาถวายบังคม พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามว่า

“ราหุล ทำไมเธอจึงมานอนที่นี่” สามเณรราหุลจึงได้กราบทูลให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงสลดพระทัยจึงดำริว่า “หากเป็นเช่นนี้ในภายภาคหน้าพวกสามเณรจะลำบาก จะถูกทอดทิ้งไม่มีใครสนใจ”

ต่อมา จึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์แล้วตรัสถามพระสารีบุตรว่า “สารีบุตร เธอรู้ไหมว่าเมื่อคืนนี้ ราหุลนอนที่ไหน” พระสารีบุตรทูลว่า “ไม่ทราบ พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าจึงตรัสเล่าให้ฟัง แล้วตรัสดำนิพระสาวกในที่ประชุมสงฆ์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ขนาดตาคอยังอยู่ พวกเขายังพากันทอดทิ้งสามเณรกันถึงขนาดนี้ แล้วต่อไปภายหน้าเล่า เมื่อตาคตนิพพานแล้วจะมีใครดูแลสามเณร”

จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมต่อจากที่ได้ทรงบัญญัติแล้ว โดยทรงอนุญาตว่า “ภิกษุนอนร่วมกับผู้ที่มิใช่พระ (อนุปสัมบัน) ได้ ๓ คืบ ถ้าเกินจากนั้นไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์”

พระพุทธพจน์นี้มีความหมายว่า ให้พระนอนร่วมกับผู้ที่มิใช่พระได้เพียง ๓ คืบ พอถึงคืบที่ ๔ ให้เว้นเสียด้านหนึ่ง จากนั้นให้กลับมานอนร่วมกันได้อีกและให้นับเป็นคืบที่ ๑ ไปจนถึงคืบที่ ๓ พอคืบที่ ๔ ก็ให้เว้นเสียด้านหนึ่ง ทำอย่างนี้เรื่อยไปจนกว่าจะแยกกันนอนได้โดยเด็ดขาด^{๑๑๓}

^{๑๑๒}เสฐียรพงษ์ วรรณปก, สามเณรเหล่ากอแห่งสมณะ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^{๑๑๓}บรรจบ บรรณรุจิ, อสติมหาสาวก, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๖-๑๗๗.

ในกรณีนี้ต่างจากพระนันทะ ซึ่งในอดีตเป็นเพียงนายสารถีของเจ้าชายสิทธัตถะเมื่อมาบวช ความรู้สึกเดิมยังคงอยู่คือ ยังคิดว่าตนเป็นคนใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า ใครว่ากล่าวตักเตือนมันก็ไม่ฟัง พู่ว่า ท่านเป็นใครมาว่ากล่าวผม รู้ไหมผม คือ อดีตสารถีผู้ใกล้ชิดพระพุทธองค์^{๑๑๔}

๒. เป็นผู้ใฝ่การศึกษาอย่างยิ่ง เล่ากันว่า ความกระหายใคร่เรียนรู้ของสามเณรราหุลตามหลักฐานในพระไตรปิฎกว่า ทุกเช้าสามเณรราหุลจะเดินลงมาที่ลานวิหาร เอามือกรอบทรายขึ้นเต็มกำมือ แล้วอธิษฐานดัง ๆ ว่า “วันนี้ ขอให้เราได้รับฟังพระโอวาทและโอวาทจากพระพุทธเจ้า และจากพระอุปัชฌาย์มากมาย จุจดั่งเมล็ดทรายในกำมือเรานี้เถิด” พระพุทธเจ้าทรงยกย่องราหุลว่าเป็นเลิศกว่าผู้อื่นในด้านผู้ใฝ่การศึกษา^{๑๑๕}

๓. เป็นผู้มีความเคารพและกตัญญูทวดต่ออุปัชฌาย์อย่างยิ่ง คือ การที่สามเณรราหุลเป็นคนเช่นนี้ ก็เพราะดำเนินตามรอยพระอุปัชฌาย์นั่นเอง^{๑๑๖}

กล่าวได้ว่า เมื่อท่านยังเป็นสามเณร พระมารดาคือ พระนางยโสธราภีได้ออกบวชเป็นภิกษุณีแล้วเกิดประชวรด้วยพระโรคลม พระราหุลได้ไปเยี่ยมพระมารดา ครั้นได้ทราบว่าเป็นประชวรก็ห่วงใย ยิ่งได้ทราบว่าพระมารดาประชวรถึงขั้นไม่สามารถลุกขึ้นได้ ก็ยิ่งทำให้ใจเสีย เกรงว่าพระมารดาจะสิ้นพระชนม์ และได้ทราบว่า พระโรคจะสงบได้ด้วยการเสวยน้ำมะม่วงผสมน้ำตาลกรวดจึงรับอาสาจะหามาถวาย พระราหุลรู้สึกหนักใจมากเพราะไม่รู้ว่าจะหายดังกล่าวมาถวายพระมารดาได้แต่ไหน แต่ที่รับปากจะหามานั้นก็เป็ด้วยความรัก ความห่วงใยในพระมารดา ตามปกติเมื่อมีเรื่องที่ต้องการความช่วยเหลือ พระราหุลจะระลึกถึงบุคคลสำคัญ ๔ ท่าน คือ พระสารีบุตร (พระอุปัชฌาย์) พระมหาโมคคัลลานะ (พระอาจารย์) พระอานนท์ (พระเจ้าอา) และพระพุทธเจ้า (พระพุทธบิดา) ครั้นระลึกได้ดังนี้ จึงไปแจ้งความประสงค์ให้พระสารีบุตรทราบ พระสารีบุตรมองคฤหัสถ์วิหริกด้วยความกรุณาแล้ว ปลอดภัยว่า “ราหุล อย่าวิตกไปเลย รอไว้พຽงนี้ก่อน คงจะหาได้” รຽงเช้า ได้พาพระราหุลเข้าไปในเมืองสาวัตถีแล้วให้ท่านพักอยู่ที่โรงฉันแห่งหนึ่ง ส่วนพระเถระได้เข้าไปในพระราชวังเพื่อเข้าเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศล^{๑๑๗} โดยที่ยังมิทันได้ถวายพระพรให้ทรงทราบถึงเหตุที่มา พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ทรงปรຽงน้ำมะม่วงผสมน้ำตาลกรวดถวาย เมื่อได้น้ำมะม่วงผสมน้ำตาลกรวด พระเถระก็ถวายพระพรลาถึบออกมาหาพระราหุล ซึ่งนั่งคอยอยู่ด้วยความวิตกกังวลพระสารีบุตรกล่าวว่า “ราหุล นี่น้ำมะม่วงผสมน้ำตาลกรวดที่เชอต้องการ”

^{๑๑๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, สามเณรเหล่ากอแห่งสมณะ, หน้า ๓.

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๑๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๑๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๐.

แล้วก็ส่งให้พระราหุลก็รีบนำไปถวายพระมารดา พระมารดาได้เสวยแล้วไม่นานนัก ก็หายประชวร ซึ่งทำให้พระราหุลพระปิโยรสสบายพระทัยขึ้น

๔. เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา เช่น ตอนมารแปลงเป็นช่างรัดกระหม่อม พระราหุล ดังความว่า ความพิสดารว่า ในวันหนึ่งเวลาวิกาล พระเถระเป็นอันมากเข้าไปสู่พระเชตวันมหาวิหาร ไปถึงที่เป็นที่อยู่ของพระราหุลเถระแล้วก็ไล่ท่านให้ลุกขึ้น ท่านเมื่อไม่เห็นที่เป็นที่อยู่ในที่อื่น จึงไปนอนที่หน้ามุขพระคันธกุฎีของพระตถาคต ฯ คราวนั้น ท่านผู้มีอายุนั้นบรรลุประอรหัตต์แล้วได้เป็นผู้ยังไม่มีพรญาเลย ฯ มารชื่ออวสวัตติ ดำรงอยู่ในภพนั้นแหละ เห็นท่านผู้มีอายุนั้นนอนที่หน้ามุขพระคันธกุฎีจึงคิดว่า พระหน่อเนื้อผู้แทงใจของพระสมณโคดมนอนข้างนอก ส่วนพระองค์บรรทมในภายในพระคันธกุฎี เมื่อเราบีบคั้นพระหน่อเนื้อ พระองค์เองก็จักเป็นเหมือนถูกบีบคั้นด้วย มารนั้นนิรมิตเพศเป็นพระยาช่างใหญ่มาเองวงรัดกระหม่อมพระเถระแล้ว ร้องจกจนกระเรียนด้วยเสียงดัง ฯ พระศาสดาบรรทมในพระคันธกุฎี ทรงทราบว่าช่างนั้นเป็นมาร จึงตรัสว่า มาร คนเช่นท่านนั้นแม้ตั้งแสน ก็ไม่สามารถเพื่อจะให้ความกลัวเกิดแก่บุตรของเราได้ เพราะว่าบุตรของเรามีปกติไม่สะดุ้ง มีค้นหาไปปราศจากแล้ว มีความเพียรใหญ่ มีปัญญามาก แล้วได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

ผู้ใดถึงความสำเร็จ มีปกติไม่สะดุ้ง มีค้นหาไปปราศแล้วไม่มีกิเลสเครื่องช่วยวนใจ ได้ตัดลูกศรอันให้ไปสู่ภพทั้งหลายเสียแล้ว กายนี้ ของผู้นั้น ชื่อว่ามีในที่สุด ผู้ใดมีค้นหาไปปราศแล้วไม่มีความถือมั่น ฉลาดในบทแห่งนิริติ รู้ที่ประชุมแห่งอักษรทั้งหลาย และรู้เบื้องต้นและเบื้องปลายแห่งอักษรทั้งหลาย ผู้นั้นแลมีสิริระ มีในที่สุด เราข่อมเรียกว่าผู้มีปัญญามาก เป็นมหาบุรุษฯ^{๑๑๘}

๕) หลักการปฏิบัติ

การบรรลุนิพพานของพระราหุลเกิดขึ้นได้ เพราะอาศัยเหตุปัจจัยหลายประการผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดต่อไปนี้

การศึกษาปฏิบัติเพื่อให้เกิดศีล สมาธิ ปัญญาให้บริบูรณ์ พระพุทธเจ้าทรงวางหลักปฏิบัติไว้ เรียกว่า ภาวนา หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้น หรือการฝึกอบรมจิต ภาวนามี ๒ อย่าง ได้แก่

๑. สมถภาวนา การเจริญสมถะ หมายถึง หลักสำหรับฝึกจิตให้สงบ
๒. วิปัสสนาภาวนา การเจริญวิปัสสนา หมายถึง หลักสำหรับฝึกจิตให้แจ่มแจ้ง

^{๑๑๘} บ.ช.อ. (ไทย) ๔๓/๓๑๖-๓๑๘.

หลักปฏิบัติ ๒ ประการนี้ แม้จะมีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่ก็เกื้อกูลส่งเสริมกัน คือ สมถภาวนาเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้เกิดวิปัสสนาภาวนาและวิปัสสนาภาวนา ก็ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดสมถภาวนาเช่นเดียวกัน สมถภาวนาเป็นพื้นฐานแห่งวิปัสสนาภาวนา ภาวนาทั้ง ๒ นี้สนับสนุนกัน ดังพุทธพจน์ว่า “ฌานย่อมไม่เกิดแก่ผู้ไม่มีปัญญา ปัญญาย่อมไม่เกิดแก่ผู้ไม่มีฌาน ฌานและปัญญามีอยู่ในบุคคลใด เขาย่อมอยู่ใกล้นิพพาน”^{๑๑๕}

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ปฏิบัติสมาธิเพื่อให้เกิดการรู้แจ้ง ดังพุทธพจน์ว่า “เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ผู้มีจิตเป็นสมาธิย่อมจะเข้าใจชัดตามความเป็นจริง”^{๑๑๖}

อย่างไรก็ตาม ในการปฏิบัติจริง ผู้ปฏิบัติสมถะอาจทำแต่สมถะอย่างเดียว หรือทำวิปัสสนาอย่างเดียว หรือปฏิบัติควบคู่ทั้งสองอย่าง เหตุที่สมถะภาวนากับวิปัสสนาภาวนาเกื้อกูลส่งเสริมกัน เป็นหลักปฏิบัติที่ต้องบำเพ็ญเพื่อความรู้แจ้ง พระพุทธเจ้าจึงให้หมั่นเจริญภาวนาทั้ง ๒ นี้เนื่อง ๆ ดังพุทธพจน์ว่า “เธอทั้งหลายจงเจริญธรรม ๒ คือ สมถะและวิปัสสนา ให้ยิ่งขึ้นไป... ธรรมทั้ง ๒ คือ สมถะและวิปัสสนานี้ เธอเจริญให้ยิ่งขึ้นไปแล้ว จักเป็นไปเพื่อรู้แจ้งธรรมชาติเป็นอนек”^{๑๑๗}

ก) รุคงค์ ๑๓

รุคงค์ หมายถึง องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลส ชื่อข้อปฏิบัติประเภทวัตร ที่ผู้สมักรใจจะพึงสมาทานประพฤติได้ เป็นอุบายขัดเกลากิเลส ส่งเสริมความมักน้อยสัน โดยเป็นต้น มี ๑๓ ข้อ จัดเป็น ๔ หมวด^{๑๑๘}

มีบรรยายในอรรถถการาหุลสูตรที่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนพระราหุลเถระว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พระราหุลเถระทราบว่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า อย่าได้กระทำความอยากในจิวร จึงได้สมาทานรุคงค์ ๒ ข้อที่เกี่ยวกับจิวร คือ ปิงสุกุลิกังครุคงค์ ๑ เตจิวิริกังครุคงค์ ๑^{๑๑๙}

พระราหุลเถระทราบว่ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า อย่าได้ทำความอยากในบิณฑบาต จึงได้สมาทานรุคงค์ ๕ ข้อที่เกี่ยวกับบิณฑบาต คือ

- (๑) ปิณฑปาตีกังครุคงค์
- (๒) สปปทานจาริกังครุคงค์

^{๑๑๕} บุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗๒/๑๔๕.

^{๑๑๖} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๐๗๑/๓๖๑.

^{๑๑๗} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗๐/๑๗๕.

^{๑๑๘} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๑๔.

^{๑๑๙} บุ.สุ.อ. (ไทย) ๔๗/๓๐๐-๓๐๑.

(๓) เอกาสนิกังคธุดงค์

(๔) ปัตตปิ่นทักกธุดงค์ และ

(๕) ขลุบัจฉาภักตติกธุดงค์^{๑๑๔}

พระราहुลเถระทราบว่ามีพระภิกษุสามเณรว่า เธออย่าได้ทำความอยากในเสนาสนะ จึงได้สมათานธุดงค์ ๖ ข้อที่เกี่ยวข้องด้วยเสนาสนะคือ อารัญญิกังคธุดงค์ อัปโกกาสิกังคธุดงค์ รุกขมูลิกังคธุดงค์ ยถาสันถติกังคธุดงค์ โสสานิกังคธุดงค์ และเนสัชชิกังคธุดงค์^{๑๑๕}

จากการปฏิบัติธุดงค์ของพระราहुลเถระ ได้พบความในตอนที่หนึ่งของอรรถกถาที่ระบุว่า พระราहुลเถระไม่เคยเหยียดหลังบนเตียงนอนเป็นเวลา ๑๒ ปี^{๑๑๖}

ข) รู้ประมาณในภัตตาหาร

ในโอวาทปาติโมกข์อันเป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือคำสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธพจน์ ๓ คาถากึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในวันมาฆบูชา มีบทหนึ่งว่า “การไม่กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑ การสำรวมในปาฏิโมกข์ ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร ๑ ที่นั่งที่นอนอันสงัด ๑ ความเพียรในอธิจิต ๑ นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”^{๑๑๗}

พระพุทธเจ้าตรัสเตือนสติพระราहुลเถระให้รู้จักประมาณ ทั้งในการรับและกำลังของตน แล้วรับประเคน ดังความว่า

เธอจงรู้จักประมาณ ในการรับและประมาณในการบริโภค ในประมาณทั้งสองอย่างนั้น ผู้รู้จักประมาณในการรับ เมื่อไทยธรรมมีน้อย ทั้งเมื่อทายกต้องการจะให้น้อย ก็จงรับแต่น้อยเท่านั้น เมื่อไทยธรรมมีน้อย แต่ทายกแม้จะต้องการให้มาก ก็ควรรับแต่น้อยเหมือนกัน แต่เมื่อไทยธรรมมีมาก ทายกต้องการจะให้น้อยก็ควรรับน้อยเหมือนกัน ก็เมื่อไทยธรรมแม้มีมาก ทั้งทายกก็ต้องการจะให้มากก็ควรจะรู้จักกำลังของตนแล้วรับ

ภิกษุผู้รู้ประมาณในการบริโภค พิจารณาโดยแยกคายแล้ว ฟังฉัน โภชนะประคุดบุคคล บริโภคเนื้อบุตร และประคุดบุคคลใช้น้ำมันหยอดเพลานั้น^{๑๑๘}

^{๑๑๔} บ.สุ.อ. (ไทย) ๔๗/๓๐๑.

^{๑๑๕} บ.สุ.อ. (ไทย) ๔๗/๓๐๑.

^{๑๑๖} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๐๑.

^{๑๑๗} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๔๔๑.

^{๑๑๘} บ.สุ.อ. (ไทย) ๔๗/๒๕๕.

กล่าวโดยสรุปแล้ว พระราหูลเถระบรรลุธรรมด้วยการฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าตามลำดับ มีครั้งสำคัญ ๆ เช่น เมื่ออายุ ๑๕ ปี ตรัสสอนเรื่องการสำรวมกาย วาจา และใจ เพื่อให้พื้นฐานของการทำกรรมดีทุกอย่างเกิดขึ้น เมื่ออายุ ๑๘ ปี ตรัสสอนเรื่องกฎไตรลักษณ์ เพื่อให้รู้เท่าถึงกฎธรรมชาติที่ว่าทุกสิ่งมีเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้ และไม่มีตัวตนที่แท้จริง เมื่ออายุ ๒๐ ปี เมื่อพระองค์พิจารณาเห็นว่าปัญญาของพระราหูลเถระแก่กล้าแล้วจึงตรัสให้เร่งทำที่สุดแห่งทุกข์ให้ได้ โดยการปฏิบัติธุดงค์วัตรจนบรรลุพระอรหัตผลในเวลาต่อมาของการเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา แม้จะไม่ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศเหมือนพระมหากัสสปเถระก็ตามแต่การปฏิบัตินั้นถือเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นหลังใฝ่ในการปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตรข้อใดข้อหนึ่งให้เห็นสมควรแก่จริตของตน ไม่แพ้กับหลักธรรมอื่นๆที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

๒.๖ สรุป

ธุดงค์เป็นข้อปฏิบัติประเภทหนึ่งที่พระอริยบุคคลทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมา จนกลายเป็นประเพณี เป็นแบบแผนในการปฏิบัติของพระอริยะ ซึ่งแต่กาลก่อนนั้นพระนาคเสนได้แสดงแบบแผนการประพฤติปฏิบัติธุดงค์ของวงศ์อริยะ และการปฏิบัติธุดงค์ของคฤหัสถ์ไว้ในหนังสือ มลินทปัญหว่า ธุดงค์เป็นธรรมที่พระอริยะปรารถนา เพราะเป็นเหตุให้ได้มาซึ่งสามัญญผล ส่วนธุดงค์ที่เป็นฝ่ายของคฤหัสถ์ จะต้องเป็นผู้ที่เคยสะสมการปฏิบัติมาแต่กาลก่อน จากนั้นจึงได้อาศัยการปฏิบัติธุดงค์เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติธุดงค์ในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงข้อวัตรปฏิบัติพิเศษที่ไม่ใช่ศีล หรือไม่ใช่พระวินัย บุคคลใดจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้ แต่เหมาะแก่ผู้ที่จะใช้เป็นอุบายในการขัดเกลาตนเองอย่างยิ่ง

ธรรมที่เป็นเครื่องขัดเกลากิเลสของผู้ปฏิบัติธุดงค์มี ๕ ประการด้วยกันคือ ๑. ต้องเป็นผู้มกน้อย ๒. มีความสันโดษ ๓. เพื่อขุดเกลากิเลส ๔. มีความยินดีในที่สงัด และ ๕. ความเป็นผู้เห็นประโยชน์ในการภาวนา การปฏิบัติธุดงค์ในพระไตรปิฎกไม่ได้แสดงวิธีการปฏิบัติไว้โดยตรง แต่แสดงแนวทางของการปฏิบัติธุดงค์ไว้เท่านั้น ต่อมา พระสังคีติกาจารย์ได้แสดงวิธีการปฏิบัติธุดงค์ไว้เป็นหมวด ๆ มี ๔ หมวด คือ ธุดงค์หมวดจีวร ธุดงค์หมวดบิณฑบาต ธุดงค์หมวดเสนาสนะ และธุดงค์หมวดความเพียร รวมวิธีการปฏิบัติธุดงค์ทั้งสิ้น ๑๓ ประเภท และธุดงค์แต่ละหมวดนั้นได้แก่

(๑) ธุดงค์หมวดจีวร มี ๒ ประเภท คือ การทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และการทรงไตรจีวรเป็นวัตร

(๒) รุคงค์หมวดบิณฑบาต มี ๕ ประเภท คือ การเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร, การเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับเป็นวัตร, การนั่งฉันอาสนะเดียวเป็นวัตร, การฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร และการห้ามภัตที่เขานำมาถวายในภายหลังเป็นวัตร

(๓) รุคงค์หมวดเสนาสนะ มี ๕ ประเภท คือ การอยู่ป่าเป็นวัตร, การอยู่โคนไม้เป็นวัตร, การอยู่กลางแจ้งเป็นวัตร, การอยู่ป่าช้าเป็นวัตร, และการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้เป็นวัตร

(๔) รุคงค์หมวดความเพียร มี ๑ ประเภท คือ การนั่งเป็นวัตร

การปฏิบัติรุคงค์สนับสนุนการงดเว้นจากการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ที่เหลือเพื่อหรืองดเว้นการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ที่เกินความจำเป็นในการเป็นอยู่ ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน แต่ในปัจจุบัน การปฏิบัติรุคงค์วัตรได้แพร่หลายไปยังสำนักต่างๆ โดยเฉพาะวัดพระธรรมกาย ซึ่งวัดพระธรรมกายได้ให้ความหมายของ “รุคงค์” ไว้ว่า รุคงค์เป็นวิธีที่สามารถกำจัดกิเลสได้แบบเฉียบพลันทันตาเห็น และเป็นไปเพื่อความมักน้อยสันโดษ อานิสงส์ที่เกิดจากการปฏิบัติรุคงค์วัตรคือ ทำให้พระที่จาริกไปตามสถานที่ต่างๆ อยู่อย่างสมณะ เสียดละ ลดละอุปโภคบริโภค ทำให้จิตของท่านเป็นอิสระพ้นจากพันธนาการเครื่องร้อยรัดขัดขวาง เป็นการฝึกจิต หลอมใจ ให้เข้มแข็ง มีสติระลึกรู้อยู่ตลอดเวลา แนวทางการปฏิบัติที่ วัดพระธรรมกายปฏิบัติตามหลักรุคงค์วัตร ๒ ข้อคือ ๑) ถือการฉันในอาสนะเดียวเป็นวัตร ๒) ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้เป็น และอีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยต้องศึกษาในส่วนของวัดพระธรรมกาย คือ การจาริกรุคงค์ไปในสังคมเมือง ซึ่งเป็นสถานที่อาศัยอยู่ของคนหมู่มาก และเพราะสาเหตุใดจึงทำให้วัดพระธรรมกายได้ถือรุคงค์วัตรเพียง ๒ ข้อ เหมือนหรือต่างกันอย่างไรในครั้งพุทธกาล ในส่วนนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จุดประกายให้ผู้ศึกษาได้มุ่งประเด็นศึกษาไปที่การปฏิบัติรุคงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย ซึ่งจะปรากฏอยู่ในบทที่ ๓ เป็นลำดับต่อไป

บทที่ ๓

หลักการ วัตถุประสงค์ และแนวปฏิบัติของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักการ วัตถุประสงค์และแนวการปฏิบัติของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้ตั้งเป็นประเด็นในการศึกษาออกเป็น ๔ ประเด็น คือ ๑. ด้านหลักการและแนวการปฏิบัติของวัด ๒. วัตถุประสงค์ของการจัดให้มีการถือธุดงค์ และ ๓. ทักษะของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อธุดงค์ของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี ใน ๓ ประเด็นนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาวิธีการปฏิบัติของวัดพระธรรมกาย ว่ามีหลักการและเหตุผลในการปฏิบัติเป็นเช่นไร แล้วนำมาเทียบเคียงกับหลักปฏิบัติที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา โดยมีเนื้อหาและรายละเอียดที่จะศึกษา ดังนี้

๓.๑ หลักการ และแนวปฏิบัติของการถือธุดงค์

แนวทางการปฏิบัติธุดงค์สายวัดพระธรรมกาย เป็นการปฏิบัติโดยยึดหลักคำสอนของหลวงปู่สด จนฺทสโร โดยส่วนมาก ซึ่งหลวงปู่สด จนฺทสโร เป็นผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย และถือปฏิบัติตามพระวินัย พระธุดงค์ในโครงการสถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ ธุดงค์ธรรมชัยของวัดพระธรรมกาย ท่านถือธุดงค์ ๒ ข้อ คือ

๓.๑.๑ เอกาสนิกังคะ ถือการฉันในอาสนะเดียวเป็นวัตร^๑

เอกาสนิกังคะ ถือการฉันในอาสนะเดียวเป็นวัตร คือ ในแต่ละวันจะฉันเพียงครั้งเดียวฉันเช้า เสร็จก็จะออกเดินธุดงค์ทั้งวัน มีเพียงพักฉันน้ำปานะหรือดื่มน้ำเท่านั้น แต่บางรูปก็ถือการฉันในบาตรเป็นวัตร

การถือฉันในอาสนะเดียวเป็นวัตรหรือที่เรียกกันว่า ฉันเอกา หมายถึง การฉันภัตตาหารเพียงมือเดียวต่อวันเท่านั้นโดยพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์หรืออย่างเข้มงวด จะรับภัตตาหารเฉพาะในช่วงก่อนที่จะลงมือฉันเท่านั้น เมื่อเริ่มลงมือฉันภัตตาหารแล้ว จะรับได้แต่เภสัชหรือยารักษาโรค เช่น เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย เป็นต้น

^๑พระมหาเสถียร สุวณฺณฐิต ป.ธ.๘ วัดพระธรรมกาย, “เพียงได้พบเห็นก็เป็นบุญตา”, เติลินิวส์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dmycenter.com/site/index.php/tudong-dhammachai/489-dhammachai-dhutanga-2556-news-0143> [๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

สำหรับพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างกลาง สามารถที่จะรับภัตตาหารจากญาติโยมเพิ่มได้ ครอบงำที่ภัตตาหารในบาตรยังไม่หมด เพื่อเป็นการรักษาศรัทธาญาติโยม แต่จะรับเท่าที่ตัวเองพอนั้นหมด หรือพูดง่าย ๆ ว่า ประมาณในการฉันนั่นเอง ส่วนพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างเบา สามารถที่จะรับภัตตาหารจากญาติโยมเพิ่มได้ครอบงำที่ยังไม่ลุกจากอาสนะเพื่อจะได้ไม่คิดในรสชาติอาหาร สำหรับวัตถุประสงค์ของการถือชุดงควัตรข้อนี้มันขึ้นไปเพื่อ

(๑) กำจัดความอึดอัดหรือความแน่นท้องอันเนื่องมาจากการฉันภัตตาหารมากเกินไปซึ่ง ก็จะทำให้ร่างกายเบาสบาย กระปรี้กระเปร่า สดชื่น และสามารถบำเพ็ญสมณธรรมอย่างสะดวกสบาย

(๒) เพื่อจะได้ไม่คิดในรสชาติอาหาร

(๓) ฝึกให้เราเป็นผู้มีความมกน้อย เป็นต้น

๓.๑.๒ ยถาสันตติงคคะ ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เจ้าหน้าที่จัดให้^๒

ยถาสันตติงคคะ ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เจ้าหน้าที่จัดให้ โดยไม่เลือกว่าสะดวกสบาย ถูกใจ หรือไม่ ซึ่งพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ จะไม่สอบถามถึงรายละเอียดของเสนาสนะที่เจ้าหน้าที่จัดให้ว่าเป็นอย่างไร เช่นอยู่ไกลหรือใกล้ ร้อนหรือหนาว หรือมีสัตว์อะไรมารบกวนหรือไม่ เป็นต้น

ส่วนพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างกลาง สามารถที่จะสอบถามถึงรายละเอียดของเสนาสนะที่เจ้าหน้าที่จัดให้ได้ แต่จะไม่เดินไปตรวจดูเสนาสนะนั้นก่อนที่จะเข้าไปพักอาศัยอยู่เป็นอันขาด

สำหรับพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างเบา สามารถที่จะสอบถามรายละเอียดและเดินไปตรวจดูเสนาสนะที่เจ้าหน้าที่จัดให้ ก่อนที่จะเข้าไปพักอาศัยอยู่ได้ และถ้าหากพบว่าเสนาสนะนั้นไม่เหมาะกับสุขภาพหรือโรคภัยไข้เจ็บที่ตัวเองเป็นอยู่ ก็สามรถที่จะขอเปลี่ยนเสนาสนะใหม่ได้ ฝึกให้เราเป็นผู้มีความสันโดยไม่ยึดติดในเสนาสนะและมีความมกน้อย

สำหรับวัตถุประสงค์ของการถือชุดงควัตรข้อนี้มันขึ้นไปเพื่อ

(๑) ฝึกให้เราเป็นผู้มีความสัน โดย หรือมีความยินดีในเสนาสนะตามแต่ที่เจ้าหน้าที่จัดให้

^๒พระมหาเสถียร สุวณฺณฐิติโต, ป.ธ.๘ วัดพระธรรมกาย (๒๐ ธันวาคม ๕๕), “เพียงได้พบเห็นก็เป็นบุญตา”, เดลินิวส์, [ออนไลน์], แหล่งที่ : http://www.dmycenter.com/site/index.php?Option=com_content&view=section&layout=blog&id=15&Itemid=125 [๓ มีนาคม ๒๕๕๖].

(๒) ฝึกให้เราไม่ยึดติดในเสนาสนะ

(๓) ฝึกให้เราเป็นผู้มีความมักน้อย เป็นต้น

ในอดีตนั้นหลังออกพรรษา ถึงเวลาที่พระภิกษุเที่ยวจาริกไปในที่ต่าง ๆ เพื่อหาสถานที่บำเพ็ญสมณธรรม รวมทั้งเผยแผ่ธรรม ซึ่งมักจะได้ยินว่า “ออกธุดงค์” เป็นการไปฝึกหัดขัดเกลานิสัยไม่ดีให้ดีขึ้น เช่น จะได้ฝึกเป็นผู้มักน้อย สันโดษ อีกทั้งจะได้โอกาสเทศน์โปรดญาติโยมตามชุมชนต่าง ๆ อีกด้วย สมเด็จพระพุทธองค์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก”^๓ การจาริกของพระสงฆ์ในประเทศไทย มักเข้าใจปะปนกับคำว่า ธุดงค์ ทั้งนี้เนื่องจากบางชื่อของธุดงค์วัตร เช่น อรัญญิกังคะ หมายถึง การอยู่ในบริเวณป่า ทำให้พระสงฆ์ที่ถือธุดงค์ชื่อนี้จะต้องเดินทางไปหาที่วิเวกในบริเวณป่า และไม่ติดอยู่กับที่เป็นเวลานาน ๆ

การถือธุดงค์ตามความหมายในพระไตรปิฎกสามารถเลือกสมาทานได้ โดยไม่จำเป็นต้องยึดติดกับรูปแบบการเดินถือกลด ถือบาตรไปที่ต่าง ๆ เช่น

๑) การถืออรัญญิกวัตร คือ การถืออยู่ป่าเป็นวัตร

๒) โสสานิกวัตร คือ การถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร

เพราะธุดงค์เป็นแนวทางเอื้อให้ผู้ปฏิบัติได้มีความวิเวกปราศจากความวุ่นวายจากสังคม เพื่อมุ่งต่อการปฏิบัติธรรมทางจิตอย่างเข้มงวด แต่ในกรณีของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี มุ่งจาริกธุดงค์ไปเพื่อประกาศพระพุทธศาสนายังสังคมเมืองที่ใหญ่โต เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกที่ได้ผลในลำดับหนึ่ง ซึ่งมุ่งทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น

การประพฤติธุดงค์เป็นวิธีที่สามารถกำจัดกิเลสได้แบบเฉียบพลันทันตาเห็น รวมทั้งยังมีอานิสงส์ให้บารมี ๑๐ ทศ เพิ่มพูนยิ่ง ๆ ขึ้น^๔ หลังออกพรรษาก็ถึงคราวที่พระภิกษุสงฆ์จะเที่ยวจาริกไปในที่ต่าง ๆ เพื่อหาสถานที่อันสัปปายะ เพื่อเจริญสมณธรรม รวมทั้งเผยแผ่ธรรม ซึ่งมักจะได้ยินว่าออก “ธุดงค์” และมักจะนิยมเรียกพระสงฆ์ที่จาริกไปเช่นนี้ว่า “พระธุดงค์”

ธุดงค์ แปลว่า องค์คุณเป็นเครื่องกำจัดกิเลส องค์คุณของผู้กำจัดกิเลส หมายถึง เจตนา ความตั้งใจขัดเกลากิเลส เจตจำนงความตั้งใจที่ทำให้ละกิเลสได้ เจตนาเป็นความดำริจะสมาทาน เจตนา คือ ความดำริสมาทานนั้นนั่นแล ชื่อว่า ธุดงค์ คือ เป็นเหตุอันขจัดกิเลส^๕ ธุดงค์ เป็นเจตนาที่

^๓วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๔พระสนิทวงศ์ วุฑฺฒิวังโส, ธุดงค์ธรรมทายาทวัดพระธรรมกายเดินธุดงค์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dhammadham.org/webboard/dbview.php?No=1938> [๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

^๕มหาหงส์ ชาญบาลี, คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค เล่มเดียวจบ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๖๖), หน้า ๒๓๗.

แสดงออกเพื่อขจัดกิเลสของตน เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และความเพียรด้วยข้อปฏิบัติ “ชุกฉวภัต”^๖

ดังนั้น ชุกฉวภัต คือ ข้อปฏิบัติที่เข้มงวดเป็นพิเศษ เพื่อความขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบังคับให้ภิกษุถือปฏิบัติ ใครจะปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ ผู้ที่จะปฏิบัติชุกฉวภัตนั้นสามารถเลือกได้เองตามความสมัครใจว่าจะปฏิบัติข้อใดบ้าง เป็นเวลานานเท่าใด เมื่อจะถือปฏิบัติก็เพียงแต่กล่าวคำสมาทานชุกฉวภัตข้อที่ตนเลือก แล้วก็เริ่มปฏิบัติได้เลย

การถือชุกฉวภัตบำเพ็ญได้ด้วยความสะดวก คือ ด้วยอธิษฐานใจ หรือแม้ด้วยการเปล่งวาจา คุณประโยชน์ของชุกฉวภัต คือ การยังชีพโดยบริสุทธิ์ มีผลเป็นสุข เป็นของไม่มีโทษ บำบัดความทุกข์ของผู้อื่นเสีย เป็นของไม่มีภัย เป็นของไม่เบียดเบียน มีแต่เจริญฝ่ายเดียว ไม่เป็นเหตุให้เสื่อม ไม่มีมารยาทลอกดวงไม่ขุ่นมัว เป็นเครื่องป้องกัน เป็นเหตุให้สำเร็จสิ่งที่ปรารถนา กำจัดเสียซึ่งศัตรูทั้งปวง

อานิสงส์การปฏิบัติชุกฉวภัต ทำให้พระที่จาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ อยู่อย่างสมณะเสียดละ ลดละอุปโภคบริโภค ทำให้จิตของท่านเป็นอิสระพ้นจากพันธนาการเครื่องร้อยรัดขัดขวางสู่ความเบาสบาย สงบเอื้อต่อการเจริญสมาธิภาวนา บำเพ็ญความเพียร การท่องเที่ยวในที่ต่าง ๆ เป็นการฝึกจิตหลอมใจให้เข้มแข็ง มีสติระลึกรู้ มีบทบริกรรมพุทโธอยู่กับสายลมหายใจ การเจริญสติก่อให้เกิดสมาธิ และจิตตานุภาพ

จากความหมายดังกล่าวจะเห็นว่า ความหมายในลักษณะที่ว่า เมื่อปฏิบัติชุกฉวภัตแล้วต้องเห็นผล โดยทันที ซึ่งการปฏิบัติที่กล่าวมานี้เหลือวิสัยในการหยั่งรู้ว่าพระภิกษุสงฆ์รูปใดบรรลुरुธรรมบ้าง เนื่องจากมีพุทธบัญญัติห้ามอวดอุตตริมนุสสธรรม (คือธรรมอันยิ่งของมนุษย์ ที่ไม่มีในตน) แต่กลับมีการกล่าวว่พระภิกษุที่จาริกชุกฉวภัตธรรมชัยบรรลुरुธรรมเป็นอันมาก” ที่จริงแล้วเมื่อพิจารณาดี ๆ ชุกฉวภัตในภาษาไทยนี้ จึงเป็นความหมายเฉพาะตัวตามประเพณีของวัดพระธรรมกาย ไม่ได้ต่างจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามากนัก เพราะชุกฉวภัตปฏิบัติไม่จำเป็นต้องเดินไปที่ต่าง ๆ ไม่จำเป็นต้องอยู่ป่า ไม่มีการใช้กลด แต่หากจำเป็นการเผยแพร่พุทธศาสนาควรมีการปฏิบัติเชิงรุก เพื่อให้เข้าถึงพุทธศาสนิกชน หรือบางครั้งก็เป็นการจาริกไปเพื่อโปรดศรัทธาพุทธศาสนิกชน ให้ยังศรัทธาในพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

^๖ จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี และ นภาเดช กาญจนะ, พระป่า, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒.

^๗ พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ (ดร.) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย, (๒๓ ม.ค. ๕๖), “ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน เป็นผู้ประเสริฐ”, **ไทยรัฐ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dmc.tv/pages/phramongkolthepmuni.htm> [๓ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

๓.๒ วัตถุประสงค์ของการจัดให้มีพิธีอัญเชิญพระพุทธรูป

สืบเนื่องจากในช่วงปีพุทธศักราช ๒๕๕๕ คณะสงฆ์ทั้งแผ่นดิน คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร ร่วมกับ องค์การทางพระพุทธศาสนา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน องค์การภาคีกว่า ๔๐ องค์การ ได้ร่วมกันจัด กิจกรรมเดินอัญเชิญพระพุทธรูป ระหว่างวันที่ ๒ - ๒๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๕ ในพื้นที่ ๖ จังหวัด ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา, สุพรรณบุรี, นครปฐม, ปทุมธานี, นนทบุรี และกรุงเทพมหานคร และอัญเชิญพระพุทธรูปหล่อ หลวงปู่ทองคำ พระมงคลเทพมุนี เมื่อวันที่ ๒ - ๖ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๕ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฟันฟูจิตใจ สร้างบุญใหญ่ให้แผ่นดิน ที่ผ่านมามีการตอบรับอย่างดียิ่งจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนทุกภาคส่วน

คณะกรรมการจัดงาน จึงได้ร่วมใจกันจัดกิจกรรมเดินอัญเชิญพระพุทธรูป ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ในวันที่ ๒ - ๒๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๖ โดยพระสงฆ์ทั่วประเทศ จำนวน ๑,๑๒๘ รูป เพื่อให้นักเรียนและประชาชนได้มาร่วมทำกิจกรรมต้อนรับพระพุทธรูป และปฏิบัติธรรม ปลูกกระแสศีลธรรม ขจัดปัดเป่าภัยพิบัติ อุปสรรคต่าง ๆ เสริมสร้างความเป็นสิริมงคล ฟันฟูขวัญและกำลังใจ รวมทั้งยังได้ปลูกฝังให้นักเรียนและประชาชนได้ทำกิจกรรมเพื่อสังคม ที่ยกระดับความคิด และจิตใจให้สูงส่งด้วยศีลธรรม ฟันฟูวัฒนธรรมชาวพุทธให้กลับคืนสู่บ้าน วัด โรงเรียน อย่างยั่งยืน ฝึกให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามหลักธรรม “อปายานมัย” ของพระพุทธเจ้า ทำให้สังคมไทยสงบสุข ยั่งยืน ด้วยบารมีธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัด คือ

๑. เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. สร้างผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านศีลธรรม ที่มีคุณธรรมพื้นฐานและเป็นพุทธศาสนิกชนที่แท้จริง และพัฒนาสู่การเป็นกลุ่ม หรือเครือข่ายผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านศีลธรรม ถวายเป็นพระราชกุศล และน้อมถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

๓. เสริมสร้างความเข้มแข็งด้านศีลธรรมให้แก่เครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน ในทุกระดับของสังคมทั่วประเทศ

๔. ฟันฟูวัฒนธรรมชาวพุทธที่งดงามกลับคืนสู่สังคมไทย ให้สมกับที่นานาชาติประเทศเลือกประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก

๕. ปลูกกระแสศีลธรรม สร้างขวัญกำลังใจ และความเป็นสิริมงคล ให้กับประชาชน และอีกนัยหนึ่ง คือ

(๑) เพื่อฟันฟูจิตใจผู้ประสบอุทกภัย สร้างบุญใหญ่ให้แผ่นดิน

- (๒) เพื่อรักษาธุดงค์วัตรของพระภิกษุ
- (๓) เพื่อส่งเสริมศิลปกรรมให้เกิดขึ้นระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน
- (๔) เพื่อสร้างความสามัคคีกลมเกลียว ในชุมชน ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน
- (๕) เพื่อปลูกฝังเยาวชนและประชาชนทั่วไปให้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา
- (๖) เพื่อฟื้นฟูธรรมเนียมของพระพุทธศาสนา เมื่อรับกฐินแล้ว พระภิกษุจะออก

เดินธุดงค์

- (๗) เพื่อให้เกิดทัศนานุตรียะ คือ การเห็นอันประเสริฐแก่ผู้พบเห็นทั่วไป
- (๘) เพื่อสร้างความศรัทธาแก่ผู้ที่ยังไม่ศรัทธา และเพิ่มศรัทธายิ่ง ๆ ขึ้นสำหรับผู้

ศรัทธาแล้ว

- (๙) เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งโลก
- (๑๐) เพื่อแสดงให้เห็นและตอกย้ำถึงความมีน้ำใจ ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ ดังคำพูด

ที่ว่า “มีทุกข์ไม่ทิ้งกรรม” ของคนไทย^๕

ธุดงค์ธรรมชัยสถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ มีการบุกเบิกเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยมีพระธุดงค์กว่า ๒๐๐ รูป เดินธุดงค์เป็นระยะทางกว่า ๑๖ กิโลเมตร เส้นทางธุดงค์เริ่มจากวัดพระธรรมกายมีปลายทางอยู่ที่มหาวิทยาลัยปทุมธานี ตลอดระยะทางมีประชาชนและเด็กนักเรียนกว่า ๑๐,๐๐๐ คน เตรียมกลีบกุหลาบที่เด็ดจากดอกกุหลาบกว่า ๙๐,๐๐๐ ดอกโปรยต้อนรับตลอดเส้นทางเพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัย

คำว่า “มหาปูชนียาจารย์” ที่กล่าวถึงข้างต้นหมายถึง พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงปู่ศด วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ซึ่งเป็นพระภิกษุผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรมและคุณวิเศษที่ดำเนินชีวิตตามแบบอย่างการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และหมั่นฝึกฝนตนเองจนกระทั่งสามารถพิสูจน์ให้ชาวโลกได้รู้เห็นว่าพระพุทธศาสนาคือที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุดของชาวไทยจริงๆ ส่วน “เส้นทางมหาปูชนียาจารย์” หมายถึง เส้นทางซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญ ๖ แห่ง ในประวัติศาสตร์ ชีวิตของหลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ อันได้แก่

๑. สถานที่เกิด ตั้งอยู่บนแผ่นดินรูปดอกบัว ณ ตำบลสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันคณะศิษยานุศิษย์ได้ทำการก่อสร้างอนุสรณ์สถานพระมงคลเทพมุนีไว้ ณ ที่แห่งนี้

^๕พระเทพญาณมหามุนี(หลวงปู่ธัมมชโย) เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายและประธานมูลนิธิธรรมกาย, ธุดงค์ธรรมชัยสถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dou.us/ธุดงค์ธรรมชัยสถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์> [๑ มีนาคม ๒๕๕๖].

๒. สถานที่ออกบวช วัดสองพี่น้อง ตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้อง ตำบลต้นตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

๓. สถานที่บรรลุนิเวศน์ วัดโบสถ์ (บน) บางคูเวียงตั้งอยู่ริมคลองบางกอกน้อย ตำบลบางคูเวียง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

๔. สถานที่เผยแผ่วิชชาธรรมกายครั้งแรก วัดบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

๕. สถานที่ปักหลักเผยแผ่วิชชาธรรมกาย วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี

๖. สถานที่สืบสานวิชชาธรรมกาย (เพื่อสานต่อมโนปณิธานของพระเดชพระคุณหลวงปู่ด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิชชาธรรมกายไปทั่วโลก) วัดพระธรรมกาย อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

สถานที่สำคัญแต่ละแห่งบนเส้นทางมหาปูชนียาจารย์จะเป็นที่รวบรวมบันทึกประวัติ การสร้างบารมีของพระเดชพระคุณหลวงปู่ ตั้งแต่ปฐมวัย มัชฌิมวัย จนถึงปัจฉิมวัย และเป็น สถานที่ประดิษฐานหล่อทองคำแท่งของท่าน ซึ่งศิษยานุศิษย์พร้อมใจกันหล่อขึ้น เพื่อแสดงถึงความ เคารพรักและความกตัญญูต่อพระคุณอันไม่มีประมาณของท่าน

การสถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ จะทำให้อนุชนรุ่นหลังมีโอกาสศึกษา ชีวิตประวัติอันงดงามและคำสอนอันล้ำค่าของพระเดชพระคุณหลวงปู่ได้โดยสะดวก เมื่อเห็นภาพ การดำเนินชีวิตของท่านและได้เรียนรู้คำสอนของท่านแล้ว จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งจะ ส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนา สืบไป ดังนั้น การสถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด และเป็น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย คือ การทำให้ดู อยู่ให้เห็น โดยไม่ต้องแสดงออกมาด้วยการ เทศน์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในเดือนมกราคม ๒๕๕๕ ศิษยานุศิษย์ของพระเดชพระคุณหลวงปู่ นำ โดยพระเทพญาณมหามุนี (หลวงพ่อธัมมชโย) จึงจัดให้มีการเดินธุดงค์ธรรมชัยของพระธุดงค์ จำนวน ๑,๑๒๘ รูป อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา ๒๔ วัน การเดินธุดงค์ในครั้งนี้ นอกจากเป็นการ สถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์แล้ว ยังจะช่วยขจัดปัดเป่าภัยพิบัติ สรรพทุกข์ สรรพโศก สรรพ-โรคร สรรพภัย สรรพเคราะห์ เสนียดจัญไรต่าง ๆ ให้หายไป จากมหาอุทกภัยปี ๒๕๕๔ ที่สร้างความสูญเสียและความพลัดพรากแก่พี่น้องชาวไทยให้หมดสิ้นไป และที่สำคัญยังเป็นการเสริมสร้าง สิริมงคลให้เกิดขึ้นแก่ผืนแผ่นดินไทย ด้วยความรัก ความสามัคคี ตลอดจนทั้งการเกื้อกูลกันระหว่างคน ในสังคมกับพระภิกษุสงฆ์ สามเณรผู้เข้าร่วมโครงการได้อีกประการหนึ่งด้วย

การขจัดปัดเป่าภัยพิบัติทั้งหลายด้วยอำนาจของพระรัตนตรัยนั้น ในสมัยพุทธกาลก็ เคยปรากฏขึ้นเช่นกัน ดังเช่น เมื่อครั้งที่กรุงเวสาลีประสบภัยพิบัติครั้งใหญ่ประชาชนได้รับความ

ธุดงค์ (องค์ของภิกษุผู้กำจัดกิเลส) ๘ คือ อารัณญิกังคธุดงค์ ปิณฑปาติกังคธุดงค์ ปังสุกุลิกังคธุดงค์ เตจีวริกังคธุดงค์ สปทานจาริกังคธุดงค์ ขลุป์จนาภัตติกังคธุดงค์ เนสัชชิกังคธุดงค์ ยถาสันถติกังคธุดงค์ นี้เรียกว่าเป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีล^{๑๑} แม้การสมาทานความเพียร ก็เรียกว่า เป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีล กล่าวคือ พระมหานุรุททรงประกอบตั้งพระทัยว่า จงเหลืออยู่แต่หนังเอ็นและกระดูกก็ตามที เนื้อและเลือดในสัตว์ระจงบเหือดแห้งไปเกิด อริสุผลใดอันจะพึงบรรลุด้วยเรี่ยวแรงของนุรุท ด้วยกำลังของนุรุท ด้วยความเพียรของนุรุท ด้วยความบากบั่นของนุรุท การไม่บรรลุผลนั้นแล้ว หยุดความเพียรจักไม่มี ดังนี้

แม้การสมาทานความเพียรเห็นปานนี้ ก็เรียกว่าเป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีล พระมหานุรุททรงประกอบตั้งพระทัยว่า จิตของเราจักยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถ่อมมันเพียงใดเราก็จักไม่ทำลายบัลลังก์ (ความนั่งเนื่องด้วยขาที่คู่เข้าโดยรอบ) นี้เพียงนั้น แม้การสมาทานความเพียรเห็นปานนี้ ก็เรียกว่า เป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีล

ส่วนใน อรรถกถาจุฬวรรคที่ ๒ ราชุคสูตที่ ๑๑ มีข้อมูลเรื่อง “ว่าด้วยธุดงค์” กล่าวว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระราหุลทราบบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกะเราว่า เธออย่าได้กระทำความอยากในจิรวัดนี้ จึงได้สมาทานธุดงค์ ๒ ข้อที่เกี่ยวกับ จิรวัด คือ ปังสุกุลิกังคธุดงค์ ๑ เตจีวริกังคธุดงค์ ๑

ท่านพระราหุลนั้นทราบบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกะเราว่า เธออย่าได้กระทำความอยากในบิณฑบาต จึงได้สมาทานธุดงค์ ๕ ข้อที่เกี่ยวกับบิณฑบาตคือ ปิณฑปาติกังคธุดงค์ ๑ สปทานจาริกังคธุดงค์ ๑ เอกาสนิกังคธุดงค์ ๑ ปัตตปิณฑกิกังคธุดงค์ ๑ ขลุป์จนาภัตติกังคธุดงค์ ๑

ท่านพระราหุลนั้นทราบบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะเราว่า เธออย่าได้ทำความอยากในเสนาสนะดังนี้ จึงได้สมาทานธุดงค์ ๖ ข้อ ที่เกี่ยวข้อด้วยเสนาสนะคือ อารัณญิกังคธุดงค์ ๑ อัปภกาสิกังคธุดงค์ ๑ รุกขมุลิกังคธุดงค์ ๑ ยถาสันถติกังคธุดงค์ ๑ โสสานิกังคธุดงค์ ๑ เนสัชชิกังคธุดงค์ ๑

สรุปว่า “ธุดงค์” เป็นวัตรไม่ใช่ศีล เป็นข้อแนะนำให้ปฏิบัติเพื่อฝึกตัว ไม่ใช่ข้อบังคับว่าต้องทำ แบ่งเป็น ๓ หมวดตามวัตถุประสงค์การฝึกตัว คือ

๑. จิรวัด ถ้าไม่อดอยากคิดในเรื่องเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ให้ปฏิบัติหมวดนี้
๒. อาหาร ถ้าไม่อดอยากคิดในรสอาหาร ให้ปฏิบัติหมวดนี้

^{๑๑}พระสนิทวงศ์ วุฑฒิวังโส, ธุดงค์เป็นวัตร แต่ไม่เป็นศีล, เดลินิวส์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dmc.tv/pages/phramongkolthepmuni A5.html> [๒๘ กันยายน ๒๕๕๖].

๓. สถานที่อยู่อาศัย ไม่อยากคิดที่ ติดสบาย ก็ให้ปฏิบัติหมวดนี้

รูดงค์ ปฏิบัติได้ทั้งในเมืองและในป่า แล้วข้อที่อยู่ป่า มีเพียงข้อเดียวที่เห็นว่าชัดเจนที่สุด คือ ข้อ ๘ อารัญญกักรูดงค์ กล่าวคือ ในป่าสู้กับกิเลสในตัว แต่รูดงค์ในเมือง ฝ่ากิเลสของคนทั้งหลาย และเป็นเนื่อนานาบุญให้กับสาธุชนที่พบเห็น ได้ออกมาต้อนรับอุปัฐาก สร้างความสามัคคีของพุทธบริษัท ๔ ได้เกื้อกูลสืบทอดประเพณีอันดีงามของชาวพุทธ

ในอดีตมักจะมี “พระรูดงค์” ออกเดินทางรอนแรมด้วยเท้า มีเพียงเครื่องอัฐบริขารเท่านั้น เพื่อแสวงหาที่วิเวกสงบ ปักกลดพักอาศัยตามร่มเงาไม้หรือตามถ้ำภูเขา เพื่อเข้าไปศึกษาเรียนรู้วิชาชีวิต ผ่านการนั่งสมาธิภาวนา ซึ่งจะเป็นทางมาแห่งการได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน พระภิกษุในสมัยพุทธกาลนิยมปฏิบัติรูดงค์กัน โดยก่อนที่จะออกจาริกไปในสถานที่อื่น ท่านจะไปเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อขอเรียนกรรมฐาน จากนั้นจึงค่อยกราบลาออกเดินทางรูดงค์ ขณะที่พักอาศัยแรมราตรีก็จะยึดการปฏิบัติรูดงค์ข้อใดข้อหนึ่งอย่างเคร่งครัด ทำให้พระภิกษุในสมัยนั้นต่างก็บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์มากมายนับไม่ถ้วน เมื่อเป็นเช่นนี้ รูดงค์ธรรมชัยจึงมีโครงการจาริกรูดงค์ไปตามเส้นทางที่กำหนด เพื่อฟื้นฟูศีลธรรมให้กับพุทธศาสนิกชน

พระภิกษุในโครงการรูดงค์ธรรมชัยได้สมาทานรูดงค์วัตร ๒ ข้อที่กล่าวมาเบื้องต้น คือ เอกาสนิกังคะ สมาทานองค์แห่งผู้ถือการนั่งฉัน ณ อาสนะเดียว นั่นคือ ท่านจะฉันภัตตาหารมือเข้าเพียงมือเดียว เพื่อนำเวลาที่เหลือจากการฉัน ไปฝึกฝนอบรมตนในกิจวัตรกิจกรรมต่าง ๆ และสมาทานรูดงค์วัตรข้อ ยถาสันถติกัณเฑ คือ สมาทานองค์แห่งผู้ถืออยู่ในเสนาสนะตามแต่ที่เขาจัดให้ คือ เมื่อเดินทางจาริกไปถึงที่ไหน ก็จะพักในสถานที่ตามแต่ที่เจ้าของสถานที่จะจัดสรรให้ เพื่อให้ไม่เป็นภาระต่อเจ้าของสถานที่ ทั้งยังฝึกฝนตนเองให้รู้จักพอใจเพียงพอในสิ่งที่ตนได้รับ

พระรูดงค์ผู้เข้าร่วมโครงการรูดงค์ธรรมชัย ได้รับประโยชน์จากการเดินทางรูดงค์ครั้งนี้ คือ ได้ฝึกฝนการอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งการอยู่ร่วมกันจำนวนมากนั้น หากการจัดระบบระเบียบไม่ดีแล้ว จะทำให้เกิดความสับสนเปลืองในการใช้สอยปัจจัย ๔ เป็นอย่างมาก เช่น หากระบบการล้างภาชนะไม่ดี ก็จะทำให้สิ้นเปลืองน้ำอย่างมาก ดังนั้น นอกจากฝึกทางด้านจิตใจแล้ว ยังได้ฝึกทางด้านร่างกายด้วย คือ ฝึกเรื่องการใช้ปัจจัย ๔ เช่น ฝึกฉันภัตตาหารในบาตรเพียงมือเดียว ฝึกดูแลเสนาสนะทั้งที่จำวัตร (ที่นอน) คุลฝ้ายจีวร การซักฝ้ายจีวร ตากฝ้ายจีวร คุลแลความสะอาดของห้องสุขา ห้องอาบน้ำ นั่นคือฝึกใช้ปัจจัยสี่ ๔ อย่างรู้คุณค่าในสิ่งของที่ศรัทธาสาธุชนได้ถวายมา เพราะพระรูดงค์ทุกรูปต่างตระหนักดีว่า ท่านใช้ชีวิตอยู่บนสิ่งของที่ญาติโยมนำถวายทั้งสิ้น

นอกจากนี้ ยังได้ฝึกฝนทางด้านความแข็งแรงของร่างกาย โดยการซ้อมเดินรูดงค์ ทุกวัน วันละกว่า ๑๐ กิโลเมตร และฝึกกิริยามารยาทให้แลดูสงบ เสงี่ยม สง่างาม ทำให้สาธุชนผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใสศรัทธา พระรูดงค์แต่ละรูป ต่างตั้งใจรักษาศีล เจริญสมาธิภาวนามาโดยตลอด

และท่านได้ถือธุดงค์วัตรได้ตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรมในช่วงที่เดินธุดงค์ ปฏิบัติตนถูกต้องตามพระธรรมวินัย ทุกรูปจึงมีความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ เป็นอย่างมาก อีกทั้งบุญกุศลที่เกิดขึ้นนี้ พระธุดงค์ทุกรูปน้อมถวายเป็นพุทธบูชาเพื่อฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปีแห่งการตรัสรู้ธรรม และศรัทธาสาธุชนที่มาต้อนรับก็พลอยได้บุญใหญ่กับพระธุดงค์ครั้งนี้อย่างมากด้วย พระธุดงค์ทุกรูปจึงมีความพร้อมทั้งร่างกายและ จิตใจ พร้อมที่จะออกเดินธุดงค์เป็นเนืองนิตย์ให้แก่สาธุชนที่มาคอยต้อนรับตลอดสองข้างทางอย่างแท้จริง^{๑๒}

จะเห็นได้ว่า ธุดงค์ธรรมชัยได้กล่าวถึงธุดงค์วัตรเอาไว้ว่า ผู้ปฏิบัติไม่จำเป็นต้องอยู่ป่าหรือออกเดินทางก็ได้ ลำพังการเดินธุดงค์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการปฏิบัติธุดงค์วัตรให้ลุล่วงไปได้ พระบางรูปอยู่แต่ในวัดก็สามารถถือธุดงค์ได้หลายข้อ ซึ่งแล้วแต่ว่าจะปฏิบัติข้อใดบ้าง ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้หยิบยกนำมาศึกษาอยู่ ๒ ประเด็นด้วยกัน ซึ่งในปัจจุบันนี้ธุดงค์ธรรมชัย วัดพระธรรมกายกำลังเป็นกระแสที่พุทธศาสนิกชนกำลังกล่าวขาน และกล่าวถึงการจาริกธุดงค์ครั้งนี้ คือ

๑. การจาริกธุดงค์ใจกลางเมืองแทนการจาริกในป่า และ

๒. การเชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนโปรยดอกไม้ตามเส้นทางจาริกธุดงค์

๓.๓.๑ การจาริกธุดงค์ใจกลางเมืองแทนการจาริกธุดงค์ในป่า

ธุดงค์ในมุมมองของวัดพระธรรมกายได้ให้ความหมายว่า การออกเดินธุดงค์ไปตามป่าเขาลำเนาไพร ถือเป็นการแสวงหาทางซัดกิเลสให้กับตัวพระธุดงค์เองเป็นหลัก ส่วนการเดินธุดงค์ในเมืองก็ใช้ว่าจะผิดธรรมเนียมหรือผิดหลักปฏิบัติธุดงค์ เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ท่านเหล่านี้ได้ศึกษาและรักษาธุดงค์วัตรมาเป็นอย่างดี เช่น บางรูปถือเนสัชชิกังคะ ไม่นอนในวันพระเป็นวัตร แต่จะนั่งสมาธิทั้งคืนจนถึงสว่าง ถือการบิณฑบาตเป็นวัตร ฯลฯ การที่ท่านมาพร้อมกันจากทั่วประเทศ มีเป้าหมายเป็นหนึ่งเดียวกันชัดเจน คือ ๑) ต้องการเดินธุดงค์ตามเส้นทางที่ พระมณฑกเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ท่านกำเนิด, บรรลุธรรม, เผยแผ่ธรรมครั้งแรก และละสังขาร เพื่อเป็นการตอกย้ำว่า จะดำเนินตามปฏิปทาของท่านในการสร้างบารมี ๒) เพื่อยกใจชาวโลกให้สูงขึ้น ให้โยมได้โอกาสสั่งสมบุญ จะได้มีสุคติสวรรค์เป็นที่ไป

การเดินธุดงค์เป็นหมู่คณะใหญ่ ถือเป็นประวัติศาสตร์ที่ไม่เคยมีมาก่อน นับว่าเป็นเรื่องมหัศจรรย์ เป็นบุญตาของชาวโลกที่จะได้ทัศนาศาสนาผู้เป็นอายุพระศาสนา เนื่องจากท่านฝึกตัวมา

^{๑๒}ธุดงค์ธรรมชัย ตอน ฝึกตนบำเพ็ญสมณธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dmc.tv/pages/phramongkolthepmuni.html> [๒๘ กันยายน ๒๕๕๖].

ดีแล้ว ท่านไม่ได้มาเดินเล่นหรือเดินโชว์ แต่เดินตามรอยบาทพระศาสดา และก่อนหน้านี้ คณะพระธุดงค์ก็ได้เดินธุดงค์ตามป่าเขาถ้ำเนาไพรโปรดญาติโยมตามหมู่บ้านต่าง ๆ บัดนี้ คณะสงฆ์หมู่ใหญ่เหล่านี้พร้อมแล้วที่จะเดินเพื่อเป็นเนื่อานาบุญโปรดศรัทธาญาติโยมที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาหรือเข้าถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่อยู่ในสังคมเมือง ครั้งหนึ่งที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ใ้ว่าจะพบเห็นภาพอันเป็นมงคลอย่างนี้ บางคนไม่มีโอกาสได้พบเห็นเลย การเดินธุดงค์ของท่านก็เพื่อสร้างความสามัคคีกลมเกลียว เพื่อยกระดับจิตใจของชาวโลกให้สูงขึ้น เป็นการฟื้นฟูธรรมเนียมของพระพุทธศาสนา เมื่อพระภิกษุรับกฐินแล้วจะออกเดินธุดงค์ ทำให้เกิดทัศนคติที่ดี คือ การเห็นอันประเสริฐแก่ผู้พบเห็นทั่วไป นี่คือสัญลักษณ์ว่า ประเทศไทยของเราจะร่มเย็นเป็นสุข และประเทศไทย คือ ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งโลกอย่างแท้จริง^{๓๓}

การเดินธุดงค์ครั้งนี้ เรียกว่า “ธุดงค์ธรรมชัย” เมื่อต้นปีที่แล้ว (พ.ศ. ๒๕๕๕) ได้เดินธุดงค์ผ่านย่านพื้นที่ที่เคยถูกน้ำท่วมอย่างหนัก เพื่อเป็นการฟื้นฟูจิตใจและช่วยพัฒนาวิถาวารามต่าง ๆ ที่ประสบกับความเสียหายจากอุทกภัย ด้วยกระแสตอบรับอย่างมากมาจากประชาชนคนที่จมอยู่กับความเคร่งเครียดในสังคมเมือง^{๓๔}

การที่มีพุทธศาสนิกชนนับหมื่นคนมานั่งรอต้อนรับพระธุดงค์นั้น อาจทำให้การจราจรติดขัดบ้าง แต่ถ้าเข้าใจคำว่า “การแบ่งปัน คือ สิ่งที่ยิ่งใหญ่ และตระหนักถึงการให้โอกาสคนอื่นทำความดี จากใจที่เคยคิดแต่ประโยชน์ส่วนตัวที่ต้องเร่งรีบทำมาหากิน จะขยายกว้างออกไปว่า “เราคือผู้มีส่วนในการช่วยประกาศพระพุทธศาสนา” เพราะในปัจจุบัน ชาวโลกนับพันล้านยังไม่รู้จักพระพุทธศาสนา แล้วคำว่า “พระธุดงค์” เขาจะรู้จักได้อย่างไร เมื่อรู้ว่าจะดีเพราะมีพระธุดงค์เมตตาไปโปรดชาวเมืองก็ให้อนุโมทนาร่วมกัน การยอมเสียเวลารอคอยเพื่อให้โอกาสคนอื่นได้ต้อนรับพระธุดงค์อย่างมีความสุข นับว่าเป็นผู้ให้ เป็นการเอาชนะความเห็นแก่ตัว เป็นการเสียเพื่อได้ ใ้บุญ ใ้กุศล ใ้ภาพที่เป็นมงคลเกิดขึ้นในสังคม ภาพเหล่านี้จะถูกแพร่ไปทั่วโลก ให้ชาวโลก

^{๓๓}พระมหาเสถียร สุวณฺณฐิติโต ป.ธ. ๘ วัดพระธรรมกาย (๒๐ ธันวาคม ๕๕), “ผลดีจากการเดินธุดงค์ในเมือง”, เดลินิวส์, [ออนไลน์], แหล่งที่ : http://www.dmycenter.com/site/index.php?Option=com_content&view=section&layout=blog&id=15&Itemid=125 [๔ มีนาคม ๕๖].

^{๓๔}พระมหาสมศักดิ์ จันทสิโร (ดร.), เพียงภาพเดียวแทนคำพูดได้เป็นล้าน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.dmycenter.com/site/index.php?Option=com_content&view=section&layout=blog&id=15&Itemid=125 [๔ มีนาคม ๒๕๕๖].

นับพันล้านหันมาศึกษาคำสอนและลงมือปฏิบัติธรรม ให้เขามีความสุขในปัจจุบันและมีสுகติเป็นทีไป^{๑๕}

พระมหาเสถียร สุวณฺณฐิตฺโต กล่าวว่า มือทั้งสองข้างที่อยู่กับตัวเรานี้ มีความสำคัญกับชีวิตเราทั้งภพนี้และภพหน้า หากมือนี้ได้อัญชลิบูชาผู้ประพฤติธรรม มือนั้นก็เป็นมงคล ปากของเราถ้าเปล่งถ้อยคำที่ไพเราะ เป็นไปเพื่อประโยชน์ เช่นกล่าวสรรเสริญคุณพระพุทธรเจ้า ก็เป็นบุญกุศลที่จะนำไปสู่สุคติสวรรค์ แต่ถ้าหากนำมือนี้ไปสร้างบาป หรือใช้ปากก่อวาทกรรมที่ทำให้คนอื่นคิดผิด พุคผิด และทำผิดตามที่ตัวเองพูด ก็มีแต่จะนำทุกข์ร้อนมาให้มากมาย เราเกิดมาเป็นมนุษย์ควรใช้ทุกส่วนของร่างกายให้เป็นทางมาแห่งบุญ^{๑๖}

จะเห็นได้ว่า แนวทางการปฏิบัติธรรมชั้นนี้ ถ้ามองในแง่บวกจะส่งผลให้พระพุทธศาสนายังคงดำรงอยู่ และเป็นไปในทางที่ดีและทำให้ศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น เพราะเป็นการสานต่อและปฏิบัติตามรอยพระอรหันต์ เช่น พระมหากัสสปเถระ พระราหุลเถระ และพระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน เช่น หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต หลวงพ่อชา สุภทฺโท เป็นต้น ก็เป็นสิ่งที่ดีที่พระภิกษุสงฆ์เฝ้าในการประพฤติปฏิบัติ ถึงแม้ว่าชุดงคจะไม่ใช่บทบัญญัติ แต่ก็เป็นการที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุนิพพานตามจริตที่ตนเองปฏิบัติได้

การประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะการปฏิบัติตามหลักของชุดงควัตรนั้น จะถือปฏิบัติ ณ ที่ใดก็ได้ เช่น ในสถานที่ที่สัปปายะ คือ ป่าเขาถ้ำเนาไพร หรือแม้แต่ในสังคมเมือง ก็สามารถปฏิบัติและถือชุดงควัตรได้เช่นกัน ที่สำคัญไม่ควรทำให้บุคคลอื่นเดือดร้อน อีกนัยหนึ่ง ผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนามีความคิดที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับศรัทธา ซึ่งเป็นในลักษณะของปัจเจกบุคคล จากเรื่องทีกล่าวมานี้ ผู้วิจัยไม่ปรารถนาที่จะวิจารณ์หรือวิเคราะห์ให้เข้าถึงจิตใจของพุทธศาสนิกชนได้ โดยเฉพาะฝ่ายคฤหัสถ์ที่ครองชีวิตอยู่ตามหลักฆราวาสธรรม บางคนยอมเข้าถึงเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้อง แม้ว่าจะไม่รู้ลึกซึ้งอย่างท่านที่ศึกษามาโดยตรง หากพิจารณาจากข้อวินิจฉัยกรณีการเดินชุดงคในเมืองแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า พุทธศาสนิกชนบางคนกล่าวเป็นกลาง ๆ ถึงเรื่องชุดงคธรรมชัย และพิจารณาไปในทางที่ชอบธรรม ไม่เจือปนด้วยอคติ อันควรแก่การรับฟัง โดยเฉพาะคณะสงฆ์ที่ร่วมเกี่ยวข้องต่อการจัดการกลางเมืองหลวง

จากข้อมูลข้างต้น ชุดงคธรรมชัยของวัดพระธรรมกายกล่าวว่า วัดอุประสงค์การเดิน “ชุดงคในเมือง” ไม่ต่างจากการเดินชุดงคในป่า เดินในป่าสู้กับกิเลสในตัวและอันตรายรอบด้าน แต่

^{๑๕}พระมหาเสถียร สุวณฺณฐิตฺโต ป.ธ. ๘ วัดพระธรรมกาย (๑๕ มกราคม ๕๖), “ทั่วหล้าร่มเย็น พบเห็น พระชุดงค”, มติชน, [ออนไลน์], แหล่งที่ : http://www.dmycenter.com/site/index.php?Option=com_content&view=section&layout=blog&id=15&Itemid=125 [๔ มีนาคม ๕๖].

^{๑๖}อ้างแล้ว.

เดินในเมืองก็สู้กับกิเลสในตัว แล้วยังต้องฝ่ากิเลสของคนอื่นด้วย นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เสริมอาทิ เดินเพื่อฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปีแห่งการตรัสรู้ธรรม เพื่อให้ตระหนักรู้ในธรรมะของพระพุทธเจ้า เดินใน ๖ จังหวัดภาคกลางที่เคยประสบอุทกภัย เพื่อความเป็นสิริมงคลในพื้นที่ เดินไปยังสถานที่ที่เกี่ยวข้องด้วยพระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (หลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ) เป็นการแสดงความกตัญญูทิวทัศน์ต่อครูบาอาจารย์ สร้างวงจรเศรษฐกิจและจิตใจให้ไปด้วยกันได้

นอกจากนี้ ท่ามกลางสถานการณ์คนห่างวัด และมีข่าวไม่ดีเกี่ยวกับพระออกมาบ่อย ๆ จนบางคนเสื่อมศรัทธาพระ หันมานับถือแต่พระพุทธรูปพระธรรม การที่พระออกมาเดินธุดงค์ในเมือง ก็เพื่อยืนยันว่า “ยังมีผู้ที่ยังสนใจศรัทธามาฝึกตัวและบวชในบวรพระพุทธศาสนาอีกเป็นจำนวนมาก” ซึ่งว่า คำสอนของพระพุทธเจ้ามีคุณค่าและประโยชน์ต่อคนทั้งหลาย คนหลายคนสามารถตัดสินใจสละอนาคตและความสุขสบายทางโลกมาบวชเป็นพระ ฝึกพุทธานุสสติ มีพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ (กรรมฐาน) ระลึกถึงคุณพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปด้วย ยังเป็นการหยั่งลงแห่งการบรรลุมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด

๓.๓.๒ การเชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนไปรอยดอกไม้ตามเส้นทางจาริกธุดงค์

พระสนิทวงศ์ วุฑฒิวังโส วัดพระธรรมกาย ซึ่งเป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์โครงการฯ ได้อธิบายตามสื่อต่าง ๆ ถึงเรื่องการจัดกิจกรรมธุดงค์ธรรมชัยว่า เป็นเหมือนพระพุทธเจ้าเสด็จไปเวสาลี ว่า การเดินธุดงค์ครั้งนี้ เดินตามรอยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะในสมัยพุทธกาล เกิดภัยพิบัติที่เมืองเวสาลี ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ชาวเมืองจึงอาราธนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวก ๕๐๐ รูป เสด็จมายังเมือง เวสาลีเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยระหว่างส่งเสด็จและรับเสด็จ ชาวเมืองได้โปรยดอกไม้หลากสี ตั้งฉัตร ธงทิว รับส่งเสด็จหลายสิบกิโลเมตร เพื่อถวายเป็น

ในครั้งประเทศไทยเพิ่งผ่านพ้นมหาอุทกภัย และปีนี้กำลังประสบอัคคีภัยในหลายจังหวัด ทั้งไฟไหม้ พลุระเบิด แก๊สระเบิด เป็นต้น พระธุดงค์ต่างเดินทำสมาธิไป เพื่อให้กรุงเทพมหานคร และประเทศไทยสงบสุข และชวนชาวไทยมาโปรยกลีบกุหลาบ ถวายเป็นการต้อนรับพระภิกษุสงฆ์ ฝึกความเคารพในพระรัตนตรัย และให้มีส่วนแห่งบุญกับพระธุดงค์เช่นเดียวกับสมัยพุทธกาล ซึ่งทุกวันนี้ชาวบ้านออกมาต้อนรับคณะพระธุดงค์เป็นจำนวนมาก

^{๑๑}พระสนิทวงศ์ วุฑฒิวังโส ฝ่ายประชาสัมพันธ์ วัดพระธรรมกาย, ธุดงค์ธรรมชัย เชิญโปรยกลีบกุหลาบต้อนรับพระธุดงค์ธรรมชัยเพื่ออุชาพระรัตนตรัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.dmc.Tv/page_print.php?p=phramongkolthepmuniC.html [๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

จะเห็นได้ว่า ในการเสด็จไปกรุงเวสาลีของพระผู้มีพระภาคเจ้า และพระภิกษุสงฆ์ในครั้ง นี้ เป็นการเสด็จไปตามคำนิมนต์ของชาวกรุงเวสาลี และทรงเห็นประโยชน์ที่จะได้ทรงแสดงธรรมเป็นหลัก อนึ่ง ในกรุงเวสาลีครั้งนั้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์เนื่องจากพุทธิกภัยโรคระบาดต่าง ๆ เมื่อพระพุทธองค์เสด็จไปแล้วโรคระบาดก็สงบ ความสงบสุขของชาวเมือง ก็บังเกิดขึ้นแก่ชาวเวสาลี ด้วยพระพุทธานุภาพ การเสด็จไปครั้งนี้ ผู้ที่จัดการเรื่องทางเสด็จพุทธดำเนิน เป็นเรื่องของกษัตริย์สองเมือง คือ เมืองราชคฤห์ โดยพระเจ้าพิมพิสาร และพระเจ้าลิจฉวีแห่งกรุงเวสาลี (ไม่ปรากฏข้อความกล่าวถึงชาวเมือง ว่ามาร่วมจัดการทำทางเสด็จถวายด้วย แต่อนุมานได้ว่าน่าจะมิชาวบ้านผู้ศรัทธามาร่วมจัดการทำทางเสด็จ ถวายการต้อนรับอยู่เป็นธรรมดา) ในกรณีโครงการชุดงค์ธรรมชัย สามารถสรุปได้ ๓ นัย คือ

๑. พระพุทธองค์พร้อมพระอรหันตสาวกเสด็จไปกรุงเวสาลี เพื่อระงับพุทธิกภัย และเพื่อแสดงธรรม

๒. พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอรหันตสาวกเสด็จไปกรุงเวสาลี ตามคำนิมนต์ของเจ้าลิจฉวีแห่งเวสาลีและชาวเมืองเวสาลี และพระเจ้าพิมพิสารแห่งเมืองราชคฤห์กับเจ้าลิจฉวีแห่งกรุงเวสาลี ก็ถวายการต้อนรับ และขอทำทางเสด็จถวายเอง

๓. พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอรหันตสาวก เสด็จไปยังกรุงเวสาลี ทำให้กรุงเวสาลีเกิดความสงบร่มเย็นด้วยพระพุทธานุภาพ และพระมหากรุณาของพระองค์ อนึ่ง เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายต่างให้การแซ่สร้อยสาธุการ ไม่มีใครที่ไม่กล่าวสาธุการในการเสด็จไปครั้งนี้ คนที่จะกล่าวคำหิติตีเยน แม้แต่จะคิดก็ไม่มี อนึ่ง หมู่สัตว์กว่า ๘๔,๐๐๐ ได้บรรลุธรรมที่ตรัสแสดง คือ รัตนสูตร เป็นต้น

เมื่อผู้วิจัยมองในประเด็นนี้ ทำให้เข้าใจในบริบทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เนื่องจากปัจจุบันนี้บริบทของสังคมเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะ ๑) สถานที่ ๒) วันและเวลาเปลี่ยน ๓) จิตใจ จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ครั้งพุทธกาลกับปัจจุบันก็ย่อมที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในบริบทต่าง ๆ ได้เช่นกัน ในสมัยครั้งพุทธกาล การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระพุทธเจ้าผู้เป็นประธานสงฆ์ และพระอริยสงฆ์ก็ล้วนแล้วแต่เป็นพระอรหันต์ ช่วยกันเคลื่อนกงล้อแห่งธรรมประกาศไปยังที่ต่าง ๆ สัตว์ทั้งหลายจึงบรรลุธรรมเป็นธรรมดา หากกล่าวถึงกรณีการประกาศธรรมของวัดพระธรรมกาย ซึ่งเป็นยุคแห่งการแสวงหา คัมภีร์ ยุคแห่งการบริโภควัตถุนิยม ก็ย่อมที่จะแตกต่างจากบริบทที่กล่าวมาในครั้งพุทธกาล

ดังนั้น จะมีวิธีใดบางที่จะทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงกระแสแห่งธรรม แล้วนำตนให้พ้นทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีหลายสำนักออกปฏิบัติการเชิงรับและเชิงรุกเพื่อให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข มีคุณธรรมเป็นที่ตั้ง มีจริยธรรมเป็นข้อประพฤติ ถึงแม้การกระทำเช่นนี้ จะมี

สังคมบางกลุ่มไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่พระสงฆ์ผู้มีอุดมการณ์พยายามประกาศพระศาสนาจะด้วยการปฏิบัติหรือการแสดงธรรมผ่านสถานีวิทยุ ออกสื่อออนไลน์ตามระบบโซเชียลเน็ตเวิร์กก็ตาม ก็ย่อมที่จะไม่สนับสนุนการปฏิบัติธรรมเช่นนี้ ดังตัวอย่างของวัดพระธรรมกายที่ออกมาเผยแผ่พุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตามชุดงควัตร จาริกไปตามเส้นทางต่าง ๆ ในสังคมเมืองที่ใหญ่โต มีการโปรยดอกไม้มักน้อย สันโดษ คำว่า สันโดษ ในที่นี้หมายถึง สันโดษในความคิด คือ ระวังความคิดที่อยากได้มากเกินไป สันโดษในการแสวงหา คือ ยินดีแสวงหาแต่สิ่งที่ควรได้ สันโดษในการรับ คือ รับแต่สิ่งที่ควรรับ และรับพอประมาณ สันโดษในการบริโภค คือ ยินดีบริโภคสิ่งที่ได้มาด้วยการพิจารณา^{๘๘} เป็นต้น แต่หากเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม คือ เป็นคนไม่มักน้อย ไม่สันโดษ ก็ย่อมมีผู้ไม่ปรารถนาคือออกมาวิพากษ์เป็นธรรมดา หากคนกลุ่มนี้มีมุมมองที่กว้างออกไปกว่านี้ คิดว่าเป็นการจรจรโลงหรือเดินตามรอยพระอรหันต์ รักษาพระธรรมวินัย และข้อวัตรปฏิบัติไม่ให้อันตรายเกินไป ที่สำคัญเป็นการตั้งศรัทธาญาติโยมให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดีในยุคปัจจุบัน

ภาพของขบวนพระสงฆ์ ๑,๑๒๘ รูป แบกกถด สะพายย่าม เดินไปตามถนนหลวง และเส้นทางต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ทำให้เกิดทัศนคติระยะต่อเด็ก เยาวชน ตลอดจนประชาชนทั่วไปได้เลื่อมใสศรัทธา ถึงจะมีชาวพุทธที่คุ้นเคยกับภาพพระชุดงควัตร สะพายบาตร แบกกถด นุกป่า ผ่าดง หาที่วิเวกเพื่อภาวนา ปฏิบัติซัดเกล้า ลดละกิเลสตัณหาที่ตาม ก็ย่อมมีคนไม่เห็นด้วย ที่สุดนั้นก็กล่าววิพากษ์ถึงการปฏิบัติเช่นนี้ไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะการเดินทางชุดงควัตรบนดอกกุหลาบ ดอกดาวเรือง ซึ่งหลายคนอาจกล่าวว่า ไม่ใช่วิธีของพระภิกษุที่สันโดษ และพระภิกษุที่มาเดินต้องพินิจสัมมุตตะหรืออุปสมบทมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๕ พรรษา จึงจะถูกต้องตามพุทธานุญาตได้

อีกนัยหนึ่ง พระภิกษุสงฆ์ที่ร่วมจาริกไปที่ต่าง ๆ มีผู้รู้กล่าวไว้ว่า หากยังไม่พินิจสัมมุตตะ ไม่สามารถจาริกไปในที่ต่าง ๆ ได้ แต่หากผู้ที่ได้ศึกษามาดีแล้วก็ย่อมเข้าใจเหมือนเช่นผู้วิจัพระภิกษุสงฆ์-สามเณร ถึงแม้จะเป็นภิกษุผู้บวชใหม่ ยังไม่มีพรรษาหรือเป็นพระนวกะก็ตาม หากได้รับนิสสัย หรือฝึกฝนมาดีแล้วจากครูบาอาจารย์ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ จากพระอาจารย์ผู้เป็นเจ้าของอาวาส การจาริกครั้งนี้ก็ย่อมไม่ผิดแต่ประการใด เนื่องจากอยู่ในความดูแลของครูบาอาจารย์เป็นอย่างดี ย่อมไม่กล้าละเมิดหรือกระทำผิดต่อข้อวัตรปฏิบัติที่ครูบาอาจารย์ตั้งไว้เป็นแน่แท้

^{๘๘} สมเด็จพระญาณสังวร, สันโดษ, สำนักพิมพ์อมรินทร์ปรินต์ติ้งกรุ๊ป, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๓),

ดังนั้น ในส่วนที่สาธุชนมาต้อนรับ และ โปรรยคอกไม้ เป็นอีกวิธีหนึ่งเพื่อสร้างความสามัคคี สร้างกิจกรรมร่วมระหว่างพุทธบริษัท ๔ เพราะต้องการให้พุทธบริษัทมีส่วนแห่งบุญในการปฏิบัติธรรมของพระชุกังค์ไปด้วย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สาธุชนควรแสดงความเคารพในพระรัตนตรัย ด้วยการนำดอกไม้มาบูชาพระชุกังค์ ซึ่งจัดอยู่ในหลักการวะ ๖ คือ

- (๑) พุทธการวตา ความเคารพนับถือในพระพุทธเจ้า
- (๒) ชัมมการวตา ความเคารพนับถือพระธรรมด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน
- (๓) สังฆการวตา ความเคารพนับถือต่อพระสงฆ์
- (๔) ลิกขาการวตา ความเคารพเอื้อเพื่อในการศึกษา ด้วยการตั้งใจศึกษา
- (๕) อัปปรมาทการวตา ความเคารพเอื้อเพื่อ ในความไม่ประมาทเดินเล่อ
- (๖) ปฏิสันถารการวตา ความเคารพเอื้อเพื่อในการปฏิสันถาร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสรรเสริญ “ปฏิสันถารการวะตา” หมายถึง เคารพในการต้อนรับปฏิสันถาร การที่ใช้ “ดอกดาวเรือง” เพราะราคาไม่สูง หาซื้อง่าย ปลูกไม่ยากจนเกินไป มีใช้ในงานต่าง ๆ โดยทั่วไป เช่น ปล่อยสัตว์ปล่อยปลา บูชาเทพเจ้าของฮินดู ใช้คล้องคอนักการเมืองช่วงหาเสียงเลือกตั้ง ใช้โปรรยต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เป็นต้น ที่ตั้งชื่อว่า “ดาวเรือง” ก็เพื่อเป็นกำลังใจว่า ถ้าทำความดี ชีวิตก็เจริญรุ่งเรือง รวยบุญรวยบารมี ทำอาชีพสุจริต ก็รวยทรัพย์ไปด้วย

การโปรรยกลีบกุหลาบหรือดอกดาวเรือง (ดอกดาวเรือง) นั้นอาจเป็นเพียงเอกลักษณ์หนึ่งหรือเป็นส่วนหนึ่งของวัดพระธรรมกาย เพื่อสร้างความศรัทธาและเรียกเรื่องความสนใจจากพุทธศาสนิกชน ให้รู้จักชวนชวนในการทำบุญหรือเป็นอุบายในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น ซึ่งวิธีนี้อาจไม่ได้เกี่ยวข้องกับชุกังค์แต่เป็นกุศโลบายหรือเป็นการสอนธรรมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจ ที่จริงแล้วผู้ปฏิบัติชุกังค์ต้องแสวงหาที่สงบจะอยู่ในเมืองหรือในป่าก็ตาม ก็ต้องให้หลีกเลี่ยงจากผู้คนที่สำคัญๆ ไปมา แล้วถือปฏิบัติตามจริตที่ตนชอบในชุกังค์ ๑๓ ข้อ

จะเห็นได้ว่า วิธีการโปรรยดอกกุหลาบ ดอกดาวเรืองนี้ เป็นอีกวิธีหนึ่งในการสร้างศรัทธาให้กับผู้ที่ยังไม่มีศรัทธาให้มีความศรัทธา หากวิเคราะห์ให้ถูกต้องตามพุทธานุญาตแล้ว วิธีนี้อาจไม่ถูกต้อง ไม่เป็นไปตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา แต่หากมองในแง่บวก ก็เป็นการเผยแผ่ศาสนาด้วยการเข้าไปให้ถึงใจของพุทธศาสนิกชน ไม่ใช่เน้นถือพุทธศาสนาแต่ในทะเบียนบ้าน แต่กลับไม่รู้ถึงคำสอนของพระพุทธองค์ ชุกังค์ธรรมชัยถือเป็นตัวอย่างในการทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นแบบอย่างที่ต้องถึงแม้จะไม่ใช่การปฏิบัติที่เข้มงวดเหมือนพระสงฆ์ผู้มุ่งบรรลุมรรคโดยตรง แต่วิธีการนี้ จะเป็นการปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับสังคมได้อีกวิธีหนึ่งด้วย

๓.๔ ทศนะของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อธุดงค์วัตร

เหตุผลในการวิเคราะห์เรื่องธุดงค์ธรรมชัย เว็บไซต์วัดพระธรรมกาย ได้อธิบายหลักการและเหตุผลของธุดงค์ธรรมชัยเอาไว้หลายข้อหลายเหตุผล (ซึ่งผู้สนใจสามารถอ่านดูได้เองจากเว็บไซต์ของวัดพระธรรมกาย สาเหตุที่ผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์นี้ ไม่ใช่เพื่อจะช่วยประชาสัมพันธ์ แต่เพื่อให้ผู้ศึกษาข้อมูลได้เห็นข้อมูลจริง โดยไม่จำเป็นต้องเชื่อผู้วิจัยหรือมีข้อสงสัยไว้ก่อนว่า ผู้วิจัยจะกล่าวพาดพิงถึงวัดพระธรรมกายโดยตรง แต่เป็นการกล่าวโดยให้เหตุผลถึงความจริงของข้อมูลบางอย่างที่จะเป็นข้อมูลในการศึกษาถึงหลักธุดงค์ที่ถูกต้องแก่ผู้ปฏิบัติรุ่นหลังๆ ดังนั้น ทศนะของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย ซึ่งมีความคิดเห็นทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ กล่าวคือ

๓.๔.๑ ความคิดเห็นในเชิงบวก

การปฏิบัติอยู่ในธุดงค์ คือ ต้องการดับกิเลส ต้องการดับทุกข์ ต้องการทำให้สงบให้ท่านทั้งหลายมีขันติกับมีความใจเย็น ๒ ประการนี้ จะเป็นคุณธรรมให้ท่านทั้งหลายได้ความสำเร็จในชีวิต อยู่ในสมณะเพศก็จะมีความสุข ได้ความสำเร็จ ได้วิเวก ได้วิหารธรรมในสมณะเพศ อยู่ในฆราวาสวิสัยก็จะมีความสุขความเจริญในการครองเรือน คุณธรรม ๒ ประการคือ ความอดทนและความใจเย็น เพื่อนำไปปฏิบัติ นำไปประพฤติ นำไปกระทำ แล้วท่านทั้งหลายจะได้รับความสำเร็จในชีวิตทุกประการ^{๑๕}

โครงการธุดงค์ธรรมชัยมุ่งที่จะให้เกิดเป็นปฏิฐานุคติกับสังคมไทย เพื่อให้ได้เห็นปฏิบัติทางจริยวัตรของพระธุดงค์ ท่านเดินอย่างสงบเสงี่ยมเรียบร้อย ด้วยกิริยาอาการของสมณะผู้สงบ ผู้ไม่เบียดเบียนใคร ผู้ไม่กล่าวร้ายใคร ผู้ไม่พยาบาทอาฆาต ไม่จองเวรกับใคร พระสงฆ์ทุกรูปที่เดินนั้น เป็นไปด้วยความเรียบร้อยงดงาม มีศีลาจารวัตรเป็นที่น่ายกย่องเชิดชู การเดินธุดงค์ธรรมชัยนี้เป็น ๑ ใน ๑๓ อย่าง ของหลักธุดงค์ คือ การอยู่หรือไปตามสถานที่ที่จัดไว้ ไม่เป็นการผิดหรือเสียหายใดๆ ทั้งสิ้น และไม่เป็นเรื่องผิดปกติ แต่กลับเป็นเรื่องดี เป็นเรื่องที่ทำให้สังคมได้อยู่กับหลักธรรมคำสอน^{๑๖}

^{๑๕}ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์, เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ, นานาทศนะธุดงค์ธรรมชัย สถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ฯ ปีที่ 2, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammadakaya.net> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

^{๑๖}พระพรหมเมธี, กรรมการและโฆษกมหาเถรสมาคม ผู้ช่วยแม่กองธรรมสนามหลวง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์, นานาทศนะธุดงค์ธรรมชัย สถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ฯ ปีที่ 2, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammadakaya.net> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

การเดินทางครั้งนี้เป็นประโยชน์ตามพุทธโอวาทของสมเด็จพระบรมศาสดาที่ทรงได้แสดงไว้ในเรื่องของชุกตธรรม และการนี้เดินทางครั้งนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติว่า ชาวต่างชาติทั่วโลกเมื่อได้เห็นภาพการเดินทางครั้งนี้แล้ว จะได้เห็นภาพพจน์ของพระพุทธศาสนาที่มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศ ซึ่งยังไม่เคยเผยแพร่ไปในที่ใด ๆ ถือว่าเป็นการเผยแพร่ให้ทั่วโลกได้รู้ว่า ประเทศไทยของเรามีพระพุทธศาสนาเป็นหลัก การเดินทางครั้งนี้ เราไม่ได้ทำกันเป็นประจำทุกวัน ๆ หนึ่งปีถึงจะทำกันครั้งหนึ่ง คนที่ห่างบุญ คนไม่เข้าใจบุญเท่านั้นที่จะคิดว่าการเดินทางครั้งนี้ทำให้รุดคิด ทำให้คนลำบากก็ตาม แต่เมื่อเห็นพระสงฆ์จาริกมา คนทั้งหลายกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า สาธุ สาธุ กันอยู่ตลอดเส้นทาง^{๒๐}

ในอีกมุมมองและทัศนะหนึ่งกล่าวว่า การเดินทางครั้งนี้ เป็นการปฏิบัติตามปฏิบัติทางปฏิบัติที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงใช้ในการประกาศพระพุทธศาสนา ทางวัดพระธรรมกายก็ได้ฝึกหัดพระภิกษุ สามเณร ที่ออกธุดงค์ให้มีสีลาจารวัตรที่เรียบร้อยดีงาม เดินทางไปไหนประชาชนได้พบเห็น ที่เขายังไม่ศรัทธาเลื่อมใสก็จะเกิดศรัทธาเลื่อมใส ที่เกิดศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วก็ศรัทธาเลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไป อันนี้แหละเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในการประกาศพระพุทธศาสนา ฉะนั้น การเดินทางครั้งนี้จึงถือว่าการประกาศพระพุทธศาสนา ที่สำคัญมีประโยชน์อย่างมากแก่สังคมแก่ชาวโลก^{๒๑}

การมาร่วมพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการรวมความสามัคคี สร้างความปรองดองแก่ชนในชาติ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และใช้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ก็ถือว่าการจัดกิจกรรมที่มีประโยชน์ และเสริมสร้างความสามัคคีของชาวพุทธทั้งในไทยและต่างประเทศด้วย^{๒๒}

จากความเห็นหรือทัศนะที่กล่าวมาของพุทธบริษัท ๔ ที่มีต่อการปฏิบัติธุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกายนั้น ทั้งหมดล้วนกล่าวยกย่องและชื่นชมกรณีการจาริกธุดงค์ไปตามเส้นทางต่าง ๆ

^{๒๐} พระพรหมดิลก (เอื้อน หาสมัมโม ป.ธ.๘., M.A., Ph.D.), กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาค ๑๔ เจ้าอาวาสวัดสามพระยาวิหาร, นานาทศนะ ธุดงค์ธรรมชัย สถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ฯ ปีที่ ๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammadakaya.net> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

^{๒๑} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ ป.ธ.๘., พธ.ม.), เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม รองเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, นานาทศนะ ธุดงค์ธรรมชัย สถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ฯ ปีที่ ๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammadakaya.net> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

^{๒๒} นายกนก แสนประเสริฐ, รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, นานาทศนะ ธุดงค์ธรรมชัย สถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ฯ ปีที่ ๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammadakaya.net> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

ของวัดพระธรรมกาย ซึ่งมีน้อยคนที่จะกล่าวไปในทางลบ ภาพที่เห็นและแววตาของพุทธศาสนิกชนต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า “สาธุ” ซึ่งเป็นการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับคนที่ยังไม่มีศรัทธาให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้ เมื่อมีพุทธศาสนิกชนมีความเห็นไปในทางบวกก็ย่อมมีบุคคลบางกลุ่มที่ต่อต้านและไม่เห็นด้วย

๓.๔.๒ ความคิดเห็นในเชิงลบ

เมื่อก้าวถึงกรณีที่วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี จัดชุดงดศีลธรรมชัยในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร การออกมาเดินชุดงั้นนั้นหากพิจารณาตามหลักพุทธศาสนามีหลักคิดอยู่ ๒ นัย คือ

(๑) เป็นที่พึงตนเองได้ และเป็นที่พึงของคนอื่นได้ ซึ่งเป็นวิถีคิดของหลักพระพุทธศาสนาในสายโพธิสัตว์ และ

(๒) วิถีคิดของหลักพระพุทธศาสนาในสายหินยานหรือเถรวาท ซึ่งเป็นสายที่มีอยู่ในประเทศไทยและอีกหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งมีวิถีคิดว่าไม่เบียดเบียนตนและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน^{๒๔}

กรณีการแสดงออกและการปฏิบัติตนของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ซึ่งนอกจากมุ่งเพื่อฝึกอบรมตนแล้ว ยังจะต้องตระหนักในความสุขของสงฆ์และประชาชนด้วย ดังนั้น การกระทำใด ๆ ที่นำไปสู่ความเดือดร้อนหรือเกิดความเบียดเบียนผู้อื่น หรือให้ผู้อื่นสูญเสียประโยชน์อันควร ทั้งที่เจตนาหรือไม่เจตนา นั้น ย่อมมิใช่การกระทำของผู้ปฏิบัติเป็นสมณะในพระพุทธศาสนาจริงๆ แล้วการถือประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนั้น เป็นเรื่องที่ดีและถูกต้อง แต่ปัญหาของเรื่องอยู่ที่เจตนาของการถือปฏิบัติเป็นสำคัญ ในพระพุทธศาสนาจึงมีบัญญัติไว้อย่างรอบคอบ เพื่อป้องกันบรรดาโมฆบุรุษทั้งหลายประพฤตินอกกลุ่มนอกรทาง มีเจตนาที่ไม่ตรงธรรมหรือไม่บริสุทธิ์ เช่น กระทำถูกต้องตามพระธรรมวินัย ถือชุดงั้นอยู่ป่าเป็นวัตร นุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถิ่นมือเดียวเป็นวัตร ที่นั่งเดียวเป็นวัตร เป็นต้น^{๒๕}

การเดินชุดงดศีลธรรมชัย วัดพระธรรมกายดังกล่าว เป็นกิจที่ไม่เหมาะสมของสงฆ์ เนื่องจากชุดงดศีลธรรมตามหลักพุทธศาสนานั้น ระบุว่า ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือการอยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร ถือการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร ฯลฯ การถือชุดงั้นบำเพ็ญด้วยการสมาทาน

^{๒๔} หลวงปู่พุทธะอิสระ เจ้าอาวาสวัดอ้อน้อย, หลวงปู่ดิ่งชุดงดศีลธรรมชัยไม่ใช่วิถีพุทธ, คมชัดลึก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

^{๒๕} พระอาจารย์อารยะวังโส, ปุจฉาจากดร.สุปรีดิษฐ์ กรณีเดินชุดงั้นกลางเมืองหลวง!!, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.posttoday.com> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

อธิษฐานใจ คือ การยังชีพโดยบริสุทธิ์ ไม่เบียดเบียนใคร การปฏิบัติชุกงควัตร คือ การที่สงฆ์จาริกไปตามป่าเขา เป็นอยู่อย่างสมณะ ทำจิตใจให้เป็นอิสระ จากพันธนาการเครื่องร้อยรัดทั้งปวง^{๒๖}

การที่พระสงฆ์ออกมาเดินชุกงคกลางเมือง ซึ่งเป็นกิจที่ไม่เคยพบเห็นเลย เพราะตามหลักพระพุทธศาสนา ทางเดินทางชุกงคต้องเดินไปตามป่าเขา อยู่อย่างสมณะ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มิใช่การเดินชุกงคกลางเมืองอย่างที่เห็นในปัจจุบันนี้ เพราะชุกงคจะเป็นที่มาของการขัดเกลา คือความหนาไปด้วยกิเลส เพราะชุกงคมีทั้งสิ้น ๑๓ ข้อ ไม่มีข้อไหนกล่าวว่าจะเดินไปสู่คามนิคม หมู่บ้านเมืองใหญ่ มีแต่ชี้ว่าโน้นป่าช้า ป่าช้า ลำธาร ถ้ำ เรือนว่าง เรือนว่าง เป็นต้น^{๒๗}

การจาริกชุกงคธรรมชัย เป็นการออกเผยแผ่ท่ามกลางสังคมเมืองที่เต็มไปด้วยผู้คน รถยนต์ และสิ่งกีดขวางต่างๆ เป็นสถานที่ที่ไม่สมควรและไม่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประพฤติปฏิบัติธรรม ถึงจะมีเจตนาดีก็ตามย่อมส่งผลเสียต่อบุคคลเป็นจำนวนมาก มีหน่วยงานต่างๆ จากภาครัฐและเอกชนหลายหน่วยงานไม่เห็นด้วยกับโครงการชุกงคธรรมชัย โดยเฉพาะ นางตรีใจ บูรณสมภพ ส.ว.สรรหา^{๒๘} กล่าวว่า “ชุกงคธรรมชัย” ขัดต่อหลักชุกงควัตร ทำลายพุทธบัญญัติ แลมนิยการเมือง ขณะผู้ที่มีจิตศรัทธากว่า ๒,๐๐๐ คน แห่ไปรอยดอกกุหลาบรับพระชุกงค ที่หน้าวัดพระธรรมกาย เมื่อเวลา ๐๘.๓๕ น. วันที่ ๒ เมษายน ที่บริเวณถนนบางชัน-หนองเสือ หน้าวัดพระธรรมกาย ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี ที่จาริกชุกงคจากวัดพระธรรมกายไปตามถนนพหลโยธิน ดอนเมือง สะพานใหม่ บางเขน อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ประตูนํ้า ราชประสงค์ บรรทัดทอง เขาวราช สะพานพระปกเกล้า วงเวียนใหญ่ ตลาดพลู ปลายทางที่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ที่เริ่มขึ้นเป็นวันแรก และจะไปสิ้นสุดในวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๕๕

นางตรีใจ บูรณสมภพ ยังกล่าวอีกว่า การเดินชุกงคดังกล่าวเป็นกิจไม่เหมาะสมของสงฆ์ เนื่องจากชุกงควัตรตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ระบุว่า ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือการอยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร ถือการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร ฯลฯ การถือนชุกงคบำเพ็ญด้วยการสมათานอธิษฐานใจ คือ การยังชีพโดยบริสุทธิ์ ไม่เบียดเบียนใคร การปฏิบัติชุกงควัตร คือ

^{๒๖}นางตรีใจ บูรณสมภพ, ส.ว.จีสอบ'ธรรมกาย'จัดชุกงคกลางเมือง, *คมชัดลึก*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา. <http://www.komchadluek.net>, [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

^{๒๗}พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กฤษยาไธ), เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว, พระชุกงควัตรธรรมกายในกรุงเทพ, *เข้านที่หมอชิต*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.cantube.net/index.php/s/detail/ztzRPyiOfDw> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

^{๒๘}นางตรีใจ บูรณสมภพ ส.ว.สรรหา (๔ มีนาคม ๕๖), “ส.ว.จีสอบ “ธรรมกาย” จัดชุกงคกลางเมือง”, *คมชัดลึก*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20120402/127008/ส.ว.จีสอบธรรมกายจัดชุกงคกลางเมือง.html> [๔ มีนาคม ๕๖].

การที่สงฆ์จาริกไปตามป่าเขา เป็นอยู่อย่างสมถะ ทำจิตใจเป็นอิสระจากพันธนาการเครื่องร้อยรัดทั้งปวง การเดินธุดงค์ธรรมชัยครั้งนี้เป็นวิถีตรงข้ามอย่างสิ้นเชิงกับธุดงค์วัตร อย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑. เดินไปท่ามกลางกิเลสในเมืองหลวง ที่มีแต่สี่ส้นแห่งบริโศคนิยม ช้ำยังไปเบียดเบียนพื้นผิวจราจรให้ประชาชนที่เดินทางต้องเดือดร้อน

๒. เหตุใจจะต้องมาจัดเดินตรงกับช่วงวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ๒ เมษายน และक्रमไปถึงวันที่ ๖ เมษายน ซึ่งเป็นวันจักรี ช้ำยังจัดเส้นทางเดินผ่านบริเวณราชประสงค์ด้วย มีนัยทางการเมืองอะไรหรือไม่ และ

๓. ขอเสนอให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ตรวจสอบว่าธุดงค์ธรรมชัยครั้งนี้เป็นการเคารพ หรือเป็นการทำลายพุทธบัญญัติและธรรมวินัยกันแน่^{๒๕}

ส่วนหลวงปู่พุทธะอิสระ เจ้าอาวาสวัดอ้อมน้อย (ธรรมอิสระ) เองก็เช่นกัน ได้กล่าวถึงวัดธรรมกายจัด “ธุดงค์ธรรมชัย” ไม่ใช่วิถีพุทธ เมื่อวันที่ ๒๘ ม.ค. ๒๕๕๖ กล่าวถึงกรณีที่วัดธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี จัดธุดงค์ธรรมชัยในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครว่า การออกมาเดินธุดงค์นั้น หากพิจารณาตามหลักพุทธศาสนามีหลักคิดอยู่ ๒ นัยคือ

๑) เป็นที่พึงตนเองได้ และเป็นที่พึงของคนอื่นได้

๒) วิธีคิดของหลักพระพุทธศาสนาในสายเถรวาท ซึ่งมีวิธีคิดว่า ไม่เบียดเบียนตนและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ถ้าวัดธรรมกายมีหลักคิดแบบนี้ ไม่เบียดเบียนตนและไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน ก็ถือว่าไม่ผิดหลักพุทธศาสนา แต่หากการจะทำกิจกรรมอะไรก็ตาม ทำแล้วเบียดเบียนตนทำให้คนอื่นเดือดร้อนก็ถือว่าผิดหลักพระพุทธศาสนา^{๒๖}

จากข้อมูลดังกล่าวมาเบื้องต้น ในทัศนะของนางตริงใจ บุรณสมภพ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหลักของการปฏิบัติธุดงค์ในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยข้อปฏิบัติ ๑๓ ข้อ ซึ่งเลือกปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่งก็ได้ จะอยู่ในวัดหรือเป็นการจาริกกรอนแรมไปที่ต่าง ๆ ก็เป็นการปฏิบัติที่ยึดตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่สำคัญการถือธุดงค์ในข้อนั้น ๆ เรามีจุดประสงค์เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ในด้านใด เช่น

๑) เพื่อยังศรัทธาให้เกิดขึ้นต่อพุทธศาสนิกชน

๒) เพื่อการประกาศพระศาสนาสู่สังคมเมืองที่ไม่เคยมีโอกาสดำเนินสัมผัสกับบรรยากาศของการปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา

^{๒๕} อ่างแล้ว.

^{๒๖} หลวงปู่พุทธะอิสระ เจ้าอาวาสวัดอ้อมน้อย (ธรรมอิสระ), หลวงปู่ดิ่ง ‘ธุดงค์ธรรมชัย’ ไม่ใช่วิถีพุทธ, คมชัดลึก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา. <http://www.komchadluek.net> [๘ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

๓) ประชาชนมีโอกาสได้ทำบุญต่อพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

หากสังคมส่วนใหญ่มองเช่นนี้ ก็เป็นการเอื้อเพื่อการปฏิบัติของพระสงฆ์โดยไม่ไปก้าวถ่าง หรือยึดติดกับรูปแบบมากจนเกินไป เนื่องจากหลักการปฏิบัติจริงๆ หากกล่าวที่ไปที่มาที่ไป และอ้างถึงข้อปฏิบัติที่มาจากพระไตรปิฎกก็ย่อมจะคลาดเคลื่อนจากอดีต เพราะหลักการปฏิบัติก็บอกไว้ชัดเจนแล้วว่า มีการปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ อย่างกลาง และอย่างเพลา ดังนั้น รูปแบบที่ท่านทั้งหลายเห็น จึงเป็นการปฏิบัติที่ไม่ผิด ซึ่งปัจจุบันนี้ เป็นการประกาศพระศาสนาเชิงรุก ทำอย่างไรก็ได้ให้สังคมไทย และสังคมโลกสามารถเข้าถึงพุทธศาสนาได้มากที่สุด แม้คลาดเคลื่อนไปจากอดีตบ้างก็ตาม แต่อย่างน้อย ก็ยังเห็นข้อปฏิบัติที่ธุดงค์ธรรมชัยไม่ควรลืม นั่นก็คือ การอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้ และการถือการฉันในอาสนะเดียวเป็นวัตร ๒ ข้อนี้ ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติตามกำลังศรัทธาของผู้สมาทานธุดงค์วัตร แต่กลับมีบางกลุ่ม สื่อมวลชนบางแห่ง มองว่าพระภิกษุสงฆ์ที่เดินธุดงค์กลุ่มนี้ปฏิบัติไม่เหมาะสม เป็นไปเพื่อพุทธพาณิชย์ การเข้าใจเช่นนี้ เป็นการมองข้ามส่วนที่เป็นประโยชน์หรือข้อดีของการจัดตั้งโครงการธุดงค์ธรรมชัยไป ในส่วนนี้ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับทัศนะของนางตริงใจ บุรณสมภพ ที่ออกมากล่าวเช่นนี้ แต่ผู้วิจัยมองถึงประโยชน์ที่จะได้รับทั้งต่อพระสงฆ์ ประชาชนทั่วไปว่าจะได้รับประโยชน์จากโครงการธุดงค์ธรรมชัยนี้มากน้อยเพียงไหน

ส่วนพระอาจารย์อารยะวังโส ได้ให้แนวคิดต่อกรณีการแสดงออกและการปฏิบัติของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาว่า การกระทำใด ๆ ที่นำไปสู่ความเดือดร้อนหรือเกิดความเบียดเบียนผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นสูญเสียประโยชน์อันควร ทั้งที่เจตนาหรือไม่เจตนา นั้น ย่อมมิใช่การกระทำของผู้ปฏิบัติว่าเป็นสมณะในพระพุทธศาสนา

๓.๕ สรุป

จากรายละเอียดที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยไม่ได้ประสงค์จะวิพากษ์ตัวเนื้องานที่ได้ศึกษามาในทุก ๆ ครั้ง เนื่องจากไม่ได้มีข้อมูล และไม่ได้พบกระแสวิพากษ์วิจารณ์มากนัก แต่ในครั้งนี้ (ที่มีการจัดธุดงค์ธรรมชัยกันในครั้งล่าสุด ช่วงต้นเดือนเมษายน ปี ๒๕๕๕) กระแสวิพากษ์วิจารณ์ได้เพิ่มมากขึ้น และมีภาพลักษณ์ของงานที่เห็นเด่นชัดกว่าเดิม และกระแสก็เป็นไปในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเห็นด้วยกับการจัด และด้านที่ไม่เห็นด้วย แต่ที่น่าเป็นห่วงคือความไม่เข้าใจ หรือการวิพากษ์ที่ปราศจากข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ในโครงการธุดงค์ชัยแล้วมองแต่เพียงว่า “การเดินธุดงค์ธรรมชัย ทำให้รูดิด” ก็ไม่ใช่ข้อที่สามารถจะตำหนิ เพราะมีอีกหลาย ๆ กิจกรรมในประเทศไทย ที่ทำให้รูดิด ยังไม่รวมถึงเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง ดังนั้นผู้วิจัยไม่ประสงค์จะกล่าวเน้นไปในเรื่องปัญหาการรูดิดอะไรมากนัก (คงจะกล่าวถึงแต่เพียงเล็กน้อยในฐานะที่เป็นผลสืบเนื่องของงาน) แต่จะมุ่งกล่าวถึงในด้านความถูกต้องในการปฏิบัติ และปัญหา

ด้านพระธรรมวินัยเท่านั้น เพราะพระภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่เพราะเหตุผลอย่างอื่น

อนึ่ง ในการเขียนวิจัยครั้งนี้ อาจมีบางส่วนบางเนื้อหาที่ผู้อ่านจะรู้สึกว่า ผู้วิจัยไม่ได้เขียนอย่างครอบคลุมทุกประเด็น ในอีกกรณีหนึ่งที่วัดพระธรรมกายเดินรุดงค์บนกลีบกุหลาบก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษา ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์นี้ พบว่า แท้จริงแล้วการที่ชาวพุทธจะมีศรัทธา ต้อนรับพระภิกษุสงฆ์ที่เดินทางไปที่ไหนก็ตามนั้นก็เป็นเรื่องธรรมดา และควรถือว่าเป็นเรื่องน่าชื่นชมยกย่อง มีหลาย ๆ ท่านตั้งข้อสังเกตและข้อวิจารณ์เกี่ยวกับกรณีเดินบนกลีบกุหลาบหรือเดินบนเสื่อโรยด้วยกลีบกุหลาบ โดยปกติการที่ชาวพุทธบางกลุ่มออกไปต้อนรับพระภิกษุสงฆ์ นั้น ก็จะเตรียมสิ่งที่ตนเองเห็นว่า ควรใช้ในการต้อนรับพระภิกษุสงฆ์ เรื่องการโปรยกลีบดอกไม้ต้อนรับก็เป็นวิธีการแสดงความเคารพแบบหนึ่ง และเป็นกุศโลบายให้พุทธศาสนิกชนรู้จักการทำบุญให้ทาน มีสัมมาคารวะต่อพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ มั่นคงในพระรัตนตรัยสืบต่อไป

บทที่ ๔

วิเคราะห์แนวการปฏิบัติชุดงวัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

สำหรับการวิจัยในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องข้อปฏิบัติชุดงวัตรที่มาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และข้อมูลย่อยจากหนังสืออื่น ๆ เช่น วิทยานิพนธ์ เอกสารทางวิชาการ เป็นต้น จากการศึกษาในบทที่ผ่านมา สามารถนำวิเคราะห์ได้ ๒ นัย คือ ๑. วิเคราะห์แนวการปฏิบัติชุดงวัตรที่สอดคล้องกับหลักปฏิบัติชุดงวัตรตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ ๒. วิเคราะห์แนวการปฏิบัติชุดงวัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ แนวการปฏิบัติชุดงวัตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า พระชุดงวัตรในกรอบทางพระพุทธศาสนา คือกลุ่มพระสงฆ์ที่มุ่งดำเนินตามทางขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในทางด้านการปฏิบัติ มีความมักน้อยและสันโดษ ไม่ยึดติดในยศศักดิ์ ไม่เกี่ยวข้อง ตัดขาด กับทางโลก ปลีกวิเวก หาคความสงบ มุ่งสู่การบรรลุธรรมจนถึงพระนิพพาน คำว่าชุดงวัตรนั้นแปลตามตัว หมายถึง องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลส ประกอบด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ๑๓ ข้อ เรียกว่า ชุดงวัตร ๑๓ ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติสามารถเลือกปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่งได้ตามความสมัครใจ และไม่จำเป็นต้องปฏิบัติให้ครบทุกข้อ เพราะการปฏิบัติขึ้นอยู่กับความอดทน และความเพียร ปัจจัย ๔ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุธรรมได้เช่นกัน

๔.๑.๑ ปัจจัย ๔ ที่เกื้อหนุนต่อการปฏิบัติชุดงวัตร

ปัจจัย ๔ คือ สิ่งที่ทำให้ชีวิตทั้งหลายดำเนินไปเพื่อการบรรลุธรรม ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริวาร ในส่วนนี้หมายถึงเฉพาะบรรพชิตซึ่งประกอบไปด้วย

๑. จีวร หมายถึง ผ้าอาศัยบังสกุลจีวร เธอพึงทำอุตุสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน เช่น ผ้าน้ายแกมไหม^๑ และในจีวรชั้นธกะได้แสดงความหมายของคำว่า จีวร หมายถึงผ้าที่ยังไม่สำเร็จเป็นจีวร เช่น ผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์ที่หมอล้างน้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาค ผ้าไตรจีวรที่ทำสำเร็จแล้ว และผ้าอื่น ๆ คือ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดผี ผ้าเช็ดปาก และผ้าบริวาร^๒

^๑วิ.อ. (ไทย) ๔/๘๗/๑๗๑.

^๒วิ.ม. (ไทย) ๕/๑๒/๒๕-๓๐.

๒. บิณฑบาต คือ อาหารสำหรับฉัน พระพุทธศาสนาจึงมีหลักคำสอนเรื่องการบริโภคอาหารโดยการพิจารณาเสียก่อนจึงบริโภคปัจจัย ๔ ให้เป็นไปตามความหมายและประโยชน์ของสิ่งนั้น พิจารณาให้เห็นคุณค่าแท้ คือ ประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้น และคุณค่าเทียม คือ สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ไม่มีความจำเป็นหรือสิ่งที่เกินความจำเป็นไม่ติดอยู่กับรูป เสียง กลิ่น รส ค่านิยมหรือกระแสนิยมของสังคม และการรู้จักประมาณในการบริโภค “ไม่ฟุ่มเฟือย”

๓. เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย มีที่นั่ง ที่นอน เป็นต้น พระพุทธศาสนาเถรวาทได้ให้ความสำคัญแก่เรื่องที่อยู่อาศัยเป็นอย่างมาก กรณีผู้บวชใหม่ก็จะมีพระอุปัชฌาย์บอกให้ทราบภายหลังจากผ่านพิธีอุปสมบทแล้ว เพื่อให้รู้จักปัจจัยเหล่านั้นตามสมควรแก่ฐานะ จะได้ไม่เดือดร้อนเพราะปัจจัย ๔ เป็นเหตุ โดยพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอนให้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่พึงประสงค์จากการใช้สอยที่อยู่อาศัย จะต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนที่ทรงให้พิจารณาด้วยอุบายวิธีที่แยบคายและต้องการให้มีการพิจารณาอยู่บ่อย ๆ เพื่อค่อย ๆ ปรับจิตใจให้ยอมรับความจริงเรื่องการใช้สอยที่อยู่อาศัย โดยพิจารณาตามนัยว่า “เราพิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงได้ใช้สอยที่อยู่อาศัยว่า เพียงเพื่อบำบัดความหนาว ร้อน บำบัดสัมผัสจากเหลือบยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพื่อบรรเทาอันตรายอันเกิดจากฤดูกาลและเพื่อแสวงหาความสุข”^๔

๔. คิลานเภสัชบริวาร คือ ยาไว้สำหรับรักษาโรค การใช้ยารักษาโรคในเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมีแนวคิดจากหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้แสดงถึงประเภทของคนไข้ ในข้อความว่า

ประเภทที่ ๑ คนไข้บางคนจะได้อาหาร คนพยาบาลเป็นที่สบายหรือไม่ก็ตาม ไม่อาจหายจากการอาพาธได้

ประเภทที่ ๒ คนไข้บางคนจะได้อาหาร คนพยาบาลอันเป็นที่สบายหรือไม่ก็ตาม ก็หายจากโรคได้

ประเภทที่ ๓ คนไข้บางคนจะได้อาหาร คนพยาบาลอันเป็นที่สบาย เท่านั้นจึงจะหายจากโรคได้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอาศัยคนประเภทหลังเป็นหลัก จึงทรงประทานพุทธานุญาต ยา คนพยาบาล อาหาร เป็นพิเศษสำหรับคนป่วย ทำให้มีส่วนช่วยคนไข้ ๒ ประเภทแรก ด้วยเหตุนี้จึงทรงสอนให้ภิกษุพิจารณาถึงวัตถุประสงค์หรือประโยชน์ที่จะได้รับจากการใช้ยาตามนัยว่า “เราพิจารณาโดยแยบคายแล้ว รับประทานยา เพียงเพื่อบำบัดเวทนา มีอาพาธต่าง ๆ เป็นมูลอันเกิดขึ้นแล้วเพื่อเป็นผู้หาความลำบากมิได้เป็นอย่างยิ่ง”

^๔ ประทีพร อักษรศรี, “ปัจจัยที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคตามหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ : กรณีศึกษาสถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาเขตกรณ”, (ภาคนิพนธ์พัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐).

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓/๒๓.

จะเห็นว่า การใช้ยานี้ก็เพื่อบรรเทาความเจ็บป่วยต้องเลือกให้ถูกกับโรคจึงจะหายจากการเจ็บป่วยนั้น แม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไป แต่พวกยาสมุนไพรเป็นอันมากยังคงช่วยแก้โรคได้ ขอเพียงมีความรู้ ความเข้าใจถึงประเภท ชนิดของสมุนไพรเหล่านั้น การนำมาใช้ให้เหมาะให้ควรแก่โรคก็จะช่วยบำบัดโรคได้เป็นอย่างดี ในเภสัชชันรกะ มหารวรรคแห่งพระวินัยปิฎก พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตพืชที่เป็นยาและเภสัชที่ช่วยบรรเทาความทิวและโรค ดังนี้

(๑) ทรงอนุญาตให้พระฉันทเภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ในเวลาวิกาลได้เมื่อถูกความทิวเสียดแทง

(๒) ทรงอนุญาตให้ใช้รากไม้บางชนิดเป็นยาได้ เช่น ขมิ้น จิง ว่านเปราะ ข่า อุตพิษ แผลก และรากพืชต่าง ๆ ที่ใช้เป็นยาได้

(๓) ทรงอนุญาตให้ใช้น้ำฝาดของพืชบางชนิดเป็นยาได้ เช่น น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดมูกมัน น้ำฝาดกระดอม หรือจี่กา น้ำฝาดบอระเพ็ด พยามือเหล็ก ถินพิมาน และน้ำฝาดที่เกิดจากพืชชนิดอื่น ๆ ใบไม้บางชนิดที่ใช้เป็นยาได้ ทรงอนุญาตให้นำสิ่งเหล่านั้นมาประกอบเป็นยา เช่น ใบสะเดา ใบมูกเมา ใบจี่กา ใบกระดอม ใบแมงลัก ใบกระเพรา เป็นต้น

(๔) ทรงอนุญาตให้ใช้ผลไม้บางชนิดเป็นยาได้ เช่น สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม พริก ลูกพิลังกาสง ติป्ली เป็นต้น และพืชบางอย่าง ยางของพืชเหล่านั้นใช้เป็นยาได้ เช่น มหาหิงค์ เป็นต้น^๕

จากประเด็นการวิเคราะห์เบื้องต้นนั้น พบว่า ปัจจัย ๔ ให้ทั้งคุณและโทษในเวลาเดียวกัน คือ ในส่วนที่เกี่ยวกับจิวร หากพระภิกษุทั้งหลายถือจรดงควัตรแล้ว ควรตัดเอกลาถอื่นเสีย เพื่อไม่ให้ไปยึดติดกับจิวรสินที่ ๔ หรือ ๕ ที่ญาติโยมนำมาถวายในภายหลัง การบิณฑบาตเองก็เช่นกัน ผู้ปฏิบัติฉันเพื่อประทังชีวิตให้อยู่ได้ตามอรรถภาพ จันหนเดียว อาสนะเดียว เมื่อมีผู้มีศรัทธา นำสิ่งของมาถวายในภายหลังก็ควรเว้นเสีย เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย มีที่นั่ง ที่นอน เป็นต้น ในอดีตภิกษุทั้งหลายพักอยู่ตามป่า ไม้บ้าง โคนไม้บ้าง ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้ใดในการปฏิบัติควรแสวงหาที่สัปปายะเพื่อบำเพ็ญสมณะธรรมให้ละอกุศลมุ่งสู่กุศลที่ควรทำนั่นคือ การเข้าถึงกระแสแห่งการบรรลุมรรค เป็นต้น ส่วนคิลานเภสัชบริวาร คือ ยาไว้สำหรับรักษาโรค เป็นอีกบริวารหนึ่งที่พระภิกษุสงฆ์พึงมีพึงได้ เนื่องจากการปฏิบัติประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ การปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ ปฏิบัติอย่างกลาง หรือการปฏิบัติอย่างเพลยา สามารถเอื้อต่อการรักษาโรคบางอย่างให้หาย เพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติธรรม ดังนั้น ปัจจัย ๔ ที่กล่าวไปในเบื้องต้น สามารถให้ทั้งประโยชน์และโทษจากการใช้ เพราะสิ่งนี้หมายถึง บริหารที่จัดว่าจำเป็น แต่หากใช้และบริโภคไปในทางที่มุ่ง

^๕ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๕/๓๘-๔๔.

ต่อความสบาย หวังตาช ศรรเสริญต่างๆ จากการปฏิบัติ สิ่งนั้นก็สามารทำให้โทษได้ในที่สุด เพราะผู้ปฏิบัติตรงก็ไม่มีควมสัน โดษ ไม่มีควมมกน้อย เป็นต้น

๔.๑.๒ สัปปายะที่เกื้อหนุนการปฏิบัติธรรม

สัปปายะ คือ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้องกัน ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยยให้สมาธิตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย มีอยู่ ๗ อย่าง คือ

๑) **อวาสสัมปายะ** ที่อยู่เหมาะสมกัน เช่น ไม่พลุกพล่าน จอแจ วัดที่เหมาะสมแก่การเจริญสมาธิ ความจริงควรอยู่วัดเดียวกับพระอาจารย์ แต่ถ้าไม่ผาสูกก็พึงไปหาวัดที่เป็นสัปปายะ คือสถานที่ ๆ เหมาะแก่การเกื้อหนุนแก่ปฏิบัติ

๒) **โคจรสัปปายะ** ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาต ที่เหมาะสมดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป

๓) **ภัสสสัปปายะ** การพูดคุยที่เหมาะสม พูดแต่พอประมาณ

๔) **บุคคลสัปปายะ** บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสมกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาที่เหมาะสมใจ

๕) **โภชนะสัปปายะ** อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อหนุนต่อสุขภาพ ไม่ฉุนยาก

๖) **อุตุสัปปายะ** ดิน น้ำ อากาศ ธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น

๗) **อิริยาบถสัปปายะ** อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่งตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี^๖

๔.๑.๓ ฐตงควัตรตามนัยนีสัย ๔

นีสัย ๔ คือ เครื่องอาศัยของบรรพชิตหรือสิ่งทีบรรพชิตพึงปฏิบัติเพื่อการยังชีพ เรื่องทรงอนุญาตให้บอกนีสัย มีนัยดังนี้คือ

(๑) คำข้าวที่พึงได้ด้วยปัสเส็ง เธอพึงทำอุตสาหะในโภชนะ คือ คำข้าวที่พึงได้ด้วยปัสเส็งจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ สังฆภัต อุตเทศภัต นิมนตณภัต สลากภัต อุโบสถิกภัต ปาฏิปติกภัต

^๖พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

(๒) เธอพึงอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน

(๓) เธอพึงทำอุตสาหะในเสนาสนะ คือ ควางไม้^๑นั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ

(๔) เธอพึงทำอุตสาหะในยา คือ น้ำมูลเน่า^๑นั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย^๑

จากข้อความพระไตรปิฎกที่ยกมาให้ดูข้างต้น พบว่า เมื่ออุปัชฌาย์อุปสมบทให้พระภิกษุที่เป็นลูกศิษย์แล้วจะต้องบอกวันบอกเวลา บอกจำนวนพระที่ลงอันดับ จะต้องบอกนิสสัย ๔ อย่าง เพื่อให้ศิษย์ถือปฏิบัติไปจนตลอดชีวิต ซึ่งทุกข้อเน้นเรื่องการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย และเป็นอยู่อย่างพอเพียงรู้จักประมาณในการใช้ปัจจัย ๔ เพื่อให้ชีวิตดำเนินไปได้ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่กุลแก่การปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะข้อที่ ๓ เป็นการชี้ชัดให้เห็นความสำคัญของป่าไม้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างสำคัญ

เมื่อเป็นเช่นนี้ ธุดงค์ที่นำมาปฏิบัติแต่ละข้อ จึงมีทั้งที่เป็นการถืออย่างย่อหย่อน อย่างกลาง และอย่างเข้มข้น (หรือเคร่งครัด) สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้ คือ

๑. **บังสุกุลกัณฑ์** สมทานองค์แห่งผู้ทรงผ้าบังสุกุล ๑) อย่างเคร่งครัด แสวงหาผ้าที่อยู่ในป่า/ในป่าช้าเท่านั้น มาทำจีวร ๒) อย่างกลาง นำผ้าที่เขาทิ้งไว้เพื่อพระที่ถือธุดงค์ข้อนี้นี้มาใช้ก็ได้ ๓) อย่างหย่อน นำผ้าที่มีผู้ตั้งใจถวาย ทิ้งไว้ใกล้เท้า (คือทิ้งไว้บริเวณใกล้ตัว) มาใช้ก็ได้

๒. **เตจีวริกัณฑ์** สมทานองค์แห่งผู้ทรงผ้าไตรจีวร พึงทราบก่อนว่า ผ้าไตรจีวรในที่นี้คือ อันตราสก (ผ้านุ่ง) อุตตราสก (ผ้าห่ม) และสังฆาฏิ (ผ้าพาด, ผ้าห่มซ้อน) ทั้งสามอย่างนี้เรียกว่าจีวรทั้งหมด ไม่ใช่เฉพาะผ้าอุตตราสกเท่านั้นเป็นจีวรอย่างที่เขาใจกัน พุคแบบคำไทยก็ว่า “สบงก็เป็นจีวร จีวรก็เป็นจีวร สังฆาฏิก็คือจีวร” เพียงแต่ใช้ในลักษณะต่างกันเท่านั้น คือ ถ้าจีวรนั้นใช้นุ่ง “ก็เป็นอันตราสก” ถ้าจีวรนั้นใช้ห่ม “ก็เป็นอุตตราสก” ถ้าจีวรนั้นใช้ห่มซ้อน “ก็เป็นสังฆาฏิ”

๓) **ปิมขปาติกัณฑ์** สมทานองค์แห่งผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ๑) อย่างเคร่งครัด เดินไปเที่ยวบิณฑบาตจะรับอาหารที่เขานำมาถวาย (นำมาใส่บาตร) ข้างหน้าก็ได้ ข้างหลังก็ได้ เมื่อเขามาขอรับเอาบาตรไปใส่อาหารมาถวายก็รับได้ จากลับจะรับอาหารที่เขานำมาถวายก็ได้ แต่เมื่อกลับจากบิณฑบาตและนั่งลงแล้ว จะไม่รับอาหารอื่นอีก ๒) อย่างกลาง แม้นั่งแล้วก็ยังรับได้ตลอด

^๑วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๒๘/๑๕๗.

(จนกว่าจะหมดเวลา) แต่จะไม่รับนิมนต์ในวันรุ่งขึ้น (คงหมายถึงรับนิมนต์ไปรับประทานอาหารบิณฑบาต)
 ๑) อย่างหย่อน รับนิมนต์ไปรับประทานอาหารในวันรุ่งขึ้นก็ได้ วันมะรืนก็ได้

๔) สप्तทานจาริกังคะ สมาทานองค์แห่งผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับเรือนเป็นวัตร ๑) อย่างเคร่งครัด เดินบิณฑบาตไปตามลำดับบ้าน ไม่รับอาหารที่เขานำมาถวายจากข้างหน้า (เช่นยืนอยู่บ้านนี้แล้ว โยมอีกที่หนึ่งเดินมาถวายก็ไม่รับ) ไม่รับอาหารที่เขานำมาถวายจากด้านหลัง ไม่รับอาหารที่เขานำมาถวายในตอนขากลับ ๒) อย่างกลาง รับอาหารที่เขานำมาถวายข้างหน้า ข้างหลัง หรือตอนขากลับก็ได้ แต่ไม่รับภัตที่เขานำมาถวายหลังจากนั้น ๓) อย่างหย่อน ยืนรับอาหารได้ตลอดจนหมดเวลา

๕) เอกาสนิกังคะ สมาทานองค์แห่งผู้ถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียว ๑) อย่างเคร่งครัด เมื่อนั่งแล้ว หย่อนมือหยิบอาหารในบาตรนั้นฉันแล้ว (ไม่ว่าอาหารในบาตรนั้นจะน้อยหรือมากก็ตาม) จะไม่รับเพิ่มอีก ๒) อย่างกลาง รับอาหารอื่นเพิ่มได้ หากอาหารเฉพาะในบาตรนั้นยังไม่หมด ๓) อย่างหย่อน ฉันได้เรื่อย ๆ รับอาหารอื่นได้ แต่เฉพาะขณะนั่งอยู่ในอาสนะ หรือยังไม่ล้างบาตรเท่านั้น หากฉันเสร็จ ล้างบาตรแล้ว หรือลุกจากอาสนะ (ลุกจากที่นั่งฉันอยู่) แล้ว จะไม่ฉันอีก

๖) ปัตตปิณฑกังคะ สมาทานองค์แห่งผู้ถือฉันเฉพาะอาหารในบาตร รุคงค์ข้อนี้ พระผู้ถือปฏิบัติจะฉันเฉพาะอาหารในบาตร (หรือเรียกรวมๆ ว่า ฉันในบาตร) จะไม่มีภาชนะอื่น ดังนั้นทุกอย่างจึงใส่รวมลงในบาตร (แต่ไม่จำเป็นถึงขนาดต้องคลุกให้มั่วไป อย่างนั้นก็คงเป็นข้อถือปฏิบัติเฉพาะเท่านั้นๆ ไม่เกี่ยวกับเรื่องรุคงค์) ๑) อย่างเคร่งครัด ไม่ทิ้งแม้กากอาหาร ยกเว้นชานอ้อย และไม่ควรกัด บิด ตัดแบ่งก้อนข้าว ชันเนื้อ ชันปลา ชันขนม แล้วฉัน ข้อนี้หมายความว่าอาหารจะเป็นชิ้นอย่างไร ก็ฉันเท่าที่เป็นอย่างนั้น ไม่มีตัดแบ่ง ใช้มือบีบแบ่งเอา และไม่กัดก้อนข้าว ข้อนี้ยอมถือว่าได้ปฏิบัติในเสขียวัตถ์ ข้อ “ไม่ฉันกัดคำข้าว” ไปด้วยในตัว ๒) อย่างกลาง ใช้มือถือชิ้นอาหารไว้ข้างหนึ่ง แล้วบีบหรือแบ่งเพื่อนั่นเอาก็ได้ (เสมือนใช้มือเป็นอีกภาชนะหนึ่ง แต่ไม่ขาดในรุคงค์ เพราะไม่ใช่ภาชนะใส่อาหาร) ๓) อย่างหย่อน ใช้มือบีบหรือฟันกัดก็ได้ トラบเท่าที่ใส่อาหารลงในบาตรแล้วฉัน

๗) ขลุปัจฉากัตติกังคะ สมาทานองค์แห่งผู้ห้ามภัตที่เขาถวายภายหลัง รุคงค์ข้อนี้อาจเข้าใจยากสักหน่อย พออธิบายได้ดังนี้ว่า พระภิกษุถือปฏิบัติในรุคงค์ข้อนี้ เมื่อกำลังนั่งฉันอาหารอยู่ มีผู้มาถวายอาหารเพิ่ม ปฏิเสธรับอาหารนั้นแล้ว แม้มีผู้มาถวายอาหารอย่างอื่นอีก ซึ่งเรียกว่า ปัจฉากัตต์ ก็ไม่รับเช่นกัน

๘) อารัญญิกังคะ สมาทานองค์แห่งผู้ถืออยู่ป่า คำว่า ป่า ตามนัยแห่งพระสูตร คือ ที่ห่างจากจากบ้านหลังสุดท้ายในหมู่บ้านออกไป ๕๐๐ ชั่วธนู หรือ ๒๕ เส้น ประมาณ ๑ กิโลเมตร จึงเรียกว่า ป่า ถ้าไม่ใช่ตามนี้ ไม่เรียกว่า ป่า การถือรุคงค์ข้ออยู่ป่านั้น มีทั้งแบบเคร่งครัด ปานกลาง

และอย่างหย่อน ดังนี้ ๑) อย่างเคร่งครัด ประเภทนี้จะรับอรุณในป่าตลอดเวลา ๒) อย่างกลาง พักอยู่ในวัดบ้านได้ตลอดฤดูฝน ๓) อย่างหย่อน พักอยู่ในวัดบ้านได้ตลอดฤดูฝนและฤดูหนาว

๕) รุกขมุขิกังคะ องค์แห่งสมათานผู้ถืออยู่โคนไม้ ภิกษุผู้ถือรุกขคัมภีร์ข้อนี้ จะต้องเว้นจากต้นไม้ ๗ ประเภทนี้ คือ ต้นไม้ที่อยู่ในเขตแดนของ ๒ ประเทศ (อาจเป็นอันตรายถ้าเกิดสงคราม), ต้นไม้ที่มีคนนับถือบูชา, ต้นไม้ที่มียาง ที่คนนำไปใช้ประโยชน์, ต้นไม้มีผล, ต้นไม้ที่มีค้างคาวอาศัยอยู่, ต้นไม้มีโพรง, ต้นไม้กลางวัด สำหรับพระภิกษุที่ถืออยู่โคนไม้ มีข้อปฏิบัติเคร่งครัด ย่อหย่อน ดังนี้ ๑) อย่างเคร่งครัด ต้องทำความสะอาด บัดกวาดบริเวณต้นไม้ด้วยตนเอง ใช้ผู้อื่นไม่ได้ ๒) อย่างกลาง ขอให้คนที่ผ่านมาในขณะนั้น ช่วยทำความสะอาดให้ได้ ๓) อย่างหย่อน สั่งให้คนงาน คนเฝ้าวัด สามเณร ไปช่วยทำให้ก็ได้ ทำเร็ว ดิดประตู่ก็ได้

๖) อัปโลกิณิกังคะ สมათานองค์แห่งผู้ถืออยู่ในที่แจ้ง ภิกษุผู้สมათานอยู่ในที่แจ้งนี้ จะงดเว้นที่มุงบังเป็นเสนาสนะมีหลังคาอย่างต่าง ๆ และงดเว้นโคนต้นไม้ ต้องอยู่กลางแจ้ง โดยมีข้อปฏิบัติอย่างเคร่งอย่างหย่อนดังนี้ ๑) อย่างเคร่งครัด จะอาศัยต้นไม้ ภูเขา ถ้ำ อยู่ไม่ได้ ต้องทำกระท่อมจิ๋วอยู่กลางแจ้ง ๒) อย่างกลาง ประเภทนี้ อาศัยต้นไม้ เรือน ภูเขา อยู่ได้ แต่ไม่เข้าไปข้างใน (หมายถึงเข้าไปอยู่ในที่ใกล้ เพื่ออาศัยร่มเงา ไม่เข้าไปอยู่ข้างใน) ๓) อย่างหย่อน อาศัยชะงอนผาก็ได้ กระท่อมร้างกลางนากลางไร่ก็ได้

๗) โสทานิกังคะ สมათานองค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าช้า คำว่า ป่าช้า ต้องมีการนำศพมาเผาจึงจะเรียกว่าป่าช้า แต่ไม่จำเป็นต้องมีการเผาตลอดเวลา ถ้าเป็นป่าช้าเก่า ก็ถือว่าเป็นป่าช้าได้ในที่นี้ แต่ถ้าเป็นสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ที่มีคนกำหนดจะให้ป่าช้า แต่ยังไม่มีการเผาศพเลย ไม่ถือว่าเป็นป่าช้า สำหรับพระภิกษุผู้ถือรุกขคัมภีร์ข้อนี้ ต้องประพฤติวัตรของผู้อยู่ป่าช้า ๕ ข้อ คือ ห้ามใช้คนทำที่จงกรม โรงประรำ ตั้งเตียงตั้ง ตั่งน้ำฉันน้ำใช้ ห้ามสอนธรรม, แจ้งให้พระเถระในวัดใกล้ป่าช้า หรือแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านได้ทราบ เพื่อป้องกันข้อกล่าวหาว่าเป็นโจร, เวลาเดินจงกรมให้ผูกกองฟอนไปด้วย, เวลาไปป่าช้าให้หลีกเลี่ยงใหญ่ ให้เดินไปนอกทาง, กำหนดอารมณ์ (พิจารณาศพ) ในเวลากลางวัน, ห้ามทำร้ายพวกอมนุษย์, ต้องไปป่าช้าทุกวัน ในเวลามัชฌิมยาม และกลับสู่ที่พักปัจฉิมยาม, ห้ามฉันอาหารจำพวกงา แปะงั่ว ปลา เนื้อ นม น้ำมัน น้ำอ้อย ที่พวกอมนุษย์ชอบ, ไม่ควรเข้าไปยังบ้านเรือนของชาวบ้าน (แต่ไปบิณฑบาตตามละแวกบ้านได้) ภิกษุผู้อยู่ป่าช้า มีสามประเภท ๑) อย่างเคร่งครัด ถืออยู่ในป่าช้าที่มีลักษณะ ๓ ประการ คือ มีการเผาศพเป็นประจำ, มีศพเป็นประจำ, และมีการร้องไห้ (เพราะความสูญเสียญาติ) เป็นประจำ ๒) อย่างกลาง อยู่ในป่าช้าที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ใน ๓ อย่างนั้น ก็ได้ ๓) อย่างหย่อน ป่าที่มีลักษณะเป็นป่าช้าก็ถือว่าใช้ได้

๘) ยถาสันถติกังคะ สมათานองค์แห่งผู้ถืออยู่ในเสนาสนะแล้วแต่ที่เขาจัดให้ ผู้ถือรุกขคัมภีร์ข้อนี้ ต้องพอใจในเสนาสนะที่เจ้าอาวาสในวัดนั้นๆ หรือภิกษุผู้ดูแลเสนาสนะจัดไว้ให้ ถ้า

กรณีเป็นภิกษุผู้เดินทาง ถือธุดงค์ข้อนี้ จะขอไปพักในที่ใด ต้องพอใจในที่อันเขาจัดไว้ให้ จะเลือกอยู่ไม่ได้ จะไปพักที่ภิกษุอื่นที่อยู่ก่อนไม่ได้ โดยมีข้อปฏิบัติแบบเคร่งและแบบหย่อนต่างกัน

๑๓) เนลัชชีกังคะ สมาทานองค์แห่งผู้ถือการนั่ง อยู่ด้วยอิริยาบถ ๓ คือ ยืน เดิน นั่ง เว้นจากอิริยาบถ นอน ภิกษุผู้ถือการนั่ง มีอยู่ ๓ ประเภท คือ ๑) อย่างเคร่งครัด ภิกษุผู้ถือธุดงค์ข้อนี้ จะไม่ใช่พนักอิง ใช้ฝารัดเข่า ฝารัดตัว (คือใช้อุปกรณ์ช่วยดำรงร่างกายไม่ให้เอนลงนอน ๒) อย่างกลาง ใช้ได้ทั้งสามแบบข้างต้น ๓) อย่างหย่อน ใช้ได้ทั้งสามแบบข้างต้นก็ได้ ใช้หมอนอิงก็ได้ ใช้ตั้งมืองค์ ๕ (เก้าอี้มีพนักหลัง) ก็ได้, ใช้ตั้งมืองค์ ๗ (มีพนักหลังและพนักแขนทั้งสองข้าง) ก็ได้

บุคคลที่สามารถถือปฏิบัติธุดงค์ได้ มักมีผู้เข้าใจว่า การปฏิบัติธุดงค์ สงวนไว้เฉพาะพระสงฆ์ แต่แท้จริงแล้ว แม้ฆราวาส อุบาสก อุบาสิกา ก็สามารถปฏิบัติธุดงค์ได้ แม้จะได้ไม่ทุกข้อ อย่างพระสงฆ์ โดยสามารถแบ่งประเภทบุคคลที่สามารถปฏิบัติธุดงค์ และถือธุดงค์ข้อต่าง ๆ ได้ดังนี้

(๑) พระภิกษุสงฆ์ สามารถถือธุดงค์ได้ทั้ง ๑๓ ข้อ

(๒) ภิกษุณี ถือธุดงค์ได้ ๘ ข้อ เว้นอารัญญกัณฑ์ธุดงค์ และขลุบัจฉาภักติกังคะธุดงค์ เพราะมีสิกขาบทห้ามนางภิกษุณีอยู่ป่า และเว้นรุกขมุสิกังคะธุดงค์ (อยู่โคนไม้), อัพโทกาสิกัณฑ์ธุดงค์ (อยู่กลางแจ้ง) และโสสานิกังคะธุดงค์ (อยู่ป่าช้า) เพราะรักษายาก เนื่องจากต้องมีเพื่อนภิกษุณีด้วยกัน และถ้ามีเพื่อนอยู่ด้วย ก็ทำให้เกิดการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ธุดงค์ที่เป็นไปเพื่อวิเวกขัดเกลาก็ไม่สำเร็จประโยชน์ จึงเหลือเพียงธุดงค์ ๘ ข้อ

(๓) สามเณร ถือธุดงค์ได้ ๑๒ ข้อ (เว้นข้อเตจิวริกธุดงค์ เพราะไม่ได้ใช้จีวรทั้งสามผืน)

(๔) นางสิกขมานา และสามเณรี ถือธุดงค์ได้ ๙ ข้อ (ถือตามแบบของภิกษุณี และตัดเตจิวริกธุดงค์ออกไป เพราะนางสิกขมานา และสามเณรี ไม่ได้ใช้ไตรจีวร

(๕) อุบาสก อุบาสิกา รักษาธุดงค์ได้ ๒ ข้อ คือ เอกาสนิกังคะ (ถือฉันอาหารอาสนะเดียว), ปัตตปิณฑิกังคะ (ถือฉันเฉพาะในบาตร) ซึ่งถ้าเป็นอุบาสกอุบาสิกา ก็จะเป็นทานอาหารอาสนะเดียว และทานอาหารเฉพาะในบาตร ข้อนี้แสดงว่า อุบาสกอุบาสิกา ก็ใช้บาตรได้เหมือนกัน หรือถ้าไม่เช่นนั้น ก็อาจใช้ภาชนะอื่นลักษณะคล้ายบาตร เช่น หม้อ เป็นภาชนะเดียวในการบริโภคอาหารก็ได้)

เมื่อเข้าใจความหมายนาประการของธุดงค์แล้ว ก็จะได้กล่าวถึงปัญหาข้อสงสัย และข้อวิจารณ์เกี่ยวกับเรื่อง “ธุดงค์ธรรมชัย” คำถามเดียวเมื่อตั้งใจปฏิบัติธุดงค์แล้วจำเป็นต้องปฏิบัติครบทีเดียว ๑๓ ข้อเหมือน สิต ๕ สิต ๘ สิต ๑๐ และสิต ๒๒๗ ข้อ มีกฎกติกาข้อบังคับอย่างไร มีพระสูตรใดที่กล่าวว่าหากปฏิบัติเพียง ๒ ข้อ นั่นคือ การทำศีลพระธรรมวินัยร้ายแรงหรือ สามารถ

เริ่มต้นจากสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้ โครงการชุดองค์ธรรมชยันตีเจ็ดประเศ็น ชุดองค์ธรรมชยันตีไว้เพียง ๒ ข้อ จาก ๑๑ ข้อ ชุดองค์ธรรมชยันตีน่าจะเป็นอันเข้าใจได้แล้วว่า เป็นเพียงบางส่วนของชุดองค์ ๑๑ ข้อ และเป็นไปเพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนา เช่น การเดินไปท่ามกลางเมืองที่ใหญ่โต สามารถกระทำได้เฉกเช่นเดียวกับงานวัดทั้งหลาย แต่จะเพิ่มวัตรข้อปฏิบัติมากขึ้นกว่า ๒ ข้อ เมื่อเป็นเช่นนี้ ชุดองค์ธรรมชยันตีจำเป็นต้องมีการจัดระบบระเบียบ และวางหลักการต่างๆ ให้สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติชุดองค์ธรรมชยันตี ที่ได้ถือปฏิบัติมา ๒ ข้อ

๔.๒ แนวการปฏิบัติชุดองค์ธรรมชยันตีของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

๔.๒.๑ ความหมายของชุดองค์ธรรมชยันตี

แนวการปฏิบัติชุดองค์ธรรมชยันตี ได้ให้ความหมายของชุดองค์ ว่า ชุดองค์เป็นวิธีที่สามารถกำจัดกิเลสได้แบบเฉียบพลันทันตาเห็น และเป็นไปเพื่อความมักน้อยสันโดษ รวมทั้งยังมีอนิสงส์ให้บารมี ๑๐ ทศ เพิ่มพูนยิ่ง ๆ ขึ้น และ ชุดองค์ ยังหมายถึง วัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ แต่ไม่มีการบังคับ แล้วแต่ผู้ใดจะสมัครใจปฏิบัติ เป็นอุบายวิธีกำจัดขันธ์กิเลส ทำให้เกิดความมักน้อยสันโดษยิ่งขึ้น ไม่สะสม เพื่อให้เบาสบาย ไปมาได้สะดวก ด้วยไม่มีภาระมาก เหมือนนกที่มีเพียงปีกก็บินไปฉะนั้น มิใช่เพื่อสะสมหรือเพื่อลาภสักการะและชื่อเสียง ถ้าทำเพื่อลาภ เพื่อชื่อเสียง ต้องอาบัติทุกกฏ

จากความหมายของชุดองค์ธรรมชยันตี ที่กล่าวมาเบื้องต้นนี้ ไม่ได้แตกต่างอะไรไปจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนา ให้ความหมายของชุดองค์ ว่า ชุดองค์ธรรมชยันตี คือ ข้อปฏิบัติที่เข้มงวดเป็นพิเศษ เพื่อความขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบังคับให้ภิกษุถือปฏิบัติ ใครจะปฏิบัติหรือไม่ก็ได้ ผู้ที่จะปฏิบัติชุดองค์ธรรมชยันตีนั้น สามารถเลือกได้เองตามความสมัครใจว่าจะปฏิบัติข้อใดบ้าง เป็นเวลานานเท่าใด เมื่อจะถือปฏิบัติก็เพียงแต่กล่าวคำสมาทานชุดองค์ธรรมชยันตีที่ตนเลือก แล้วก็เริ่มปฏิบัติได้เลย ดังนั้น จากการศึกษาวิเคราะห์หลักของการปฏิบัติชุดองค์ธรรมชยันตีของวัดพระธรรมกายจึงมีความสอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติที่มานิพระไตรปิฎก

ดังนั้น วัตถุประสงค์การจัดงานในทุก ๆ ครั้ง ตามเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ มาจนถึงครั้งล่าสุดนั้น จุดมุ่งหมายในการจัดงานชุดองค์ธรรมชยันตีครั้งนี้ มีหลักการและเหตุผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

๑. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการอัญเชิญรูปหล่อทองคำหลวงพ่อดอด (พระมงคลเทพมุนี) ไปยังวัดปากน้ำ และเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ประชาชนในพื้นที่ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ เพื่อปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชน

๓. เพื่อสืบสานการปฏิบัติในรุดงค์ของพระภิกษุ และฟื้นฟูธรรมเนียมการเดินรุดงค์ หลังรับภิกษุของพระภิกษุให้กลับคืนมา

การอยู่รุดงค์ของพระรุดงค์ทั้งหลาย คือ การบำเพ็ญตบะเพื่อการขจัดกิเลสที่ยิ่งยวดกว่า การประพฤติธรรมทั่วไป เป็นการปฏิวัตินิสัยของตนเอง จากที่เคยเลี้ยงยากกลายเป็นอยู่อย่างกินง่าย จากนิสัยที่ฟุ่มเฟือยก็จะเหลือเพียงปัจจัยสี่ที่จำเป็นเท่านั้น ตลอดระยะเวลาการอบรม ในช่วงก่อนเดินรุดงค์ธรรมชัยนั้น พระรุดงค์ได้บำเพ็ญ สมณธรรมทุกวันอย่างต่อเนื่อง ได้รับการอบรมจากพระอาจารย์ ทั้งด้านปริยัติ คือ ได้ศึกษานักธรรม ศึกษาพระวินัย คือ ศีล ๒๒๗ ข้อ ของพระภิกษุ ได้ท่องจำบทสวดมนต์ต่าง ๆ ศึกษาพระไตรปิฎกเพื่อเป็นแก่นในการบำเพ็ญสมณธรรม ทั้งอบรมตนเองด้านปฏิบัติ คือ ได้ตั้งใจนั่งสมาธิเจริญภาวนา ผีคนตนเองควบคู่ไปกับกิจวัตรประจำวันต่างๆ และหลายรูปมีผลทางด้านปฏิบัติ คือ ปฏิเวธ ได้มีใจที่สงบนิ่ง สัมผัสความสุขที่เกิดจากสมาธิ สังคมความบริสุทธิ์ในเส้นทางแห่งสมณะอย่างแท้จริง

๔.๒.๒ การถือวัตรปฏิบัติตามหลักรุดงค์ธรรมชัย

การถือวัตรปฏิบัติตามพระวินัย รุดงค์วัตรมีพุทธานุญาตไว้ ๑๓ ข้อ พระในโครงการรุดงค์ธรรมชัย ถือปฏิบัติรุดงค์วัตร ๒ ข้อ คือ

๑) ถือการฉันในอาสนะเดียวเป็นวัตร คือ ในแต่ละวันจะบริโภคอาหารเพียงครั้งเดียว เมื่อนั่งแล้วก็นั่งจนเสร็จ หลังจากนั้นก็จะไม่บริโภคอาหารอะไรอีกเลย นอกจากน้ำปานะ หรือน้ำดื่ม ดังนั้น การถือฉันในอาสนะเดียวเป็นวัตรหรือที่เรียกกันว่า ฉันเอกา หมายถึง การฉันภัตตาหารเพียงมือเดียวต่อวันเท่านั้น โดยพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์หรืออย่างเข้มงวด คือ จะรับภัตตาหารเฉพาะในช่วงก่อนที่จะลงมือฉันเท่านั้น สำหรับพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างกลาง สามารถที่จะรับภัตตาหารจากญาติโยมเพิ่ม ได้ตราบเท่าที่ภัตตาหารในบาตรยังไม่หมด เพื่อเป็นการรักษาศรัทธาญาติโยม ส่วนพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างเบา สามารถที่จะรับภัตตาหารจากญาติโยมเพิ่มได้ ตราบเท่าที่ยังไม่ลุกจากอาสนะเพื่อจะได้ไม่คิดในรสชาติอาหาร

๒) ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้เป็นวัตร คือเมื่อเจ้าหน้าที่ให้ไปพักที่ไหน หรือจัดที่พักอย่างใดไว้ให้ ก็พักอาศัยในที่นั้น ๆ โดยไม่เลือกว่าสะดวกสบาย หรือถูกใจหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนั้น การถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้ โดยไม่เลือกว่าสะดวกสบาย ถูกใจ หรือไม่ นั้น พระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ จะไม่สอบถามถึงรายละเอียดของเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้ว่าเป็นอย่างไร เช่น อยู่ไกลหรือใกล้ ร้อนหรือหนาว หรือมีสัตว์อะไรมารบกวนหรือไม่ เป็นต้น ส่วนพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างกลาง สามารถที่จะสอบถามถึงรายละเอียดของเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้

จัดให้ได้ แต่จะไม่เดินไปตรวจดูเสนาสนะนั้นก่อน สำหรับพระภิกษุที่ถือปฏิบัติอย่างเบา สามารถที่จะสอบถามรายละเอียดและเดินไปตรวจดูเสนาสนะที่เจ้าหน้าที่จัดให้ ก่อนที่จะเข้าไปพักอาศัยอยู่ได้

๔.๒.๓ ผลกระทบที่เกิดจากการปฏิบัติธุดงค์ธรรมชัย

ผลกระทบต่อธุดงค์ธรรมชัยสามารถแยกประเด็นวิเคราะห์ได้ ๔ ประเด็น ดังนี้ คือ (๑) ผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติ (ผู้เดินธุดงค์) (๒) ผลกระทบต่อสังคม (ญาติโยม สาธุชน) (๓) ผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา และ (๔) ผลกระทบต่อประเทศชาติ มีรายละเอียดดังนี้ คือ

๑) ผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติ (ผู้เดินธุดงค์)

วัตถุประสงค์ของธุดงค์ธรรมชัยนั้น ไม่ใช่เพียงเพื่อให้พระธุดงค์ได้ฝึกตนขจัดกิเลสเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เพื่อที่จะปลูกฝังศีลธรรมให้แก่ชุมชน เสริมสร้างความแข็งแกร่งด้านศีลธรรมให้แก่เครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน ดังนั้น ประโยชน์จึงเกิดทั้งแก่พระธุดงค์ แก่ชุมชน และแก่พระพุทธศาสนา และธุดงค์ธรรมชัยยังถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของธุดงค์วัตรที่พระพุทธองค์ได้ทรงประทานไว้ด้วย

ในเช้าของวันเดินธุดงค์นั้นพระธุดงค์ได้สมาทานธุดงค์วัตร ฉันทะ และออกเดินธุดงค์ โดยต้องแบกบริวารที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต เดินธุดงค์วันละไม่ต่ำกว่า ๑๖ กิโลเมตร ระหว่างเดินธุดงค์นั้น จะเดินโดยแบกกลดไว้ไหล่ขวา และสะพายย่ามไว้ไหล่ซ้าย ซึ่งในย่ามพระธุดงค์นั้นมีเพียงบริวารของพระและอุปกรณ์เท่าที่จำเป็น เช่น บาตร จีวร กระบอกน้ำ มีด โคนหนวด เครื่องสรองน้ำ เครื่องนอน เป็นต้น โดยตลอดเส้นทางการเดินธุดงค์นั้น พระธุดงค์จะไม่เปลี่ยนท่าในการเดินเลย คือ เดินท่าเดียวตลอดเส้นทาง ไหล่ขวาแบกกลด ไหล่ซ้ายสะพายบาตร ซึ่งใช้เวลาเดินกว่าวันละ ๖ ชั่วโมง ท่ามกลางแสงแดดที่ร้อนระอุยามบ่าย

เมื่อความเมื่อยล้า ความร้อน ความเหนื่อย ความหิวกระหาย เกิดขึ้นแก่พระธุดงค์ สิ่งที่ทำได้อย่างเดียว คือ ต้องอดทน บำเพ็ญสมณธรรมเรื่อยไป พระธุดงค์จะแคะหรือจะเกาก็ดูไม่งาม สายตาต้องทอดลงต่ำตลอดเวลา จะมองซ้ายขวาโดยไม่สำรวจไม่ได้เลย เพราะญาติโยมสาธุชนที่มาคอยต้อนรับก็นั่งอยู่ตลอดสองเส้นทาง พระธุดงค์จึงต้องสำรวจระวังอย่างมาก ระหว่างเดินธุดงค์ก็ทำสมาธิไปด้วย ซึ่งนั่นก็คือ การเดินจงกรม พระธุดงค์บำเพ็ญสมณธรรม ฝึกความอดทน ทั้งยังต้องต่อสู้กับความไม่สบายกาย และสู้กับกิเลสภายในใจที่จะคอยดึงใจให้ออกนอกตัวอยู่ตลอดเวลา

เมื่อเดินถึงที่พักในแต่ละวัน หลังจากพักผ่อนน้ำปานะเสร็จแล้ว พระภิกษุต้องกางกลดในจุดที่เจ้าหน้าที่จัดให้ ไม่มีสิทธิ์เลือกสถานที่กางกลดตามความชอบใจ ทั้งนี้เพื่อความเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะใหญ่ อีกทั้งยังได้ฝึกการเป็นผู้ไม่เรื่องมาก และยินดีในสิ่งที่ถึงแก่ตนตามวัตถุประสงค์ของธุดงค์วัตรข้อ ขตาสันถติกังคะ

เป็นธรรมดาของการอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก ห้องน้ำห้องสุขาต่าง ๆ ที่ตากผ้า ซักผ้า เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ย่อมไม่เพียงพอ ต้องจัดระบบและแบ่งปันกันใช้อย่างประหยัด การเข้าพักของพระชุกวงศ์จึงไม่ได้มีความสะดวกสบายมากนัก ดังนั้น พระชุกวงศ์ต้องรู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๔ รู้จักคำว่า เพียงพอเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต อีกทั้งพระชุกวงศ์ยังต้องระวังกิเลสภายในใจของตน เพราะพระชุกวงศ์ทุกรูปต่างก็เห็นดีเห็นชอบจากการเดินชุกวงศ์ทั้งสิ้น ต่างก็อยากจะพักผ่อนหรือได้รับความสบายทางร่างกายบ้าง ดังนั้น ก็อาจเกิดการกระทบกระทั่งขึ้นได้ง่าย จึงต้องระวังกิเลสในใจ โดยเฉพาะกิเลสตัวโทสะ คือ ต้องระวังความโกรธเคืองไม่พอใจ และกิเลสตัวภริณีมานะ คือ ต้องไม่เป็นผู้ว่ายากสอนยาก ต้องยอมรับฟังซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของคณะสงฆ์ พระชุกวงศ์จึงต้องอดทนทั้งร่างกายและจิตใจ การเดินชุกวงศ์ธรรมชัยจึงถือเป็นบทฝึกฝนขัดเกลากิเลสให้ออกไปจากใจอย่างดียิ่ง

ในช่วงเวลาค่ำ หลังจากที่ทำภารกิจส่วนตัวเสร็จแล้ว พระชุกวงศ์ทุกรูปจะร่วมกันสวดมนต์ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิปฏิบัติธรรม รับฟังโอวาทจากพระอาจารย์ หรือจากเจ้าอาวาสเจ้าของสถานที่ที่พักในคืนนั้นๆ และแยกย้ายกันเข้าจำวัตร ในเช้าของวันใหม่ พระชุกวงศ์ธรรมชัยต้องตื่นตั้งแต่ตี ๔ เก็บกลด จัดบริหารเพื่อเตรียมเดินชุกวงศ์ในวันใหม่ ทำภารกิจส่วนตัว สวดมนต์ทำวัตรเช้า และนั่งสมาธิ จนถึงเวลาที่สรีรศาสตร์ชุกชน นำภัตตาหารคาวหวานมาถวายพระชุกวงศ์ ในการรับภัตตาหารของพระชุกคณนั้น หากพระชุกคณบริโภคภัตตาหารมากเกินไป ก็จะเกิดความไม่สบายเป็นทุกข์ และเดินชุกคณด้วยความลำบาก แต่หากพระชุกคณบริโภคภัตตาหารน้อยเกินไป ในช่วงบ่าย ๆ ก็จะเกิดความหิวและเป็นทุกข์เช่นกัน ดังนั้น พระชุกคณต้องรู้จักประมาณในการบริโภคภัตตาหารให้พอดี และในระหว่างที่ฉันภัตตาหารนั้น ก็ต้องพิจารณาว่า ภัตตาหารมื้อนี้ไม่ได้ฉันเพื่อความอร่อยมัวเมาในรสอาหาร แต่ฉันเพื่อจะเป็นเรี่ยวแรงกำลังในการบำเพ็ญสมณธรรม เพื่อให้ญาติโยมที่มาถวายได้บุญมากที่สุด หลังจากฉันภัตตาหารเช้าเสร็จแล้ว พระชุกคณก็พร้อมจะออกเดินชุกคณและเป็นเนื่อนาบุญให้กับสาธุชนที่มาพร้อมต้อนรับและอนุโมทนาสาธุการตลอดเส้นทางที่ท่านย่างก้าวไป

จะเห็นได้ว่า พระชุกคณธรรมชัยทั้ง ๑,๑๒๘ รูปนั้น บำเพ็ญสมณธรรม ฝึกตน ทนทิวบำเพ็ญตะบะทุกอย่างก้าวตลอดการเดินทางชุกคณธรรมชัยทั้ง ๒๖ วัน รวมระยะทาง ๔๔๖ กิโลเมตร ชุกคณธรรมชัยนี้ จึงเป็นไปเพื่อขจัดกิเลสอาสวะ เพื่อความมักน้อยสันโดษ เพื่อความยินดีตามมีตามได้ ชุกคณธรรมชัย จึงถูกต้องตามหลักของชุกคณวัตรที่พระพุทธองค์ได้ทรงประทานไว้อย่างแท้จริง

๒) ผลกระทบต่อสังคม (ญาติโยม สาธุชน)

ชุกคณกับการไปรดดอกไม้ จากการศึกษาวิเคราะห์ในบทที่ ๓ ผู้วิจัย พบว่า การที่ “ชุกคณ” หรือ “พระชุกคณ” จาริกในเมือง มีสาธุชนมาต้อนรับและไปรดดอกไม้ ก็เพื่อสร้างความ

สามัคคี สร้างกิจกรรมร่วมของพุทธบริษัท ๔ ญาติโยมและประชาชนทั่วไปได้มีส่วนแห่งบุญในการปฏิบัติธรรมของพระธุดงค์และอยู่ในหลักการระ ๖ อันพระพุทธร่องค์สรรเสริญ เมื่อพูดถึง “ธุดงค์” หรือ “พระธุดงค์” คนทั่วไปนึกถึงพระแบกกลดเข้าป่า แสวงหาที่สงบ สงัด วิเวก ปฏิบัติธรรม แสวงหาครูบาอาจารย์ในป่า ให้แนะนำสั่งสอนสมาธิ บำเพ็ญเพียรทางจิต

แต่ในกรณี “พระธุดงค์ธรรมชัย” จาริกธุดงค์เข้าสู่สังคมเมือง จึงเป็นเรื่องที่น่าแปลกตา ขัดอกขัดใจใครบางคน และยังขณะเดินสาธุชนมาต้อนรับโปรยดอกไม้ตลอดระยะทางหลายร้อย กิโลเมตร ยังมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นไปต่างๆ นานา ปกติแล้ว วัตถุประสงค์การเดินทาง “ธุดงค์ในเมือง” ไม่ต่างจากการเดินธุดงค์ในป่า เดินในป่าสู้กับกิเลสในตัวและอันตรายรอบด้าน แต่เดินในเมือง ก็สู้กับกิเลสในตัว แล้วยังต้องฝ่ากิเลสของคนอื่นด้วย และมีวัตถุประสงค์เสริมอาทิ เดินเพื่อฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ธรรม เพื่อให้ตระหนักรู้ในธรรมะของพระพุทธเจ้า เดินใน ๖ จังหวัดภาคกลางที่เคยประสบอุทกภัย เพื่อความเป็นสิริมงคลในพื้นที่ เดินไปยังสถานที่ที่เกี่ยวเนื่องด้วยพระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี (หลวงปู่วัดปากน้ำภาษีเจริญ) เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อครูบาอาจารย์ สร้างวงจรเศรษฐกิจและจิตใจให้ไปด้วยกัน เพราะเมื่อผู้มีจิตศรัทธาจากทั่วโลก เดินทางมาจาริกแสวงบุญตามรอยหลวงปู่และพระธุดงค์ เส้นทางนี้ย่อมเจริญ เช่นเดียวกับทำบุญในลักษณะอื่น ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ ท่ามกลางสถานการณ์คนห่างวัด และมีข่าวไม่ดีเกี่ยวกับพระออกมาบ่อยครั้ง จนบางคนเสื่อมศรัทธาพระ หันมานับถือแต่พระพุทธรูปกับพระธรรม การที่พระออกมาเดินธุดงค์ในเมือง ก็เพื่อยืนยันว่า ยังมีผู้ที่สนใจศรัทธามาฝึกตัวและบวชในบวรพระพุทธศาสนาอีกเป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่า คำสอนของพระพุทธเจ้า มีคุณค่ามากพอที่คนหลายคน สามารถตัดสินใจสละอนาคตและความสุขสบายทางโลกมาบวชเป็นพระและมาเดินธุดงค์ ก่อนเดินท่านก็ฝึกตัวมาเป็นอย่างดี นั่งสมาธิอย่างเข้มข้น และขณะเดินทำสมาธิ มีพุทธธานุสสติ มีพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ (กรรมฐาน) ระลึกถึงคุณพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปด้วย

ส่วนที่ให้สาธุชนมาต้อนรับ และโปรยดอกไม้ ก็เพื่อสร้างความสามัคคี สร้างกิจกรรมร่วมของพุทธบริษัท ๔ ถ้าถามว่าพระก็อยู่ส่วนพระ ทำกิจกรรมของพระสงฆ์ไป คฤหัสถ์ญาติโยมก็อยู่ส่วนคฤหัสถ์ญาติโยม เมื่อเป็นเช่นนี้พระศาสนาจะเจริญได้อย่างไร? และถ้าเดินโดยไม่สนใจญาติโยม ก็ควรเดินในป่า ไม่จำเป็นต้องเดินในเมืองที่ต้องฝ่าแดด ฝ่าฝุ่นพิษจากควันรถต่างๆ แต่เพราะต้องการให้ศรัทธาญาติโยมมีส่วนแห่งบุญในการปฏิบัติธรรมของพระธุดงค์ไปด้วย จึงให้สาธุชนแสดงความเคารพในพระรัตนตรัย ด้วยการนำดอกไม้มาบูชาพระธุดงค์ อยู่ในหลักการระ ๖ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสรรเสริญ คือ ปฏิสันถารคารวะตา เคารพในการต้อนรับปฏิสันถาร ที่ใช้

“ดอกดาวรวย” เพราะราคาไม่สูง หาซื้อง่าย ปลูกไม่ยากจนเกินไป ที่ตั้งชื่อว่า “ดาวรวย” ก็เพื่อเป็นกำลังใจว่า ถ้าทำความดี ชีวิตก็จะเจริญรุ่งเรืองสืบไป

ในส่วนของการจรรยาบรรณ อาจมีการชะลอตัวของการจรรยาบรรณ ทางเจ้าหน้าที่ก็ได้ประสานงานกับทางตำรวจจราจรและตำรวจตามท้องที่ต่างๆ ไว้แล้ว ในการอำนวยความสะดวกในเรื่องนี้ ต้องบอกว่า เพราะรถเยอะรถจึงติด เป็นเรื่องธรรมดา หรือเมื่อมีเหตุการณ์พิเศษก็มีรถติดอยู่แล้ว เช่น คอนเสิร์ตใหญ่ อุบัติเหตุ ฝนตกหนัก ประท้วง คนเมาขยับ่าก่อก่อกกลางถนน แห่หนักก็พาได้ เหยี่ยวรางวัล เป็นต้น ดังนั้น ครั้งนี้ก็เป็นขอพื้นที่จราจร เพื่อกิจกรรมทางด้านศีลธรรม ก็เป็นการเพื่อแบ่งปันกันไปในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน

พระพุทธรูปธรรมชัย จำนวน ๑,๑๒๘ รูป ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการอุปสมบทหมู่ ๑ แสนรูป อุปสมบทถูกต้องตามพระธรรมวินัยจากวัดศูนย์อบรมต่าง ๆ ทั่วประเทศ เป็นเวลาอย่างน้อยกว่า ๖ เดือน ทุกรูปต่างตั้งใจออกบวชเพื่อกำจัดขัดเกลากิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้ออกไปจากใจ หลังจากจบโครงการอบรมแล้ว พระสงฆ์ทุกรูปได้รวมกันที่วัดพระธรรมกาย ถือนุคควัตรและฝึกฝนตนเอง เพื่อเป็นนื่อนานุญให้แก่ศรัทธาสาธุชนทั้งหลายในการเดินธุดงค์ธรรมชัย

๓) ผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา

ธุดงค์เพื่อการฟื้นฟูศีลธรรมโลก คณะพระธุดงค์กว่า ๑ พันรูป ที่กำลังเดินธุดงค์ผ่านสถานที่ต่างๆ และเดินธุดงค์เข้ามาในเมืองหลวงนั้น มิใช่ว่าบวชเข้ามาในศาสนาแล้ว จะปฏิบัติหรือเดินธุดงค์ไปที่ต่างๆ ได้ทันที อันที่จริงแล้ว พระภิกษุสงฆ์เหล่านี้ได้ผ่านการฝึกฝนตนเองมาอย่างขยันขันแข็ง ยึดมั่นในหลักไตรสิกขา ได้รักษาศีลอย่างเคร่งครัด ตั้งจำวัดตั้งแต่ตี ๔ เพื่อทำกิจของสงฆ์ให้สมบูรณ์ เช่น สวดมนต์ นั่งสมาธิ เป็นต้น หลังจากฉันภัตตาหารเช้าเสร็จ ก็เจริญสมาธิตั้งแต่ ๐๘.๓๐ น. ถึง ๑๑.๐๐ น. ภาคบ่ายฟังธรรมบรรยายจากครูบาอาจารย์ผู้มีภูมิความรู้ และภูมิธรรม ช่วงเย็นก็สวดมนต์ทำวัตรเหมือนทุกวันที่ปฏิบัติมา

การเดินธุดงค์ผ่านเมืองนั้น นับเป็นบุญของญาติโยมที่ได้โอกาสต้อนรับพระภิกษุสงฆ์ เพราะจะมีสักกี่คนที่ดันดันไปทำบุญกับพระภิกษุที่อยู่ตามป่า ตามเขา และการเดินธุดงค์ในเมืองหลวงก็เชื่อว่ามิให้เห็นทุกวัน บางคนตั้งแต่เกิดมา ยังไม่มีโอกาสเคยเห็นภาพเช่นนี้เลย เพราะต้องทำงาน เมื่อมีพระภิกษุสงฆ์เข้าจาริกมาโปรดในเมือง ก็เลยเกิดความไม่พอใจ คิดว่าพระภิกษุสงฆ์เหล่านี้ทำให้การจราจรติดขัด การทำมาหากินไม่สะดวก

แต่ในอีกมุมมองหนึ่ง ญาติโยมบางท่านอาจเป็นห่วงพระธุดงค์ ว่า เดินในเมืองหลวงที่เต็มไปด้วยแสงสี การปฏิบัติเช่นนี้จะสมควรหรือไม่ คณะพระธุดงค์แม้จะรู้ว่า ระยะทาง ๔๕๖ กิโลเมตรนั้น ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะมาก ต้องมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง อีกทั้งในเมืองก็มีภาพ

อันก่อให้เกิดกิเลสได้ง่าย ด้วยความที่พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายมีใจเลื่อมใส ที่จะออกเดินธรรมจาริกไป เพื่อให้โอกาสสาธุชนได้สั่งสมบุญ ซึ่งเป็นกรำเดือนให้รู้จักละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส เป็นต้น

๔) ผลกระทบต่อประเทศชาติ

อาจกล่าวได้ว่า การจักโครงการชุดงค์ธรรมชัยในครั้งนี้ สามารถสร้างรายได้ให้กับสังคม สร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับประเทศชาติได้เป็นอย่างดี เช่น สร้างเศรษฐกิจให้เป็นที่รู้จัก ของชาวต่างชาติ และเป็นภาพลักษณ์ในการเผยแผ่พุทธศาสนาสู่สายตาโลก ที่สำคัญเป็นการปลูกฝังศีลธรรมสู่ บ้าน วัด โรงเรียน เนื่องจากสังคม ประชาชน หรือชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ต่างพูดประโยชน์จากการปฏิบัติตามหลักชุดงค์วัตรของวัดพระธรรมกาย และเป็นบุญอย่างยิ่งที่สาธุชนทั้งหลายจะได้ต้อนรับคณะพระชุดงค์ในโครงการนี้ เนื่องจากการที่พระชุดงค์เดินผ่านหน้าบ้านนั้น ถือเป็นบุญลาภ เป็นมงคลอย่างสูงสุด เมื่อได้เห็นพระชุดงค์เดินผ่านหน้าบ้านก็เกิดปีติ ชื่นชมยินดี และเป็นที่ทัศนานุตรियะแก่ผู้พบเห็นทั้งชาวไทยและต่างชาตต่างประเทศ

นอกจากนี้ เมื่อพระชุดงค์เดินผ่านหน้า โรงเรียน คุณครูและนักเรียนก็ได้มีโอกาสต้อนรับพระชุดงค์ พระชุดงค์ธรรมชัยเมื่อเดินบำเพ็ญสมณธรรมจาริกไปพักที่ใด นอกจากศรัทธาสาธุชนจะได้ร่วมต้อนรับพระชุดงค์ไปรดดอกดาวรวยแล้ว ยังได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นทางมาแห่งบุญอีกมากมาย อาทิเช่น กิจกรรมเจริญพระพุทธรูปเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาฉลองพุทธชยันตี ๒,๖๐๐ ปีแห่งการตรัสรู้ธรรม ณ สถานที่พักของพระชุดงค์ สาธุชนหลายร้อยคนในพื้นที่ต่างได้ร่วมกิจกรรมฟังพุทธมนต์ รักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนา และถวายไทยธรรม

เมื่อพระชุดงค์เดินมาถึงสถานที่พักแล้ว สาธุชนร่วมพันคนนั่งประนมมือรอการต้อนรับ และล้างเท้า พระชุดงค์ที่เมื่อยล้าจากการเดินชุดงค์มาหลายสิบกิโล เมื่อล้างเท้าเสร็จแล้ว สาธุชนยังได้ร่วมกันถวายน้ำปานะแด่พระชุดงค์ เมื่อพระชุดงค์ท่านพักผ่อนและทำการกิจส่วนตัวแล้ว สาธุชนทั้งหลายยังได้ร่วมทำวัตรเย็น นั่งสมาธิ และฟังธรรม ร่วมกับพระชุดงค์อีกด้วย และประการหนึ่ง ครอบครัวมีโอกาสชักชวนกันมาสั่งสมบุญกุศล มีโอกาสปลูกฝังวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงามให้แก่ลูกหลาน เช่น การปฏิบัติตัวต่อพระสงฆ์ ได้ทำการศึกษาว่าพระคือใคร มีหน้าที่อย่างไร เป็นต้น เมื่อพระชุดงค์เดินผ่านหน้าโรงเรียน คุณครูก็ได้พานักเรียนออกมาต้อนรับพระชุดงค์ เป็นการศึกษาภาคปฏิบัติอย่างดีในวิชาศีลธรรม

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมเหล่านี้ คือ ภาพลักษณ์ของประเทศไทย เป็นประเทศเมืองพุทธ ใครที่ได้มีโอกาสต้อนรับพระชุดงค์ ก็จะได้ละจากบาปอกุศล สั่งสมความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส การต้อนรับพระชุดงค์ และกิจกรรมต่างๆ ในโครงการชุดงค์ธรรมชัยนี้ จึงชื่อว่า ปลูกฝังศีลธรรมให้กับเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน ตามแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ดังโอวาทปาฏิโมกข์ที่ว่า “สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง การไม่ทำบาปทั้งปวง กุสะลัสสุปะสัมปะทา การทำกุศล

ให้ถึงพร้อม สะจิตตะปะริโยทะปะนัง การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ เอตัง พุทธฐานะสาสะนัง นี้ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ”

ดังนั้น การปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตร ย่อมเกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ หรือเรียกอีกอย่าง หนึ่งว่าอานิสงส์ อานิสงส์ของการต้อนรับพระธุดงค์ การเดินธุดงค์ผ่านเมืองไม่ผิดธรรมเนียมวินัย ไม่ผิดหลักศีลธรรมอันใด อีกทั้งเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ใครก็ตามที่ได้พบเห็นพระธุดงค์ เพียงทำจิตใจให้เลื่อมใสยกมือกราบไหว้ ก็สามารถสร้างอานิสงส์ใหญ่ให้บังเกิดขึ้น พระสงฆ์เหล่านี้จาริกไปทางไหน ความเป็นสิริมงคลก็ได้บังเกิดขึ้นกับสถานที่นั้นๆ นอกจากนี้ สาธุชนที่เกิดจิตเลื่อมใสไปรอยดอกดาวรวยให้พระธุดงค์ได้อย่างเหยียบ นับว่าเป็นผู้ฉลาด ในการสั่งสมบุญ พระที่มีเท้าเปล่าเดินไปบนท้องถนนที่มีแสงแดดแผดกล้า ดังนั้น สาธุชนทั้งหลาย จึงหาดอกไม้มาโปรยให้ท่านเหยียบ เพื่อบรรเทาเท้าความเจ็บ ความร้อน เพื่อไม่ให้เปื้อนแผลพุพอง ในการจาริกในวันถัดไป และไม่ลำบากในการเดิน บุญจะหนุนส่งให้ผู้ไปรอยดอกดาวรวย รวยคืน รวยวัน รวยบุญ รวยบารมี มีชีวิตที่รุ่งโรจน์สว่างไสว โอกาสได้เห็นพระนั้บพันรูปมารวมตัวกันว่ายากแล้ว ที่หาได้ยากยิ่งนัก คือ การได้ไปรอยดอกดาวรวยถวายเป็นการต้อนรับพระธุดงค์ที่เมตตาเดินผ่านหน้าบ้านของประชาชนนั้บพันรูป บุญจึงเกิดขึ้นกับผู้แสวงบุญ เนื่องจากการสั่งสมบุญนำสุขมาให้

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาชุดงควัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติชุดงควัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการของชุดงควัตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติตามหลักชุดงควัตรของวัดพระธรรมกาย และเพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการ วัตถุประสงค์ และแนวการปฏิบัติชุดงควัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารและการลงภาคสนามเก็บข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาชุดงควัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติชุดงควัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี” นั้น พระพุทธองค์ทรงแนะนำสั่งสอนให้พระภิกษุพึงปฏิบัติตนเกี่ยวกับการอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นปัจจัยที่เกื้อกูลต่อการบรรลุนิพพาน ทั้งนี้เพื่อเกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม เมื่อวิเคราะห์ออกมาแล้วสามารถสรุปว่าการอยู่ป่า พระพุทธเจ้าสอนให้พระสงฆ์อยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องด้วยสถานที่เหล่านี้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ดังพระพุทธทวจนะว่า “ภิกษุทั้งหลาย โนนโคนไม้ โนนเรือนว่าง พวกเธอจะบำเพ็ญฌาน จงฝึกจิตอย่างได้ประมาณ”

๕.๑.๑ หลักการ และแนวการปฏิบัติชุดงควัตรที่สอดคล้องกับหลักปฏิบัติชุดงควัตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

หลักชุดงควัตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มีทั้งหมด ๑๓ ประเภท ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติประเภทวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ ไม่มีการบังคับให้ภิกษุทุกรูปต้องปฏิบัติแล้วแต่ผู้ใดจะสมัครใจ วัตถุประสงค์เพื่อให้ภิกษุมีความเป็นผู้มกน้อย ความสันโดษ ขัดเกลากิเลส ไม่สังสมกิเลส บรรเทาความเพียรและความเป็นผู้เลี้ยงง่าย ซึ่งการปฏิบัติจะช่วยเกื้อหนุนการปฏิบัติกัมมัฏฐานให้เจริญขึ้น หรือบรรลุผลเร็วขึ้นเพิ่มส่วนแห่งอริยธรรม คือ สีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะให้สูงขึ้น ในการสมาทานชุดงควัตรแต่ละข้อนั้น มีประเภทการถืออยู่ ๓ อย่าง คือ (๑) อย่างอุกฤษฏ์ (๒) อย่างกลาง และ (๓) อย่างเพลา ผู้ปฏิบัติชุดงควัตรสามารถเลือกปฏิบัติให้เหมาะสมและตามใจชอบของตน จะปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่งก็ได้ หรือจะปฏิบัติชุดงควัตรหลาย ๆ ข้อพร้อมกันก็ได้ เมื่อถือปฏิบัติยอมได้รับอานิสงส์ของชุดงควัตร ๑๘ ประการและถ้าปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

อย่างสม่ำเสมอ จริงจังยอมเข้าถึงพร้อมด้วยคุณอันประเสริฐอีก ๓๐ ประการ มีเป็นผู้มีจิตประกอบด้วยเมตตาอันสนิทอ่อนละมุน เป็นผู้มีกิเลสอันฆ่ากำจัดแล้ว เป็นผู้มีความเยอหยิ่งด้วยอำนาจความถือตัวอันกำจัดให้พินาศแล้ว เป็นผู้มีความเชื่อไม่หวั่นไหว ตั้งมั่น หากความเคลือบแคลงมิได้ เป็นต้น การที่จะสั่งสอนหรือถ่ายทอดการถือปฏิบัติตรงแก่ผู้ที่สนใจนั้น จะต้องมีพ่อแม่ครูอาจารย์ผู้ที่เคยถือปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เพราะผู้ที่ปฏิบัติจริงเท่านั้น สามารถที่จะอบรมสั่งสอนบอกเล่าให้ผู้อื่นได้รู้เข้าใจและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง ดังเช่น พระพุทธสาวกในครั้งพุทธกาล มีพระอัญญาโกณฑัญญะเถระ พระมหากัสสปเถระ พระสุภูติเถระ พระอนรุทธเถระ พระราหุล และที่สำคัญคือ พระมหากัสสปเถระ ได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ผู้เป็นเลิศทางตรง เป็นต้น

การปฏิบัติตรงที่เป็นไปโดยถูกต้องตามพุทธประสงค์ ผู้ปฏิบัติต้องเรียนรู้ธรรมที่เป็นบวรารของตรง ๕ ประการ หมายความว่า ผู้ปฏิบัติต้องมีธรรม ๕ ประการนี้ คือ

- (๑) อับปิจนตา ความมักน้อย
- (๒) สันตุฎฐิตา ความสันโดษ ยินดีปัจจัยตามมีตามได้
- (๓) สัลเลขตา ความฝึกหัดขัดเกลากิเลส
- (๔) ปวิเวกตา ความปรารถนาความวิเวก
- (๕) ตทัตถิตา รู้ว่าการปฏิบัติตรงนี้ก็เพื่อธรรมนั้น

ธรรมทั้ง ๕ ประการ ของผู้ปฏิบัติตรง จะคอยเตือนสติให้รู้ว่าผู้ปฏิบัติตรงต้องทรงภูมิธรรมอย่างนี้ ถ้าถือตรงแล้วยังมีพฤติกรรมที่ปฏิบัติตรงกันข้ามกับธรรม ๕ ประการนั้น เช่น ยังมักมาก ไม่สันโดษ ไม่ฝึกหัดขัดเกลากิเลส ไม่ปลื้มตน ยังคลุกคลีกับหมู่คณะ ไปไหนมาไหนมีบริษัทมีบริวารติดตามห้อมล้อม และไม่รู้ด้วยว่าจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติตรงเพื่ออะไร อย่างนี้ก็จะกลายเป็นไปในการทำงานตรงกลาง บริวาร ยศ ชื่อเสียง เกียรติคุณไป เป็นต้น

ในปัจจุบันมีการเข้าใจผิดในเรื่องพระตรง จนทำให้เกิดศรัทธาเสื่อมถล่ม ไม่ได้มองที่ผล แต่มองที่คน เห็นแก่รูปแบบ ทำให้ศรัทธาคับแคบ ไม่ได้มุ่งถึงพระพุทธศาสนาแต่มุ่งที่ตัวบุคคล จนเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกในที่สุด การถือตรงก็มีอันสงสัย ดังนี้ คือ การยังชีพโดยบริสุทธิ์ มีผลเป็นสุข เป็นของไม่มีโทษ บำบัดความทุกข์ของผู้อื่นเสีย เป็นของไม่มีภัย เป็นของไม่เบียดเบียน มีแต่เจริญฝ่ายเดียว ไม่เป็นเหตุให้เสื่อม ไม่มีมารยาทลอกหลวงไม่ขุ่นมัว เป็นเครื่องป้องกัน เป็นเหตุให้สำเร็จสิ่งที่ปรารถนา กำจัดเสียซึ่งศัตรูทั้งปวง มีประโยชน์ในทางสำรวม เป็นเครื่องสมควรแก่สมณะ ทำให้สงบยิ่ง เป็นเหตุให้หลุดพ้น เป็นเหตุให้สิ้นราคะ เป็นการระงับเสียซึ่งโทษะ ทำโมหะให้พินาศไป เป็นการกำจัดเสียซึ่งมานะ เป็นการตัดวิตกที่เป็นอกุศล ทำให้ข้ามความสงสัยได้ กำจัดเสียซึ่งความเกียจคร้าน กำจัดความไม่ยินดีในธรรม เป็นเหตุให้มีความอดทน

เป็นของข่งไม่ได้ เป็นของหาประมาณมิได้ และทำให้สิ้นทุกข์ทั้งปวง คือพระนิพพาน นี่คือ อานิสงส์ของการปฏิบัติธุดงค์

จะเห็นได้ว่า ธุดงค์วัตรมีทั้งหมด ๑๓ ข้อแบ่งออกเป็น ๔ หมวด คือ หมวดที่ ๑ ธุดงค์ที่เกี่ยวกับจีวร ได้แก่ การปฏิบัติใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตรและการปฏิบัติใช้ผ้าไตรจีวรเป็นวัตร หมวดที่ ๒ ธุดงค์ที่เกี่ยวกับบิณฑบาต ได้แก่ การปฏิบัติเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร การปฏิบัติเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับบ้านเป็นวัตร การปฏิบัตินั่งฉันอาสนะเดียวเป็นวัตร การปฏิบัติฉันในบาตรเป็นวัตรและการปฏิบัติไม่ฉันอาหารที่นำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร หมวดที่ ๓ ธุดงค์ที่เกี่ยวกับเสนาสนะ ได้แก่ การปฏิบัติอยู่ป่าเป็นวัตร การปฏิบัติอยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร การปฏิบัติอยู่กลางแจ้งเป็นวัตร การปฏิบัติอยู่ป่าช้าเป็นวัตรและการปฏิบัติอยู่เสนาสนะตามที่ท่านจัดไว้อย่างไรเป็นวัตร และหมวดที่ ๔ ธุดงค์ที่เกี่ยวกับความเพียร ได้แก่ การปฏิบัติโดยการนั่งเป็นวัตร ซึ่งธุดงค์แต่ละข้อนั้นจะมีคำสมาทานที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น ธุดงค์วัตรเป็นวัตรปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลส ทำให้เป็นผู้มีกน็อยสัน โดย ยินดีในที่สุดไม่สังขมิเลส ปราศจากความเพียรและความเป็นผู้เลื่องง่าย ซึ่งเหมาะอย่างยิ่งกับบรรพชิตที่ต้องการบำเพ็ญสมาธิภาวนาอันจะเป็นการสนับสนุนส่งเสริมการบรรลุธรรม จนที่สุดหลุดพ้นจากอำนาจกิเลสบรรลุเป็นพระอรหันต์ในทางพระพุทธศาสนา และธุดงค์วัตรยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตสำหรับคฤหัสถ์ทำให้เป็นผู้ที่มีความพอเพียง ไม่ยึดติดในอาหารและที่อยู่อาศัย ประหยัดค่าใช้จ่าย

๕.๑.๒ แนวการปฏิบัติของการถือธุดงค์ของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

วัดพระธรรมกายได้ให้ความหมายของ “ธุดงค์” ไว้ว่า ธุดงค์เป็นวิธีที่สามารถกำจัดกิเลสได้แบบเฉียบพลันทันตาเห็น และเป็นไปเพื่อความมกน็อยสัน โดย อานิสงส์ที่เกิดจากการปฏิบัติธุดงค์ คือ ทำให้พระที่จาริกไปตามสถานที่ต่างๆ อยู่อย่างสมณะ เสียดละ ลดละอุปโภคบริโภค ทำให้จิตของท่านเป็นอิสระพ้นจากพันธนาการเครื่องร้อยรัดขัดขวาง เป็นการฝึกจิต หลอมใจ ให้เข้มแข็ง มีสติระลึกรู้อยู่ตลอดเวลา แนวทางการปฏิบัตินั้น วัดพระธรรมกายปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตร ๒ ข้อ คือ ๑) ถือการฉันในอาสนะเดียวเป็นวัตร คือ ในแต่ละวันจะบริโภคอาหารเพียงมื้อเดียว เมื่อนั่งแล้วก็ฉันจนเสร็จ หลังจากนั้นก็จะไม่บริโภคอาหารอะไรอีกเลย นอกจากน้ำปานะ หรือน้ำดื่ม ๒) ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้เป็นวัตร คือ เมื่อเจ้าหน้าที่จัดที่พักให้ก็พักอาศัยในที่นั้นๆ โดยไม่เลือกว่าสะดวกสบาย หรือถูกใจหรือไม่

การอยู่ธุดงค์ของพระธุดงค์ทั้งหลาย คือ การบำเพ็ญบะเพ็ญการขจัดกิเลสที่ยิ่งยวดกว่าการประพฤติธรรมทั่วไป เป็นการปฏิวัตินิสัยของตัวเอง จากที่เคยเลี้ยงยากกลายเป็นอยู่ง่ายกินง่ายจากนิสัยที่ชอบพุ่มเพื่อยก็จะเหลือเพียงปัจจัยสี่ที่จำเป็นเท่านั้น ตลอดระยะเวลาการอบรม ในช่วงก่อนเดินธุดงค์ธรรมชัยนั้น พระธุดงค์ได้บำเพ็ญสมณธรรมทุกวันอย่างต่อเนื่อง ได้รับการอบรมจาก

พระวิทยากรหรือพระอาจารย์ ในด้านปริยัติ คือ ได้ศึกษานักธรรม ศึกษาพระวินัย คือ ศีล ๒๒๗ ข้อ ของพระภิกษุ ได้ท่องจำบทสวดมนต์ต่าง ๆ ศึกษาพระไตรปิฎกเพื่อเป็นแก่นในการบำเพ็ญ สมณธรรม ทั้งอบรมตนเองด้านปฏิบัติ คือ ได้ตั้งใจนั่งสมาธิเจริญภาวนา ฝึกฝนตนเองควบคู่ไปกับการทำกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ และหลายรูปมีผลทางด้านการปฏิบัติ คือ ปฏิเวธ ได้มีใจที่สงบนิ่ง สัมผัสความสุขที่เกิดจากสมาธิ สังสมความบริสุทธิ์ในเส้นทางแห่งสมณะอย่างแท้จริง ดังนั้น การปฏิบัติธุดงค์ธรรมชัยตามโครงการนี้ จึงมีประโยชน์และผลกระทบต่อหลาย ๆ ภาคส่วน เช่น ๑) ผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติ คือ ผู้ร่วมจาริกธุดงค์ได้ฝึกความอดทน ฝึกสมาธิ ๒) ผลกระทบต่อผู้อื่น คือ ญาติโยม สาธุชน และประชาชนทั่วไปได้รับประโยชน์ทางด้านธุรกิจการค้าขาย เขาชนได้รับการปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม ๓) ผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา คือ เป็นการเผยแผ่ศาสนา เชิงรุกให้เข้าถึงใจพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ และที่สำคัญ พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตรที่ได้สมาทานไว้ เป็นการจรรโลงสืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไป และ ๔) ผลกระทบต่อประเทศชาติ เป็นการประกาศศาสนาไปยังสังคมที่ยังไม่ศรัทธาให้มีศรัทธา ที่ศรัทธาแล้วให้มีศรัทธายิ่ง ๆ ขึ้นไป เนื่องจากกิจกรรมนี้ คือภาพลักษณ์ของประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยเป็นเมืองพุทธควรได้รับการยกย่องจากคนในสังคม และจากสังคมโลกที่นับถือพระพุทธศาสนา

อาจสรุปอีกนัยหนึ่ง คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกายตามเส้นทางมหาปูชนียาจารย์ ครั้งนี้ เป็นการมุ่งประโยชน์ ๓ อย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ ๑) มุ่งประโยชน์ต่อพระภิกษุที่เดินธุดงค์ ซึ่งเป็นพระภิกษุในโครงการบวชแสนรูป ทุกหมู่บ้านทั่วไทย เมื่อออกพรรษา รับกฐินแล้ว ที่มีศรัทธาตั้งใจบวชต่อไม่สึก ก็ได้มารวมกัน และปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ นี่คือประโยชน์ต่อพระภิกษุ ๒) ประโยชน์ต่อญาติโยม ทำให้ญาติโยมทั้งหลายมีความสุขกายสุขใจที่ได้เห็นพระภิกษุสงฆ์ผ่านมาถึงหน้าบ้านเป็นร้อย เป็นพันรูป ก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดประโยชน์ต่อญาติโยม และ ๓) คือ ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาในภาพรวม แม้คนที่อยู่ไกล ๆ ไม่ได้มาต้อนรับโดยตรงก็เกิดปีติศรัทธาขึ้น แม้แต่ชาวต่างชาติที่ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ เห็นแล้วก็เกิดความสนใจอยากจะมาศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา เมื่อเป็นเช่นนี้ โครงการธุดงค์ธรรมชัยจึงเป็นการปลุกฝังศีลธรรมให้กับเครือข่ายต่าง ๆ คือ บ้าน วัด โรงเรียน ได้ปฏิบัติตามแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ตั้งโอวาทปาฏิโมกข์ที่กล่าวไว้ว่า “สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง การไม่ทำบาปทั้งปวง กุสะลัสมุปะสัมปะทา การทำกุศลให้ถึงพร้อม สะจิตตะปะริโยทะปะนัง การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ เอตัง พุทธานะสาสะนัง นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ”

จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตร ย่อมเกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอานิสงส์ อานิสงส์ของการต้อนรับพระธุดงค์ การเดินธุดงค์ผ่านเมืองไม่ผิดธรรมวินัย

ไม่ผิดหลักศีลธรรมอันใด แต่กลับเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ใครก็ตามที่ได้พบเห็นพระธุดงค์ เพียงทำจิตใจให้เลื่อมใสยกมือกราบไหว้ ก็สามารถสร้างอานิสงส์ใหญ่ให้บังเกิดขึ้น พระสงฆ์เหล่านี้จาริกไปทางไหน ความเป็นสิริมงคลก็ได้บังเกิดขึ้นกับสถานที่นั้นๆ นอกจากนี้ สาธุชนที่เกิดจิตเลื่อมใสไปรดดอกดาวรวยให้พระธุดงค์ได้อย่างเหยียบ นับว่าเป็นผู้ฉลาดในการสั่งสมบุญ พระที่มีเท้าเปล่าเดินไปบนท้องถนนที่มีแสงแดดแผดกล้า ดังนั้น สาธุชนทั้งหลายจึงหาดอกไม้มาโปรยให้ท่านเหยียบ เพื่อบรรเทาเท้าความเจ็บ ความร้อน เพื่อไม่ให้เป็นแผลพุพองในการจาริกในวันถัดไป และไม่ลำบากในการเดิน บุญจะหนุนส่งให้ผู้โปรยดอกดาวรวย รวยคืน รวยวัน รวยบุญ รวยบารมี มีชีวิตที่รุ่งโรจน์สว่างไสว โอกาสได้เห็นพระนั้บพันรูปมารวมตัวกัน ว่ายากแล้ว ที่หาได้ยากยิ่งนัก คือ การได้โปรยดอกดาวรวยถวายการต้อนรับพระธุดงค์ที่เมตตาเดินผ่านหน้าบ้านของประชาชนนั้บพันรูป บุญจึงเกิดขึ้นกับผู้แสวงบุญ ดังพระบาลีที่ว่า สุธุจ ปุณฺณสุส- อุจฺจโย การสั่งสมบุญนำสุขมาให้

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ได้พบความจริงอย่างหนึ่ง คือ ชีวิตทุกชีวิตของสัตว์โลกต้องดำเนินไปอย่างเกื้อกูลและสอดคล้องกับธรรมชาติ และได้พบปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติ พอสรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑) พระสงฆ์ควรศึกษาพระวินัยให้เข้าใจถึงพุทธประสงค์อย่างแท้จริง แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติ เพราะเท่าที่ผ่านมาพระสงฆ์ไม่ได้เอาใจใส่พระวินัยเท่าที่ควร สักแต่ว่ารักษาพระวินัยตามประเพณีเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ พระวินัยย่อมหมดคุณค่าต่อสังคม

๒) รัฐบาลควรเอาใจใส่ดูแลอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติของพระสงฆ์ อาจจัดเจ้าหน้าที่ให้ไปอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้ความเข้าใจให้มีการพัฒนาที่ทันสมัย

๓) หน่วยงานทางสื่อต่าง ๆ ควรนำเสนอเรื่องราวข่าวสารเกี่ยวกับพระธุดงค์หรือพระป่า เช่น นำเสนอในรูปแบบของสารคดี เพราะข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพระธุดงค์มีน้อย

๔) พระธุดงค์หรือพระป่าควรมีบทบาทในการสั่งสอนธรรมะ พัฒนาสังคมด้วย

๕) ประชาชนทั่วไปควรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระธุดงค์ เพื่อไม่ให้เกิดการสนับสนุนพระธุดงค์โจร และคอยเป็นหูเป็นตาให้ข้อมูลพระสงฆ์ พระธุดงค์ที่ปฏิบัติตัวเสื่อมเสีย

๖) ประชาชนศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพระธุดงค์ จะได้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อจะได้ไม่เป็นการสนับสนุนพระธุดงค์โจร อันจะสร้างความเสื่อมเสียให้กับพุทธศาสนา

หากพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ศึกษาและเข้าใจพระวินัยอย่างถ่องแท้ ประยุกต์พระวินัยให้เป็นประโยชน์ต่อการเกื้อกูลซึ่งกันและกันสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ เพราะธรรมชาติเป็นสถานที่สัปปายะแก่การปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมในที่สุด และปัจจุบันภาครัฐก็ควรให้ความร่วมมือประสานงาน อำนวยความสะดวกดำเนินกิจกรรมทุกอย่างด้วยดีให้สมกับว่าบุคคลสัปปายะด้วย ก็เชื่อได้ว่า พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นเวลา ๒๕๕๖ ปี ก็ยังมีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมไทยและสังคมโลกสืบไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษาเปรียบเทียบชุดคัมภีร์ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวปฏิบัติของสำนักต่างๆ
๒. ศึกษาวิเคราะห์ ชุดคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม อม
๓. ศึกษาเชิงวิเคราะห์ แนวการปฏิบัติชุดคัมภีร์ของวัดพระธรรมกายกับแนวการปฏิบัติชุดคัมภีร์ของวัดต่างๆ ในสังคมไทย

บรรณานุกรม

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือทั่วไป

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. ธรรมวิภาคบรรยาย สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๒.

กรมวิชาการ. ประวัติพระสาวก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ,

๒๕๓๐.

ชมรมเผยแผ่พุทธธรรมเจริญผล. ชีวประวัติและปฏิปทาพระอุดมสังวรวิสุทธิเถร. กรุงเทพมหานคร :

วชิรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๒.

จุฬาทิพย์ อุมะวิชนี และนภาเดช กาญจนะ. พระป่า. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

จำเนียร ทรงฤกษ์. ชีวประวัติพระสาวก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๒๓.

นที ลานโพธิ์. วิทยุธรรมานบนเส้นทางรอด. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด,

๒๕๕๑.

บรรจบ บรรณรุจิ. อสติมหาสาวก. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์. เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร:

สหธรรมิก, ๒๕๔๖.

พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร). ประมวลปัญหาและเฉลย ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒ (สำหรับ

นักธรรม และธรรมศึกษาชั้นโท). พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราช

วิทยาลัย, ๒๕๒๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๘.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

—————. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**.

กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบรรลือธรรม, ๒๕๕๑.

พระเทพปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). **ความรู้เรื่องธุดงค์**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

พุทธทาสภิกขุ. **คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว ฉบับสมบูรณ์ของพุทธทาส**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๓๗.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ทุมมจิตโต) และ คณะ. **วิมุตติมรรค**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระราชปริยัติโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). **ความรู้เรื่องธุดงค์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พลตรี นายแพทย์ชาญ สุวรรณวิทย์. **พระพุทธโอวาทแก่ราहुล**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ). **ธรรมปริทรรศน์ ๒**. กรุงเทพมหานคร: ศรีสมบัติการพิมพ์,
๒๕๓๕.

กันธกานต์ กิมทอง. **ธรรมะแลได้ด้วยชีวิต**. นครราชสีมา : ัญญุพัท, ๒๕๕๓.

มหาวงศ์ ชาญบาลี. **คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค เล่มเดียวจบ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมบรรณา
การ, ๒๕๖๖

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

สุพรรณ สาคร. **การสร้างบารมีและพลังบุญบารมีของหลวงปู่เครื่อง สุภัทโท**. อุบลราชธานี : ศิริ
ธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๔๗.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **สามเณรเหล่ากอแห่งสมณะ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

แสง จันทร์งาม. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.

หลวงปู่จันทา ถาวโร. **อุบายภาวนา**. กรุงเทพมหานคร : ชินอักษรการพิมพ์, ๒๕๔๘.

หอสมุดแห่งชาติ. **มิลินทปัญหา ฉบับพิสดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗.

กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๑๖.

อนงค์ โณ ภิกขุ. **สิ่งที่ชีวิตตามหา ปรัชญารักษาใจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการ
พิมพ์, ๒๕๕๑.

๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

ประไพร์พร อักษรศรี. “ปัจจัยที่มีต่อพฤติกรรมการบริโภคตามหลักเศรษฐศาสตร์ แนวพุทธ :

กรณีศึกษาสถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยการณธ์”. ภาคนิพนธ์พัฒนาสังคม และ
สิ่งแวดล้อมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.

พระครูสิริกิจจาภรณ์ (เสริม กตกิจฺโจ). “โศสานิกธุดงค์ในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา หลวงพ่อ
เกษม เขมโก”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาจรรยา ปญญาวโร (อินทร์ยงค์). “การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาศรัณยู ปญญาโร (นุชมิตร). “การศึกษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสุธรรมยานเถร (ครูบาอินทจักรรักษา). วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาสุชญา โรจนญาโณ (ยาสุกแสง). “การศึกษาบทบาทของพระโมคคัลลานะเถระในการเผย
แผ่พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน). “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคลากรทางพระพุทธศาสนาของ
พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

นางสาวอัมพร จันทร์ตัน. “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติธุดงค์กับการบรรลุนิพพานใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

นายจิตรเทพ ปิ่นแก้ว. “คุณลักษณะเฉพาะของพุทธสาวก : กรณีศึกษาหลวงปู่หล้าตาทิพย์ (พระครู
จันทสมานคุณ)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

๓) บทความวารสารจากหนังสือ

สมเด็จพระพุทธาจารย์. คัมภีร์วิสุทธิมรรค เล่ม ๑. วิปัสสนาธุลนิตติ วัดมหาธาตุ จัดพิมพ์โดยเสด็จพระ
ราชกุศลในงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหา-
เถร). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๓.

พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี), ตำนานพระอรหันต์ ๘ ทิศ, ยิวพุทธชลบุรี ในพระสังฆราชูป-

ถัมภ์ จัดพิมพ์เป็นแบบบรรณาการ งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูอุดมวิชากร
(เหมือน อินทโชติ). ชลบุรี : ม.ป.ท, ๒๕๒๘.

๔) หนังสือแปล

พระพุทธโฆสเถระ วจนา. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง.
คัมภีร์วิสุทธิมรรค. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรปริ้นติ้ง จำกัด,
๒๕๔๘.

๕) บทความ/สาระสังเขปออนไลน์

นางตริงใจ บุณสมภพ ส.ว.สรรหา. (๔ มีนาคม ๕๖). “ส.ว.จีสอบ “ธรรมกาย” จัดจุดศูนย์กลางเมือง.”
คมชัดลึก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20120402/127008/ส.ว.จีสอบธรรมกายจัดจุดศูนย์กลางเมือง.html>. [๔ มีนาคม ๕๖].

พระเทพญาณมหามุณี(หลวงปู่ธัมมชโย) เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายและประธานมูลนิธิธรรมกาย.
จุดตั้งธรรมชัยสถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dou.us/จุดตั้งธรรมชัยสถาปนาเส้นทางมหาปูชนียาจารย์>. [๓ มีนาคม ๒๕๕๖].

พระสนิทวงศ์ วุฑฒิวังโส. ฝ่ายประชาสัมพันธ์โครงการฯ. จุดตั้งธรรมทายาทวัดพระธรรมกายเดิน
จุดตั้ง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dhammathai.org/webboard/dbview.php?No=1938>, [๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

_____. (๔ มีนาคม ๕๖). “ส.ว.จีสอบ “ธรรมกาย” จัดจุดศูนย์กลางเมือง.” คมชัดลึก.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20120402/127008/ส.ว.จีสอบธรรมกายจัดจุดศูนย์กลางเมือง.html>. [๔ มีนาคม ๕๖].

_____.ชี้แจงกรณี เดินจุดตั้งธรรมชัย อัญเชิญรูปหล่อทองคำพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทส-
โร). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.dmycenter.com/site/index.php?option=com_content&id=467:dhammachai-duthanga-april-2-&catid=59:tudong-dhammachai&Itemid=125. [๘ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

_____.จากนี้ไปเส้นทางชีวิตของคุณจะโรยด้วยกลีบกุหลาบ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
http://www.dmycenter.com/site/index.Php?option=com_content&view=article&id=449:invite-to-greeting-tudong&catid=59:tudong-dhammachai&Itemid=125). [๘ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

_____. จุดตั้งธรรมชัย เชิญไปรยกลีบกุหลาบต้อนรับพระจุดตั้งธรรมชัยเพื่อบูชาพระ

รัตนตรัย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.dmc.Tv/page_print.php?p=phramongkolthepmuniC.html. [๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ (ดร.) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย. (๒๓ ม.ค. ๕๖). “ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน เป็นผู้ประเสริฐ.” ไทยรัฐ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dmc.tv/pages/phramongkolthepmuni.htm>. [๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

_____ . รอดดี ค้าขายไม่สะดวก เพราะเดินธุดงค์ จริงหรือ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.dmycenter.com/site/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=15&Itemid=125. [๔ มีนาคม ๒๕๕๖].

พระมหาเสถียร สุวณฺณฐิโต ป.ธ. ๘ วัดพระธรรมกาย. (๒๐ ธันวาคม ๕๕). “ผลดีจากการเดินธุดงค์ในเมือง.” ดลินิวส์. [ออนไลน์]. แหล่งที่ : http://www.dmycenter.Com/site/index.php?Option=com_content &view = section&layout=blog&id =15&Itemid = 125. [๔ มีนาคม ๕๖].

_____ . (๑๕ มกราคม ๕๖). “ทั่วหล้าร่วมเย็น พบเห็นพระธุดงค์.” มติชน. [ออนไลน์]. แหล่งที่ : http://www.dmycenter.com/site/index.php?Option=com_content&view=section&layout=blog&id=15&Itemid=125. [๔ มีนาคม ๕๖].

_____ . (๒๐ ธันวาคม ๕๕). “เพียงได้พบเห็นก็เป็นบุญตา.” ดลินิวส์. [ออนไลน์]. แหล่งที่ : http://www.dmycenter.com/site/index.php?Option=com_content&view=section&layout=blog&id =15&Itemid = 125. [๓ มีนาคม ๒๕๕๖].

พระมหาสมศักดิ์ จนฺทสิโร (ดร.). เพียงภาพเดียวแทนคำพูดได้เป็นล้าน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.dmycenter.Com/site/index.php?Option=com_content&view=section&layout=blog&id =15&Itemid = 125. [๔ มีนาคม ๕๖].

พระอาจารย์อารยะวังโส วัดป่าพุทธพจน์ ตรีภุมฺมไชย. ปุจฉาจากดร.สุปรีดีฯ กรณีเดินธุดงค์กลางเมืองหลวง!! . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://topicstock.pantip.com/religious/topicstock/2012/04/Y11976394/ Y11976394.html>. [๔ มีนาคม ๕๖].

หลวงปู่พุทธะอิสระ เจ้าอาวาสวัดอ้อน้อย (ธรรมอิสระ). หลวงปู่ติง ‘ธุดงค์ธรรมชัย’ ไม่ใช่วิถีพุทธ. คอมชัดลึก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา. <http://www.komchadluek.net>. [๗ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

๖) บทสมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระสนิทวงษ์ วุฑฺฒิวงฺโส, ฝ่ายประชาสัมพันธ์โครงการธุดงค์ธรรมชัย วัดพระธรรมกาย, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระสุทัศน์ กตสาโร (ประทุมแก้ว)
- วัน/เดือน/ปีเกิด : ๒๖ ตุลาคม ๒๕๒๔
- สถานที่เกิด : ๘๐ หมู่ที่ ๓ ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
- การศึกษา :
- พ.ศ. ๒๕๕๐ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก
 - พ.ศ. ๒๕๕๑ พธ.บ.(พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี
 - บธ.บ. (บริหารธุรกิจบัณฑิต) สาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ วิทยาลัยเฉลิม-
กาญจนา
 - พ.ศ ๒๕๕๒ ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด ศูนย์การศึกษาศรีสะเกษ
 - พ.ศ. ๒๕๕๓ ศน.ม. (พุทธศาสนาและปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยา
เขตร้อยเอ็ด ศูนย์การศึกษาศรีสะเกษ
- ประสบการณ์ : ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โรงเรียนราษฎร์ไศล ตำบลเมืองคง อำเภอ
ราษฎร์ไศล จังหวัดศรีสะเกษ
- อุปสมบท : เมื่ออายุ ๒๑ ปี วันที่ ๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ ๒๕๔๘ เวลา ๑๐.๔๔
วัดโพธาราม ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๑๕๐
- สังกัด : วัด ใต้ ตำบลเมืองคง อำเภอราษฎร์ไศล จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๑๖๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดศรีสว่างบ้านค้อ ตำบลระเวียง อำเภอนโนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์
๓๒๑๓๐